

НАЦІОНАЛЬНА АКАДЕМІЯ СТАТИСТИКИ, ОБЛІКУ ТА АУДИТУ

**Бухгалтерський облік, аналіз та аудит:
проблеми теорії, методології, організації**

**Збірник наукових праць
Випуск 1 (12)**

КИЇВ 2014

Затверджено до друку Вченою радою **Національної академії статистики, обліку та аудиту** протокол № 9 від 28 квітня 2014 р.

Наукова Рада збірника:

Пилипенко І.І. - доктор економічних наук, професор (головний редактор)

Редько О.Ю. - доктор економічних наук, професор (заступник головного редактора)

Шевчук В.О. – доктор економічних наук, професор

Теловата М. Т. – доктор педагогічних наук, професор

Редакційна колегія:

Каменська Т. О. – доктор економічних наук, доцент

Корінько М. Д. – доктор економічних наук, професор

Малюга Н. М. – доктор економічних наук, професор

Пархоменко В. М. – доктор економічних наук, професор

Пилипенко О. І. – доктор економічних наук, доцент

Пантелєсєв В.П. – доктор економічних наук, професор

Скрипник М. І. – доктор економічних наук, доцент

Шпак В. А. – доктор економічних наук, доцент

Зоріна О.А. - доктор економічних наук, доцент

Петраковська О.В. – кандидат економічних наук, доцент (відповідальний секретар)

Бухгалтерський облік, аналіз та аудит: проблеми теорії, методології, організації. Збірник наукових праць. – К.: Типографія «Інтердрук», 2014. – 462 с.

Редакційна колегія не завжди поділяє позицію авторів. Автори несуть відповідальність за достовірність та повноту викладу матеріалу, що публікується. За точність викладення матеріалів та достовірність використання фактів, назв, цитат відповідальність несуть автори.

Матеріали надруковані у збірнику, є власністю Національної академії статистики, обліку та аудиту, захищені українським законодавством і не можуть бути відтворені в будь-якій формі без письмового дозволу видавця.

Постановою ВАК України від 16.12. 2009 р. № 1-05/6 «Бухгалтерський облік, аналіз та аудит: проблеми теорії, методології, організації» внесений до переліку фахових видань, в яких можуть публікуватися результати дисертаційних робіт на здобуття наукових ступенів кандидата і доктора економічних наук (економічні науки, шифр 08).

Адреса редакції:

Кафедра бухгалтерського обліку, каб. 605

вул. Підгірна 1,

м. Київ, 04107, Україна

E-mail: kaf_bu@dasoa.edu.ua

**Вимоги
до змісту та оформлення статей
у збірнику наукових праць**

**„Бухгалтерський облік, аналіз та аудит: проблеми теорії,
методології, організації ”**

1. Зміст статей повинен відповідати тематичній спрямованості збірника, сучасному науково-технічному рівню, а також новим вимогам, викладеним у постанові президії ВАК України від 15.01.2003 №7-05/1.

2. Обсяг рукопису – не більше 8-10 друкованих сторінок з двома трьома ілюстраціями (графіками). На початку статті слід вказати: прізвище, ім'я та по - батькові (ініціали) автора (співавторів), науковий ступінь, вчене звання, назва установи. Матеріали подаються в електронному форматі та роздрукованому вигляді, які набрані в текстовому редакторі MS Word. Формат А-4, шрифт – Times New Roman 14 кегелем, 1.5. інтервал, всі зеркальні поля, верхнє поле 2,5см., нижнє поле 3,5см. Стаття має привертати увагу до актуальної проблеми і пропонувати шляхи її розв'язання. У кінці статті необхідно подати список використаних джерел.

3. Таблиці та ілюстрації повинні бути набрані у текстовому редакторі MS Word у межах формату А-4 (верхнє поле 2,5см., нижнє поле 3,5см), мати порядковий номер та тематичний заголовок.

4. Посилання на джерела інформації є обов'язковими. Джерела подаються в кінці статті і оформляються згідно з основними вимогами до бібліографічних описів.

5. До статті додаються: анотації українською, російською та англійською мовами, ключові слова теми дослідження.

6. Вартість публікації наукової статті у фаховому збірнику - 30 грн. однієї сторінки.

7. Стаття повинна бути підписана автором (авторами).

Бухгалтерський облік, аналіз та аудит: проблеми теорії, методології, організації

Збірник
наукових праць

2014, №1 (12)

ЗМІСТ

Бажан Л.І., Матвеева Ю.М. Бондарук Т.Г., Мельничук І.О. Василюк М.М.	Концептуальні засади прогнозування зовнішнього державного боргу 8 Місцеві податки та збори в Україні: суперечності та перспективи розвитку 17 Прагматика контролю якості аудиторських послуг в умовах глобалізації економіки 25
Гудзенко Н.М.	Трактування поняття «реалізація» та «продаж» продукції в літературних джерелах ... 32
Джус С.І.	Статистичний аналіз динаміки основних показників фондового ринку України 39
Дубіцький М.В.	Податковий облік в єдиній інформаційній системі підприємства 50
Здреник В.С.	Класифікація фінансових інвестицій підприємства: аналіз наукових підходів 58
Зоріна О.А. Нестеренко К.П.	Необхідність аналізу соціально-відповідальної діяльності вітчизняних підприємств 68
Ільченко О.О.	Світовий та національний підходи до пошуку ефективної системи контролю якості аудиторських послуг..... 77
Ільченко О.О.	Практичне застосування контрольної функції інвентаризації для достовірності фінансової звітності підприємства 83
Каменська Т.О.	Витрати на оплату праці з погляду МСФЗ 90
Карп'як Я.С.	Організація бухгалтерського та податкового обліку підприємств на основі первинних документів 100
Козлов В.В., Суперсон І.І., Суперсон В.І., Томашевська Т.В.	Методологічні основи реалізації розрахунків по податкам з зарплати в середовищі програмного продукту 1С: Підприємство 8-а версія 111

Корінько М.Д., Пабат В.В. Красновський С.А.	Принципи підбору кадрів управлінського контролю підприємницької діяльності 130 Загальні поняття про відшкодування шкоди в корпоративних відносинах 137
Криленко В.І.	Сучасні підходи до оцінки ефективності регуляторної політики..... 144
Курило Г.М.	Перспективи конвергенції МСФЗ з ГААП США: зв'язок з інтеграційним процесом в Україні..... 152
Липова Т.В.	Особливості моніторингу та оцінки ефективності проектів міжнародних організацій в Україні 162
Лукашкова І.А.	Удосконалення роботи корпоративних інформаційних систем в цілях бухгалтерського обліку корпоративних прав 175
Малишкін О.І.	Можливості креативного підходу до податкових розрахунків 187
Мацюра С.І., Підпанок А.О.	Економічні аспекти щодо стану виробничих потужностей на Криворізьких залізничних гірничо-збагачувальних підприємствах 192
Михальчишина Л.Г.	Роль та основні функції ринку цінних паперів 201
Момотюк Л.Є.	Удосконалення методології оцінювання фінансової діяльності в системі національних рахунків 207
Морозова О.С.	Міжнародна торгівля: необхідність обміну валюти 217
Моссаковський В.Б.	Основні напрямки удосконалення інформаційного забезпечення в Україні 223
Шевчук В.О., Орел І.В.	Облік грошових коштів у бюджетних установах 244
Пантелесв В.П.	Оцінка внеску авторів наукового збірника 251
Петраковська О.В.	Мета та завдання аудиту депозитних операцій банку 261

Петренко Н.І.	Комплексна методика аналізу руху пасивів підприємства.....	271
Редько О.Ю., Ніконович М.О. Рижиков В.С.	Планово-організаційний аспект аудиторської перевірки витрат виробництва Суть та практичне значення управлінського обліку для ефективної організації управління на підприємствах	282 290
Селіщев С.В.	Визначення та структура витрат підприємств з виробництва залізобетонних конструкцій	296
Стрельников Р.Н.	Реализация инвестиционных проектов в условиях институционализма экономики Украины	305
Теловата М.Т.	Концептуальна модель професійної компетентності майбутніх фахівців економічної галузі	314
Хомик П.М.	Особливості формування облікової політики на транспортно-експедиторських підприємствах.....	333
Хоруженко О.І.	Особливості ціноутворення у торгівельній діяльності	339
Цветкова Н.М.	Організаційно-методичні аспекти бухгалтерського обліку та складання звітності	348
Чернін О.Я.	Розвиток методичних підходів до облікового відображення товарів в оптовій торгівлі	355
Чирва О.Г.	Формування політики підвищення конкурентоспроможності регіональної соціально-економічної системи	369
Чумак О.В., Мельничук І.І. Шигун М. М., Проскура К.П.	Методичні особливості обліку доходів страховика залежно від їх класифікації.. Проблеми нормативного регулювання обліку податкових різниць та шляхи їх вирішення	376 383

Шкабрій Н.О.	Особливості відображення договірних зобов'язань в бухгалтерському і податковому обліку в контексті видів договорів	398
Шпак В.А.	Понятійно-категорійний апарат організації бухгалтерського обліку	408
Щирська О.В.	Проблеми сучасного обліку основних засобів та їх оподаткування в Україні	421
Юрченко О.А.	Витрати іншої операційної діяльності: склад і класифікація	429
Анотації		443

УДК 330.4:336

Л.І. Бажан

к.е.н., с.н.с.,

*Міжнародний науково-навчальний центр
інформаційних технологій та систем
НАН України та МОН України
Ю.М. Матвєєва,*

м.н.с.

*Міжнародний науково-навчальний центр
інформаційних технологій та систем
НАН України та МОН України*

КОНЦЕПТУАЛЬНІ ЗАСАДИ ПРОГНОЗУВАННЯ ЗОВНІШНЬОГО ДЕРЖАВНОГО БОРГУ

Актуальність проблеми. На сучасному етапі розвитку світової економіки вагома роль відводиться міжнародним фінансовим ресурсам, до яких належить зовнішній державний борг. Як показує аналіз останнього, спостерігається тенденція підвищення активності держав, особливо тих, що розвиваються, по залученню зовнішніх фінансових ресурсів. Такий процес є природнім, але потребує значної уваги, бо має ряд як позитивних, так і ряд негативних наслідків. Зростання зовнішнього боргу є результатом як економічних коливань світового масштабу, так і економічних спадів на державному рівні, що, в свою чергу, може гальмувати подальший економічний ріст та впливати на соціально-економічний розвиток держави. Саме тому в даній статті будуть розглянуті моделі та розроблені концептуальні засади прогнозування зовнішнього державного боргу.

Аналіз останніх досліджень. У вітчизняній літературі державний борг, у більшій мірі, розглядається з теоретичної точки зору. Економіко-математичні моделі, що існують на даний момент, об'єднують розрахунок загальної суми боргу, що поєднує у собі і зовнішній і внутрішній борг. Але беручи до уваги сучасні економічні зміни на світовій арені, саме питання зовнішнього боргу привертає значну увагу вчених-економістів.

В останні десятиріччя прибічники кейнсіанської концепції розвинули окремий теоретичний напрям, у рамках якого вони обґрунтували потреби країн з низьким і середнім рівнем доходів у масштабному залученні зовнішніх ресурсів. Основними причинами для залучення зовнішніх позик, на їх думку, виступають дефіцит надходжень від експорту для фінансування імпортних закупівель і недостатність національних заощаджень для фінансування внутрішніх інвестицій [1].

Виклад основного матеріалу. Щоб мати уяву про стан державного боргу України, нижче наведені аналітичні дані. Тож, за даними Міністерства фінансів України [2], на 31.07.2013 р. питома вага внутрішнього і зовнішнього державного боргу у структурі державного боргу України займає відповідно 46,72 % та 53,28 %. Питома вага боргу у національній валюті складає 38,89 %, а питома вага боргу в іноземній валюті дорівнює відповідно 61,11 %, з яких основна маса боргу у доларах США (69,93 %). Всього державний борг займає на початок поточного року майже 37 % до ВВП України, у порівнянні з передкризовим періодом 2007 р. 12,3 % ВВП. Борг в іноземній валюті займає значну частку у валютній структурі державного боргу. Коефіцієнт кореляції між державним зовнішнім боргом та офіційним валютним курсом гривні до долара США дорівнює 0,74, що свідчить про тісний зв'язок між даними показниками. В найближчі чотири роки Україні необхідно повернути 75,4 % державного боргу (7,6 % державного боргу має бути погашено у 2013 році, 24,6 % у 2018-2046 рр. і 67,8 % у 2014-1017 рр.). Щодо валового зовнішнього боргу, то на I квартал 2013 року він склав майже 80 % ВВП. Це здійснює значний тиск на економіку держави. Борг в іноземній валюті має ризик, пов'язаний з курсовою різницею. Більшість країн з розвинутою економікою, як правило, здійснюють державні запозичення у національній валюті, що дає змогу захистити економіку від курсового ризику. Щодо України, то значна частка державного боргу взята в іноземній валюті, що вже характеризується, як ризиковий борг.

У 2008 році, в момент економічного шоку, відбулася різка девальвація національної грошової одиниці і різке зниження офіційних резервних активів України, що привело до різкого спаду економіки. Протягом 2009-2013 рр. офіційний курс гривні

вдавалося стримувати на позиції 799,00 грн. за 100 дол. США, але в той же час резервні активи зменшились до 23,245 млрд. дол. США. Витрати по обслуговуванню державного боргу постійно зростають, різке їх підвищення відбулося у 2009 р. За останні півтора року державний борг продовжує зростати. Загальна сума державного і гарантованого державою боргу зросла на 9,0 %, у т.ч. зовнішній борг збільшився на 3,2 %.

Співвідношення витрат державного бюджету на погашення й обслуговування державного боргу (рис. 1) до ВВП становило 6,5 %, що більше, ніж у 2011 р. В I кварталі 2013 р. державний зовнішній борг збільшився на 0,5 % за рахунок здійснення додаткових запозичень для фінансування державного бюджету. В той же час боргове навантаження на державний бюджет зросло внаслідок зростання платежів за державним боргом.

Рис. 1 Динаміка платежів по погашенню державного боргу України.

Структура державного боргу України за видами відсоткових ставок відображена на рис. 2

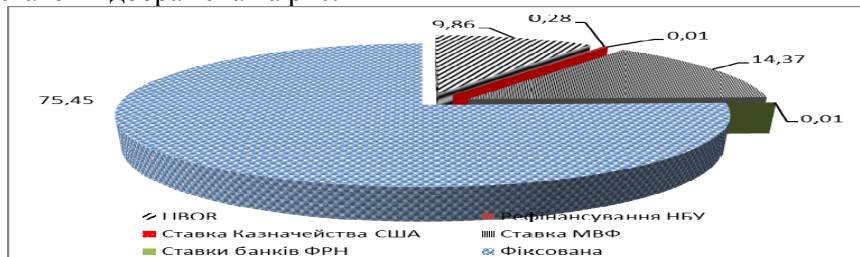

Рис.2 Державний борг України за видами відсоткових ставок

Основними причинами стійких бюджетних дефіцитів і збільшення боргу є: збільшення державних витрат в період соціальних конфліктів; циклічні спади та «вбудовані стабілізатори» економіки, що дозволяють пом'якшити циклічні коливання економічних процесів [3]; збільшення впливу політичних змін; збільшення довгострокової напруги у бюджетно-податковій сфері [4].

У роботі [5] розглядається два підходи до оцінки наслідків від державних запозичень. Перший підхід до оцінки наслідків це традиційний. Від об'єднує погляди економістів класичного напрямку та кейнсіанського. Даний підхід виявляє як негативні, так і позитивні наслідки. До позитивні наслідків відносяться стимулюючий ефект. Негативні виявляються в наступному: витіснення інвестицій, ефект чистого експорту (або подвійного дефіциту) та зменшення економічного потенціалу.

У роботі [4] розглядається економічний ефект від підвищення податків, як засобу отримання необхідного доходу для погашення державного боргу. Збільшення податків, як засіб обслуговування зростаючого боргу може привести до зниження стимулу праці, інновацій та інвестицій. Тому наявність державного боргу обмежує економічне зростання.

Від рівня видатків державного бюджету та рівня оподаткування залежить економічна активність в державі, а від рівня дефіциту бюджету та вибору способів його функціонування залежить обмінний курс та рівень інфляції. Це треба враховувати при вирішенні питань отримання достовірних показників соціально-економічного розвитку України [6].

У роботі [7] розглянуто деякі моделі, що характеризують ефект зовнішніх запозичень на економіку країни. Зовнішня заборгованість дозволяє країні здійснювати більші сукупні витрати, ніж вироблений національний дохід. У макроекономічному аналізі існує таке рівняння (1):

$$NI - TE = \Delta ExD, \quad (1)$$

де NI – національний дохід,

TE – сукупні витрати,

ExD – приріст зовнішньої заборгованості.

За таких умов завдяки зовнішньому запозиченню з'являється можливість прискорити темпи зростання національного доходу країни за рахунок можливих додаткових інвестицій:

$$S - IC = \Delta ExD, \quad (2)$$

де S – внутрішні заощадження,
 IC – інвестиції.

Оскільки можливості збільшення внутрішніх заощаджень за умов перехідної економіки обмежені мінімально-необхідним рівнем споживання, то саме зовнішнє фінансування стає важливим джерелом інвестування в економіку.

Від'ємне сальдо поточного рахунку може фінансуватися чи то нарощуванням зовнішнього боргу, чи то зменшенням золотовалютних резервів. Оскільки мета забезпечення стабільності національної валюти не допускає зменшення офіційних валютних резервів, то збільшення імпорту капітальних товарів, що є необхідним для забезпечення економічного зростання, часто спирається на зростання зовнішньої заборгованості країни.

Для аналізу сфери державних фінансів застосовують таку рівність:

$$D = EnD + LNB + ExD, \quad (3)$$

де EnD – внутрішні державні позики,
 LNB - кредити Національного банку України Уряду,
 ExD – зовнішні державні позики.

Дефіцит бюджету фінансується внутрішніми позиками або кредитами Національного банку, а також зовнішніми кредитами і позиками. Залучення кредитів Національного банку, як правило, виливається у зростання цін, а внутрішні запозичення витісняють приватних інвесторів через зростання відсоткових ставок. Тому фінансування дефіциту бюджету значною мірою вимагає використання зовнішніх фінансових ресурсів [7].

У роботі [8] запропоновано ряд моделей для дослідження та аналізу накопичення, обслуговування та прогнозування державного боргу. Формула (4) з урахуванням часу дослідження, первинного дефіциту та обслуговування і погашення вже існуючого боргу представлена нижче:

$$D_t = E_t - I_t + RC_t, \quad (4)$$

де D_t – дефіцит державного бюджету на момент часу t ;
 E_t – державні видатки на момент часу t ;
 I_t – державні доходи на момент часу t ;
 RC_t – обслуговування державного боргу на момент часу t ;
 t – період часу (в даній моделі рік)

Рівняння (5) по обслуговуванню державного боргу включає часткове погашення вже існуючих боргів та виплату відсотків (з нулем зверху позначаються параметри для зовнішнього боргу, без нуля – для внутрішнього):

$$RC_t = (r_t + w_t)PRC_{t-1} + (r_t^0 + w_t^0)er_tPRC_{t-1}^0, \quad (5)$$

де R_t – середня номінальна процентна ставка по борговим зобов'язанням;

w_t – норма амортизації;

PRC_{t-1} – часткове погашення боргу.

Норма амортизації дорівнює $w_t = \frac{1}{\alpha}$, де α – середній строк запозичень. Відсоткові платежі по обслуговуванню боргових зобов'язань разом з амортизацією минулих боргів утворюють суму витрат на обслуговування боргу.

Рівняння (6) відображає процес покриття бюджетного дефіциту:

$$D_t = EM_t + NEnD_t + er_tNExD_t, \quad (6)$$

EM_t – інфляційна грошово-кредитна емісія на момент часу t ;

$NEnD_t$ – нові внутрішні запозичення на момент часу t ;

$NExD_t$ – нові зовнішні запозичення на момент часу t ;

er_t – номінальний курс долара протягом періоду t .

Наступна модель (7) відображає загальний борг, який складається з суми минулих боргів (за винятком уже погашених) та нових боргів.

$$EnD_t + er_tExD_t = (1 - w_t)PRC_{t-1} + NEnD_t + er_t[(1 - w_t^0)PRC_{t-1}^0 + NExD_t], \quad (7)$$

Аналіз моделей (1) – (7) показує, що для прогнозування зовнішнього державного боргу в моделі необхідно врахувати такі економічні параметри, як дефіцит платіжного балансу та чисельність працездатного населення. Державний зовнішній борг розділено на прямий та гарантований, що дає змогу прослідкувати

за ризикованими умовними запозиченнями. Загалом до моделі включені наступні пояснюючі параметри:

- дефіцит державного бюджету (D_t);
- дефіцит платіжного балансу (BoP_t);
- державні видатки (E_t);
- державні доходи (I_t);
- імпорт ($Im p_t$);
- експорт (Exp_t);
- обслуговування зовнішнього боргу гарантованого державою (RCG_t);
- обслуговування державного прямого зовнішнього боргу (RCD_t);
- середня відсоткова ставка (r_t);
- норма амортизації (w_t);
- часткове погашення боргу (PRC_{t-1});
- грошово-кредитна емісія (EM_t);
- зовнішній борг гарантовані державною ($ExDG_t$);
- зовнішній прямий борг ($ExDD_t$);
- новий зовнішній борг гарантовані державною ($NExDG_t$);
- новий зовнішній прямий борг ($NExDD_t$);
- офіційний номінальний курс долара (er_t);
- чисельність працездатного населення (PS_t);
- середня ставка по податкам (rT_t);
- інші надходження до державного бюджету ($othI_t$).

Доходи державного бюджету відображені у рівнянні (8), сальдо державного та платіжного балансу – у рівнянні (9):

$$I_t = PS_t \times rT_t + othI_t, \quad (8)$$

$$TD_t = D_t + BoP_t = E_t - I_t + (Im p_t - Exp_t)er_t, \quad (9)$$

$$ExD_t = (ExDG_t + ExDD_t)er_t + EM_t, \quad (10)$$

$$ExD_t = er_t(((r_t + w_t)er_t PRC_{t-1}) + NExDG_t + NExDD_t) + RCD_t + RCG_t, \quad (11)$$

де TD_t – сукупний дефіцит державного та платіжного балансу.

В моделях (8)–(11) відображено концептуальний підхід прогнозування зовнішнього державного боргу. Формулою (11)

представлено обчислення зовнішнього державного боргу в період t , який складається з погашення існуючих боргів $((r_t + w_t)er_tPRC_{t-1})$ минулого періоду (t_{-1}), нових прямих та гарантованих державою боргів $(NExDG_t + NExDD_t)$ та обслуговування прямого та гарантованого державою боргу $(RCD_t + RCG_t)$.

Як зазначалося вище, державний борг тісно пов'язаний з податковою політикою. Основну частину доходу державного бюджету складають податкові надходження. Для підтримки належного рівня податкових надходжень важливо врахувати факт наявності працездатного населення, яке щороку зменшується. Даний параметр впливає на здатність держави у майбутньому обслуговувати і погашати вже існуючі борги (та майбутні запозичення), тому що чисельність працездатного населення є гарантом податкових надходжень до бюджету. Треба взяти до уваги також і те, що коштів у пенсійному фонді щороку не вистачає для покриття необхідних видатків, що здійснює додатковий тягар на державний бюджет, який і без того «працює» на державний борг. Разом з тим динаміка реального наявного доходу населення України теж має тенденцію до зниження [9].

Висновки. Враховуючи обставини, в яких знаходиться на даний момент часу Україна, вкрай важливо проводити виважену боргову політику, яка погоджена з іншими політиками держави, такими як грошово-кредитна, фінансова, інвестиційна. Важливе місце займає довіра кредиторів до політики Уряду, до стабільності її рішень. Важливим моментом є наявність повної законодавчої бази з питань регулювання державного зовнішнього боргу, і боргу загалом. Курс орієнтований на реальні можливості держави, щодо «поглинання» зовнішнього капіталу, його доцільного використання та обслуговування (в т. ч. погашення) наявних боргів, а також прагнення мінімізувати бюджетний ризик та зменшити вартість обслуговування державного зовнішнього боргу є запорукою успіху держави.

Список використаних джерел:

1. Вахненко Т.П. Зовнішні боргові зобов'язання у системі світових фінансово-економічних відносин / Інститут економіки та прогнозування НАН України. – К.: «Фенікс», 2006 – 536 с.
2. Міністерство фінансів України [Електронний ресурс]: www.minfin.gov.ua
3. Савченко К.В. Роль фінансового механізму вбудованих стабілізаторів у реалізації стабілізаційної політики держави // Вісник СумДУ // Серія «Економіка» - №3 – 2012 р. – с.60-65
4. Агапова Т.А., Серегина С.Ф. Макроэкономика: Учебник/Под общей ред. д.э.н., проф. А.В. Сидоровича; МГУ им. М.В. Ломоносова. – 6-е изд., стереотип. – М.: Издательство «Дело и Сервис», 2004. – 448 с. – («Учебники МГУ им. М.В. Ломоносова»).
5. Туманова Е.А., Шагас Н.Л. Макроэкономика. Элементы продвинутого подхода: Учебник. – М.:ИНФРА-М, 2004 – 400 с. – (Учебники экономического факультета МГУ им. Ломоносова).
6. Сектореальні моделі прогнозування економіки України / За ред. академіка НАН України В.М. Гейця. – К.:Фенікс, 1999. – 304 с.
7. Вахненко Т.П. Державний борг України та його економічні наслідки. – К.: Альтерпрес. 2000. – 152 с.
8. Прогнозирование динамики внешнего долга: модели и оценки [Електронний ресурс]: <http://www.kapital-rus.ru/articles/article/194904>
9. Державний комітет статистики України [Електронний ресурс]: www.ukrstat.gov.ua

*Т. Г. Бондарук,
д. е. н, професор,
І. О. Мельничук,
Національна академія статистики,
обліку та аудиту*

МІСЦЕВІ ПОДАТКИ ТА ЗБОРИ В УКРАЇНІ: СУПЕРЕЧНОСТІ ТА ПЕРСПЕКТИВИ РОЗВИТКУ

Постановка проблеми. Питання місцевого оподаткування залишається на сьогодні важливим інструментом ефективного функціонування як для окремої адміністративно - територіальної одиниці так і для держави в цілому, адже місцеві податки і збори є складовою частиною податкової системи держави і покликані відповідати інтересам органів місцевого самоврядування, оскільки є самостійним джерелом доходів місцевих бюджетів. Втім, місцеві податки та збори в Україні поки що не виконують функції щодо надання їм фінансової автономії. Як правило їх частка складає 1-4 % сукупних доходів місцевих бюджетів. Якщо порівняти з практикою західних країн інститут місцевих податків і зборів в Україні фактично залишається недієздатним.

Прийняття Податкового кодексу стало суттєвим кроком вперед у процесі розвитку системи місцевого оподаткування в Україні. Однак діюча на сьогодні в країні система місцевих податків і зборів не відповідає принципам Європейської хартії місцевого самоврядування. Зокрема, проблема полягає в тому, що законодавчо закріплені місцеві податки і збори та їх ставки не враховують реальних можливостей платників податків, а отже, не виконують стимулюючої функції. Як наслідок, такі вади негативно позначаються на дотриманні принципів єдності, повноти, достовірності, гласності, наочності бюджетного устрою країни в цілому.

У контексті вищесказаного, аналіз дослідження проблемних аспектів оподаткування місцевими податками і зборами, а також пошук перспективних напрямів посилення їх фінансового значення набуває особливої актуальності в теперішніх умовах.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. У наукових дослідженнях питанням місцевого оподаткування приділено достатньо уваги. Серед вітчизняних науковців та дослідників, праці яких відіграють суттєву роль у зазначеній проблематиці, відомі О. Кириленко [1], І. Луніна [2] та інші. Необхідність більш детального дослідження суперечностей місцевого оподаткування та обґрунтування перспектив розвитку місцевих податків та зборів в Україні за відсутності у сучасній економічній літературі комплексних аналогічних досліджень спонукали звернутись до теми місцевого оподаткування.

Метою статті є дослідження суперечностей місцевого оподаткування та обґрунтування перспектив розвитку місцевих податків та зборів в Україні.

Виклад основного матеріалу. Місцеві податки та збори – це обов'язкові платежі, суми яких згідно із законодавством України встановлюються органом місцевого самоврядування на території відповідної адміністративно-територіальної одиниці (села, селища, міста чи об'єднання сіл) та які зараховуються до її місцевого бюджету [3].

Законодавче врегулювання механізму місцевого оподаткування в Україні забезпечило необхідне правове поле для функціонування місцевих податків і зборів, але створення повноцінного та фінансово самодостатнього інституту місцевого самоврядування неможливе без їх подальшого реформування.

В Україні раніше існували такі місцеві податки та збори, як: податок з реклами; комунальний податок; збір за припаркування автотранспорту; ринковий збір; збір за видачу ордера на квартиру; курортний збір; збір за участь у бігах на іподромі; збір за виграш на бігах на іподромі; збір з осіб, які беруть участь у грі на тоталізаторі на іподромі; збір за право використання місцевої символіки; збір за право проведення кіно- і телезйомок; збір за проведення місцевого аукціону, конкурсного розпродажу і лотерей; збір за видачу дозволу на розміщення об'єктів торгівлі та сфери послуг; збір з власників собак.

На сьогодні відповідно до ст.10 ПК України визначено, що до місцевих податків належать: податок на нерухоме майно, відмінне від земельної ділянки; єдиний податок; а до місцевих зборів

належать: збір за провадження деяких видів підприємницької діяльності; збір за місця для паркування транспортних засобів; туристичний збір [4].

Із прийняттям Податкового кодексу України справляють не 14, а лише 5 місцевих податків і зборів. Це дозволяє частково підвищувати регулюючий потенціал податкової системи за рахунок скорочення переліку місцевих податків і зборів, але слід зауважити, що більшість з визначених у кодексі місцевих податків і зборів дублюють або об'єднують дію існуючих раніше, так, наприклад, туристичний збір є об'єднанням готельного та курортного зборів, а у зборі за місця для паркування транспортних засобів змінено елементи оподаткування.

Вважаємо, що місцеві податки та збори мають існувати у такій кількості, у якій би вони повністю забезпечували місцеві органи влади коштами, необхідними для задоволення власних потреб. Але при цьому при визначенні конкретних ставок податку чи збору необхідно зважати і на фінансові можливості суб'єктів їх сплати.

На сьогодні місцеві податки та збори поки що не відіграють значної фіскальної ролі у формуванні місцевих бюджетів. Податкові надходження за січень-березень 2013 р. склали 87,3% доходів місцевих бюджетів (без урахування міжбюджетних трансфертів). Їх обсяг становив 20,5 млрд. грн., що на 10,2% більше від показника 2012 р. [5]. У структурі податкових надходжень відмічається подальше зростання частки місцевих податків і зборів, що в основному пов'язано із зарахуванням до їх складу єдиного податку, відповідно до нової редакції Бюджетного кодексу України. Від місцевих податків і зборів до місцевих бюджетів за січень – березень 2013 р. надійшло 1778,4 млн. грн., що майже у двічі більше аналогічного показника 2012 р. Їх частка у структурі доходів місцевих бюджетів зросла і склала 7,6 % [5]. Найвагоміший серед місцевих податків і зборів був єдиний податок. Зокрема, за січень-березень 2013 р. він надійшов у сумі 1615,7 млн. грн., що у 1,8 рази більше за обсяги надходжень I кварталу 2012 р. [5]. Зазначимо, що таке зростання відбулося, в основному, через збільшення кількості платників податку: фізичних осіб та суб'єктів малого підприємства.

Згідно з Податковим кодексом податок на нерухоме майно, відмінне від земельної ділянки, єдиний податок та збір за провадження деяких видів підприємницької діяльності є обов'язковими для встановлення місцевими радами. Щодо збору за місця для паркування транспортних засобів та туристичного збору, то місцевим радам надано право самостійно вирішувати питання щодо їхнього встановлення. Установлення місцевих податків і зборів, не передбачених Податковим кодексом України, забороняється. Порядок зарахування податків і зборів до відповідних місцевих бюджетів визначається Бюджетним кодексом України.

Місцеві податки і збори необхідні для того, щоб місцеві органи влади мали можливість надавати послуги, рівень яких у населення асоціюється з обсягом сплачених податків. Кошти, зібрані на місцях використовуються більш ефективно, аніж виділені центральним урядом [6].

Звернемо увагу на те, що система місцевого оподаткування в Україні має певні недоліки, зокрема:

- незначна фіскальна роль місцевих податків і зборів;
- вузький перелік цих податків і зборів в порівнянні з іншими країнами;
- відсутність у органів місцевого самоврядування права самостійно запроваджувати власні податки і збори на своїй території;
- низька зацікавленість місцевих органів влади додатково залучати кошти від справляння місцевих податків і зборів;
- відсутність взаємозалежності між рівнем суспільних послуг, які надаються на певній території, із податковими зусиллями населення;
- нерозвиненість податків, які відображають політику місцевих органів влади (екологічні податки, плата за певні послуги місцевих органів влади) [5].

У міжнародній термінології місцеві податки і збори визначаються як локальні податки і вони є основою дохідної частини місцевих бюджетів більшості західних держав. Місцеві

органи влади в багатьох країнах (США, Франція, Італія) наділені правом самостійно встановлювати місцеві податки та збори.

У різних країнах неоднакова кількість місцевих податків і зборів. Так у Великій Британії існує один такий податок, який стягується з нерухомого майна – землі, будівель, крамниць, установ, заводів і фабрик, причому сільськогосподарські угіддя та будівлі на них, церкви оподаткуванню не підлягають. В Японії існують три основні місцеві податки. Це, зокрема, підприємницький податок, який нараховується на прибуток, корпоративний муніципальний податок та зрівняльний податок, що є фіксованою сумою податку, розмір якої залежить від розміру капіталу юридичної особи та чисельності працюючих. Найбільшу кількість місцевих податків запроваджено у Бельгії – 100, в Італії – 70, у Франції – понад 50. У США запроваджено такі місцеві податки, як податок з продажу, місцевий прибутковий податок, податки на прибуток корпорацій, на спадок, майновий податок [8].

В Україні місцеве оподаткування поки що не виконує ні фіскальної, ні регулюючої функції, а є другорядним відносно державного оподаткування. Саме тому вітчизняна система місцевого оподаткування, потребує подальшого розвитку у контексті зміцнення фінансових основ органів місцевого самоврядування.

Одним із напрямів перспективного розвитку системи місцевого оподаткування в Україні є дотримання певних наступних критеріїв:

- ефективності – встановлений податок повинен приносити прибуток не менший, ніж адміністрування його збору, при цьому прибуток повинен бути максимально великим, щоб не допустити встановлення великої кількості податків. Другий критерій ефективності пов'язаний з економічною ефективністю. Майже всі податки впливають на розвиток підприємництва в регіоні. Надвисокі податки сприяють відтоку бізнесу з даного регіону. Практика засвідчує, що справляння податків максимально ефективне, коли від них складно ухилитися. Так, податок на нерухомість вважається ефективним, оскільки власники практично не можуть ухилитися від сплати цього податку. Разом з тим крива Лаффера показує, що встановлення максимальних ставок не

приносить максимальних надходжень від податків в місцевий бюджет;

- справедливості – досить суб'єктивна характеристика. Застосовується такий критерій справедливості – за однакових обставин на платників податків має накладатися однаковий податок.

- принцип користування благами є альтернативою принципу справедливості, орієнтованого на платоспроможність. Звичайно, що значна частина місцевих податків йде на надання комунальних послуг, якими користується місцеве населення й підприємці. Згідно з принципом користування благами, щоб задовольнявся критерій справедливості, з обох платників податків, які отримують однакову вигоду від якоїсь комунальної послуги, повинні стягуватися однакові податки (незалежно від їхньої платоспроможності).

- прив'язаність податків до місцевих видатків. Податки повинні бути чітко пов'язані з видатками місцевої влади, щоб платники знали про підзвітність їм місцевої влади за те, як використовуються податкові надходження.

- гнучкість – місцева податкова система повинна стимулювати розвиток пріоритетних сфер бізнесу в конкретному регіоні та гнучко реагувати на зміни в фінансовій та інфляційній політиці держави [9].

Таким чином, погоджуємось, що перелічені критерії встановлення місцевих податків і зборів є основою для перспективного розвитку системи місцевого оподаткування в Україні.

Висновки. Узагальнюючи результати дослідження, можна дійти висновку, що діюча на сьогодні в Україні система місцевих податків і зборів, як і податкова система країни в цілому, потребує постійного удосконалення, оскільки від неї вимагається, з одного боку, забезпечення фінансовими ресурсами потреб органів місцевого самоврядування, а з іншого, бути інструментом місцевої соціально-економічної політики, спрямованої на виконання завдань збалансованості економіки та розвитку регіонів.

Пошук шляхів збільшення обсягу місцевих податків і зборів повинен йти не лише в напрямку простого збільшення платників податків та розширення бази оподаткування, а й у напрямку вибору

таких платників і встановлення таких податків, які б забезпечували невеликі адміністративні витрати та ефективний податковий контроль при достатньому обсязі надходжень, що надасть можливість створити надійне джерело дохідної частини місцевих бюджетів. Дотримання цих вимог є запорукою створення міцної, стабільної системи місцевого оподаткування в Україні.

Список використаних джерел:

1. Кириленко О. Місцеві бюджети України (історія, теорія, практика) / Кириленко О. П. – К.: НІОС, 2000. – 384 с.
2. Луніна І. О. Стратегія реформування місцевих бюджетів в Україні / І.О. Луніна. // Дзеркало тижня. – 03 червень 2006. – № 21. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.dt.ua/newspaper/articles/46884#article>
3. Бондаренко Д., Місцеві податки та збори у контексті податкового кодексу України: теоретико-порівняльний аспект [Текст] / Д. Бондаренко, В.Д. Чернадчук // Науково-теоретична конференція викладачів, аспірантів, співробітників та студентів юридичного факультету : тези доповідей: у 3-х ч., Суми, 20 квітня 2011 р. / Відп. за вип.: С.І. Дегтярьов, В.І. Горевий. — Суми : СумДУ, 2011. — Ч.1. — С. 9-15.
4. Податковий кодекс України від 02.12.10 // [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/>
5. Бюджетний моніторинг: Аналіз виконання бюджету за січень – березень 2013 р. / [Зубенко В. В. Самчинська І. В., Рудик А.Ю. та ін.]; ІБСЕД, Проект «Зміцнення місцевої фінансової ініціативи (ЗМФІ-II) впровадження», USAID. – К., 2013. – 70 с.
6. Бондарук Т. Г. Місцеві фінанси: Навчальний посібник / Т. Г. Бондарук. -К.: ДП «Інформ.-аналіт. агенство, 2013. – 529 с.
7. Кучабський О.Г. Розвиток системи місцевого оподаткування в Україні / Кучабський О.Г, Гончаренко М. В. [Електронний ресурс] : Режим доступу: <http://www.kbuara.kharkov.ua/e-book/putp/2012-3/doc/4/01.pdf>
8. Сошка Н.В. Суперечності та перспективи розвитку системи місцевого оподаткування в Україні / Н.В. Сошка

[Електронний ресурс] – Режим доступу:
<http://www.economy.nayka.com.ua/?operation=1&iid=783>

9. Сунцова О.О. Місцеві фінанси: навч. посіб.–К.: Центр
учбової літератури, 2010. — 488 с.

*М.М. Василюк,
к. е. н, доцент кафедри
обліку та аудиту,
Прикарпатський національний
університет імені Василя Стефаника*

ПРАГМАТИКА КОНТРОЛЮ ЯКОСТІ АУДИТОРСЬКИХ ПОСЛУГ В УМОВАХ ГЛОБАЛІЗАЦІЇ ЕКОНОМІКИ

Тематика контролю та підвищення якості надання аудиторських послуг за сучасних умов господарювання для вітчизняного аудиту набуває все більшої актуальності. При цьому аудиторська практика засвідчує, що недобросовісність аудиторського персоналу коливається починаючи від формального, поверхового аудиту до злочину у вигляді продажу аудиторських висновків без виконання контрольних процедур. Окрім того, саме з причин недостатньої якості аудиту та аудиторських послуг переважаюча більшість інвестиційних та фінансово-кредитних установ не довіряють аудиторському висновку, наполягаючи на жорстких формах забезпечення зобов'язань, застосовуючи, в першу чергу, заставу та поручительство при видачі кредитів. Такий контроль якості аудиту повинна виконувати держава, щонайменше створити та затвердити необхідний механізм, оскільки звичайні замовники аудиторських послуг з об'єктивних причин не мають належної підготовки, досвіду для оцінки діяльності аудиторів та відповідних важелів впливу. Представлення державним та суспільним органам повноважень з контролю якості аудиторської діяльності зумовлено необхідністю підтримання авторитету аудиторської професії.

Проблеми аудиту досліджуються багатьма вченими. Праці таких зарубіжних авторів як Арене А., Лоббек Дж., Адаме Р., Робертстон Дж.К, Дефлиз Ф.Л., Дженик Г.Р., ОРейли В.М., Хірш М.Б., перекладені на російську мову, формують ґрунтовну базу теорії та практики аудиту. Серед вітчизняних вчених вагомий внесок у вдосконалення теоретико-методологічного апарату аудиту зробили Давидов Г.М., Дорош Н.І., Завгородній С.Я., Кузьмінський А.М., Петрик О.А., Редько О.Ю., Шпаковська Т.Л. та

інші. Окрім цього, відзначимо, що й міжнародна практика проведення контролю якості аудиторських послуг має також свої особливості, що зумовлено відмінностями розвитку національних економік, ментальністю суспільства, ставленням до аудиту та розумінням його необхідності.

У практичній діяльності, система контролю якості аудиторських послуг повинна забезпечуватись кожним окремим аудитором та аудиторською фірмою. Оскільки, на практиці аудиту характер, обсяг та процедури контролю залежать від багатьох різних факторів, то відповідно методичні прийоми, які будуть застосовуватись аудиторами та аудиторськими фірмами, будуть різними. Усі елементи контролю якості аудиторських послуг взаємопов'язані. Щодо кожного такого елементу застосовується політика та відповідні процедури контролю. Вони повинні бути викладені письмово на паперових носіях або зафіксовані на електронних носіях і відповідати усім вимогам. Кожен із таких документів повинен бути затверджений наказом (розпорядженням) керівника фірми, а усі працівники зобов'язані ознайомитись із змістом цих документів. Відповідно до Положення з національної практики контролю якості аудиторських послуг 1 «Організація аудиторськими фірмами та аудиторами системи контролю якості аудиторських послуг» процедури контролю якості – це заходи та дії, які здійснює аудиторська фірма для впровадження політики контролю якості та моніторингу її відповідності системі контролю якості [4].

Документальне оформлення політики та процедур в залежності від різних факторів, може бути у вигляді посібника з контролю якості, збірки внутрішніх положень з контролю якості або як стандарти та окремі положення аудиторської фірми.

Саме від ефективного контролю якості аудиторських послуг залежить реалізація можливостей аудиторської фірми, підвищення рівня її конкурентоспроможності, а також скорочення часу на боротьбу із наслідками помилок та прорахунків. Забезпечуючи надання якісних аудиторських послуг, аудиторська фірма збільшує довіру до своєї діяльності.

Сучасна аудиторська практика виокремлює два підходи до створення бази регулювання аудиторської діяльності:

- державна законодавча ініціатива та державне регулювання;
- законодавча ініціатива громадських професійних організацій і регулювання спільно з державою. Перший підхід до регулювання аудиторської діяльності характерний для країн континентальної Європи і Росії. Суть підходу в тому, що держава сама здійснює реєстрацію аудиторів і аудиторських фірм, а також контроль за їх діяльністю. Другого підходу дотримуються Англія, США та деякі інші країни. Особливістю даного підходу є те, що процес регулювання діяльності здійснюється з ініціативи громадських організацій. В Україні регулювання аудиторською діяльністю здійснюється у відповідності до англо-американського підходу.

Система контролю якості аудиторських послуг в Україні формується аудиторською палатою України та містить:

- регулярну звітність суб'єктів аудиторської діяльності затвердженою АПУ формою;
- моніторинг із питань якості аудиторських послуг, додаткові процедури із забезпечення контролю якості та дисциплінарні заходи за наслідками контролю;
- інформування суспільства про функціонування системи контролю якості аудиторських послуг в Україні [2].

На сьогоднішній день у світовій практиці немає стандартизованих методик контролю якості аудиторських послуг. Як засвідчує аудиторська практика, є низькою ймовірність того, що при проведенні аудиту чи наданні супутніх аудиту послуг, аудитори не можуть допустити помилки, що в кінцевому результаті призведе до формування неправдивого аудиторського висновку. А в разі виникнення проблем щодо її використання є можливі випадки оскарження замовником результатів перевірки та відшкодування збитків аудиторською фірмою чи окремим аудитором. Можливість відшкодування збитків підтверджується тенденціями росту вимог до контролю якості аудиторських послуг та прикладами виплат значних штрафів міжнародними аудиторськими компаніями за підтвердження недостовірної інформації.

Корисними та основоположними для вітчизняної практики аудиту є напрацювання й досвід міжнародного аудиту із зазначеного напрямку дослідження. Тут важливим етапом аналізу

зарубіжного досвіду контролю якості аудиту є порівняння систем контролю за якістю аудиторської діяльності в різних країнах. Доречним, з нашої точки зору, виглядає порівняння тих систем контролю якості, які мають суттєві відмінності, тому доцільними для порівняння виділяємо Америку, Німеччину (як країну, що представляє найбільш узагальнену систему контролю якості прибутку у європейському просторі) та Україну.

Порівняльна характеристика системи контролю за якістю аудиторської діяльності в різних країнах наведена у табл.1.

Таблиця 1

Порівняльна характеристика системи контролю за якістю аудиторської діяльності в різних країнах [7]

Критерій порівняння	Україна	Німеччина	США
Контролюючий орган	Комітет з контролю за аудиторською діяльністю на базі Аудиторської палати України (АПУ)	Комісія (Палата) з нагляду за професією аудитора (АРАК)	Палата з нагляду за бухгалтерським обліком та звітністю публічних компаній
Модель побудови системи нагляду за професією аудитора	Нагляд здійснюється АПУ	Змішана модель системи нагляду	Нагляд здійснює приватна суспільна організація
Залежність контролюючих органів від урядових організацій	Комітет з контролю за аудиторською діяльністю є відокремленим структурним підрозділом АПУ, діє від імені і за дорученням АПУ	Безпосереднє управління комітетом здійснюється головою Комітету, проте останній призначається і знімається з посади наказом голови АП	Вся діяльність РСАОВ залежить від схвалення і знаходиться під наглядом Комісії з цінних паперів - Securities and Exchange Commission (SEC)

У світовій практиці відомо декілька моделей побудови зовнішньої системи нагляду за наданням аудиторських послуг:

- нагляд здійснює приватна громадська організація за дорученням держави. Членами Групи є представники відповідних наглядових органів країн членів ЄС. Крім того, Група надає допомогу при імплементації Міжнародних стандартів аудиту та нагляду за звітністю публічних компаній (IAS).

- нагляд здійснює державний орган, який є елементом фінансової інституції та контролює роботу біржових структур. Така система запроваджена в Австралії, Нідерландах, Італії.

- змішана модель, застосовується у Німеччині. Вона передбачає, що існуюча громадська організація аудиторів (Аудиторська палата) здійснює нагляд за професією. Однак, Аудиторську палату контролює незалежний державний орган – АПАК [8].

Впровадження у процес організації та надання аудиторських послуг заходів щодо контролю їх якості передбачає розробку й обґрунтування організаційно-методичного механізму контролю якості роботи аудиторів на різних рівнях управління. Однією зі складових організаційно-методичного механізму контролю якості результатів процесу аудиту є його інформаційна забезпеченість. Встановлено, що найважливішими елементами забезпечення якості аудиторських перевірок є внутрішньофірмові стандарти діяльності аудиторських фірм, робочі документи аудитора та ін. Система контролю якості аудиту представлена, як і будь-яка інша система контролю, такими елементами як суб'єкт контролю, об'єкт контролю та засоби контролю. З точки зору вирішення проблем підвищення якості аудиту важливим є дослідження всіх цих елементів. Сучасна аудиторська практика базується на концепції незалежності аудиторів, що виділяє два вектори, наведені на рис.1. Очевидно, що об'єктивна потреба у вдосконаленні системи управління якістю аудиторських послуг зумовлює перегляд інструментів підготовки релевантної інформації. На сьогодні доцільним буде спрямування зусиль на вирішення проблеми відповідальності аудиторів не тільки перед реальними замовниками та їхніми діловими партнерами, але й перед тими користувачами інформації про підприємство-замовника, про яких аудитор під час перевірки і формування своєї незалежної думки може не мати уявлення.

Особливо це стосується третіх сторін, що виступають потенційними інвесторами та кредиторами, очікування яких на підставі аудиторських висновків можуть не виправдатися та спричинити матеріальні збитки у результаті прийнятих неефективних рішень.

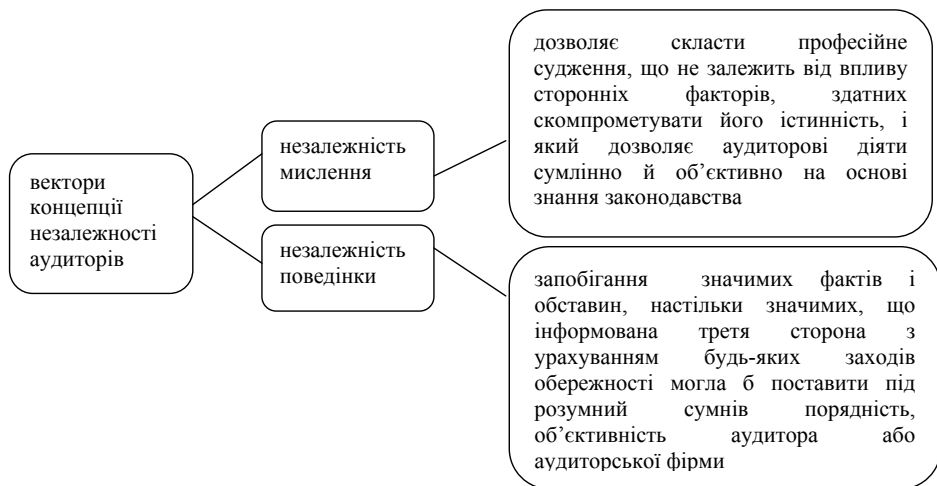

Рис.1. Вектори концепції незалежності аудиторів

У процесі зовнішнього контролю якості доцільно надавати перевагу методологічній базі аудиторської фірми, що перевіряється, наприклад, обґрунтуванню способів розрахунку рівня суттєвості й необхідного обсягу вибірки. Перевіряючи робочу документацію аудитора, особливу увагу варто звертати на:

- розуміння діяльності клієнта; ознайомлення зі системами бухгалтерського обліку й внутрішнього контролю;

- оцінку аудиторського ризику і розрахунок рівня суттєвості; складання плану й програми аудиту. При цьому як напрямок подальшої роботи контролюючих сторін повинен залишатись процес розробки організаційних засад контролю якості аудиторських послуг та механізму реалізації контрольних заходів.

Таким чином, поєднання професійних та громадських інтересів при проведенні контролю якості аудиторських послуг забезпечують максимальну ефективність процедур контролю. Міжнародна співпраця у напрямку формування ефективної системи контролю якості дозволить уникнути можливих помилок та забезпечить якісну інтеграцію вітчизняних систем аудиту у міжнародну спільноту.

Список використаних джерел:

1. Закон України «Про аудиторську діяльність» від 22.04.1993 р. №3125 (зі змінами та доповненнями) // www.liga.ua;
2. АПУ [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://www.apu.com.ua/>
3. Міжнародні стандарти аудиту, надання впевненості та етики: Видання 2006 року. / Пер. з англ. мови О. В. Селезньов, О. Л. Ольховікова, О. В. Гик, Т. Ц. Шарашидзе, Л. Й. Юрківська, С. О. Куліков. – К.: ТОВ "ІАМЦ АУ "СТАТУС"", 2006. – 1152 с.
4. Положення з національної практики контролю якості аудиторських послуг 1 «Організація аудиторськими фірмами та аудиторами системи контролю якості аудиторських послуг», затверджене рішенням Аудиторської палати України № 182/4 від 27.09.2007 року // Аудиторська палата України. – Електронний ресурс. – <http://audit.lviv.ua/ua/page104>
5. Положення про зовнішні перевірки систем контролю якості аудиторських послуг, створених аудиторськими фірмами та аудиторами, затверджене рішенням Аудиторської палати України № 201/4 від 23.04.2009 року // Аудиторська палата України. – Електронний ресурс – <http://www.apu.com.ua>.
6. Козак В. Є. Контроль якості аудиторських послуг в Україні // Вісник Хмельницького національного університету. - 2010. - № 5. – с. 220 – 223.
7. Кондратєва В. Є., Шевчук В. Р. Організаційні аспекти впровадження аудиторськими фірмами та аудиторами систем контролю якості аудиторських послуг // http://archive.nbuv.gov.ua/portal/soc_gum/Vlca/Ekon/2009_30/16.pdf
8. Макеєва О. Що чекає український аудит в аспекті контролю якості аудиторських послуг // Журнал для тих, кого перевіряють і для тих, хто перевіряє. – 2009. – №1. – С.46-53.
9. Подолянчук О. А. Контроль якості аудиту: вітчизняна та зарубіжна практика [Електронний ресурс] / О. А. Подолянчук, В. В. Яременко // Вінницький національний аграрний університет. – 2012. – Режим доступу: http://ena.lp.edu.ua:8080/bitstream/ntb/12683/1/15_77-86_Vis721menegment.pdf

*Н.М. Гудзенко,
к.е.н., доцент,
Вінницький національний
аграрний університет*

ТРАКТУВАННЯ ПОНЯТТЯ «РЕАЛІЗАЦІЯ» ТА «ПРОДАЖ» ПРОДУКЦІЇ В ЛІТЕРАТУРНИХ ДЖЕРЕЛАХ

В статті висвітлена дефініція поняття реалізація та продаж в літературних джерелах. Проведено розмежування між поняттями «продаж» та «реалізація», виділено додаткові витрати на етапах процесу продажу.

Актуальність дослідження. Сучасний період розвитку економіки України характеризується суттєвим розширенням торговельної галузі, що супроводжується посиленням конкуренції на ринку товарів, які пропонуються для продажу, ускладненням господарських зв'язків між торговельним підприємствами, їх контрагентами та споживачами, появою ефективних методів активізації продажу товарів.

Аналіз останніх публікацій по темі дослідження. Питання, пов'язані з трактуванням поняття реалізації та продажу продукції, висвітлювали вітчизняні та зарубіжні вчені. Найбільш ґрунтовно висвітлювали в своїх працях вітчизняні вчені: Ф.Ф. Бутинець, А.М. Герасимович, С.Ф. Голова, В.І. Єфименко, І.В. Жиглей, М.В. Кужельний, В.Г. Линник, В.М. Мурашко, В.М. Пархоменко, Л.К. Сук, В.Я. Савченко, В.В. Сопко та інші. Віддаючи належне науковій та практичній значимості праць вищезгаданих авторів, необхідно відзначити, що певне коло поглядів, пов'язаних з трактуванням поняття реалізації та продажу є не досить сформованим і вимагає їх подальшого розвитку.

Викладення основного матеріалу. Процес виробництва завершується доведенням продукції до споживача. Реалізація продукції – це кінцева стадія кругообігу засобів виробництва на підприємстві, внаслідок чого суб'єкт господарювання отримує виручку в грошовій формі, яка спрямовується на відновлення процесу кругообіг засобів, його безперервне повторення. Тобто реалізація виробленої продукції забезпечує можливість подальшого

відновлення виробничого процесу, здійснення підприємством розрахунків по всім зобов'язанням, а також виявлення фінансових результатів господарської діяльності.

В практичній сфері діяльності суб'єктів підприємницької діяльності між поняттями «реалізація» і «продаж» відмінностей не існує, вони вживаються як синоніми. Проте для кращого розуміння значення процесу реалізації виготовленої продукції для суб'єктів підприємницької діяльності в сучасних умовах, необхідно дослідити сутність поняття «реалізація» та «продаж» в теорії, які представлені в табл. 1.1.

Таблиця 1.1

**Визначення понять «реалізація» і «продаж»
в літературних джерелах**

<i>Автор</i>	<i>Джерело</i>	<i>Поняття і його значення</i>
<i>1</i>	<i>2</i>	<i>3</i>
<i>Термін «Реалізація»</i>		
Бутинець Ф.Ф.	[1, С. 212]	Процес реалізації (продажу) – це сукупність господарських операцій, пов'язаних з продажем продукції (товарів, робіт, послуг) споживачам
Бутинець Ф.Ф.	[2, С. 154]	Реалізація – перетворення майна на грошові кошти. Реалізація продукції є завершальним етапом обороту господарських засобів, в результаті якого виготовлена підприємством (постачальником) продукція продається іншому підприємству (покупцю) за встановлену плату. В результаті реалізації відбувається перетворення товарної форми продукту на грошову
Гончаров С.М.	[3, С. 221]	Реалізація – 1) продаж вироблених або закуплених товарів, що супроводжується отриманням грошового виторгу; 2) – виконання плану, отримання результату; Реалізація продукції – відпуск товарів і одержання за них грошової оплати
Загородній А. Г.	[5, С. 754]	Реалізація – продаж вироблених чи перепробуваних товарів і послуг з одержанням грошового виторгу
Осовська Г. В.	[4, С. 262]	Реалізація – здійснення наміченого плану, програми, проекту; - реалізація продукції і одержання оплати за неї; - перетворення майна, товару або цінних паперів на гроші
<i>Термін «Продаж»</i>		
Бутинець Ф. Ф.	[2, С. 147]	Продаж – будь-які операції, що здійснюються згідно з договорами купівлі-продажу, поставки, іншими цивільно-правовими договорами, що передбачають передачу прав власності на такі товари за плату або компенсацію, незалежно від строків її представлення, а також операцій з безкоштовного надання товарів

Продовження табл. 1.1

1	2	3
Гордієнко К. Д.	[4, С. 245]	Продаж – передача майна однією особою у власність або користування та (або) володіння та (або) у розпорядження іншій особі, зокрема передача згідно з угодами купівлі-продажу, оренди майна, іншими цивільно-правовими угодами, а також у разі заміни одного зобов'язання іншим або зміни умов виконання зобов'язань
Загородній А. Г.	[5, С. 729]	Продаж продукції – передавання права власності на продукцію іншим фізичним і юридичним особам шляхом укладання угод купівлі-продажу чи виміни на певну еквівалентну суму коштів, інших цінностей у матеріальній і нематеріальній формах, боргових зобов'язань у вартісному вираженні
Гончаров С. М.	[3, С. 219]	Продаж – передавання товару іншій особі в обмін на грошову оплату товару, одна з частин угоди купівлі-продажу

Проаналізувавши всі вище зазначені визначення понять «реалізація» та «продаж», що використовуються в літературних джерелах, можна сказати, про існування протиріччя та виділити спільні та відмінні критерії визначення їх сутності. В Таблиці 1.2 і 1.3 систематизовано погляди авторів на поняття «реалізація» та «продаж», відповідно до визначених критеріїв.

Таблиця 1.2

**Аналіз критеріїв визначення поняття «реалізація»
в літературних джерелах**

№ п/п	Характеристика Автор, джерело	Продаж продукції (товарів)	Завершальний етап обороту господарських засобів	Сукупність господарських операцій	Виконання плану, програми, проекту	Доведення продукції до споживача	Передача права власності на продукцію	Отримання грошового вигоргу	Відображення доходу	Продаж за допомогою демонстрації споживчих власностей, використання упаковки, політики цін, рекламних матеріалів
1	2	3	4	5	6	7	8	9	11	12
1	Бутинець Ф. Ф.	+	+	+	-	+	-	-	-	-
2	Бутинець Ф. Ф.	-	+	-	-	-	+	+	-	-
3	Гончаров С. М.	+	-	-	+	-	-	+	-	-
4	Загородній А. Г.	+	-	-	-	-	-	+	-	-
5	Осовська Г. В.	-	-	-	+	-	-	+	-	-
6	Коноплицький В. А.	+	-	+	-	-	-	-	-	+
7	Швець В. Г.	+	+	+	-	+	-	-	-	-
8	Лайко П. А., Ляшенко Ю. І	-	+	-	-	+	-	-	-	+

Продовження табл. 1.2

<i>1</i>	<i>2</i>	<i>3</i>	<i>4</i>	<i>5</i>	<i>6</i>	<i>7</i>	<i>8</i>	<i>9</i>	<i>11</i>	<i>12</i>
9	Хендріксен Е. С. , Ван Бред М. Ф.	-	-	-	-	-	+	+	+	-
10	Саблук П. Т., Дем'яненко М. Я.	-	-	+	-	-	+	+	-	-
11	Бернстайн Л.А	+	-	-	-	-	-	+	-	-
12	Ентони Р	+	-	-	-	-	-	-	+	-
13	Сук П. Л.	+	+	+	-	+	-	+	-	-
14	Бабченко Н. М.	+	-	+	-	-	-	-	-	-
15	Бірюкова О.	+	-	-	-	-	+	-	-	-
Разом		10	5	6	2	4	4	8	2	2

Серед виділених критеріїв представлених в Таблиці 1.2., найчастіше для визначення сутності категорії «реалізація» використовуються поняття «продаж», проте лише у двох випадках використовується як синонім. В більшій половині випадків – передбачається отримання грошового виторгу за продукцію та представлення процесу реалізації через сукупність господарських операцій, що здійснюються суб'єктом господарювання. Також окремі автори, при поданні визначення, приділяють увагу тому, що це є завершальним етапом обороту господарських засобів та способом доведення виготовленої продукції до покупця або споживача безпосередньо. А також лише чотири автори акцептують увагу на тому, що в процесі реалізації відбувається передача права власності на виготовлену продукцію іншій стороні. Серед виділених критеріїв, найменше авторів схилиються до думки, що процес реалізації продукції передбачає виконання заздалегідь визначеного плану, програми, проекту, використання маркетингу для просування продукції та з точки зору концепції доходу.

Дані Таблиці 1.1 і 1.3 дають підстави відмітити, що такі автори як Бутинець Ф. Ф., Гончаров С. М., Загородній А. Г., Коноплицький В. А., Швець В. Г., Бернстайн Л. А., Ентони Р., Сук П. Л., Бабченко Н. М., Бірюкова О. ототожнюють або безпосередньо пов'язують визначення поняття «реалізація» з «продажем» продукції. Це пов'язано з тим, що поняття «продаж» в основному розглядається як одна з частин угоди (договору) купівлі-продажу, що передбачає передачу права власності на виготовлену продукцію в обмін на грошову оплату.

Таблиця 1.3

**Аналіз критеріїв визначення поняття «продаж»
в літературних джерелах**

№ п/п	Характеристика	Одна з частин угоди «купівлі- продажу»	Передача майна (товару)	Передача права власності	Передача іншій особі	Обмін на грошову оплату	Інша компенсація вартості товару	Безкоштовне надання товару	Передача у користування, володіння, розпорядження, оренда
	Автор, джерело								
1	2	3	4	5	6	7	8	9	10
1	Бутинець Ф. Ф.	+	-	+	-	-	+	+	-
2	Гончаров С. М.	+	+	-	+	+	-	-	-
3	Гордієнко К.Д.	-	+	+	+	-	-	-	+
4	Загородній А.Г.	+	-	+	+	+	+	-	-
5	Економічна енциклопедія	+	+	-	+	+	-	-	-
Разом	4	3	3	4	3	2	1	1	

Проте також не можна залишити поза увагою й іншу частину визначення терміну «продаж», що не є характерною для поняття «реалізація». А саме: «... здійснюється за договорами поставки, оренди майна, іншими цивільно-правовими договорами, що передбачають передачу у власність або користування та (або) володіння та (або) у розпорядження іншій особі товарів за плату або компенсацію, незалежно від строків її представлення, а також операцій з безкоштовного надання товарів та у разі заміни одного зобов'язання іншим або зміни умов виконання зобов'язань».

Висновки та пропозиції. Процес реалізації виготовленої продукції є завершальним етапом кругообігу засобів виробництва та має на меті одержання максимального доходу (виручки) від реалізації, що є основним шляхом надходження грошових коштів та забезпечує продовження діяльності підприємства. Процес реалізації охоплює велику кількість господарських операцій, пов'язаних із збутом і продажем продукції. Для великих підприємств також важливу роль відіграє договірний процес. Тому як саме від передбачених в укладеному між підприємством виробником (продавцем) та покупцями і замовниками договорі момент передачі права власності впливає на момент визнання доходу від реалізації готової продукції в бухгалтерському та податковому обліку.

Розглянувши теоретико-економічне поняття реалізації та продажу, що використовуються в літературних джерелах та нормативно-правових актах, ми спостерігаємо розбіжності в поглядах. А також виділивши спільні та відмінні критерії даних понять, вважаємо доцільним розмежувати їх, а не сприймати як синоніми. На нашу думку «продаж» має більш широке значення і включає в себе більш вузьке поняття «реалізація». Систематизувавши проведені дослідження, пропонуємо власні визначення:

Продаж – це передача майна однією особою у власність або користування та (або) володіння та (або) у розпорядження іншій особі, зокрема передача згідно з угодами купівлі-продажу, оренди майна, іншими цивільно-правовими угодами за плату або іншу компенсацію, а також операцій з безкоштовного надання товарів та у разі заміни одного зобов'язання іншим або зміни умов виконання зобов'язань поставки.

Реалізація – це сукупність господарських операцій з продажу виготовленої продукції, які передбачають передачу права власності на продукцію споживачам та отримання грошової виручки.

У результаті процесу реалізації виявляється суспільна корисність виробленого продукту, його відповідність вимогам покупця, замовника або ринку; шляхом зіставлення доходів і витрат підприємства обчислюється фінансовий результат. Реалізація продукції, товарів, робіт, послуг є найважливішим джерелом доходів не тільки підприємства, а й формує прибуткову частину бюджету держави як об'єкт оподаткування.

Список використаних джерел:

1. Бутинець Ф. Ф. Теорія бухгалтерського обліку: Підруч. [для студ. спец. «Облік і аудит» вищ. навч. закл.] / За ред. проф. Ф. Ф. Бутинець. - [3-є вид, перероб. і доп.]. – Житомир: ПП «Рута», 2003. – 444 с.
2. Бухгалтерський словник / За ред. проф. Ф. Ф. Бутинця. – Житомир: ПП «Рута», 2001. – 224 с.

3. Гончаров С. М. Тлумачний словник економіста/ С. М. Гончаров, Н. Б. Кушнір, за ред. проф. С. М. Гончарова. – К.: Центр учбової літератури, 2009. – 264 с.
4. Гордієнко К. Д. Економічний тлумачний словник. Понятійна база законодавства України у сфері економіки / К. Д. Гордієнко. - [2-е вид, перероб. і доп.]. – К.: КНТ, 2007. – 360 с.
5. Загородній А. Г. Фінансово-економічний словник / А. Г. Загородній, Г. Л. Вознюк. – К.: Знання, 2007. – 1072 с.
6. Осовська Г. В. Економічний словник / Г. В. Осовська, О. О. Юшкевич, Й. С. Завадський. – К.: Кондор, 2007. – 358 с.

*С. І. Джус,
аспірант,
Національна академія статистики,
обліку та аудиту
Головний спеціаліст-економіст
відділу статистики соціально-трудових відносин
управління статистики праці,
Головне управління
статистики у м. Києві*

СТАТИСТИЧНИЙ АНАЛІЗ ДИНАМІКИ ОСНОВНИХ ПОКАЗНИКІВ ФОНДОВОГО РИНКУ УКРАЇНИ

Постановка проблеми. Недостатність висвітлення реальної ситуації на фондовому ринку (далі - ФР) України зі статистичної точки зору, та відсутність залежності динаміки в часовому лазі від статистичних показників даного ринку, викликає відсутність прогнозів подальшого його руху, що призводить до відтоку інвесторів.

Актуальність теми викликана необхідністю збору та аналізом статистичних даних стосовно фондового ринку України для фактичного відображення ситуації, що спостерігається на ньому.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Аналіз літературних джерел виявив недостатню освітленість даного ринку та недоцільність деякої інформації у зв'язку із швидким розвитком фондових ринків на світовому рівні та в Україні.

Серед публікацій статистичних даних ринку, присутні тільки офіційні видання регулятора - Національної комісії з цінних паперів та фондового ринку (далі – НКЦПФР) [3]; бірж та саморегульованих організацій (далі - СРО): ПАРД (Професійна асоціація реєстраторів та депозитаріїв), Асоціація «Українські фондові торговці», УАІБ (Українська асоціація інвестиційного бізнесу), АРІФРУ (Асоціація розвитку інфраструктури фондового ринку України), USAID (United States Agency for International Development - Агентство США з міжнародного розвитку) та ін.;

інші професійні учасники фондового ринку: брокерські компанії, компанії з управління активами (далі - КУА), інвестиційні компанії, інші інститути спільного інвестування (далі – ІСІ)[2].

Окремі українські та зарубіжні вчені в галузі фінансів та статистики, такі як: Семеняк І.В., Оберемок С.В., Салін В.М., Добашина І.В., присвятили свої наукові праці даній темі. Двоє останніх, відомі своєю фундаментальною роботою «Біржова статистика» [6], в якій розглянуто статистика цінних паперів, брокерсько-дилерських компаній та інших професійних учасників ринку цінних паперів, детально розкрита статистика фондових і строкових бірж, їх кон'юнктура, структура та обсяги ринків.

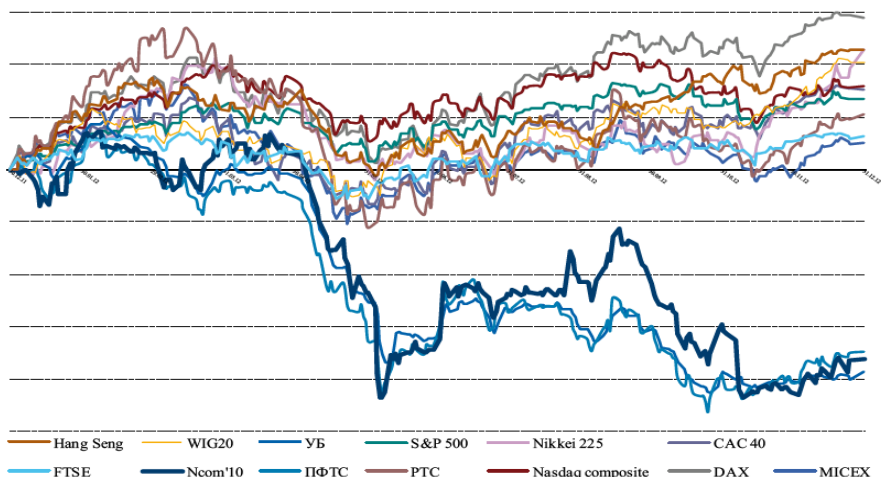
Метою даної статті є аналіз динаміки показників фондового ринку на основі наданих фондовими біржами та професійними учасниками ринку статистичних даних у період з 2008 по 2013 рік.

Виклад основного матеріалу. Для перехідної економіки типовим є трансформація «економіки дефіциту товарів» в економіку «дефіциту ліквідних ресурсів». Дефіцит грошей стає перманентним, тобто першочерговим, що інтенсифікує спад, звертання інвестицій і «проїдання» основних фондів. В протилежність цьому, надмірне (в порівнянні з виробництвом) розбухання трансакційного сектору стає одним із інфляційних факторів і приймає гіпертрофовані форми.

Разом з тим, наша перехідна економіка виявилась на перехресті двох єдиних і протилежних тенденцій: загально цивілізаційних тенденцій соціалізації приватної власності і специфічної тенденції переходу від бюрократично-державної власності минулого до приватної.

В цих умовах в процесі структурної перебудови створюється фондовий ринок як складова частина ринкових відносин [7, с.251-253].

Український фондовий ринок розвивається паралельно зі світовими ринками цінних паперів, що підтверджує основний індикатор фондових ринків - індекс, який дає можливість оцінити загальну ситуацію на фондовому ринку. Динаміка вітчизняних та світових фондових індексів фондового ринку наведена на рисунку 1.[5]

Джерело даних: Річний звіт НКЦПФР за 2012 рік [5]

Рис. 1. Динаміка вітчизняних та світових індексів фондового ринку протягом 2012 року

Важливим показником розвитку фондового ринку та фінансової системи країни взагалі є частка капіталізації лістингових компаній у ВВП країни. Як свідчать дані табл. 1, акціонерний капітал є найбільш розвиненим у США та Великобританії, у той час як в Україні ця цифра поки що невелика.

Таблиця 1

Співвідношення капіталізації лістингових компаній до ВВП у 2008 - 2011 рр. %

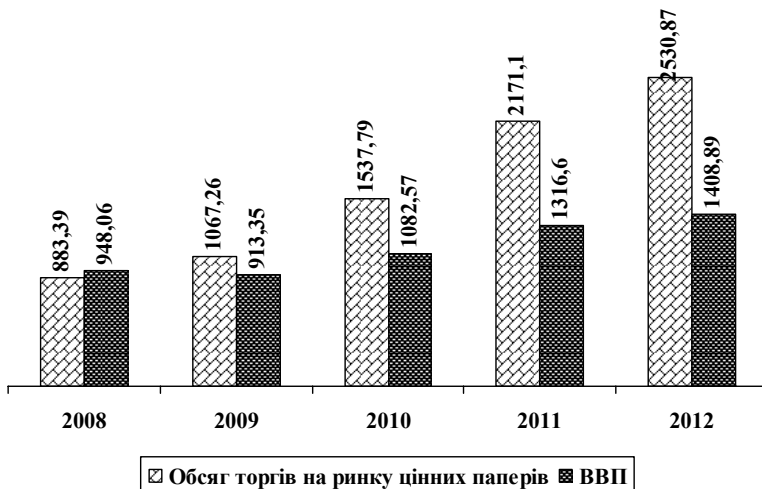
	Назва країни	2008	2009	2010	2011
БРІК	США	82,5	108,5	108,9	104,3
	Бразилія	35,7	72,0	72,1	49,6
	Росія	23,9	70,5	67,5	42,9
	Індія	52,7	86,6	95,9	54,9
	Китай	61,8	100,3	80,3	46,3
Європа	Франція	52,7	75,3	75,6	56,6
	Німеччина	30,6	39,3	43,5	32,9
	Італія	22,6	15,0	15,6	19,7
	Великобританія	69,9	128,1	137,7	118,7
СНД	Польща	17,0	31,4	40,5	29,9

Продовження табл. 1

Вірменія	1,5	1,6	0,3	0,4
Казахстан	23,3	50,0	41,0	23,0
Україна	9,0	12,6	15,9	13,7

Джерело даних: Річний звіт НКЦПФР за 2012 рік

У той же час, темпи зростання фондового ринку були випереджаючими порівняно з ВВП: обсяг торгів на ринку цінних паперів (далі - РЦП) перевищив показник ВВП країни майже у два рази (див. рис. 2). Це свідчить про розвиток економіки держави в цілому та швидкий розвиток фондового ринку зокрема.

Джерело даних: НКЦПФР, візуалізація автора статті

Рис.2. Порівняльні дані обсягів торгів на ринку цінних паперів та ВВП*, млрд. грн.

* за даними Державної служби статистики України

На організаційно оформленому ринку у 2012 році спостерігалася консолідація торгівлі цінними паперами. Близько 98,25% біржових контрактів (договорів) з цінними паперами було зосереджено на трьох фондових біржах: «Перспективі» (55,21%), «ПФТС» (33,93%) та «Українській біржі» (9,11%) (див. таблицю 2).

Біржовий ринок акцій характеризувався більш низьким рівнем концентрації, ніж позабіржовий ринок. За підсумками 2012 року обсяг торгів акціями на біржовому ринку становив 21,54 млрд. грн., що складало 3,64 % сукупного обсягу торгів акціями на ринку цінних паперів (див. – табл. 3). В Україні, на даний момент, 17183 власники великих пакетів акцій [1].

Таблиця 2

Обсяг біржових контрактів (договорів) з цінними паперами на організаторах торгівлі (з розподілом за місяцями) у 2012 році
млн грн

Період	Організатор торгівлі										Усього
	УФБ	КМФБ	ПФТС	УМВБ	ІННЕКС	ПФБ	УМФБ	ПЕРСПЕКТИВА	ССФБ	УБ	
Січень	3,9	134,41	6735,93	0,12	0	8,98	105	4790,08	2,56	2168,70	13949,69
Лютий	1,45	350,77	7349,76	0,12	0,02	9,3	44,23	4274,66	3,74	2524,39	14558,45
Березень	43,94	417,28	7418,51	0,12	0,01	9,85	124,34	5054,81	3,88	2635,98	15708,72
Квітень	100,02	90,11	7205,12	0,16	0,04	40,88	41,6	5217,53	13,7	2120,21	14829,38
Травень	8,43	80,92	5336,26	0,16	0	30,92	6,45	6128,47	35,09	2811,56	14438,26
Червень	3,87	49,79	16617,03	0,13	0,02	107,14	187,28	6853,66	2,83	1869,95	25691,70
Липень	6,82	91,31	5617,1	0,13	0	17,45	85,15	12497,63	3,65	2135,46	20454,70
Серпень	6,8	61,17	14404,15	0,12	0,02	28,16	45,11	10867,85	4,61	1543,81	26961,81
Вересень	5,88	263,01	5924,53	39,23	0	32,87	52,82	9575,53	2,45	1634,78	17531,10
Жовтень	4,05	281,92	2835,72	7,35	0,04	64,95	18,74	19434,28	166,04	2052,15	24865,24
Листопад	2,5	90,16	4382,70	3,72	1,07	111,68	48,37	33893,56	92,36	1454,36	40080,45
Грудень	246,72	216,78	5637,16	0,11	8,77	187,58	230,91	26975,90	25,76	1072,31	34602,01
Усього	434,4	2127,64	89463,95	51,48	10,01	649,75	989,99	145563,96	356,67	24023,66	263671,51
Відсоток від загального обсягу торгів	0,16%	0,81%	33,93%	0,02%	0,004%	0,25%	0,37%	55,21%	0,14%	9,11%	100%

Джерело даних: Річний звіт НКЦПФР за 2012 рік [5]

Таблиця 3

Обсяг торгів акціями на біржовому ринку та позабіржовому ринку у 2008 - 2012 роках,

млрд. грн.

Вид ринку	2008	2009	2010	2011	2012
Позабіржовий ринок	341,00	457,19	512,50	567,48	570,32
Біржовий ринок	11,82	13,54	43,75	68,59	21,54
Усього	352,82	470,73	565,21	636,07	591,86

Джерело даних: Річний звіт НКЦПФР за 2012 рік [5]

За підсумками 2012 року обсяг торгів облігаціями підприємств на біржовому ринку становив 26,35 млрд. грн., що склало 21,10 % від загального обсягу торгів облігаціями підприємств на ринку цінних паперів (див. табл. 4).

Таблиця 4

Обсяг торгів облігаціями підприємств на біржовому ринку та позабіржовому ринку у 2008 - 2012 роках

млрд. грн.

Вид ринку	2008	2009	2010	2011	2012
Позабіржовий ринок	188,6	74,06	62,79	82,28	98,54
Біржовий ринок	16,61	7,07	6,71	21,42	26,35
Усього	205,21	81,13	69,5	103,7	124,89

Джерело даних: Річний звіт НКЦПФР за 2012 рік [5]

Зростання обсягу випуску похідних цінних паперів протягом останніх років свідчить про інтерес учасників ринку до фінансових інструментів, які створюють можливість для хеджування ризиків, являючи собою елементи «квазі»-страхування. Так, у 2012 році Комісією було зареєстровано дев'ять випусків опціонів на суму 22,89 млн. грн. У порівнянні з 2011 роком, обсяг випусків опціонів збільшився на 19,45 млн. грн.

Ринок похідних (деривативів), який став незамінною складовою фондового ринку, характеризується постійним зростанням обсягів операцій з похідними інструментами. З 2010 по 2012 роки сума контрактів з похідними (деривативами) помітно зросла: з 3,75 млрд. грн. у 2010 році до 24,91 млрд. грн. у 2012 році.

Загальний обсяг випусків цінних паперів інститутів спільного інвестування, зареєстрованих Комісією у 2012 році, становив 34,04 млрд. грн., що у порівнянні з 2011 роком менше на 50,48 млрд. грн.

Одним із факторів, що призвів до зменшення обсягів емісії цінних паперів ІСІ у 2012 році, є згортання інвестиційних проектів у зв'язку з очікуванням вступу в силу нового Закону України «Про інститути спільного інвестування» №5080-VI від 5 липня 2012 року [2], який передбачає більш широкий спектр інвестиційних фондів.

Аналізуючи статистичні дані однієї із бірж, що знаходиться в топ-3 найпопулярніших в Україні - ПАТ «Українська біржа» - за останній квартал 2013 року [8, с.3], спостерігаємо наступну ситуацію. У структурі торгів у жовтні-грудні 2013 року (див. рис.3) на ринок акцій доводилося 64% сумарного обороту на біржі, або 1134 млн. грн., 16% на ринок ф'ючерсів або 282 млн. грн., 4% на ринок опціонів або 65млн. грн. і 16% на ринки інвестиційних сертифікатів, корпоративних і державних облігацій або 288 млн. грн. Частка ринку корпоративних облігацій впала на 9%, в той же час частка термінового ринку виросла до 19%.

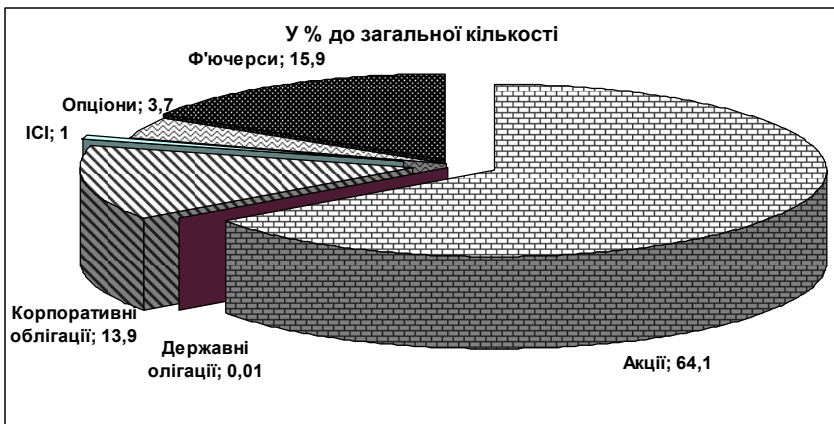

Рис. 3. Структура торгів на "Українській біржі" в розрізі ринків, 4квартал 2013 року*

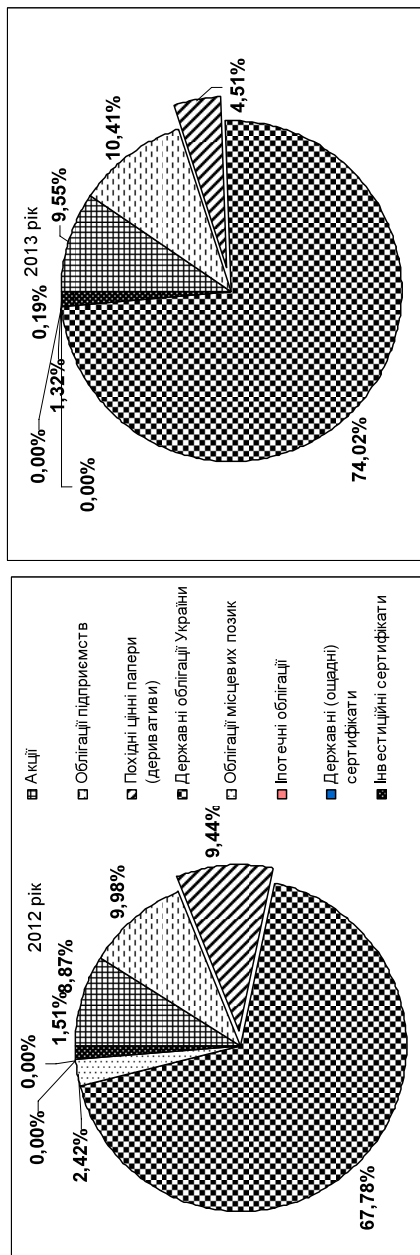
**Джерело даних: UX Review #12/2014 кварталний журнал «Української біржі», візуалізація автора статті*

В умовах скорочення основних макроекономічних показників, пов'язаних зі зниженням темпів розвитку реального сектору економіки, фондовий ринок реагує на нові імпульси, зміщуючи

акценти з пайових інструментів на інструменти з фіксованою доходністю. У 2013 році найбільший обсяг торгів цінними паперами на організованому ринку України в розрізі інструментів було здійснено з державними облігаціями (351,33 млрд.грн., 74,02% сукупного обсягу торгів). Обсяг біржових торгів з корпоративними облігаціями за результатами 2013 року зріс до 49,41 млрд.грн., (10,41%) порівняно з показниками 2012 року, який складав 23,36 млрд.грн. (9,98%), що відповідає загальному темпу зростання організованого ринку. Обсяг торгів з акціями за підсумками 2013 року становив 45,33 млрд.грн., або 9,55% сукупного обсягу (23,44 млрд.грн. у 2012 році, 79,43 млрд.грн. у 2011 році). Обсяг торгів з облігаціями місцевих позик, як і в попередні періоди, залишився незначним та за результатами 2013 року становив лише 904,05 млрд.грн., або 0,19% сукупного обсягу торгів (див. рис.4).

З огляду на вищезазначений аналіз, можна дійти до висновку, що на даний момент розвиток фондового ринку України є досить динамічним та перспективним. В світовому розрізі його відносять до ринків, що розвиваються, так званих «emerging markets» (від англ. – ринки, що появляються). Це означає, що даний ринок не досяг свого максимуму, а навпаки, знаходиться у його вищих етапах. Значну роботу необхідно ще провести зі сторони регулятора та емітентів для залучення вітчизняних та іноземних інвесторів. Розвиток базових активів та фінансових інструментів, що знаходяться на ринку, повинен бути основним завданням, оскільки зміна їх структури призведе до перерозподілу грошових активів в обороті, що в свою чергу, призведе до збільшення капіталізації компаній-емітентів та збільшення так званих «довгих грошей» на фондовому ринку України за рахунок облігацій та ІСІ. Ще одним важливим кроком повинно бути переведення обороту торгів із позабіржового на організований біржовий ринок, як це зараз існує на світових фондових ринках.

Висновки. Констатуючи факти, висвітлені у даній статті, можемо стверджувати, що розвиток фондового ринку є досить динамічним та статистично вимірним. Інформація, стосовно статистичних даних фондового ринку України, надається виключно регулятором, біржами та СРО.

Джерело даних: НКЦФР, візуалізація автора статті

Рис. 4. Структура обсягів біржових контрактів (договорів) на організаторах торгівлі за видами цінних паперів

В результаті аналізу динаміки статистичних показників та візуалізуючи їх, можна зробити висновок, що фондовий ринок знаходиться в залежності від різних факторів: макроекономічних, мікроекономічних та політичних. Стосовно настроїв інвесторів, то ринок виступає їх індикатором, як і індикатором економіки в цілому. З точки зору статистики фондовий ринок є вимірним, але практично не передбачуваним, оскільки майже неможливо проаналізувати всі фактори, які на нього впливають у різних часових лагах.

Список використаних джерел:

1. Власники крупних пакетів акцій [Електронний ресурс] // АРІФРУ [сайт]. Режим доступу: <http://smida.gov.ua/db/owners>. - Назва з екрана.
2. Закон України «Про інститути спільного інвестування» від 05.07.2012 року № 5080-VI // Відомості Верховної Ради (ВВР), 2013, № 29, ст.337 [Електронний ресурс] // Верховна Рада України: [сайт]. Режим доступу: <http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/5080-17>. - Назва з екрана.
3. Закон України «Про цінні папери та фондовий ринок» від 23.02.2006 року N 3480-IV // Відомості Верховної Ради України (ВВР), 2006, N 31, ст.268 [Електронний ресурс] // Верховна Рада України: [сайт]. Режим доступу: <http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/3480-15>. - Назва з екрана.
4. Закон України «Про внесення змін до Закону України "Про державну статистику"» від 13.07.2000 року №1922-111 // Відомості Верховної Ради України (ВВР). - 2000. - №43. – ст.362 [Електронний ресурс] // Верховна Рада України: [сайт]. Режим доступу: <http://zakon2.rada.gov.ua/lavvs/show/1922-14>. - Назва з екрана.
5. Річний звіт НКЦПФР за 2012 рік: Інновації для розвитку ринку [Електронний ресурс] // НКЦПФР: [сайт]. Режим доступу: http://www.nssmc.gov.ua/user_files/content/58/1370875350.pdf. - Назва з екрана.

6. Салин В.Н., Добашина И. В. Биржевая статистика [Текст]: [Учеб. пособие] / Салин В.Н., Добашина И. В.– М.: Финансы и статистика, 2003.- 176с.
7. Семеняк И.В., Оберемок С.В. Разработка концепции статистического изучения становления и развития фондового рынка переходной экономики [Текст] / Семеняк И.В., Оберемок С.В. // – Харьковский гуманитарный институт – Х.:1997 – Т3. с.250-258.
8. UX Review #12/2014 кварталний журнал «Української біржи» [Електронний ресурс] // ПАТ «Українська біржа» [сайт]. - Режим доступу: <http://fs.ux.com.ua/f/1874/12-ux-review.pdf>. - Назва з екрана.

*М. В. Дубіцький,
здобувач,
Вінницький фінансово-економічний
університет*

ПОДАТКОВИЙ ОБЛІК В ЄДИНІЙ ІНФОРМАЦІЙНІЙ СИСТЕМІ ПІДПРИЄМСТВА

Питання узгодженості податкового та фінансового обліку займає провідне місце в розвитку економічної науки України і його вирішення покликане усунути низку протиріч в трактуванні різних понять при відображенні в обліку та їх складових різними ланками законодавчих та контролюючих органів.

Проблемам гармонізації податкового та фінансового обліку витрат присвячені праці таких вітчизняних дослідників, як М.Т. Білуха, Ф.Ф. Бутинець, С.Ф. Голов, Н.І. Дорош, О.В. Ковальчук, О.М. Петрук, Ю.М. Покидюк, М.С. Пушкар, В.К. Савчук, М.Г. Чумаченко та ін. Погляди вчених щодо змісту і місця податкових розрахунків у системі бухгалтерського обліку суттєво різняться, оскільки вітчизняні схеми оподаткування виходять у певних частинах за межі системи бухгалтерського обліку.

Вперше проблема податкового обліку в світі виникла в ході Першої світової війни, коли значна кількість бюджетних витрат держави потребувала введення податку на прибуток, а звідси і виникла необхідність створення правил його нарахування, так як до цього жодній країні, не існувало єдиного способу визначення фінансового результату [1, с.215].

В подальшому в світовій економіці сформувалося два основних напрямки державної політики в області оподаткування:

- ринково-економічне рішення, що базується на принципах ліберальної економічної політики;
- адміністративно-правове, адміністративно-командне рішення, засноване на пріоритеті держави.

Адміністративно-правове рішення ґрунтувалося на пріоритеті податкової політики в інтересах держави, при цьому пріоритет держави виступав в багатьох питаннях:

- віднесення податкових штрафів на чистий прибуток, а комерційних – за рахунок прибутку до оподаткування;
- використання принципу імпарітета для відображення фінансових результатів;
- жорстоке лімітування всіх витрат;
- збільшення показника прибутку будь-якими способами (низькі норми амортизації, обмеження у віднесенні затрат за рахунок собівартості);
- введення податкового контролю [1, с.216].

В протилежність цьому ліберальна економічна політика представляє точку зору, згідно з якої ринковий механізм являється самим відповідним (властивим) для “процесу відкриттів” (Ф.А. фон Хайек, лауреат Нобелівської премії). Вона розглядає ринок лише як децентралізований еволюційний процес пошуку образу (формування) майбутнього. Задача держави при цьому являється шляхом створення відповідних рамкових умов (наприклад, розподіл державних квот, додання гнучкості ринкам) зробити цей процес можливо більш ефективним [2].

В результаті взаємозв'язку між фінансовим та податковим обліком стала розвиватися в двох напрямках:

- єдність по багатьом правилах між фінансовим і податковим обліком (Франція, Бельгія, Німеччина, Швейцарія, Англія та інші);
- сильні розбіжності в методології фінансового і податкового обліку, ряд правив абсолютно різних для різних видів обліку (США, Нідерланди, Канада та ін.);

Переваги і недоліки двох підходів наведено в табл.1.

Таблиця 1

Аналіз підходів до взаємозв'язку податкового і бухгалтерського обліків [3, с.24]

Підхід	Країна	Переваги	Недоліки
Високий ступінь взаємозв'язку бухгалтерських та податкових правил	Німеччина, Франція, Іспанія, Греція, Японія, Бельгія, Італія та ін	менші витрати при складанні звітності	неминучі поправки на податкові норми при аналізі бухгалтерської звітності
Низька ступінь взаємозв'язку бухгалтерських та податкових правил	Великобританія, США, Нідерланди, Канада, Австралія, Нову Зеландія	забезпечує користувачів звітності інформацією, не спотвореної податковими правилами	підвищує витрати з ведення обліку (утримання двох різних служб)

Вітчизняна облікова система належала до другої групи, але починаючи з 2011 року поступово переходить до складу першої. Цей процес мають супроводжувати наукові розробки вчених, які прораховували б можливі результати наперед, а не випробовували платників податків. Наприклад, Німеччина є яскравим прикладом жорсткої залежності, де немає окремого податкового обліку, хоча існують два типи рахунків - комерційні та податкові [4, с. 106]. Вибір того чи іншого методу обліку має прямі податкові наслідки. Вимоги до бухгалтерського обліку суворо формалізовані і деталізовані. Важливим елементом німецького бухгалтерського законодавства є принцип зобов'язального призначення якого - забезпечити надання податкових звітів на тій же базі, що і бухгалтерських документів [5, с.208].

Прикладом “повного розділення” є США, де податковий та бухгалтерський облік практично не мають точок дотику. Бухгалтерський облік - для власників або акціонерів та фінансового контролю за діяльністю компанії, а податковий облік - для визначення податкового зобов'язання та контролю за його виконанням. Аудиторська практика XX століття підтверджує недосконалість англо-американської системи, так як ні фінансова, ні податкова звітність не відображали реального стану збанкрутілих великих корпорацій кінця XX століття.

Світовий і невеликий вітчизняний досвід ведення бухгалтерського обліку з метою оподаткування свідчить, що ніякі паралельні системи обліку не потрібні. Оподатковуваний прибуток та інші податкові показники можуть бути отримані з бухгалтерської інформації шляхом коригування бухгалтерських даних відповідно до правил оподаткування розрахунковим шляхом і на основі вибірки та узагальнення необхідної інформації з аналітичного обліку.

Соколов Я.В., Соколов В.Я. зазначають, що ділення бухгалтерського обліку на фінансовий і податковий – це американський компроміс між духом вільної людини, яка може робити все, що хоче, але вважає потрібним робити те, що рекомендує йому GAAP (тобто професійне співтовариство самих бухгалтерів), і духом необхідної спільності – держави. Державі ми віддаємо те, що вимагає Закон, а в останньому ми вільні. [6, с.82]

В свою чергу, Палій В.Ф. відзначає, що світовий і невеликий російський досвід бухгалтерського обліку на користь оподаткування свідчать про те, що жодні паралельні системи обліку не потрібні. Прибуток оподаткування і інші податкові показники можуть бути отримані з бухгалтерської інформації шляхом коректування бухгалтерських показників відповідно до правил оподаткування розрахунковим дорогою і на основі вибірки і узагальнення необхідних даних з аналітичного обліку [7, с.4] Тобто, необхідну інформацію для складання податкових декларацій можна отримати із будь-якої правильно організованої системи бухгалтерського обліку.

Таку ж позицію підтримує Шнейдман Л., який зазначає: “Як основна має бути прийнята така модель співіснування бухгалтерського обліку і оподаткування, при якій як базова інформація для цілей оподаткування використовуються дані бухгалтерського обліку” [8, с.4].

У зв’язку із тим, що в законодавстві не визначено поняття “податковий облік”, у спеціальній літературі по різному його тлумачать (табл. 2).

Таблиця 2

Визначення поняття “податковий облік”

<i>Автор</i>	<i>Визначення</i>
<i>1</i>	<i>2</i>
М.Я. Дем’яненко [9, с.11]	“...податковий облік не надумана дефініція і не «український винахід», а об’єктивна економічна категорія, яка відображає певні сторони податкових відносин, які, з певних причин, не в змозі вирішити бухгалтерський облік. Тому податковий облік існує в більшості країн з ринковою економікою, де запроваджений податок на прибуток (корпоративний податок). Економічна доцільність податкового обліку полягає в тому, щоб ті витрати, які вважаються недоцільними, не призводили до зменшення оподатковуваного доходу. В практичному плані це означає, що держава не хоче втрачати свою (задекларовану) долю в доходах підприємства внаслідок суб’єктивних (непродуктивних) дій юридичної особи як суб’єкта оподаткування. Саме цю вимогу держави і забезпечує (чи має забезпечувати) податковий облік”
Ф.Ф. Бутинець [10, с.15]	Під податковим обліком розглядається система бухгалтерського обліку, яка на основі затверджених державою правил виконує функції нарахування та сплати податків і надходження інформації про це відповідним державним органам
М.Т. Білуха [11, с.18].	Податковий облік не існує автономно, як окремий вид обліку, а є складовою частиною інтегрованої системи господарського обліку, його призначення – за даними бухгалтерського обліку групувати потрібну інформацію у податковій звітності за платежами до бюджетів різних рівнів
О. Гусакова [12, с.6]	Податковий облік – це підсистема, яка визначає належний до сплати податок

Продовження табл. 2

1	2
М. Коцупатрий [13, с.12-13]	Податковий облік визначається як підсистема бухгалтерського обліку, яка за встановленими державою правилами формує інформацію про нарахування та сплату податків і зборів відповідним державним органам
В. Сердюк [14, с.16]	Податковий облік – система накопичення інформації, необхідної для розрахунку податків і контролю за їхньою сплатою
О. Малишкін [15, с.54]	Податковий облік - підсистема інформації платника податку, яка здійснює виявлення, реєстрацію, розрахунок та узагальнення економічної інформації щодо бази оподаткування та суми податку відповідно до податкового законодавства для надання відповідним державним органам декларацій (розрахунків) з метою сплати податкового зобов'язання або повернення податку з бюджету

Одні автори вважають його частиною (підсистемою) бухгалтерського обліку (О. Гусакова, М. Коцупатрий), інші називають його системою накопичення інформації, необхідної для сплати податків (В. Сердюк).

Існування підсистеми податкового обліку було актуальним до моменту прийняття та введення в дію ПКУ, при написанні якого, основним завданням було максимально уніфікувати дані, які використовуються при розрахунках за податками згідно з бухгалтерським та податковим законодавством.

Різниця між бухгалтерськими доходами та витратами та доходами та витратами, які визнані ПКУ є, але не настільки велика, щоб говорити про податковий облік, як окрему систему чи підсистему обліку. Тому можна стверджувати, що податковий облік втратив свою актуальність у сфері застосування ПКУ.

Взаємозв'язок податкового та фінансового обліку полягає в тому, що обидва вони:

- базуються на одних і тих же первинних документах;
- фіксують одні і ті факти господарського життя;
- основна частина інформації, отриманої у підсистемах фінансового і податкового обліку, призначена для зовнішніх користувачів.

Пушкар М.С. стверджує, що деструктивну роль щодо удосконалення системи обліку відіграв так званий “податковий облік”, який спонукає бухгалтерів займатися дріб'язковими питаннями розрахунків з податків замість пошуку шляхів підвищення ефективності роботи підприємства.

А також зазначає, що створення податкової служби нанесло величезної шкоди розвитку економіки України через:

- залучення надмірної чисельності працездатного населення (за розрахунками близько 200 тис. податківців та обслуговуючого персоналу, які не приносять користі для економіки, але шкода від цієї паразитичної системи за роки її існування склала близько 40 млрд. грн., враховуючи лише заробітну плату, відрахування на соціальні заходи та матеріальні поточні витрати);

- штучне стимулювання ділової активності бізнесу внаслідок надмірного витрачання робочого часу персоналу на пояснення справ під час різних перевірок податковими службами (за нашими даними робочого часу становлять до 10 %);

- психологічний тиск бізнесу, породження страху та невпевненості щодо захисту від насилля з боку “псів царевих”, які діяли і до цього часу діють поза законом, творячи свавілля в угоду владним структурам (примушування роботи відрахування на виборчі кампанії, сумнівні фонди тощо);

- поганий менеджмент податкової служби (невміння розробити зрозумілі для “малого” українця інструкції з взаємовідносин бізнесу і податкової системи, тлумачення законів на користь держави, маніпулювання і зловживання службовим положенням та інші негативні риси) підірвав рівень довіри до держави і справедливості, що породило “тіньовий” бізнес;

- нераціональне використання робочого часу бухгалтерів на непотрібний “податковий” облік, що вимагає до 25 % зусиль персоналу на його ведення, але інформаційність і користь від якого близька до нуля [16, с.74-75].

Пушкар М.Р. заперечує необхідність податкового обліку тому, що у системі фінансового обліку є всі необхідні дані для визначення суми податків на основі реального прибутку, відображеного у балансі.

Отже, розглянувши різні підходи до трактування та ведення “податкового обліку”, ми підтримуємо думку Пушкаря М.Р., та вважаємо, що ведення податкового обліку є неефективно для підприємства, оскільки підприємству необхідно залучати нових фахівців для його ведення та нести додаткові витрати, а також марне витрачання робочого часу, адже всі розрахунки з податками можна здійснювати на основі даних фінансового обліку.

Список використаних джерел:

1. Кузнецова Е.В. Система планов счетов и бухгалтерское управление экономическими процессами: монографія/ Е.В. Кузнецова. – Ростов н/Д: Изд-во ЮФУ, 2010. – 352 с.
2. Шмаленбах Э. Счетные планы. Опыт классификации счетов производственных предприятий/пер. с нем. Д.И. Копылова. – Л.: Издательство “Экономическое образование”, 1928. – 93 с.
3. Жураковська І.В. Склад бухгалтерських доходів і витрат в податковому обліку//Економічний форум. - №1. – 2012 – С.
4. Молоток Я.В. Консерватизм как основной принцип бухгалтерского учета: опыт Германии // Бухгалтерский учет. – 1999. - №8. – С.105-110.
5. Джон Блей, Ореол Амаг. Европейский бухгалтерский учет. Справ очник / Перевод с англ.. – М.: Информационно-издательский дом «Филинь», 1997. – 400с.
6. Соколов Я.В., Соколов В.Я. Сила и слабость бухгалтерии США // Бухгалтерский учет, 1999, № 2
7. Палий В.Ф. Обновление бухгалтерского учета: что дальше? // Бухгалтерский учет, 1996, № 10.
8. Шнейдман Л.З. Учет в России: проблемы и перспективы реформирования // Бухгалтерский учет, 1996, № 11.
9. Дем'яненко М.Я. Щодо уніфікації бухгалтерського і податкового обліку / М.Я. Дем'яненко // Реформування обліку, звітності та аудиту в системі АПК України: стан та перспективи. Частина I. Проблеми адаптації бухгалтерського обліку АПК України до міжнародних правил та вимог./ за ред. П.Т. Саблука, М.Я, Дем'яненка, В.М, Жука. – К.:Інститут аграрної економіки, 2003. – С.9 –10.
10. Бухгалтерський податковий облік. Навчальний посібник для студентів спец. 7.050106 «Облік і аудит» / За ред. д.е.н., проф. Ф.Ф. Бутинця, к.е.н., доц. С.Л. Берези. - 2-е вид., доп. і перероб. - Житомир: ЖДТУ, 2004. - 384 с.
11. Білуха М.Т. Теорія бухгалтерського обліку: Підручник / М.Т. Білуха. – К., 2000. – 690 с.
12. Гусакова О.С. Податковий облік: навчальний посібник / О.С. Гусакова. - К.: Центр навчальної літератури, 2006. - 214с.

13. Коцупатрий М.М. Податковий облік і звітність: Навч. посіб./ М.М. Коцупатрий, С.І. Ковач, В.В. Мельничук. - К.: КНЕУ, 2006. – 312с.
14. Сердюк В.М. Податковий облік: Навчальний посібник / В.М. Сердюк. – К.: Центр навчальної літератури. – 2005. – 312 с.
15. Малишкін О. Про статус податкового обліку українського підприємства / О. Малишкін // Бухгалтерський облік і аудит. - 2009. - № 2. - С.48
16. Пушкар М.С. Креативний облік (створення інформації для менеджерів): Монографія. – Тернопіль, Карт-бланш, 2006. – 334 с.

*В.С. Здреник,
к.е.н, доцент,
Тернопільський національний
економічний університет*

КЛАСИФІКАЦІЯ ФІНАНСОВИХ ІНВЕСТИЦІЙ ПІДПРИЄМСТВА: АНАЛІЗ НАУКОВИХ ПІДХОДІВ

Основою організації обліку фінансових інвестицій є економічно обґрунтована класифікація. Така класифікація має виключне значення для правильної організації бухгалтерського обліку фінансових інвестицій. Головним призначенням бухгалтерського обліку є забезпечення інформаційних потреб користувачів. Тому, класифікаційні ознаки фінансових інвестицій повинні бути виділені таким чином, щоб вони розкривали досліджуване поняття зі сторін, які цікавлять, насамперед, користувачів.

Теоретичні й практичні аспекти даної проблеми знайшли своє відображення в роботах таких дослідників як Ю.А. Верига, Я.В. Голубка, Н.В. Гордополова, Н.М. Клим, Я.Д. Крупка, І.І. Мудра, Є.Б. Пономаренко, О.В. Сагова, Л.К. Сук, О.О. Терещенко, Ж.М. Чабаненко та інші.

Виділення класифікаційних ознак є підґрунтям для подальшого відображення операцій з фінансовими інвестиціями на рахунках бухгалтерського обліку, а також у фінансовій звітності. Адже від того, з яких сторін розкривається поняття фінансових інвестицій у їх класифікації, залежить те, на скільки будуть задоволені потреби користувачів у тій інформації, яка їх цікавить. Враховуючи різне походження і різні цілі інвестицій, виникає потреба у їх класифікації.

Якщо звернутися до праць сучасних українських та зарубіжних економістів, присвячених дослідженню сутності фінансових інвестицій, то бачимо, що немає єдиної думки щодо класифікації даного об'єкту обліку, так як кожен автор пропонує власну. Класифікація фінансових інвестицій на сьогодні є дуже не конкретизованою та заплутаною, а тому потребує подальшого дослідження та удосконалення. Враховуючи відсутність загальноновизнаної класифікації фінансових інвестицій, єдності у

поглядах науковців на роль фінансових інвестицій в ринковій економіці свідчить про складність цієї проблеми і про слабку розробку методологічних основ її теорії.

Досліджуючи поняття фінансових інвестицій та їх класифікацію у довідковій та науковій літературі, досить часто зустрічалося, що автори наводять саме види фінансових інвестицій, а не їх класифікаційні ознаки. Нами було проведено дослідження літературних джерел, в яких наводяться різні види фінансових інвестицій (табл. 1.).

Таблиця 1

**Основні види фінансових інвестицій, які виділяють
в літературних джерелах**

<i>Вид фінансових інвестицій</i>	<i>Клим Н.М. [1]</i>	<i>Чабаненко Ж.М. [2]</i>	<i>Голубка Я.В. [3]</i>	<i>Мудра І.І. [4]</i>	<i>Пономаренко Є.Б. [5, с.197]</i>	<i>Лисенко О. [6]</i>	<i>Крупка Я.Д. [7 с.162]</i>	<i>Верига Ю.А. [8]</i>	<i>Подвигоцький Ю.А. [9]</i>	<i>Сук Л.К. [10]</i>
<i>1</i>	<i>2</i>	<i>3</i>	<i>4</i>	<i>5</i>	<i>6</i>	<i>7</i>	<i>8</i>	<i>9</i>	<i>10</i>	<i>11</i>
Портфельні	+	-	-	-	-	+	-	-	+	+
Прямі	+	-	-	+	-	+	-	-	+	+
Непрямі	-	-	-	+	-	-	-	-	-	-
Ризиковані	+	-	-	-	-	-	-	-	-	-
Довгострокові	+	+	+	+	+	+	+	+	+	+
Поточні	+	+	+	+	+	+	+	+	+	+
Пайові	+	-		+	+	+	-	-	-	-
Боргові	+	-	+	+	+	+	-	-	-	-
Корпоративні			+	-	-	-	-	-	-	
Засвідчують право позики	-	+	-	-	-	-	+	-	-	-
Засвідчують право власності	-	+	-	-	-	-	+	-	-	-
У пов'язані сторони	-	-	+	-	-	-	+	-	-	-
У спільну діяльність	-	-	-	-	+	-	+	-	-	+
Державні	-	-	-	+	-	+	-	-	-	+
Приватні	-	-	-	+	-	+	-	-	-	+
Іноземні	-	-	-	+	-	+	-	-	-	+
Спільні	-	-	-	+	-	+	-	-	-	+
Ризикові	-	-	-	-	-	+	-	-	-	+
Безризикові	-	-	-	-	-	+	-	-	-	+
Спекулятивні	-	-	-	+	-	-	-	-	-	-
Високодохідні	-	-	-	+	-	-	-	-	-	-
Середньодохідні	-	-	-	+	-	-	-	-	-	-
Низькодохідні	-	-	-	+	-	-	-	-	-	-

Продовження табл. 1

1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	11
Бездходні	-	-	-	+	-	-	-	-	-	-
Високоліквідні	-	-	-	+	-	-	-	-	-	-
Середньо-ліквідні	-	-	-	+	-	-	-	-	-	-
Низьколіквідні	-	-	-	+	-	-	-	-	-	-
Неліквідні	-	-	-	+	-	-	-	-	-	-
Первинні	-	-	-	+	-	-	-	-	-	-
Вторинні	-	-	-	+	-	-	-	-	-	-
Внутрішні	-	-	-	-	-	+	-	-	+	+
Зовнішні	-	-	-	-	-	+	-	-	+	+

Загалом в розглянутих джерелах найчастіше згадуються такі види фінансових інвестицій як поточні та довгострокові (100% авторів), пайові та боргові (50% авторів), прямі та портфельні (50% авторів), ті, що надають та не надають право власності (40%), державні, приватні, іноземні та спільні інвестиції (30% авторів). Авторі вводять все нові і нові види фінансових інвестицій, але питання наукового обґрунтування класифікації залишається не розробленим.

Зазначимо, що саме класифікація фінансових інвестицій визначає їх облікове відображення. Адже вирішення питання про відображення господарських операцій підприємств на відповідних рахунках бухгалтерського обліку залежить від правильного аналізу їхньої сутності, впливу на результати роботи економічного суб'єкта й від конструкції плану рахунків. Крім того, вибір того чи іншого варіанту оцінки й обліку фінансових інвестицій в значній мірі залежить від їхньої класифікації [11, с.27].

Основним стандартом бухгалтерського обліку, що регулює питання стосовно фінансових інвестицій є П(с)БО 12 “Фінансові інвестиції”. Даний стандарт регулює питання визнання та оцінки фінансових інвестицій, облік фінансових інвестицій в асоційовані й дочірні, а також спільні підприємства.

Отже, згідно П(с)БО 12 “Фінансові інвестиції” фінансові інвестиції поділяються на:

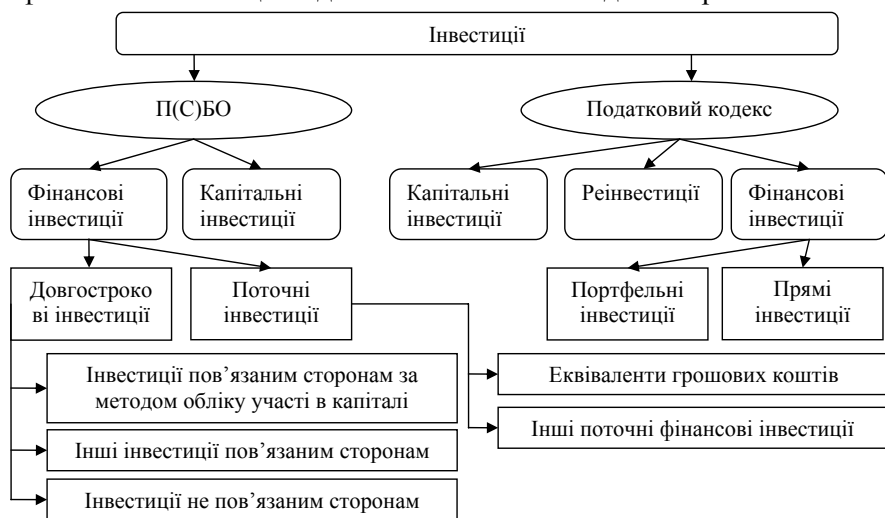
- ті, що знаходяться у підприємства до моменту їх погашення;

- які враховуються за методом участі в капіталі: інвестиції в асоційовані підприємства; у дочірні підприємства; у спільну діяльність;

- інші фінансові інвестиції [12].

В свою чергу, Податковим кодексом України передбачено класифікацію фінансових інвестицій, яка поділяє фінансові інвестиції на портфельні та прямі. На рис. 1. наведено класифікацію фінансових інвестицій, яка передбачена П(с)БО та Податковим кодексом України. Як бачимо, існує різниця між наведеними класифікаціями, проте основною відмінністю є відсутність у податковому обліку поділу фінансових інвестицій на поточні та довгострокові.

Всі цінні папери мають строк обігу, або ж вони можуть бути випущені на невизначений термін. Ця ознака є важливою як для емітента, так і для інвестора, тому що строк обігу впливає на величину розрахункових коефіцієнтів, які характеризують стан підприємства, його фінансову стійкість та інвестиційну привабливість. Термін утримання цінного паперу визначає також, на якому рахунку його слід обліковувати — як короткострокову чи довгострокову фінансову інвестицію. За терміном утримання фінансові інвестиції поділяють на поточні та довгострокові.

**Рис.1. Класифікація інвестицій згідно П(с)БО та ПКУ
[систематизовано на основі 12, 13]**

До короткострокових (поточних) відносяться інвестиції, які легко реалізуються за своїм характером та призначаються для утримання протягом не більше одного року. Прикладом таких вкладень є інвестиції у легко реалізовані цінні папери, а саме:

- короткострокові свідоцтва (депозитні сертифікати, угоди про купівлю короткострокових цінних паперів, акцептовані банком векселі та інші цінні папери, термін погашення яких менше року);
- ринкові боргові зобов'язання (облігації держави, корпорацій, термін погашення яких менше року);
- ринкові цінні папери, що дають право власності (привілейовані та звичайні акції компанії).

Більша частина інвестицій має форму фінансових прав, але деякі вкладення є матеріальними активами, наприклад, інвестиції у золото, діаманти або інші товари, які легко реалізуються. На відміну від короткострокових, довгострокові інвестиції є вкладенням коштів у діяльність юридично самостійних компаній, фірм на термін, що перевищує один рік, з метою впливу на них або отримання додаткового прибутку. До таких інвестицій належать:

- інвестиції у ринкові цінні папери, що дають право власності;
- інвестиції у ринкові боргові зобов'язання інших компаній;
- інвестиції у спеціальні фонди;
- інвестиції у матеріальні необоротні активи, які призначені для перепродажу [9].

В економічній літературі розглядаються й інші підходи до вибору критерію розподілу фінансових інвестицій на поточні та довгострокові. Наприклад, в якості основного критерію класифікації фінансових інвестицій компанії Палій В.Ф. виділяє ліквідність придбаних цінних паперів, цілі придбання та тривалість відволікання коштів з обороту, хоча наявність одночасно двох останніх факторів вважає необов'язковим; Козлова Е.П., Парашютін М.В., Бабченко Т.Н. - термін обігу цінних паперів і цілі їх придбання; Ентоні Р. і Рис Дж. - мету придбання і якісні характеристики цінних паперів (ліквідність, термін обігу); Кутер М.І. – цілі придбання фінансових інвестицій. Сопко В.В., Бутинець Ф.Ф., Сук Л.К. в якості критерію поділу виділяють термін, протягом якого керівництво планує утримувати фінансові інвестиції: на термін більше або менше 1 року [14].

На наш погляд, найбільш привабливою для інвесторів є приватна форма власності, бо здійснення такої діяльності менше обмежує держава та законодавча база, що, водночас, вимагає менше часу на організаційні питання.

В процесі дослідження видів прибутку, нами було розглянуто більше 20 класифікаційних ознак. Багато хто з авторів виділяв однакові ознаки, деякі вносили свої, які на їх думку повно характеризують об'єкт, проте нам хотілось виділити ті ознаки, які найчастіше зустрічалися в літературі. Проведене дослідження систематизовано у наступній таблиці (табл. 2).

Таблиця 2

Класифікаційні ознаки фінансових інвестицій

Ознака	Автор												
	Клим Н.М. [1]	Литвин З. [15]	Чабаненко [2]	Лисенко О.[6]	Крупка Я.Д. [7]	Терещенко О.О. [16]	Пересада А.А.[17]	Гордолопова Н.В. [18]	Гетьман В.Г.	Сагова О.В. [19]	Пономаренко Є.Б. [5]	Голубка Я.В. [3]	Дерун І.А. [20].
<i>1</i>	<i>2</i>	<i>3</i>	<i>4</i>	<i>5</i>	<i>6</i>	<i>7</i>	<i>8</i>	<i>9</i>	<i>10</i>	<i>11</i>	<i>12</i>	<i>13</i>	<i>14</i>
Залежно від терміну утримання, від періоду інвестування (довгострокові, поточні)	+	+	+	+	+	+	+	+	+	+	+	+	+
За відношенням до власності (засвідчують право власності, не дають права власності)	-	+	-	-	+	-	-	-	-	-	-	+	
За призначенням (призначені для продажу, не дають права власності)	-	+	-	-	+	-	-	-	-	+	-		
Залежно від виду відносин (засвідчують відносини позики, засвідчують право власності на частку в майні)	-	-	+	-	+	-	-	-	-	+	-		
Залежно від видів придбаних паперів (боргові, пайові)	-	-	-	+	-	-	+	-	-	-	-		+
За характером участі в інвестиційному процесі, формою інвестування (прямі, портфельні)	-	-	-	+	-	+	+	-	-	-	+		

Продовження табл. 2

1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	11	12	13	14
За формою власності ресурсів інвестування (приватні, державні, іноземні, спільні)	-	-	-	+	-	-	+	-	-	-	-		
За регіональною ознакою (внутрішні, зовнішні)	-	-	-	+	-	-	+	-	-	-	+	-	-
За ступенем ризику (без ризикові, ризикові)	-	-	-	+	-	-	-	-	-	-	-	-	-
За призначенням (дольові, боргові)	-	-	-	-	-	-	-	-	+	-	-	-	-
Залежно від ступеня ліквідності	-	-	-	-	-	-	-	-	+	-	-	-	-
Для цілей оподаткування (прямі, портфельні)	-	-	-	-	-	-	-	-	-	+	-	-	-
За метою утримання (з метою отримання прибутку, отримання соціального ефекту)	-	-	-	-	-	-	-	-	-	+	-	-	-
За характером оподаткування (дохід від яких оподатковується, не оподатковується)	-	-	-	-	-	-	-	-	-	+	-	+	-
Залежно від способу виплати доходу (у товарній, у грошовій формі)	-	-	-	-	-	-	-	-	-	+	-	-	-
Залежно від джерел інвестування (власні, запозичені, залучені)	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	+	-	-

Проаналізувавши наведені критерії класифікації фінансових інвестицій, можна переконатися, що принципово важливими є поділ фінансових інвестицій за терміном їх утримання, з позиції власності (корпоративні, боргові) та з метою оподаткування. Класифікація за терміном утримання передбачена П(С)БО та широко застосовується на практиці. Класифікація за відношення до власності не передбачена нормативними актами, що регламентують ведення бухгалтерського обліку та складання фінансової звітності, і, водночас, є важливою для користувачів.

Практично кожен дослідник обґрунтовує власні підходи до вибору класифікації фінансових інвестицій, повністю або частково використовуючи нагромаджений досвід з цих питань. При цьому автори не замислюються над необхідністю таких перевантажених класифікацій та можливістю їх практичного застосування.

Отже, основними проблемними питаннями, які були виявлені при вивченні запропонованих дослідниками класифікацій фінансових інвестицій – це використання запозичених ознак; використання різного набору ознак за однаковим тлумаченням їх практичного змісту; суб'єктивне тлумачення класифікації та ін.

Список використаних джерел:

1. Клим Н.М. Удосконалення класифікації фінансових інвестицій/Н.М. Клим// Науковий вісник НТЛУ України: Збірник науково-технічних праць. – Львів : РВВ НЛТУ України. – 2011. – Вип. 21.06. – 380 с.
2. Чабаненко Ж.М. Особливості відображення фінансових інвестицій у фінансовому обліку за методом участі в капіталі / Ж.М. Чабаненко, Ю.С. Примуш // Економічний простір, 2012. - № 58.
3. Голубка Я.В. Актуальні питання обліку фінансових інвестицій. Вісник Тернопільської академії народного господарства, 2005.- №1
4. Мудра І.І. Визначення та класифікація фінансових інвестицій. Бухгалтерський облік та контроль: стан, проблеми та перспективи розвитку: Збірник матеріалів VII науково-практичної конференції студентів, аспірантів та молодих вчених “Бухгалтерський облік, аналіз і контроль: стан, проблеми та перспективи розвитку”. - Львів: Видавництво Львівської комерційної академії, 2012.-264с.
5. Пономаренко Є.Б. Класифікація фінансових інвестицій: порівняльний аспект. Тези XXX науково-практичної міжвузівської конференції, присвяченої 45-ій річниці ЖДТУ, 10-17 березня 2005 року.- Житомир: ЖДТУ, 2005.-220с.
6. Лисенко О. Що таке фінансові інвестиції, їх види, класифікація та первісна оцінка/ О.Лисенко, Г. Уманців // “Дебет-кредит”, 2001.- №23.
7. Крупка Я.Д. Моделювання обліку фінансових інвестицій. Вісник Київського національного торговельно-економічного університету. Міжнародний семінар "Управління конкурентоспроможністю підприємств", 2008.-№5.-276с.
8. Верига Ю.А. Фінансові інвестиції: оцінка і подання інформації у звітності. Вісник національного університету “львівська політехніка”. - 2007. - №577.
9. Подвисоцький Ю.А. Визначення та аналіз фінансових інвестицій як важливої економічної категорії/Ю.А. Подвисоцький // Економічний простір, 2011. - №54.
10. Сук Л.К., Сук П.Л. Організація бухгалтерського обліку: Підручник.-К.:Каравела; Піча Ю.В., 2009.-624с.

11. Буратинський В.В. Практика та проблемні питання класифікації фінансових інвестицій у бухгалтерському обліку. Збірник тез міжнародної науково-практичної конференції "Модернізація обліку, аналізу і контролю в галузях економіки України" /27-28 жовтня 2011р.-Тернопіль, 2011.-358с.

12. Положення (стандарт) бухгалтерського обліку 12 "Фінансові інвестиції": наказ Міністерства фінансів України від 26.04.2000 № 91: [Електронний ресурс].- Режим доступу: <http://www.minfin.gov.ua>

13. Податковий кодекс України від 02.12.2010 р. №2755-VI:[Електронний ресурс].- Режим доступу: <http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/2755-17>

14. Асаул А.Н., Войнаренко М.П., Пономарева Н.А., Фалтинский Р.А. Корпоративные ценные бумаги как инструмент инвестиционной привлекательности компаний /Под ред. д.э.н., профессора А.Н. Асаула. – СПб: АНО "ИПЭВ", 2008. -288с.

15. Литвин З. Аналіз ефективності фінансових інвестицій /З. Литвин// Економічний аналіз : зб. наук. праць / Тернопільський національний економічний університет;редкол.: С. І. Шкарабан (голов. ред.) та ін. – Тернопіль : Видавничо-поліграфічний центр Тернопільського національного економічного університету "Економічна думка", 2011. – Вип. 9. – Частина 3. – 385 с.

16. Терещенко О. О. Фінансова діяльність суб'єктів господарювання: Навч. посібник. — К.: КНЕУ, 2003. — 554 с.

17. Пересада А.А. Портфельне інвестування Навч. посібник / А. А. Пересада, О. Г. Шевченко, Ю. М. Коваленко, С. В. Урванцева. — К.: КНЕУ, 2004. — 408 с.

18. Гордополова Н.В. Теорія і практика організації обліку фінансових інвестицій [Електронний ресурс]/А.А. Пересада, Н.М. Головай//Ефективна економіка. Дніпропетровський державний аграрний університет, 2013.-№1

19. Сагова О.В. Класифікація фінансових інвестицій та її облікова інтерпретація /О.В. Сагова// ДВНЗ "Київський національний економічний університет імені Вадима Гетьмана", 2009. - №24

20. Дерун І.А. Сутність фінансових інвестицій та гармонізація їх обліку з міжнародними стандартами фінансової звітності / І.А. Дерун// Сталий розвиток економіки, 2013. - №1.

О.А. Зоріна
д.е.н., професор кафедри бухгалтерського обліку,
Національна академія статистики,
обліку та аудиту
К.П. Нестеренко
Завідувач відділення «бухгалтерський облік і
організація виробництва»
Таращанський агротехнічний
коледж

НЕОБХІДНІСТЬ АНАЛІЗУ СОЦІАЛЬНО-ВІДПОВІДАЛЬНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ ВІТЧИЗНЯНИХ ПІДПРИЄМСТВ

Постановка проблеми. У сучасному глобалізованому суспільстві найважливішими соціальними цілями стають духовні потреби людини та стан оточуючого середовища, а суто економічна модель суспільства втрачає свою актуальність. При цьому особлива роль у створенні соціально орієнтованої держави належить великому бізнесу, оскільки від його ефективного та соціально відповідального функціонування залежить, зокрема, й наповнення бюджету місцевого та загальнодержавного рівня. Реалії сьогодення, такі як несприятлива політична ситуація, економічна криза в країні, призводять до підвищення рівня конкуренції, коли кожне підприємство вступає у боротьбу за панування у своєму сегменті ринку. Вважаємо, що одним з інструментів, що надає конкурентні переваги у такій боротьбі, є концепція корпоративної соціальної відповідальності (далі – КСВ). Стратегічне планування розвитку підприємства без врахування концепції КСВ є недостатньо ефективним.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Концепція КСВ одержала витоки з формування моделей соціальної держави, розроблених О. Бісмарком та У. Бевериджем у XIX-на початку XX ст., що одержало розвиток та покладено у розбудову Німеччини після Другої Світової війни А. Мюллер-Армаком та Л. Ерхардом. У середині XX ст. опублікована наукова праця Г. Боуена “Соціальна відповідальність бізнесмена” [1], яка поклала початок науковому аналізу такого поняття, як корпоративна соціальна відповідальність. Дослідженню концепції корпоративної соціальної відповідальності

присвячені праці західних вчених І. Ансоффа, А. Барнетта, С. Блека, Д. Брейбука, С. Вартрика, А. Вікса, Д. Вуда, Т. Данфі, Р. Де Джорджа, Т. Дональдсона, П. Друкера, В. Евана, Дж. Елкінгтона, Е.М. Епштайна, М. Золло, Р. Кантильона, Б. Караофа, А. Керролла, Ф. Котлера, Дж. Кохена, Дж. МакВеа, Е. Мітчела, Д.М. Мур, М. Накамура, У. Нормана, М. Паллацци, Б. Пармара, А. Портес, Л. Престона, Д. Рингова, П. Сеті, О. Уільямса, Р. Хейвуда, Д. Хіта, В.М. Хофмана, Р.А. Філіпса, М. Фрідмана, Р. Фрімана, Д.Дж. Фрітцше, О. Шелдока, Т. Шеллінга. Серед російських вчених слід виділити праці Ю.Є. Блауга, В.К. Борисова, Д.С. Львова, Ю.Ю. Петруніна, В.В. Радаєва, О.В. Харитонової, П.Є. Шихирєва, Т.В. Чубарової, Т.Н. Юдіної. Серед вітчизняних дослідників – Т.Р. Антошко, Д.О. Баюра, А.Н. Булатов, Ю.В. Войцеховська, Н.Е. Деєва, І.В. Жиглей, М.А. Кужелев, Л.С. Селіверстова.

У роботах цих дослідників розглядаються такі загальнотеоретичні питання, як моделі та структура концепції корпоративної соціальної відповідальності, основні напрями реалізації соціальних програм підприємства, а також практичний досвід західних компаній, бухгалтерський облік соціально відповідальної діяльності суб'єктів господарювання.

Поняття соціально відповідальної діяльності запропоновано у дисертаційній роботі І.В. Жиглей як самостійна, ініціативна, систематична, на власний ризик господарська діяльність, що здійснюється суб'єктами господарювання як задоволення інтересів всіх груп заінтересованих осіб на взаємовигідних умовах з метою досягнення економічних і соціальних результатів [2, с. 48].

Постановка завдання. У результаті реалізації концепції корпоративної соціальної відповідальності суб'єкти господарювання несуть значні витрати, у зв'язку з чим виникає потреба у здійсненні економічного аналізу вигід та витрат, пов'язаних з реалізацією цієї концепції. Дослідження у цьому напрямі практично відсутні. Слід виділити роботу О.В. Харитонової, яка, дотримуючись концепції “стійкого розвитку”, розглядаючи промислове підприємство у рамках основної, інвестиційної та фінансової діяльності, запропонувала розділяти основні бізнес-процеси, соціальну і екологічну діяльність та розробила методику оцінки відповідності соціально відпові-

дальних витрат промислового підприємства етальонним (базовим) значенням на основі системи збалансованих показників [3].

Виклад основного матеріалу дослідження. У роботі Л. Бачетті, С.Ді Джакомо та Д. Пінначіо відображене дослідження впливу корпоративної соціальної відповідальності на ефективність діяльності компанії на даних американських компаній [4]. Автори роблять висновок, що корпоративна соціальна відповідальність призводить до часткового зміщення цілей компанії від максимізації доходів акціонерів до багатокритеріальної максимізації рівня задоволення інтересів заінтересованих осіб.

Вплив корпоративної соціальної відповідальності на короткострокову та довгострокову прибутковість акцій компаній, включених у рейтинг ста кращих американських соціально відповідальних компаній (America's 100 Best Corporate Citizens) дослідили С. Браммер, К. Брукс та С. Павелін [5].

У результаті дослідження цін акцій компаній, які максимізують прибуток, та цін акцій компаній, які ведуть соціально відповідальний бізнес, А. Макей, Т. Макей, Дж. Барні зробили висновок, що у певних випадках соціально відповідальна діяльність компанії не максимізує приведену вартість грошових потоків компанії, однак при цьому максимізує її ринкову вартість. Однак можливі ситуації несприятливого для компанії співвідношення попиту та пропозиції на КСВ, у зв'язку з чим інвестування у соціально відповідальні проекти приведе до зниження вартості компанії [6].

Вітчизняні емпіричні та теоретичні дослідження проблем впровадження та застосування концепції КСВ практично не висвітлюють її впливу на показники діяльності суб'єкта господарювання. Як зазначають Т.Б. Надтока та Е.В. Смирнов, "роботи щодо створення методик аналізу соціальних результатів діяльності, без сумніву, ведуться, однак проблемою є нестача інформації по даних дослідженнях. Так, результати регіональних досліджень некомерційних організацій, як правило, виходять малими тиражами і не завжди потрапляють до рук тих, кому це необхідно. Результати, що отримуються за замовленням комерційних підприємств, використовуються тільки для внутрішніх потреб та мають лише прикладний характер, вони орієнтовані на ту компанію, яка їх замовила" [7, с. 59].

У той же час слід відмітити зростання кількості українських підприємств, які у своїй діяльності впроваджують концепцію КСВ. За результатами дослідження “Корпоративна соціальна відповідальність в Україні 2005-2010: стан та перспективи”, з 2005 р. по 2010 р. інтенсивність впровадження соціальної відповідальності зростає з 31,3 % компаній, які робили це постійно у 2005 р., до 55 % компаній у 2010 р. – тобто зростання становило 23,7 % [8, с. 9].

Корпоративна соціальна відповідальність розглядається з різних позицій стратегічного управління: 1) з позиції галузевої концепції стратегічного управління корпоративна соціальна відповідальність розглядалась як корпоративна філантропія у рамках галузевого кластера, в основі якого лежить ринок (М. Портер, М. Крамер); 2) з позиції ресурсної концепції стратегічного управління – як створення, розвиток та комбінування ресурсів, які б дозволили реалізувати соціальну відповідальність, в основі чого лежать ресурси суб'єкта господарювання (Р. Барнет), 3) з позиції концепції суспільних інститутів – як організація діяльності з метою задоволення інтересів суспільства, які взяті за основу (Л. Престон); 4) з позиції концепції заінтересованих сторін – як здатність підприємства генерувати організаційне багатство у довгостроковій перспективі, в основі якої взаємовигідні відносини з заінтересованими сторонами (А. Вікс, В. Еван, Е. Мітчел, Дж. МакВеа, Б. Пармар, Р. Фрімана). Остання певним чином об'єднує у собі попередні, оскільки базується на тому, що всі заінтересовані у діяльності підприємства сторони: а) можуть впливати на конкурентні позиції підприємства у певній галузі; б) можуть робити внесок в унікальні ресурси підприємства та здібності його працівників, що є джерелом конкурентних переваг; в) можуть виступити у якості соціально-політичного суб'єкта з метою визначення легітимності підприємства у суспільстві.

Крім того, КСВ можна розглядати як форму поведінки суб'єкта господарювання, яка відображає його внесок у стійкий розвиток (форму розвитку соціуму, при якій потреби теперішнього покоління задовольняються без створення загрози потенційній можливості мати ці ж блага й у майбутньому, що досягається через системний підхід до взаємодії економічних, соціальних та екологічних процесів на мікро- та макрорівні).

Як зазначав у 50-х рр. XX ст. П. Друкер, бізнес як фірма поєднує у собі 3 поняття: 1) як економічний інститут, створений для виробництва продукції, яка б задовольняла запити ринку, клієнтів фірми; 2) як гуманітарного та соціального утворення, яке наймас людей та зобов'язується платити їм за працю; 3) як соціальний інститут, інтегрований у суспільство, який знаходиться під впливом суспільних інтересів [9].

Заінтересованими сторонами при цьому слід вважати людей або організації, які впливають на компанію або знаходяться під її впливом. Заінтересованими у діяльності підприємств сторонами виступають внутрішні суб'єкти взаємодії (власники (акціонери), управлінський персонал та інші працівники) та зовнішні суб'єкти взаємодії (інвестори, споживачі (покупці), постачальники, місцева спільнота, державні органи та інші групи).

Кожен із них здійснює певний внесок у діяльність та стратегічних розвиток підприємства відповідно до своїх можливостей, так само як і діяльність підприємства, яка проявляється через його бізнес-процеси, впливає на ступінь задоволення інтересів відповідних груп заінтересованих осіб. Для визначення показників взаємодії соціально відповідальної діяльності з кожною групою заінтересованих осіб необхідно використовувати інструментарій економічного аналізу, що дозволить відповідним чином представити інформацію щодо тенденції соціальних, екологічних, економічних явищ та процесів у їх взаємозв'язку та взаємообумовленості. Загальним результатом як для підприємства у цілому, так і для груп заінтересованих осіб у кінцевому підсумку є підвищення кількісних та якісних параметрів взаємодії: для підприємства – підвищення репутації на ринках праці, капіталу, товарів та послуг, що призведе до підвищення ефективності діяльності, для груп заінтересованих осіб – підвищення рівня задоволення інтересів.

Таким чином, через інструментарій економічного аналізу необхідно оцінювати як показники взаємного впливу різних груп заінтересованих осіб та підприємства, реалізації окремих соціальних програм, так і показники ефективності соціально відповідальної діяльності підприємства у цілому, оцінювати інструменти КСВ у досягненні стратегічних цілей підприємства.

За дослідженням Deloitte, більш ніж три четверті членів Правління та директорів вважають, що фінансові показники вже не є єдиними для визначення переваг та недоліків компанії [8, с. 6]

Враховуючи все вищезазначене, можна зробити висновок, що в умовах неінституційної економіки, для підприємств, які у переважній більшості функціонують на олігопольних ринках, збільшується показник ступеню залежності (коефіцієнт кореляції) між фінансовими та соціально-екологічними змінними.

При цьому у короткостроковій перспективі впровадження концепції КСВ позитивно впливає на прив'язаність споживачів до певної торговельної марки або конкретного виду продукції, що стабілізує попит та призводить до його зростання, відповідно до чого спостерігається позитивна динаміка продаж, отримання стабільних доходів, підвищення продуктивності праці.

У довгостроковій перспективі зростають показники доходності та інші фінансові результати (оскільки впровадження концепції КСВ супроводжується збільшенням витрат, підвищення показників доходності спостерігається, починаючи з 3-5 року). У результаті збільшується надійність моделі, що описує взаємозв'язок фінансових та соціально-екологічних показників діяльності підприємств (коефіцієнт детермінації). При значному поширенні концепції КСВ результатом стає покращення макроекономічних соціально-економічних та демографічних показників.

Реалізації будь-якої програми у рамках концепції КСВ повинен передувати ретельно розроблений план дій та проведено оцінку результатів. При цьому економічний аналіз впровадження та реалізації соціально відповідальної діяльності підприємства здійснюється на всіх етапах – від визначення пріоритетних напрямів до оцінки результатів на основі внутрішніх звітів та соціальної звітності. Економічно випраданною є послідовність кроків від стратегічних рішень через тактичні до оперативних з наявністю зворотнього зв'язку на кожному етапі. Без цього ефект від впровадження концепції КСВ може бути відсутній або навіть негативний.

Окрім того, економічний аналіз соціально відповідальної діяльності підприємств є необхідним для: 1) надання зовнішнім групам заінтересованих осіб інформації щодо реалізації зовнішньої політики КСВ як елемент контролю з їх боку; 2) зміцнення

партнерських відносин з контрагентами, якщо через показники КСВ буде доведено професійну компетентність у вирішенні соціальних питань; 3) залучення зовнішніх партнерів задля реалізації політики КСВ, у випадку, якщо будуть вибудовані механізми, здатні показати, що об'єднання ресурсів може вирішити великі за масштабами соціальні завдання; 4) одержання якісного матеріалу для розробки комунікаційних програм, спрямованих на зміцнення репутації підприємств у цілому у суспільстві.

Всередині підприємства структурою, відповідальною за КСВ, можуть бути: спеціально створені робочі групи, комітет з впровадження концепції КСВ, відділи соціального розвитку, центри соціального моніторингу (за участю кадрових та фінансових служб). Для оцінки результатів соціально відповідальної діяльності можуть використовуватись як власні ресурси, так і зовнішні експерти-оцінщики.

Для того, щоб працюючі та потенційні працівники мали можливість ознайомитись з показниками соціально відповідальної діяльності підприємства у відповідному напрямі, результати розрахунків за запропонованою методикою повинні відображатись у соціальній звітності, доступ до якої повинен забезпечуватись всім групам заінтересованих осіб (зокрема, шляхом розміщення відповідного звіту на сайті підприємства).

На підставі вищезазначеного сформуємо комплексний підхід до методики економічного аналізу соціально відповідальної діяльності підприємств. Залежно від того, який суб'єкт здійснює економічний аналіз соціально відповідальної діяльності підприємства та у чому полягає така оцінка, виділено чотири його етапи:

1 етап: зовнішня оцінка соціально відповідальної діяльності відповідними рейтинговими агентствами, що полягає у формуванні рейтингів соціально відповідальних компаній;

2 етап: оцінка ступеню взаємодії соціально відповідальної діяльності товариства з різними групами заінтересованих осіб та з усіма групами у цілому, що полягає у розрахунку показника ступеню взаємодії підприємства групами заінтересованих осіб через визначення кількості ознак взаємодії та моніторинг наявності відповідних ознак у кожної із сторін;

3 етап: діагностика рівня взаємодії товариства з різними групами заінтересованих осіб (як внутрішніми, так і зовнішніми) за відповідними напрямками соціально відповідальної діяльності;

4 етап: аналіз ефективності соціально відповідальної діяльності у цілому.

Висновки і перспективи подальших досліджень. Отже, у результаті реалізації концепції корпоративної соціальної відповідальності суб'єкти господарювання несуть значні витрати, у зв'язку з чим виникає потреба у здійсненні економічного аналізу вигід та витрат, пов'язаних з реалізацією цієї концепції, але відсутня комплексна методика, яка дозволяє через інструментарій економічного аналізу оцінювати як показники взаємного впливу різних груп заінтересованих осіб та підприємства, реалізації окремих напрямів соціально відповідальної діяльності, так і ефективність соціально відповідальної діяльності акціонерного товариства у цілому.

Реалізації будь-якої програми у рамках соціально відповідальної діяльності повинен передувати ретельно розроблений план дій, з проведенням економічного аналізу результатів на кожному етапі її реалізації за даними відповідних інформаційних джерел. Економічно виправданою є послідовність кроків від стратегічних рішень через тактичні до оперативних з наявністю зворотнього зв'язку на кожному етапі. Такий аналіз є необхідним задля розробки політики реалізації найбільш оптимальних напрямів соціально відповідальної діяльності з наступним: 1) наданням відповідним групам заінтересованих осіб інформації щодо реалізації соціально відповідальної діяльності підприємства як елемент контролю з їх боку; 2) зміцненням партнерських відносин з контрагентами, у разі доведення професійної компетентності у вирішенні соціальних питань через показники КСВ; 3) залученням зовнішніх партнерів задля реалізації політики КСВ, у випадку, якщо будуть вибудовані механізми, здатні показати, що об'єднання ресурсів може вирішити великі за масштабами соціальні завдання; 4) одержанням якісного матеріалу для розробки комунікаційних програм, спрямованих на зміцнення репутації акціонерних товариств у цілому у суспільстві.

Задля комплексної оцінки соціально відповідальної діяльності акціонерного товариства розроблено відповідну методику, яка складається з чотирьох етапів: 1 етап – зовнішня оцінка соціально відповідальної діяльності відповідними рейтинговими агентствами, що полягає у формуванні рейтингів соціально відповідальних компаній; 2 етап – оцінка ступеню взаємодії соціально відповідальної діяльності товариства з різними групами заінтересованих осіб та з усіма групами у цілому; 3 етап – діагностика рівня взаємодії товариства з різними групами заінтересованих осіб (як внутрішніми, так і зовнішніми) за відповідними напрямками соціально відповідальної діяльності; 4 етап – аналіз ефективності соціально відповідальної діяльності у цілому.

Список використаних джерел:

1. Bowen H.R. Social Responsibilities of the Businessman / H.R. Bowen. – New York: Harper & Brothers, 1953. – 276 p.
2. Жиглей І.В. Бухгалтерський облік соціально відповідальної діяльності: теорія, методологія, організація: дис... доктора економ. наук, 08.00.09 / І.В. Жиглей. – Житомир, 2011. – 529 с.
3. Харитоновна Е.В. Управление социально ответственной деятельностью промышленных предприятий / Е.В. Харитоновна. – СПб.: Изд-во Политехн. ун-та, 2008. – 202 с.
4. Becchetti L. Corporate Social Responsibility and Corporate Performance: Evidence from a panel of US Listed Companies / L. Becchetti, S. Di Giacomo, D. Pinnacchio // CEIS Tor Vergata. – Research Paper Series. – 2005. – Vol. 26. – № 78. – P. 2-57.
5. Brammer S. The Stock Performance of America's 100 Best Corporate Citizens / S. Brammer, C. Brooks, S. Pavelin // ICMA Centre Discussion Papers in Finance DP. – 2006. – 26-th July. – P. 3-36.
6. Mackey A. Corporate Social Responsibility and Firm Performance: Investor Preferences and Corporate Strategies / A. Mackey, M. Tyson // Academy of Management Review. – 2007. – vol. 32. – no. 3. – p. 817-835.
7. Надтока Т.Б. Оцінка соціальних результатів діяльності підприємства / Т.Б. Надтока, Е.В. Смирнов // – 2009 – № 2 (50) – С. 56-60.

8. Наслідки неприйняття національної політики з корпоративної соціальної відповідальності (КСВ) для України: аналітична доповідь – К.: Центр “Розвиток КСВ”, 2012. – 11 с.

9. Друкер П. Практика менеджмента / П. Друкер. – Вільямс, 2003. – 398 с.

*О.О. Ільченко,
к.е.н., доцент,
в.о. професора кафедри
бухгалтерського обліку,
Національна академія статистики,
обліку та аудиту*

СВІТОВИЙ ТА НАЦІОНАЛЬНИЙ ПІДХОДИ ДО ПОШУКУ ЕФЕКТИВНОЇ СИСТЕМИ КОНТРОЛЮ ЯКОСТІ АУДИТОРСЬКИХ ПОСЛУГ.

Актуальність статті в тому, що в світовій практиці аудиту не існує універсальних рецептів контролю якості аудиторських робіт. Дійсно, неможливо повністю гарантувати відсутність помилок при виконанні аудиторами перевірок і наданні супутніх аудиту послуг.

Суттєвий внесок у вивчення проблем аудиту, контролю його якості зробили зарубіжні та вітчизняні вчені: Р. Адамс, Е. Аренс, Д. Лоббек, Д. Робертсон, Е. Гутцайт, В. Бурцев, М. Білуха, Я. Гончарук, Ю. Данилевський, Г. Давидов, Н. Дорош, Л. Кулаковська, Н. Малюга, О. Марчук, В. Новосолов, Ю. Піча, В. Рудницький, О. Редько, Б. Усач та ін. Водночас, існує ще багато проблемних питань контролю якості аудиту, вивчення яких потребують подальших досліджень.

Мета написання статті є дослідження організації контролю якості аудиторських послуг. Це впливає з того, що є нагальна необхідність створення процедур і механізмів які б дозволили значною мірою скоротити вірогідність помилкових висновків та істотно підвищити якість аудиторських послуг.

На виконання мети пропонується вирішити ряд **завдань**, а саме:

- Дослідити новітні світові тенденції напрямків контролю за наданням якісних аудиторських послуг;
- Оцінка національних підходів до контролю якості аудиту;
- Пошук дієвих механізмів контролю за роботою українських аудиторів для інтегрування до світової професійної спільноти.

Ринок аудиторських послуг, сформований на основі міжнародних стандартів аудиту та надання інших послуг, постійно еволюціонує, виходячи з інформаційних потреб суспільства та користувачів фінансової звітності суб'єктів господарювання.

Кодекс етики аудиторів зазначає, що характерною рисою професії незалежного аудитора є розуміння відповідальності перед громадськістю. Для аудиторів громадськість охоплює насамперед клієнтів, кредиторів, уряд, інвесторів, а також інших осіб, що покладаються на об'єктивність і чесність аудиторів з метою підтримки впорядкованого ведення підприємницької діяльності. Професія незалежного аудитора протягом багатьох років надання послуг своїм клієнтам, роботодавцям і суспільству в цілому набула позитивної репутації завдяки своїй чесності, об'єктивності та компетентності. Будь-який незалежний аудитор, який не дотримується професійних стандартів і правових вимог, шкодить високій репутації своєї професії, змушує сумніватися в наданні якісних послуг та правдивості фінансової звітності.[2]

Якість аудиторських послуг з точки зору аудиторської діяльності можна розглядати як їх здатність задовольняти потреби замовника та суспільства в отриманні достатнього рівня впевненості у фінансовій інформації, що виступає предметом аудиту.

Методологічну основу контролю якості аудиторських послуг в Україні та світі складають системний підхід (в частині оцінки якості організації надання послуг) та концепція незалежності аудитора при наданні суспільно-корисних послуг (в частині оцінки якості конкретної аудиторської перевірки).

Поєднання професійних та громадських інтересів при проведенні контролю якості аудиторських послуг забезпечують максимальну ефективність процедур контролю. Міжнародна співпраця в частині застосування конкретних підходів до формування ефективної системи контролю якості дозволяє уникнути ряду помилок, допущених професійними організаціями аудиторів в розвинених країнах світу та забезпечить якісну інтеграцію вітчизняних систем обліку і аудиту в міжнародну спільноту.

Провідною концепцією формування системи контролю якості аудиторських послуг є незалежність органів контролю, що базується на принципах компетентності, відповідальності, конфіденційності та суспільної корисності. [5]

З цієї причини був розроблений МСА 220 «Контроль якості роботи в аудиті», метою якого є регламентація і представлення рекомендацій по контролю якості у відношенні:

- політики і процедур аудиторської організації, що застосовуються до аудиторської роботи в цілому;

- процедур, спрямованих на контроль за роботою асистентів аудитора, що виконують окремі аудиторські перевірки.

Таким чином, вимоги стандарту спрямовані не лише на застосування єдиної політики контролю якості аудиторських перевірок, але і на діяльність усіх учасників цих перевірок.

Держфінпослуг в 2008-2012 роках кілька разів оприлюднював інформацію згідно якої державний регулятор сильно сумнівається у достовірності аудиторських висновків (якості аудиторських послуг). Зокрема в інформаційних листах зазначається, що вибіркові перевірки якості фінансової звітності та аудиторських висновків, що надійшли до від учасників ринків небанківських фінансових послуг за 2008-2012 роки, засвідчили недоліки, що мали місце під час складання фінансової звітності та під час підтвердження такої фінансової звітності незалежним аудитором. Велика кількість аудиторських висновків, що підтверджують фінансову звітність не відповідала вимогам Міжнародних стандартів аудиту і що окремі аудитори нехтують етичними нормами та показують під час виконання своїх обов'язків непрофесіоналізм.

Такий стан справ має ряд причин, які не завжди залежать від суб'єктів аудиторської діяльності, а зумовлюються, по-перше, недосконалістю законодавчої і нормативної бази, по-друге, низьким рівнем розвитку фондового ринку в Україні, що не дає змоги визначити фактичну вартість капіталу підприємств та здійснювати вільний його перерозподіл. Це породжує нерозуміння важливості аудиту і соціально-економічних переваг інформації, яка підтверджена аудитором та якій можна довіряти. Основну увагу варто приділяти зростанню якості аудиторських послуг, для чого необхідно налагодити професійний контроль за якістю аудиторських перевірок. [5]

З цієї причини американським інститутом сертифікованих бухгалтерів (AICPA) ще у 1978 р. було створено Комітет контролю якості стандартів, завданням якого є надання допомоги аудиторським фірмам у виконанні та розвитку контролю якості роботи. Комітет визначив п'ять елементів контролю якості, які мають урахувати аудиторські фірми під час встановлення власної

політики та процедур: незалежність, чесність та об'єктивність; управління персоналом; підбір нових та продовження обслуговування клієнтів; виконання зобов'язань і моніторинг. [2]

Вдосконалення базових регламентів необхідно здійснювати також зважаючи на вимоги міжнародних стандартів та, зокрема, директив Європейського союзу. Так, в країнах ЄС стали більш увагу звертати на контроль якості аудиторських послуг з боку державних органів та з боку громадськості (громадський нагляд). Так, особливістю є те, що громадський нагляд організовується з представників замовників аудиторських послуг та користувачів фінансової звітності. Особи, що залучаються до громадського нагляду мають пройти прозору процедуру висування. Система громадського нагляду повинна нести остаточну відповідальність за нагляд за:

А) видачею дозволів і реєстрацією аудиторів та аудиторських фірм для проведення обов'язкового аудиту;

Б) прийняттям стандартів з етики, внутрішнього контролю якості аудиту, а також постійним підвищенням кваліфікації, системою забезпечення якості, професійних розслідувань.

В той час, коли всі країни Європейського Союзу та всього світу працюють над посиленням нагляду за професією аудитора шляхом удосконалення діючих систем зовнішнього контролю, підвищенню довіри до професії аудитора, визнання аудиторів країни в усьому світі, Україна лише починає будувати свій незалежний зовнішній нагляд за професією, саме тому у світі відсутня довіра до незалежних аудиторів України.

Поєднання професійних та громадських інтересів при проведенні контролю якості аудиторських послуг забезпечують максимальну ефективність процедур контролю. Міжнародна співпраця в частині застосування конкретних підходів до формування ефективної системи контролю якості дозволить уникнути ряду помилок, допущених професійними організаціями аудиторів в розвинених країнах світу та забезпечить якісну інтеграцію вітчизняних систем обліку і аудиту в міжнародну спільноту.

Треба відзначити, що в світі немає єдиної думки та єдиного підходу до вирішення питання до оцінки роботи аудиторів та

аудиторських компаній. Тому певні країни чи групи країн використовують, на їх думку найбільш ефективні методи впливу на якість аудиторських послуг:

1. Нагляд здійснює приватна суспільна організація за дорученням держави. Прикладом є Комітет з нагляду за звітністю публічних компаній (РСАОВ), який був створений у США. Таку ж систему запроваджено і у Великобританії.

2. Нагляд здійснює державний орган, який є елементом фінансової інституції, та контролює роботу біржових структур. Таку систему запроваджено в Австралії, Голландії, Італії.

3. Змішана модель, яку застосовано у Німеччині. Така модель передбачає, що існуюча суспільна організація аудиторів та Аудиторська палата здійснює нагляд за професією, однак Аудиторську палату контролює незалежний державний орган - АПАК.

4. У Франції При проведенні перевірки якості застосовуються два підходи:

- «Горизонтальний», відповідно до якого перевіряються всі професійні аудитори та всі види аудиторських завдань;

- «Вертикальний», який передбачає детальне вивчення файлів аудиторських перевірок суспільно значимих компаній; одночасно здійснюється перевірка застосовуваних аудиторами процедур.

5. В Україні АПУ розробляє процедури щодо забезпечення контролю якості, проводить моніторинг з питань контролю аудиторської діяльності, застосовує дисциплінарні заходи за наслідками контролю.

Зрозуміло, що ні один підхід не дає повної гарантії, що фінансова звітність підприємств не містить суттєвих помилок. Тому періодично вносяться пропозиції, зокрема від «Української асоціації страховиків» про проведення позапланового аудиту для того, щоб очистити ринок від несумлінних гравців в разі, якщо виникають якісь підозри в достовірності представленого аудиторського висновку.

Сумніви не безпідставні так як в підтвердження цього є цілий ряд випадків, як в Україні так і за кордоном, про надання не якісних аудиторських послуг великим компаніям і корпораціям, навіть якщо такі звіти підтверджені як українськими аудиторськими

компаніями, що пройшли контроль якості так і іноземними великим аудиторськими компаніями.

Висновки та пропозиції:

- АПУ разом з іншими державними та громадськими структурами розробити чіткі, прості та зрозумілі процедури щодо забезпечення контролю якості аудиторської діяльності;
- проводити моніторинг з питань контролю якості та застосовувати дисциплінарні заходи з інформуванням суспільства щодо якості аудиторських послуг в Україні;
- врахувати інтереси всіх суб'єктів аудиторської діяльності, в тому числі і окремих аудиторів які займаються аудиторською діяльністю індивідуально як фізичні особи - підприємці, а не тільки великі аудиторські фірми;
- аудиторські фірми та аудитори, мають обов'язково розробити та впровадити в свою практику систему контролю якості;
- поєднання професійних та громадських інтересів при проведенні контролю якості аудиторських послуг забезпечать максимальну ефективність процедур контролю.

Список використаних джерел:

1. Закону України "Про аудиторську діяльність" від 22 квітня 1993 р. № 3125-XII (в редакції Закону від 14.09.2006 № 140-V),
2. Кодекс Етики Професійних бухгалтерів 2009. Міжнародної Федерації Бухгалтерів/ Перекл. з англ. за ред.. С.Я.Зубілевич /– К.: Федерація бухгалтерів і аудиторів України, 2010-XX стор.
3. Концептуальна основа контролю аудиторської діяльності в Україні. Затверджена рішенням Аудиторської палати України від 27 вересня 2007 р. N 182/3
4. Положення з національної практики контролю якості аудиторських послуг 1 «Організація аудиторськими фірмами та аудиторами системи контролю якості аудиторських послуг». Затверджене рішенням Аудиторської палати України від 27 вересня 2007 року N 182/4.
5. Положення про Комітет з контролю за якістю аудиторських послуг. Затверджене рішенням Аудиторської палати України від 25 травня 2010р. №215/9.

*О.О. Ільченко,
аспірант,
Національна академія статистики,
обліку та аудиту*

ПРАКТИЧНЕ ЗАСТОСУВАННЯ КОНТРОЛЬНОЇ ФУНКЦІЇ ІНВЕНТАРИЗАЦІЇ ДЛЯ ДОСТОВІРНОСТІ ФІНАНСОВОЇ ЗВІТНОСТІ ПІДПРИЄМСТВА

Однією з основних вимог, що ставляться до бухгалтерського обліку є достовірність його показників. Проте в процесі господарської діяльності, навіть при найретельнішому веденні обліку іноді виникають невідповідності його даних фактичній наявності активів та зобов'язань підприємства. Причин такої невідповідності може бути декілька, це: помилки, допущені як при заповненні первинних документів, так і при веденні самого обліку; халатність або намір самих матеріально відповідальних осіб або інших облікових працівників; допущення різного роду помилок при відвантаженні та отриманні запасів; неможливість відстеження, коли і в якому обсязі зменшиться кількість і погіршиться якість тих чи інших товарно-матеріальних цінностей внаслідок природного убутку, псування або взагалі крадіжки. У зв'язку з цим виникає об'єктивна необхідність взяти на облік ці можливі розходження за допомогою інвентаризації, як невід'ємної складової облікової політики підприємства.

Актуальність теми дослідження в тому, що одним з проблемних питань, які з року в рік виявляються в обліково-аналітичній роботі підприємств і організацій, є непроведення або неякісне проведення інвентаризації.

Серед науковців, що досліджували питання пов'язані з інвентаризацією можна виділити таких як Бутинець Ф.Ф., Базась М.Ф., Васюта – Беркут О.І., Гливенко В.В., Деречин В.В., Кізім М.М., Загожай В.Б., Загородній А.Г., Матюха М.М., Лень В.С., Перевозова І.В., Фаріон І.Д., Швець В.Г., але деякі питання все ж залишаються без відповіді.

Метою написання даної статті є визначення основних проблем та надання рекомендацій по вдосконаленню теоретично-

методологічних аспектів порядку проведення інвентаризації та практичне використання відповідних методичних прийомів щодо забезпечення достовірності бухгалтерського обліку та фінансової звітності.

Завданням дослідження є:

- обґрунтування обов'язковості проведення інвентаризації для достовірності фінансової звітності підприємства;
- швидкий пошук можливостей виявлення помилок, халатності, крадіжок та шляхів їх виправлення та недопущення;
- застосування раціональних прийомів проведення інвентаризації з скороченням термінів та витрат при отриманні якісних результатів.

Відповідно до п.12 Порядку подання фінансової звітності, затвердженого постановою Кабінету Міністрів України від 28.02.2000 №419, проведення інвентаризації активів та зобов'язань підприємства (установи, організації) обов'язкове перед складанням річної фінансової звітності, а також в інших випадках, а саме:

- при зміні матеріально відповідальних осіб (на день приймання-передачі справ);
- при встановленні фактів крадіжок або зловживань, зіпсуття цінностей;
- за приписом судово-слідчих органів;
- у разі пожежі, стихійного лиха або техногенної аварії;
- при передачі майна державного підприємства в оренду;
- при приватизації майна державного підприємства;
- при перетворенні державного підприємства в акціонерне товариство;
- при ліквідації підприємства;
- в інших випадках, передбачених законодавством. [4]

Інвентаризація - це підтвердження реальності показників всієї фінансової звітності підприємства, установи, організації. Тому при проведенні інвентаризації основних засобів та інших матеріальних активів варто звертати увагу на правильність нарахування їх амортизації та зносу, а не обмежуватися лише констатацією факту наявності або відсутності матеріального об'єкта інвентаризації. Як правило, інвентаризація заборгованості і зобов'язань, якщо така і проводиться підконтрольною організацією, то розуміється лише як

обмін між дебіторами і кредиторами актами звірки розрахунків на певну дату і не має логічного продовження ні в управлінських рішеннях, ні в бухгалтерському обліку. Трапляються випадки, коли в актах звірки розрахунків між двома юридичними особами на одну й ту саму дату зазначаються різні суми заборгованості, що впливають з даних бухгалтерського обліку кожної з них. Однак причини розбіжностей далі не з'ясовуються, в обліку коригуючі записи не проводяться, при наступній інвентаризації ця ситуація повторюється і після завершення терміну позовної давності такі відхилення списуються з обліку. Керівники ж не вживають належних заходів для встановлення осіб, з вини яких виникли зазначені «розбіжності», пропущено терміни позовної давності та негативно позначилося на результатах фінансово-господарської діяльності (результаті виконання кошторису) організації.

Так само п.11.10 Інструкції №69 встановлено, що інвентаризація витрат майбутніх періодів та резервів майбутніх витрат і платежів полягає в перевірці обґрунтованості залишку вказаних сум на дату інвентаризації, відповідності затвердженому розпорядчим документом керівника підприємства переліку створюваних резервів та їх використання. [3]

Інвентаризація відіграє важливу роль у обліково-аналітичній роботі як елемент методу фактичного та документального контролю, залежно від того, що є об'єктом інвентаризації. При проведенні інвентаризації об'єктів, що мають матеріальну форму, одним з основних завдань інвентаризації є виявлення фактичної наявності цих об'єктів в натурі, встановлення надлишків або недостачі цінностей і коштів шляхом зіставлення фактичної їх наявності з даними бухгалтерського обліку. Тобто, інвентаризація об'єктів, що мають матеріальну форму, є методом фактичного контролю. Якщо ж інвентаризується обґрунтованість записів на рахунках обліку шляхом звіряння документів і здійснених на їх підставі записів, то таку інвентаризацію можна зарахувати до методів документального контролю пов'язаних з здійсненням певних фактичних операцій.

На засіданні інвентаризаційної комісії розглядаються і затверджуються результати інвентаризацій, викладені у протоколах робочих інвентаризаційних комісій. На підставі протоколу її

засідання керівником об'єкта ревізії видається наказ про затвердження результатів інвентаризації. Такий наказ має містити відповідні розпорядження: про оприбуткування надлишків; зарахування пересортиці у встановленому порядку; списання з балансу організації простроченої дебіторської та кредиторської заборгованостей; відшкодування збитків від недостач; доручення юридичному відділу (юрисконсульту чи головному бухгалтеру) підготувати позовні заяви в судові органи; доручення відділу матеріально-технічного постачання реалізувати майно, що тривалий час не використовується; доручення технічним службам відремонтувати обладнання, що перебуває у неробочому стані тощо. При встановленні порушень правил ведення бухгалтерського обліку, зберігання та використання майна винні особи підприємства (установи, організації) цим самим наказом притягаються до дисциплінарної та матеріальної відповідальності. Викладене стосується інвентаризації як методу фактичного контролю.

Що ж до інвентаризації як методу документального контролю, то під час її проведення інвентаризаційна комісія обов'язково здійснює інвентаризацію розрахунків, витрат майбутніх періодів, незавершеного виробництва, підзвітних сум та інших статей балансу. Адже така інвентаризація проводиться шляхом зіставлення розпорядчих, первинних та інших документів з даними аналітичного і синтетичного обліку, проведення зустрічних перевірок тощо, в результаті чого можуть бути визначені певні відхилення.

При перевірці повноти і своєчасності проведення інвентаризацій доцільно звернути увагу на те, що виявлені при інвентаризації розходження між фактичними залишками матеріальних цінностей і грошових коштів з даними бухгалтерського обліку регулюються в такому порядку:

- надлишки підлягають оприбуткуванню та зарахуванню відповідно на збільшення підприємствами - інших операційних доходів, установами - доходів за спеціальним фондом з подальшим установленням причин виникнення лишків і винних у цьому осіб;
- недостача запасів у межах установлених норм природних втрат, виявлених під час інвентаризації і придбаних у поточному році, списується за розпорядженням керівника установи на

фактичні видатки; придбаних у минулих роках – відноситься на зменшення фінансового результату установи. Норми природних втрат можуть застосовуватися лише у разі виявлення фактичних недостач і після заліку недостачі цінностей надлишками при пересортуванні. За відсутності норм природних втрат втрата розглядається як недостача понад норму;

- на підприємствах у разі, коли при заліку нестач лишками при пересортиці вартість цінностей, що виявились у нестачі, більше вартості цінностей, що виявились у надлишку, різниця вартості має бути віднесена на винних осіб. Якщо конкретні винуватці пересортиці не встановлені, то сумові різниці розглядаються як нестачі цінностей понад норми природного убутку з віднесенням їх до складу інших витрат операційної діяльності. За такими сумовими різницями в протоколах інвентаризаційної комісії повинні бути наведені вичерпні пояснення причин, за якими різниці не можуть бути віднесені на винних осіб;

- недостача цінностей понад норми природних втрат, а також втрати від псування цінностей списуються з балансу та відносяться на рахунок винних осіб за цінами, за якими обчислюється розмір шкоди від крадіжок, недостач, знищення і псування матеріальних цінностей;

- втрати і недостачі понад норми природних втрат матеріальних цінностей, у тих випадках, коли винні особи не встановлені, списуються з балансу і зараховуються на позабалансовий рахунок до моменту встановлення винних осіб.

У випадках стягнення втрат з винних осіб, заподіяних крадіжкою, нестачею або втратою, визначення сум збитків здійснюється відповідно до таких нормативних актів:

Закону України від 06.06.1995 №217/95-ВР «Про визначення розміру збитків, завданих підприємству, установі, організації розкраданням, знищенням (псуванням), нестачею або втратою дорогоцінних металів, дорогоцінного каміння або валютних цінностей»; [2]

Порядку визначення розміру збитків від розкрадання, нестачі, знищення (псування) матеріальних цінностей, затвердженого постановою Кабінету Міністрів України від 22.01.96 №116. [5]

Не вдаючись до подробиць визначення розміру збитків у кожному конкретному випадку, доцільно звернути увагу на те, що розмір збитків від розкрадання, недостачі, знищення (псування) активів підприємства (установи, організації) не тотожний їх балансовій вартості і визначається залежно від видів активів.

До організаційних порушень при проведенні інвентаризацій слід також віднести несвоєчасний розгляд і затвердження керівником організації протоколу інвентаризаційної комісії (за Інструкцією №69 - п'ятиденний термін), та несвоєчасне відображення результатів інвентаризації в бухгалтерському обліку. Так, Інструкцією №69 визначено, що в обліку результати інвентаризації слід відобразити в тому місяці, коли закінчена інвентаризація, але не пізніше грудня звітного року та включаються до звіту за той період, в якому закінчена інвентаризація, а також і до річного звіту. [3]

Всі ці, на перший погляд, несуттєві порушення можуть мати для керівника, головного бухгалтера та інших посадових осіб певні негативні наслідки. Крім того, що статтею 164 Кодексу України про адміністративні правопорушення встановлено адміністративну відповідальність посадових осіб підприємства (установи, організації) за порушення законодавства з фінансових питань. До таких порушень, водночас належать: відсутність бухгалтерського обліку або ведення його з порушенням установленого порядку (у цьому випадку – неправильне або несвоєчасне відображення в обліку результатів інвентаризації або взагалі не відображення її результатів); внесення неправдивих даних до фінансової або статистичної звітності (що спричиняється попереднім порушенням). А нежиття заходів щодо відшкодування з винних осіб збитків виявлених інвентаризаціями породжує в подальшому розтрата, крадіжки та безгосподарність.

Висновком може бути те, що:

- необхідно збільшити відсоток охоплення інвентаризацій контрольними перевітками, що збільшують вірогідність інвентаризаційних даних та достовірність фінансової звітності;
- необхідно скорочувати до мінімальних розмірів терміни проведення інвентаризацій застосовуючи певні раціональні

прийоми їхнього проведення з використанням електронно-обчислювальної;

- необхідно приділяти велику увагу кадрам, їх професійним знанням та відповідальності за доручену справу;

- необхідно щоб результати інвентаризації завжди знаходили своє відображення як в обліковій роботі підприємства так і кадровій політиці. Це дозволить більш оперативно керувати підприємством, розкривати недоліки в роботі підприємств і вживати заходів по їхньому усуненні, що відіграє величезну роль у справі збереження ресурсів, особливо в умовах ринкових відносин.

Список використаних джерел:

1. Закон України "Про бухгалтерський облік та фінансову звітність в Україні" від 16 липня 1999 року № 996- XIV.

2. Закону України «Про визначення розміру збитків, завданих підприємству, установі, організації розкраданням, знищенням (псуванням), недостачею або втратою дорогоцінних металів, дорогоцінного каміння або валютних цінностей» від 06.06.1995 №217/95-ВР.

3. Інструкція з інвентаризації основних засобів, нематеріальних активів, товарно-матеріальних цінностей, грошових коштів і документів та розрахунків, затверджена наказом Міністерства фінансів України від 11.08.1994 р. № 69.

4. Порядок подання фінансової звітності, затвердженого постановою Кабінету Міністрів України від 28.02.2000 №419.

5. Порядок визначення розміру збитків від розкрадання, нестачі, знищення (псування) матеріальних цінностей, затвердженого постановою Кабінету Міністрів України від 22.01.1996 №116.

УДК 657.6

*Т. О. Каменська,
д. е. н., професор,
Національна академія
статистики, обліку та аудиту*

ВИТРАТИ НА ОПЛАТУ ПРАЦІ З ПОГЛЯДУ МСФЗ

Постановка проблеми. З переходом багатьох підприємств України на застосування в якості концептуальної основи міжнародних стандартів фінансової звітності (МСФЗ), ризики розкриття інформації значно підвищуються, в зв'язку з тим, що окремі питання недостатньо повно або в іншому аспекті розглядалися при використанні національних стандартів бухгалтерського обліку.

Витрати на оплату праці, як правило, є однієї з найбільш суттєвих позицій у собівартості реалізації. Виплати співробітникам відрізняються різноманитністю. Це довгострокові й короткострокові винагороди, що мають заохочувальний або соціальний характер, що відносяться до періоду працездатності співробітників або відсутності на роботі, та які виплачуються по закінченні трудової діяльності.

Витрати по оплаті праці й інших винагород звичайно нараховуються в українському обліку аналогічно іншим витратам. Тобто на підставі первинних облікових документів, до яких відносяться трудові й цивільно-правові договори, штатні розклади, табеля обліку робочого часу, накази, лікарняні листи.

Існує велика кількість винагород співробітникам, які не носять періодичного характеру.

Наприклад, премії за підсумками року, відпускні, компенсації за невикористовану відпустку, вихідна допомога, матеріальна допомога, оплата медичних послуг, добровільне медичне страхування, перерахування в недержавні пенсійні фонди, доплата до пенсій, навчання, харчування, компенсація (оплата) витрат на комунальні послуги, оплата (компенсація) витрат по відсотках по кредитах (позикам). Методологія обліку таких нарахувань законодавчо достатньо не врегульована.

В обліку звичайно не пред'являються вимоги до рівномірного розподілу в часі неперіодичних винагород, тому такі винагороди співробітникам, як правило, нараховуються по мірі виникнення необхідності по їхній виплаті. Це приводить до циклічного сезонного коливання обсягу витрат на працю (наприклад, їхньому збільшенню в літній період) або аномальному їхньому росту в одному зі звітних періодів (наприклад, у період масового скорочення працівників).

Положення(стандарт) бухгалтерського обліку 11 «Зобов'язання» передбачає можливість створення забезпечень: на майбутню оплату відпусток працівникам, виплату щорічної винагороди за вислугу років, виплату винагород за підсумками роботи за рік. Але фактично українські підприємства рідко використовували резервування витрат на працю. Виключення становили тільки забезпечення на майбутню оплату відпусток. Резервування відповідних нарахувань страхових внесків на майбутні виплати в принципі не застосовувалося.

Виходячи з того що значна кількість підприємств України переходить на порядок складання фінансової звітності за міжнародними стандартами виникає необхідність більш досконально розглянути питання надання інформації за деякими специфічними статтями.

Аналіз останніх публікацій. Багато науковців розглядають проблеми пов'язані з застосуванням міжнародних стандартів фінансової звітності в практичну діяльність підприємств України, наприклад Пархоменко В.М., Голов С.Ф., Костюченко В.М. та інші. Однак питання відображення у фінансової звітності витрат на оплату праці на нашу думку розглянуто не в достатньої ступені та підлягають додатковому вивченню.

Мета статті. Проаналізувати основні вимоги Міжнародного стандарту бухгалтерського обліку 19 «Виплати працівникам» (далі МСБО 19), та запропонувати підходи до застосування норм цього стандарту при складанні фінансової звітності щодо статей, які пов'язані з різними видами виплат працівникам.

Виклад основного матеріалу. В основі підходу, застосовуваного до обліку витрат на працю за міжнародними стандартами фінансової звітності, лежить завдання рівномірного

розподілу фінансових результатів по періодах й усередині періодів. Крім цього витрати на працю, згідно МСБО 19, повинні враховувати не тільки офіційно закріплені виплати (виходячи із трудових, колективних і цивільно-правових договорів), але й інші виплати виходячи з вимог законодавства, внутрішньогалузевих положень або звичайної практики підприємств.

Наприклад, у великій компанії ряд виплат співробітникам опирається на корпоративний меморандум (або документ з іншою назвою), що закріплює звичайну практику розрахунків, у тому числі надбавки, оплату відгулів, доплати за тривалий період роботи на підприємстві, за період знаходження у відрядженнях й ін. Меморандум не виконує функції колективного договору, і трудові угоди на нього не посилаються. Однак фактично розрахунки із працівниками здійснюються з урахуванням його заяв. Тому у звітності за міжнародними стандартами зазначені види нарахувань підлягають відображенню.

Момент визнання й оцінка витрат на оплату праці

В МСБО (IAS) 19 «Винагороди працівникам» всі винагороди умовно поділені на короткострокові і довгострокові виходячи з необхідності їхнього відособленого подання у звітності.

До довгострокових віднесені винагороди, виплата яких очікується не раніше чим через 12 місяців після звітної дати. Це пенсійні програми, довгострокове страхування життя, медичне обслуговування по закінченні трудової діяльності, вихідна допомога й довгострокові компенсаційні виплати дольовими інструментами.

До короткострокових - заробітна плата працівників, нарахування за щорічну оплачувану відпустку, лікарняні. До цієї ж категорії віднесені й винагороди в негрошовій формі, такі як медичне обслуговування, забезпечення житлом й автотранспортом і безкоштовні або пільгові товари, послуги для працюючих співробітників.

Довгострокові винагороди індексуються виходячи зі строків погашення зобов'язання. Фактично у звітності повинні поступово нараховуватися довгострокові зобов'язання перед працівниками як на юридичних підставах, так і виходячи із практики підприємства, по яких у підприємства немає іншої альтернативи, чим виплата.

Зазначені оціночні зобов'язання (забезпечення) підлягають перегляду на кожну звітну дату з урахуванням зміни застосовуваних допущень і фактично здійснених виплат.

Короткострокові виплати не дисконтуються й повинні визнаватися по мірі надання співробітниками послуг підприємству.

В українському обліку довгострокові зобов'язання по оплаті праці не дисконтуються у зв'язку з відсутністю відповідних нормативних вимог.

Досить розповсюдженої на українських підприємствах є практика підміни підстав для виплат, коли договірна сума оплати праці, знижена до мінімального рівня, замінюється преміальній або іншій складовій. Те ж відноситься до інших фактичних виплат, наприклад різним бонусам, надбавкам, оплаті відсутності на роботі за рахунок підприємства, які також можуть замінюватися іншими нарахуваннями. Це приводить до перекручування офіційної фінансової звітності в частині складу витрат підприємства, а також до потенційних ризиків для працівника. Ще більш поширена ситуація з повною відсутністю або несвоєчасним нарахуванням в обліку виплат, не гарантованих трудовими або колективними угодами.

Зазначені практичні невідповідності повинні виявлятися в ході аудиту даних по виплатах для цілей підготовки достовірної інформації за правилами міжнародних стандартів фінансової звітності.

Оплата часу відсутності на роботі

По законодавству, а також виходячи з корпоративної політики роботодавці оплачують працівникам дні обґрунтованої відсутності на робочому місці. Мова йде про період тимчасової непрацездатності, відгулах, чергових і позачергових відпустках, відпустках по догляду за дитиною, військової служби.

Момент визнання (нарахування) таких витрат згідно МСБО (IAS) 19 залежить від того, що є періоди відсутності по яких накопичують витрати або такі по яких не накопичують.

Виплати, що накопичують, повинні нараховуватися протягом усього періоду роботи співробітника. Таким чином, в обліку по мірі надання працівниками послуг підприємству формується відповідне зобов'язання, що підсумує оплачувані періоди відсутності на роботі, які можуть бути використані в майбутньому.

Наприклад, відповідно до корпоративного меморандуму при знаходженні певної кількості днів у відрядженні співробітникам надаються оплачувані відгули. Таким чином, під час знаходження співробітників у відрядженнях їм повинні нараховуватися винагороди в рахунок майбутніх відгулів. Дане зобов'язання зменшується на фактично оплачені дні відсутності на роботі.

При нарахуванні зобов'язання не має значення, що оплачувана відсутність, що накопичується, працівників може не компенсуватися при звільненні. Тобто зобов'язання повинне бути нараховане, навіть якщо відгул, відпустка не будуть затребувані й оплачені.

Виплати, що не накопичують, нараховують одноразово в міру настання факту відсутності співробітника.

Наприклад, нарахування оплати відсутності на роботі із причини хвороби провадиться по пред'явленні лікарняного листа, підставою для нарахування відпускних є заява на відпустку й наказ керівництва.

Український облік відрізняється від міжнародних стандартів фінансової звітності моментом, коли нараховуються зобов'язання перед працівниками по оплаті днів їхньої відсутності на роботі. Так, винагороди що накопичують в українському обліку звичайно нараховують по факті відсутності співробітника, а не в міру надання їм послуг підприємству, як потрібно за МСБО.

У бухгалтерському обліку підприємств, як правило, відсутня оперативна інформація про накопичені дні відпусків, відгулах, а нарахування додаткових виплат по корпоративних угодах здійснюється на підставі наказів про премії, тобто знову ж виникає підміна підстав для здійснення виплат.

Тому при перекладі звітності на правила МСБО можуть знадобитися коригувальні проводки по додатковому нарахуванню поточних оціночних зобов'язань перед працівниками в частині чергових відпусток, корпоративних відгулів, що накопичують, і відпусток, заохочувальних надбавок й ін., а також відповідних страхових внесків.

Участь працівників у прибутку компанії й преміальні виплати

Згідно МСБО (IAS) 19 очікувані витрати на участь у прибутках й виплату премій визнають протягом періоду роботи

співробітника. Необхідно враховувати наявність у підприємства юридичного або фактичного зобов'язання по виплаті співробітникам винагород такого роду, від якого воно не може відмовитися, і те, що зобов'язання піддається надійній оцінці.

В української звітності існує практика нарахування дивідендів. Але в принципі не практикується відображення інших винагород інструментами капіталу, у тому числі по отриманих опціонах, по відповідній умові в трудовому договорі.

При переході на звітність за міжнародними стандартами можуть знадобитися коригувальні записи в частині виплат співробітникам на основі власних інструментів капіталу компанії.

Довгострокові винагороди

Згідно МСБО (IAS) 19 довгострокові винагороди співробітникам повинні відображатися у звітності за дисконтованою оцінкою. Підхід стандарту складається в рівномірному визнанні винагород, величина яких залежить від стажу працівника.

Зокрема, підприємство може надати працівникові допомогу з довгострокової непрацездатності. Якщо розмір допомоги залежить від тривалості виробничого стажу, зобов'язання нараховують послідовно, у міру надання працівником послуг підприємству.

Наявність невизначеності по виплаті такої винагороди відповідно до загального правила виміру оцінних резервів повинне бути враховане при оцінці загальної суми зобов'язань.

Описаний підхід застосовується також до таких видів винагород, як оплачувана відпустка для працівників, що мають тривалий стаж роботи, або творча відпустка, ювілейним або іншим винагородам за вислугу років, іншим відстроченим винагородам, виплачуваним через 12 або більше місяців після закінчення періоду, коли вони зароблені.

Порядок нарахування оціночних зобов'язань (забезпечень) в українському законодавстві описаний у П(С)БО 11 «Зобов'язання». Згідно з яким забезпечення формуються на підставі минулих подій господарського життя підприємства з урахуванням імовірного відтоку економічних вигід і можливості їхньої достовірної оцінки.

Забезпечення, згідно П(С)БО 11, підлягають обліку за дисконтованої вартістю. При формуванні оціночних зобов'язань

повинні враховуватися як юридичні, так і фактичні підстави. Витрати по майбутніх винагородах працівникам підпадають під критерії забезпечень.

Таким чином, сама методика нарахування довгострокових винагород аналогічна МСБО.

Пенсійні програми

Облік пенсійних програм розглядається в МСБО (IAS) 19 найбільше докладно.

На практиці найчастіше зустрічається ситуація, коли роботодавці сплачують за своїх працівників внески в недержавні пенсійні фонди, при цьому сума внесків визначена й носить стабільний характер. Такі пенсійні програми названі планами із установленими внесками.

Відповідно до умов пенсійних програм (планів) із установленими внесками розмір майбутніх виплат учасникам визначається виходячи з розміру внесків роботодавців, учасників або обох сторін, а також виходячи з ефективності діяльності й прибутковості інвестицій фонду.

Облік таких пенсійних програм не викликає складності: періодично провадиться нарахування суми внесків, які підлягають перерахуванню у фонд. Таким чином, короткострокові зобов'язання у звітності або відсутні, або пов'язані з розбіжністю строків нарахування й перерахування внесків. Але деякі підприємства можуть гарантувати своїм працівникам певний обсяг майбутніх додаткових пенсійних виплат.

Пенсійний план із установленим розміром виплат більш складний, чим пенсійний план із установленими внесками. Відповідно до умов такої програми учасникові обіцяється конкретний розмір пенсії виходячи зі стажу роботи в компанії й одержуваній зарплаті.

За планом із установленими виплатами роботодавець обіцяє співробітникам пенсію в майбутньому. Розмір внесків, що сплачують періодично, у Пенсійний фонд у цьому випадку повинен обчислюватися з урахуванням великої кількості допущень і припускає залучення фахівця (актуарія).

Зокрема, з метою розрахунку зобов'язань перед майбутніми пенсіонерами необхідно врахувати:

- розмір зарплати кожного співробітника;
- стаж роботи співробітників у компанії до виходу на пенсію;
- вік виходу на пенсію;
- середню тривалість життя пенсіонера після виходу на пенсію (період дожиття);
- можливість одержання пенсії після смерті пенсіонера.

Крім цього при розрахунку розміру внесків враховується запланована прибутковість інвестицій коштів Пенсійного фонду.

Очевидно, що облік на балансі зобов'язання по програмі із установленими пенсійними виплатами набагато складніше, ніж облік фіксованих нарахувань пенсійних внесків, і прямо залежить від розрахунків, представлених актуарієм.

Вихідна допомога

Вихідна допомога в МСБО (IAS) 19 описано окремо. Увага акцентована на тім, що даний вид винагороди виплачується в обмін на розрив трудових відносин. Вони є результатом або рішення підприємства розірвати трудову угоду із працівником, або рішення працівника прийняти пропозицію про винагороду, яка надається в обмін на розірвання трудової угоди. Тобто ініціатива припинення трудових відносин повинна виходити від підприємства, у противному випадку виплати при звільненні будуть не вихідною допомогою, а звичайними винагородами по закінченні трудової діяльності.

Критерії визнання наступні: підприємство визнає зобов'язання й витрати по виплаті вихідної допомоги на саму ранню з наступних дат:

- коли підприємство вже не може анулювати пропозицію про виплату даних винагород;
- коли підприємство визнає витрати на реструктуризацію, що попадає в сферу застосування МСБО (IAS) 37 і припускає виплату вихідної допомоги.

Стандарт роз'яснює, з якого моменту не можна відкликати пропозицію: коли співробітник його прийняв або, наприклад, минув встановлений законодавством (або договором) строк для такого відкликання.

В української звітності представлена практика обліку пенсійних програм із встановленими внесками. Оскільки методологія відображення таких програм в українському обліку й

за МСБУ ідентична, при підготовці звітності в системі МСФЗ коригувальних записів не виникає.

Інша ситуація із програмами із встановленими виплатами. Самі програми не є типовими для українських підприємств.

Очевидно, що при переході на звітність за міжнародними стандартами виникає необхідність докладного аналізу трудових угод, колективних договорів, положень про преміювання з метою одержання повної картини виплат співробітникам підприємства. Найбільш ризиковими в плані розбіжності із МСБУ є довгострокові виплати, виплати, не регламентовані зазначеними трудовими документами, але засновані на практиці компанії, і виплати на основі дольових інструментів компанії. Саме за результатами зіставлення цих статей можливі найбільш суттєві коригувальні проводки.

Розбіжність також може бути пов'язане з несвоєчасним нарахуванням страхових внесків у частині даних виплат.

Розкриття інформації

МСБО (IAS) 1 "Подання фінансової звітності" вимагає від компаній розкривати в пояснювальній записці інформацію про суму витрат на винагороду працівникам.

У частині пенсійних планів із установленими внесками компаніям необхідно розкрити обсяг витрат у рамках зазначених програм.

Обсяг розкриття інформації по пенсійних планах із установленими виплатами набагато ширше й включає всю інформацію, що дає користувачам фінансової звітності можливість оцінити суть зазначених пенсійних програм, розмір чистого зобов'язання (активу) плану у звітності й фінансові наслідки змін у цих планах протягом періоду.

Встановлено вимогу описувати ризики по пенсійних планах із встановленими виплатами, особливо специфічні й незвичайні, а також концентрацію ризиків (наприклад, коли кошти вкладаються в основному в один вид інвестицій).

Необхідно представити активи плану в розбивці по категоріях, що відображає ризики й ліквідність, а також всередині кожної категорії - у розбивці на дві групи за принципом наявності або відсутності ринкових котирувань по них на активному ринку.

Також необхідно представляти звітку сальдо на початок періоду із сальдо на кінець періоду по чистому зобов'язанню (активу) пенсійного плану із встановленими виплатами (по активах плану, зобов'язанням плану й впливу граничної величини активів), а також по будь-яких правах на відшкодування

Розкриттю підлягають актуарні допущення, а також наводиться аналіз чутливості для кожної ймовірної зміни відносно кожного суттєвого актуарного допущення.

Крім цього МСФЗ вимагає додаткового розкриття інформації про виплати провідному управлінському персоналу, включаючи інформацію не тільки про виплати в рамках укладених трудових договорів, але й відомості про видані подарунки, виплачених заохоченнях (МСБО (IAS) 24 "Пов'язані сторони").

Висновки. Підприємства України при складанні фінансової звітності за міжнародними стандартами застосовують вимоги МСБО 19 «Виплати працівникам». Тому що є відмінності між новими правилами та порядком, який існував при використанні національних стандартів обліку, підприємствам необхідно більш уважно розглянути питання надання та розкриття інформації стосовно виплат працівникам не тільки у формі заробітної плати, а і інших виплат, таких як вихідна допомога, пенсійні програми, довгострокові виплати.

Список використаних джерел:

1. Міжнародні стандарти бухгалтерського обліку // http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/929_011

*Я.С. Карп'як,
к.е.н., доцент
кафедри обліку та аналізу,
Національний університет
«Львівська політехніка»*

ОРГАНІЗАЦІЯ БУХГАЛТЕРСЬКОГО ТА ПОДАТКОВОГО ОБЛІКУ ПІДПРИЄМСТВ НА ОСНОВІ ПЕРВИННИХ ДОКУМЕНТІВ

Мета дослідження - обґрунтування пропозицій та вимог, щодо оформлення первинних документів, які є основою для формування фінансової, податкової, соціальної та інших видів звітності підприємств.

Вступ. Трансформація економіко-правового середовища та ринкові перетворення в Україні супроводжуються реформуванням бухгалтерського обліку. Тому питання його організації залишається актуальним. Тривалий період правила ведення бухгалтерського обліку в Україні не допускали відхилень від положень багатьох інструктивно-нормативних документів. В країнах західної Європи та США навпаки-намітилася тенденція переходу від повного регулювання державними органами всіх питань бухгалтерського обліку до встановлення лише загальних правил і принципів. Уніфіковані правила методології бухгалтерського обліку, надання звітної інформації про діяльність підприємств визначено Міжнародними стандартами бухгалтерського обліку та фінансової звітності.

Постановка проблеми. Проблеми теорії і практики організації обліку та формування облікової політики підприємств відображено в роботах К.І. Зубко, Е.В. Коваленко, М.С. Пушкаря, В.О. Озеран. Проте проблемними залишаються питання оформлення господарських операцій відповідними первинними документами. У цьому аспекті на нашу думку, доцільно розглянути основні вимоги щодо оформлення первинних документів, на підставі яких базується фінансова, статистична, податкова, соціальна та інші види звітності.

Діяльність підприємства в нових умовах господарювання вимагає такої організації обліку, що давала б змогу користувачам інформації мати звітні дані про активи підприємства та джерела їх утворення, господарські процеси та їх фінансові результати.

Виклад основного матеріалу. У ході своєї діяльності підприємство здійснює безліч господарських операцій, кожна з яких має бути оформлена відповідними первинними документами. На підставі таких документів зазначені операції відображаються в податковому та бухгалтерському обліку, тому дуже важливо, щоб ці документи були складені з дотриманням певних вимог.

До заповнення первинних документів слід підходити дуже уважно, оскільки лише за наявності і обов'язкових реквізитів вони мають юридичну силу та доказовість як у бухгалтерських, так і в податкових і цілях, а іноді й у цілях вирішення судових спорів. Водночас вважаємо, що дрібні недоліки при оформленні первинних документів не повинні бути підставою для визнання їх недійсними.

Слід відмітити, що відповідальність за:

— організацію бухгалтерського обліку та забезпечення фіксування фактів здійснення всіх господарських операцій у первинних документах несе власник (власники) або уповноважений орган (посадова особа), який здійснює керівництво підприємством відповідно до законодавства та установчих документів (ч. 3 ст. 8 Закону про бухоблік);

— несвоєчасне складання первинних документів та недостовірність відображених у них даних несуть особи, які склали та підписали ці документи (ч. 8 ст. 9 Закону про бухоблік).

Згідно з п. 2 ст. 9 Закону про бухоблік первинний документ може бути складено на паперових або машинних носіях та має містити такі обов'язкові реквізити:

- назву документа (форми);
- дату і місце складання;
- назву підприємства, від імені якого складено документ;
- зміст і обсяг господарської операції;
- одиницю виміру господарської операції;
- посади осіб, відповідальних за здійснення господарської операції та правильність її оформлення;

— особистий підпис чи інші дані, які дають можливість ідентифікувати особу, яка брала участь у здійсненні господарської операції. Схожий перелік обов'язкових реквізитів первинного документа наведено й у п. 2.4 Положення № 88. При цьому в цьому пункті уточнюється, що: — одиниця виміру господарської операції наводиться в натуральному та/або вартісному виразі; — крім особистого підпису особи, яка брала участь у здійсненні господарської операції, може використовуватися її електронний підпис.

Крім того, залежно від характеру операції та технології обробки даних до первинних документів може бути включено й додаткові реквізити (див. абзац другий п. 2.4 Положення № 88):

— ідентифікаційний код підприємства, установи з Державного реєстру;

— номер документа;

— підставу для здійснення операції;

— дані про документ, що засвідчує особу одержувача, тощо.

Документ має бути підписано особисто, а підпис може бути скріплено печаткою. Електронний підпис накладається відповідно до законодавства про електронні документи та електронний документообіг. Перелік осіб, які мають право давати дозвіл (підписувати первинні документи) на здійснення господарської операції, пов'язаної з відпуском (витрачанням) грошових коштів та документів, ТМЦ, нематеріальних активів та іншого майна, затверджує керівник підприємства.

Згідно Положення № 88, в п. 2.5. зазначено, що підпис на первинному документі може бути скріплено печаткою. Відповідно до цього можна зробити висновок, що проставлення печатки на первинному документі не обов'язкове.

Без проставлення печатки можна обійтися при оформленні, наприклад:

— рахунку-фактури ;

— видаткової накладної;

— прибуткових та видаткових касових ордерів.

Водночас у деяких нормативно-правових актах, що регулюють правила заповнення окремих типових та спеціалізованих форм, містяться вимоги щодо наявності печатки

або місце для відбитку печатки передбачено самою формою документа. Це стосується, зокрема:

- платіжного доручення (див. п. 2.7 Інструкції № 22 та додаток 2 до цієї Інструкції);

- квитанції до прибуткового касового ордера (див. п. 3.3 Положення № 637);

- податкової накладної (див. п. 16 Порядку № 969);

- типових форм № КБ-2В «Акт приймання виконаних будівельних робіт» і № КБ-3 «Довідка про вартість виконаних будівельних робіт та витрати», затверджених наказом Міністерства регіонального розвитку та будівництва України від 04.12.2009 р. № 554;

- подорожнього листа службового легкового автомобіля, типову форму якого затверджено наказом Державного комітету статистики України від 17.02.98 р. №74;

- товарно-транспортних накладних на переміщення спирту етилового, високооктанових кисневмісних домішок та алкогольних напоїв, форми яких затверджено наказом Міністерства транспорту та зв'язку України від 28.04.2005 р. № 154;

- деяких інших бланків типових і спеціалізованих форм, затверджених відповідним органом державної влади (л. 2.7 Положення № 88);

- деяких інших первинних документів про касові та банківські операції, рух цінних паперів, ТМЦ та інших об'єктів майна, порядок створення яких передбачається іншими нормативно-правовими актами (л. 2.8 Положення № 88).

Записи в первинних документах повинні здійснюватися тільки чорнилом темного кольору, пастою кулькових ручок, за допомогою друкарських машинок, принтерів та інших засобів, що забезпечують збереження записів протягом установленого строку зберігання документів та неможливість непомітних несанкціонованих виправлень. У вільних рядках первинних документів ставлять прокреслення з урахуванням спеціальних правил для окремих документів, зокрема податкової накладної. Електронні документи створюються з дотриманням вимог законодавства про електронні документи і електронний документообіг (пп. 2.10, 2.11, 2.12 Положення № 88).

Як передбачено п. 1.3 Положення № 88, усі первинні документи повинні складатися українською мовою. Водночас, крім української, може використовуватися й інша мова в порядку, передбаченому ст. 11 Закону про мови. Документи, що є підставою для записів у бухгалтерському обліку і складені іноземною мовою, повинні мати впорядкований автентичний переклад.

Первинні документи складаються в момент здійснення кожної господарської операції або, якщо це неможливо, безпосередньо після її завершення. При реалізації товарів за готівку допускається складання первинного документа не рідше ніж один раз на день на підставі даних касових апаратів, чеків тощо (ч. 1 ст. 9 Закону про бухоблік).

Первинний документ у переважній більшості випадків є основою для відображення господарських операцій як у бухгалтерській, податковій та інших видах звітності, тому важливо знати, які саме документи відповідають цьому статусу.

Договір

Згідно з ч. 1 ст. 626 ЦКУ договором є домовленість двох або більше сторін, спрямована на встановлення, зміну або припинення цивільних прав та обов'язків. Тобто договір фіксує не факт здійснення господарської операції, а лише безпосередньо порядок дій сторін при її здійсненні. Укладення договору не спричинює змін у структурі активів та зобов'язань, власному капіталі підприємства. На цій підставі можна зробити висновок, що договір не є первинним документом.

У випадку, якщо договір фактично фіксує вже здійснену операцію (наприклад, у договорі фігурує формулювання: «Одна сторона передала майно (товар) у власність другій стороні, а друга сторона прийняла майно (товар)»), то такий договір можна класифікувати як первинний документ.

Накладна

Для обліку відпуску матеріальних цінностей покупцям і на відпуск (внутрішнє переміщення) матеріалів існує типова форма накладна-вимога (форма № М-11), затверджена наказом Мінстату від 21.06.96 р. № 193. В описі цієї форми зазначено: у разі відпуску матеріальних цінностей стороннім організаціям

накладна-вимога виписується на підставі договорів, нарядів та інших відповідних документів у двох примірниках, кожний з яких підписується головним бухгалтером або особою, на це уповноваженою. Перший примірник передають складу як підставу для відпуску матеріалів, другий — одержувачу матеріалів. В обліку постачальника накладна-вимога є підставою для відображення доходів від реалізації.

Підприємство має повне право розробити зручну для нього форму накладної, яка слугуватиме підставою для відпуску товарів покупцям, головне, щоб при цьому вона містила всі обов'язкові реквізити, передбачені ч. 2 ст. 9 Закону про бухгалтерський облік.

Акт виконаних робіт

Цей документ, якщо його складено з дотриманням вимог чинного законодавства та галузевих особливостей, відповідає критеріям первинного документа, викладеним у п. 2.1 Положення № 88, і, крім нього, жодних додаткових підтверджень фактичного виконання робіт не потрібно.

Рахунок-фактура

Цей документ має інформаційний характер і не є первинним документом. Рахунок-фактура містить пропозицію, направлену покупцю, сплатити встановлену суму грошових коштів (для чого в рахунку наводяться банківські реквізити продавця) за зазначену в ньому номенклатуру відвантаженого товару. Крім того, у рахунку-фактурі може бути відображено дані про статус постачальника (наприклад, платник податку на прибуток і ПДВ).

Без рахунку-фактури можна обійтися, якщо є договір і в ньому зазначено банківські реквізити продавця. У такому разі покупець і без рахунку повинен перерахувати грошові кошти за товари (роботи, послуги) у встановлені строки.

Якщо договір відсутній, то доцільно виписати рахунок.

У сфері зовнішньоекономічної діяльності рахунок-фактура має назву інвойс. Крім рахунку на оплату, він виконує функцію документа на відвантаження, товарно-супровідного документа, документа для митного оформлення. Інвойс (від англ. invoice) — це документ, що надається продавцем покупцю та містить перелік товарів, їх кількість та ціну, за якою вони постачатимуться покупцю, формальні особливості товару (колір, вага тощо), умови

постачання та відомості про відправника та одержувача. Виписування інвойсу свідчить про те, що в покупця з'являється обов'язок оплати товару відповідно до зазначених умов (крім випадків, коли постачання здійснюється за передоплатою). На відміну від рахунку-фактури інвойс випишується незалежно від формулювань у договорі.

Товарно-транспортна накладна за типовою формою № 1 -ТН

Товарно-транспортна накладна (ТТН) — це єдиний для всіх учасників транспортного процесу первинний документ, призначений для списання ТМЦ у вантажовідправника та оприбуткування їх у вантажоодержувача, складського, оперативного та бухгалтерського обліку, а також для розрахунків за перевезення вантажу та обліку виконаної роботи (розд. 1 Правил № 363).

Якщо вантажні перевезення здійснюються юрсобою або фізособою-підприємцем для власних потреб, то їх водію досить мати накладну чи інший документ, що підтверджує право власності на вантаж (п. 2 Переліку № 207).

Слід зауважити, що при перевірці, податківці наполягають на необхідності наявності ТТН з метою підтвердження оплати послуг з перевезення вантажів. На їх думку, за відсутності первинної транспортної документації, зокрема ТТН, що підтверджує отримання послуг з перевезення вантажів автомобільним транспортом, при обчисленні об'єкта оподаткування платник податку не має права врахувати такі витрати у складі своїх витрат.

Подорожні листи

Відповідно до розд. 1 Правил № 363 подорожній лист — це первинний документ про облік вантажних автомобільних перевезень, що всебічно характеризує роботу автомобіля і водія з моменту їх виїзду з автотранспортного підприємства і до повернення на підприємство.

Типові форми первинного обліку роботи вантажного автомобіля затверджено наказом № 488. До них належать:

— подорожній лист вантажного автомобіля (типова форма № 2ТН (діє в межах України)); — подорожній лист вантажного

автомобіля в міжнародному сполученні (типова форма № 1 (міжнародна)).

Форми первинних документів з обліку роботи вантажного автомобіля не є бланками суворої звітності.

Належно оформлений подорожний лист є підставою для обліку транспортної роботи перевізника та списання витраченого пального на загальний пробіг, а також для взаєморозрахунків між перевізником та замовником за надання транспортних послуг (п. 1.3 Інструкції № 74).

Митна декларація

Згідно з п. 2 Положення № 574 митна декларація (МД) — це письмова заява встановленої форми, яка подається митному органу на паперовому носії або як електронний документ (електронна МД) та містить відомості про товари та транспортні засоби, що переміщуються через митний кордон України, митний режим, до якого вони заявляються, а також іншу інформацію, необхідну для здійснення митного контролю, митного оформлення, митної статистики, нарахування і сплати податків, зборів та інших платежів.

З одного боку, МД передбачена для забезпечення митного контролю за переміщенням товарів через митний кордон України. Її функція, насамперед, інформативна. Імпортний товар оприбутковується не на підставі МД, а за іншими документами — ТТН, міжнародною автомобільною накладною, залізничною накладною, коносаментом тощо. На підставі МД уключаються до витрат або до первісної вартості товарів суми митних платежів. Крім того, МД, яка оформлена відповідно до вимог законодавства та підтверджує сплату ПДВ, є документом, що засвідчує право на віднесення сум ПДВ до податкового кредиту при ввезенні товарів на митну територію України. Отже, МД має той самий статус, що і податкова накладна.

Податкова накладна

Згідно з нормами ПКУ податкова накладна — це основний документ, який підтверджує сплату покупцем суми ПДВ продавцю та за певних умов дає право покупцю включити таку суму до податкового кредиту.

Податкова накладна є податковим документом та одночасно відображається в податкових зобов'язаннях, Реєстрі виданих податкових накладних продавця та Реєстрі отриманих податкових накладних покупця (п. 201.6 ПКУ).

При її складанні потрібно орієнтуватися на спеціальні правила, установлені Порядком № 969. У цьому Порядку викладено вимоги до обов'язкових реквізитів податкової накладної, а серед них і ті, наявність яких передбачено п. 2 ст. 9 Закону про бухгалтерський облік та п. 2.4 Положення № 88, зокрема:

- назва документа;
- дата складання документа;
- найменування підприємства-продавця;
- номенклатура постачання товарів/послуг;
- одиниця виміру товару;
- підпис особи, яка склала документ;
- печатка підприємства.

Крім того, хоча бухгалтерський запис за субрахунком 641/ПДВ (відображення ПДВ) є частиною (наслідком) господарської операції з придбання/постачання товарів (робіт, послуг), він супроводжується зміною в структурі активів та зобов'язань, власному капіталі підприємства. Отже, з точки зору Закону про бухгалтерський облік податкову накладну можна віднести до категорії первинних документів.

Чек РРО

Відповідно до п. 2 ст. 3 Закону про РРО суб'єкти господарювання, які здійснюють розрахункові операції в готівковій та/або безготівковій формі (із застосуванням платіжних карток, платіжних чеків, жетонів тощо) при продажу товарів (наданні послуг) у сфері торгівлі, громадського харчування та послуг, зобов'язані видавати особі, яка одержує або повертає товар, отримує послугу або відмовляється від неї, розрахунковий документ установлені форми на повну суму проведеної операції.

Калькуляція

Калькуляція — це наведений у табличній формі бухгалтерський розрахунок витрат у грошовому виразі на виробництво одиниці виробу або партії виробів, а також на

виконання робіт та послуг (п. 597 Методрекомендацій № 373). Отже, будучи за своєю суттю розрахунком, калькуляція служить основою для визначення середніх витрат виробництва та встановлення собівартості продукції, але жодної господарської операції (тобто дії або події, яка викликає зміни у структурі активів та зобов'язань, власному капіталі підприємства) вона не підтверджує.

Виписка банку

Відповідно до п.п. 315 п. 4.2 Переліку № 41 виписку банку віднесено до розряду первинних документів.

Згідно з п. 5.3 Положення № 254 банки обов'язково повинні складати на паперових та/ або електронних носіях певні реєстри, серед яких особові рахунки та виписки з них.

Форма особових рахунків затверджується банком самостійно залежно від можливостей програмного забезпечення. Особові рахунки та виписки з них повинні містити такі обов'язкові реквізити (див. п. 5.5 Положення № 254):

- номер особового рахунка;
- дату здійснення останньої (попередньої) операції;
- дату здійснення поточної операції;
- код банку, в якому відкрито рахунок;
- код валюти;
- суму вхідного залишку за рахунком;
- код банку-кореспондента;
- номер рахунка кореспондента;
- номер документа;
- суму операції (відповідно по дебету або кредиту);
- суму оборотів за дебетом та кредитом рахунка;
- суму вихідного залишку.

Бухгалтерська довідка

На підставі цього документа, як правило, здійснюються коригувальні записи в облікових реєстрах. З точки зору ч. 1 ст. 9 Закону про бухоблік виправлення помилки є господарською операцією, тому бухгалтерська довідка, що фіксує факт і здійснення такої операції, відповідає критеріям первинного документа. Її форму затверджено Методрекомендаціями № 356. Якщо підприємство використовує свою розроблену форму, то

слід пам'ятати, що вона, як первинний документ, повинна містити всі обов'язкові реквізити, зазначені в ч. 2 ст. 9 Закону № 996.

У місяці складання бухгалтерської довідки її дані записуються до відповідного реєстру бухгалтерського обліку та до Головної книги (див. п. 9 Методрекомендацій № 356).

Первинні документи складаються в момент здійснення кожної господарської операції або, якщо це неможливо, безпосередньо після її завершення. При реалізації товарів за готівку допускається складання первинного документа не рідше ніж один раз на день на підставі даних касових апаратів, чеків тощо.

Первинні документи складаються на бланках типових та спеціалізованих форм, затверджених відповідним органом державної влади. Документування господарських операцій може здійснюватися з використанням самостійно виготовлених бланків, які повинні містити обов'язкові реквізити чи реквізити типових або спеціалізованих форм.

Отже підприємство може користуватися бланками будь-якої форми. Головне, щоб вони містили всі обов'язкові реквізити первинного документа.

Список використаних джерел:

1. Закон України «Про бухгалтерський облік та фінансову звітність в Україні» від 16.07.99р. № 996-XIV.
2. Положення про документальне забезпечення записів у бухгалтерському обліку, від 24.05.95р. №88.
3. Податковий кодекс України, від 02.12.2010р. № 2755-IV.
4. Теорія і практика формування облікової політики / (Пушкар М.С., Щирба М.Т.): моногр- Тернопіль Карт- бланш, 2010-260 с.
5. Цивільний кодекс України від 16.01.2003 р. № 435-IV.

*В.В. Козлов,
к. тех. н., доцент,
І.І. Суперсон,
к.е.н., доцент,
В.І. Суперсон,
к. е. н.,
Т.В.Томашевська,
к. т. н.,
Національна академія статистики,
обліку та аудиту*

МЕТОДОЛОГІЧНІ ОСНОВИ РЕАЛІЗАЦІЇ РОЗРАХУНКІВ ПО ПОДАТКАМ З ЗАРПЛАТИ В СЕРЕДОВИЩІ ПРОГРАМНОГО ПРОДУКТУ 1С:ПІДПРИЄМСТВО 8-А ВЕРСІЯ

Автори розглянутого матеріалу пропонують читачеві ознайомитись з методологічними принципами та особливостями розрахунків по зарплаті та перерахуванням податків, які пов'язані з зарплатою.

Постановка проблеми. Процедура нарахування і виплати зарплати та розрахунків з бюджетом відноситься до однієї з відповідальних і трудомістких складових, яку співробітники бухгалтерських підрозділів виконують постійно, щомісячно, причому вона стосується будь-кого суб'єкта усіх форм власності, які існують на Україні. Тому, до основного блоку використання програмного комплексу 1С:Підприємство 8-ї версії включено відповідну функцію по її реалізації. Складність даної процедури полягає в тому, що нарахування зарплати та розрахунків з бюджетом тісно пов'язано з податковою політикою держави, яка має тенденцію до змін, які так чи інакше впливають на використання даного комплексу. З даних позицій автори розглядають методологічні основи реалізації розрахунків по та розрахунок з бюджетом на базі учбової версії програми “1С:Підприємство 8” версія 8.1 платформа “1С:Бухгалтерія 8 для України. Офіційна навчальна версія”. В подальшому в статті буде використовуватись термін 1С:Підприємство 8.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. В середині 2002 фірмою 1С м. Москва було запропоновано ознайомитись користувачам і партнерам фірми з новим програмним продуктом "1С: Підприємство 8.0 ознайомча версія" [5]. Слід відмітити, що в основі ознайомчої версії було покладено перші уявлення партнерам фірми "1С" нового покоління системи програм "1С: Підприємство", причому для широкої маси користувачів "1С: Підприємство" було подано як набір готових прикладних рішень, що автоматизують різні аспекти діяльності організацій. Починаючи з 2009 року фірма 1С приступила до випуску офіційного робочого варіанта програмного продукту "1С: Підприємство" версії 8.2 різних модифікацій, який в даний час підтримується фірмою, оскільки починаючи з 2011 року фірма офіційно повідомила своїх користувачів про відмову від підтримки версій 8.0 та 8.1. Разом з тим фірмою було випущено для широкого кола користувачів ряд продуктів: "1С:Бухгалтерия 8. Учебная версия", "1С:Предприятие 8. Версия для обучения программированию" які дали і дають можливість ознайомитись з основами побудови даного програмного продукту і його використання. На даний час іде процес впровадження програмного продукту в різні сфери виробництва і організації, тому більшість публікацій носять як ознайомчий чи дискусійний характер і публікуються, або на офіційному сайті фірми 1С чи на шпальтах Інтернету. Разом з тим, слід відмітити і певні особливості впровадження даного програмного продукту для України, до яких відноситься законодавча база, відмінність мов тощо.

Формування мети статті.Протягом певного періоду фірмою "Іванов&К" було здійснено фінансові і господарські операції. В результаті операції нарахування зарплати (див. 3 у списку використаних джерел) по фірмі створилась наступна фінансова заборгованість: по зарплаті співробітникам на суму 3691,12 грн., по податкам – 2532,38 грн. Необхідно розрахуватись з співробітниками фірми по зарплаті, а також здійснити всі операції які дають можливість видати (перерахувати) її вчасно. Дата виконання даної операції віднесена на початку наступного місяця поточного року. Відзначимо, що процедура формування податків виконувалась згідно тих установок, які були притаманні періоду розробки системи.

Виклад основного матеріалу дослідження. Оскільки на даний час основні розрахунки з співробітниками господарських суб'єктів різних форм власності по виплаті зарплати здійснюються через банківські структури, то в якості основного варіанта розглянуто саме розрахунки з співробітниками фірми по зарплаті через банк.

В зв'язку з цим в системі 1С необхідно здійснити певні перетворення і доповнення.

1. Необхідно внести в довідник Контрагенти назву банку, через який здійснюється розрахунки з співробітниками фірми по зарплаті.

2. Для кожного співробітника вказати назву банк через який здійснюється розрахунки і № карточки (в нашому випадку це буде банк який внесений в довідник Контрагенти).

Практичні кроки виконання п.1.

1. Вносимо назву банку в якому відкрито поточний рахунок в довідник Контрагенти. Для цього сформуємо нову папку під назвою Статті по зарплаті і внесемо в неї наступні елементи: Банк через який здійснюється розрахунки з співробітниками фірми; Казначейство через яке здійснюється розрахунки по податках а також назву всіх податків, по яких здійснюється перерахунки до бюджету. Загальний вид проведених змін подано на рис. 1.

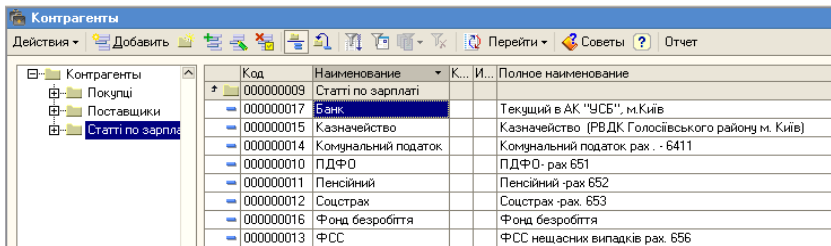

Рис.1. Загальний вид папки Статті по зарплаті з внесеними елементами

2. Вносимо для кожного співробітника назву банку через який здійснюється розрахунки і № його карточки. Дану процедуру розглянемо на прикладі співробітника фірми Іванова І.П.

Використавши послідовність команд: **Зарплата – Вплата зарплати через банк – Ввод сведений о банковских карточках**

робітників отримаємо початкове робоче вікно **Ввод сведений о банковских карточках работников** (рис. 2 на задньому плані). Використання команди **Добавить** в даному робочому вікні призводить до появи наступного робочого вікна **Ввод сведений о банковских карточках работников:Новый** (передній план). Стандартними методами вводимо дані в табличну частину (рис. 2). По завершенню введення інформації про співробітника задіяти команду **Записать – ОК**, для того щоб вона була зафіксована в інформаційній базі.

У випадку, коли дані не фіксуються в інформаційній базі в нижній частині робочого вікна “1С:Бухгалтерія 8” виводиться відповідне інформаційне повідомлення про помилку. Здійснити виправлення або доповнення і повторити команди **Записать – ОК**.

Ввод сведений о банковских карточках работников

Действия ▾ Добавить

Дата ▾ Номер Организация Комментарий Ответственный

Ввод сведений о банковских карточках работников: Новый * _ □ ×

Действия ▾

Номер: от 29.02.2012 0:00:00

Организация: ... ×

Ответственный: ... ×

Работники организации

№	Работник	Способ выплаты	Банк	Срок действия	Номер карточки
1	Иванов Иван Петрович	Через банк	Банк	01.12.2012	1234123412341234

Комментарий:

ОК Записать Закрыть

Рис. 2. Загальний вид робочих вікон з внесеними елементами по формуванню інформації про банківські карточки

Факт фіксації інформації про співробітника можна проконтролювати наявністю значка $\checkmark$ “прапорець” в першій колонці робочого вікна **Ввод сведений о банковских карточках работников**. Відсутність даного значка означає, що інформації про співробітника не була зафіксована в інформаційній базі.

Оскільки при розрахунках по заробітній платі з співробітниками підприємства банківські структури, згідно законодавства, вимагають одночасного перерахування відповідних сум податків, що були відповідно нараховані, то потрібно підготувати платіжні доручення по кожному виду податку, який був нарахований.

Методику розрахунків розглянемо на прикладі співробітника Іванов І.П.

У відповідності з документом Нарахування зарплати співробітникам організацій співробітнику Іванову І.П. по його рахунку відповідно були нараховані наступні суми:

- загальна сума зарплати – 4500 грн.;
- внесок в ПФ з співробітника {Пенсійний (працівник 1-2%)} – 90.00 грн., рах. – 651;
- внесок в ФСС на випадок безробіття з співробітника {Безробіття (працівник)} – 22.50 грн., рах. – 652;
- внесок в ФСС на випадок тимчасової втрати працездатності з співробітника {Безробіття (працівник)} – 45.00 грн., рах. – 6534
- внесок в ПДФО (в російській транскрипції НДФЛ) з співробітника – 651.38 грн., рах. – 6411.

Таким чином з суми зарплати співробітника Іванов І.П. було знято податків на суму 808.88 грн.

Сума до виплати співробітнику Іванову І.П. склала 3691.12 грн., рах. – 661.

Як відомо, окрім податків з співробітників фірми одночасно здійснюються нарахування на **ФОП** в цілому по основному складу працівників. Тому одночасно з нарахуванням податків на окремого співробітника здійснюється нарахуванням податків загального плану, які в нашому випадку склали наступні суми:

- внесок в пенсійний ФОП (основний склад працівників) – 1494.00 грн., рах. – 651;

- соцстрах від нещасних випадків ФОП (основний склад працівників) – 103.50 грн., рах. – 656;
- соцстрах на випадок втрати працездатності ФОП (основний склад працівників) – 67.50 грн., рах. – 656;
- безробіття ФОП (основний склад працівників) – 50.50 грн., рах. – 653.
- Таким чином згідно законодавства (на період розробки програми) на суму зарплати основного співробітника Іванов І.П. було нараховано податків на суму 1723.5 грн.

Загальний підхід по виплаті зарплати заключається в наступному. Здійснюється процедура оформлення відомості по видачі заробітної плати.

Використавши послідовність команд: **Зарплата – Зарплата к выплате** отримаємо початкове робоче вікно **Зарплаты к выплате организаций** (рис. 3 на задньому плані). Використання команди **Добавить {альтернатива (Действия – Добавить)}** в даному робочому вікні призводить до появи наступного робочого вікна **Зарплатак выплате организаций Новый*** (рис. 3 на передньому плані).

Заповнюємо, використовуючи стандартні методи, інформаційний блок робочого вікна **Зарплата к выплате организаций Новый*** (рис. 3 на передньому плані), до яких відноситься: Дата, Місяць нарахування, Вид виплати, Підрозділ.

Наступний крок пов'язаний із заповнення верхньої частини табличного блоку документа.

Послідовність дій користувача:

- в рядку піктограм, що розташовані нижче рядка

Подразделение, задіяти піктограму **Додати** (крайня зліва), що приводить до появи в колонці **Работник** першої робочої таблиці двох позицій, які дають можливість сформулювати дані про співробітника;

- використання піктограми в даному робочому вікні призводить до появи наступного робочого вікна **Сотрудники организаций**, в якому знаходиться перелік співробітників.

– Подвійний натиск в колонці **Наименование** на відповідний об'єкт здійснює перенесення інформації в попереднє робоче вікно, причому автоматично проставляються наступні параметри таблиці: **№, Табельний номер** і інші параметри.

– Для заповнення інших колонок даної таблиці послідовність дій наступна: встановлюється маркер миші у відповідній колонці рядка і виконується подвійний натиск ПК миші. Дана процедура приводить по появи в таблиці двох позицій , які дають можливість сформувати дані про співробітника.

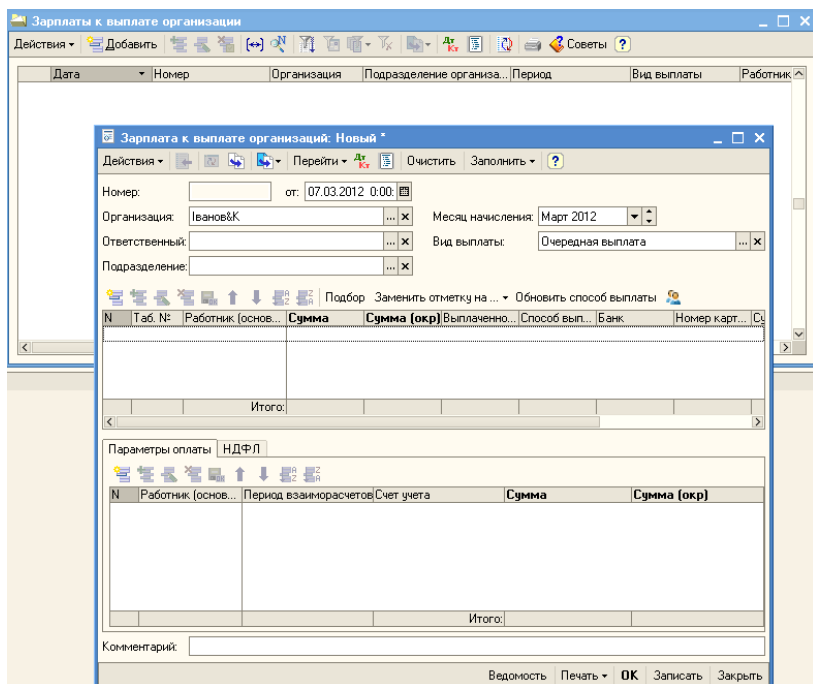

Рис. 3. Загальний вид робочих вікон що використовуються при формуванні інформації по видачі зарплати

– Для заповнення даних про суму заробітної плати яка підлягає виплаті, необхідно встановлюється маркер миші у колонці **Сумма** і здійснити введення суми (в нашому випадку – 3691,00

грн.). Дана процедура приводить до появи відповідної інформації як у верхній частині даної таблиці так і нижньої.

– Нижня частина табличної форми **Зарплата к выплате организаций** включає дві заставки: **Параметры оплаты** і **НДФЛ**. Необхідно їх заповнити використовуючи стандартні методи введення інформації. Оскільки заповнення інформації по закладці **Параметры оплаты** не викликає ніяких сумнівів то перейдемо до закладки **НДФЛ**.

– Послідовність дій. Задіяти закладки **НДФЛ**. Колонки які не заповненні, а саме **Доход і Налог** слід заповнити даними які відповідають сумах розрахованим в документі **Начисление зарплаты работникам организаций**, тобто 4500,00 і 651,38 грн. Інші параметри заповнюються по мірі необхідності.

По завершенню введення інформації про співробітника задіяти команду **Записать – ОК**, для того щоб вона була зафіксована в інформаційній базі. Загальний вид робочих вікон після формування інформації по видачі зарплати подано на рис. 4. Факт фіксації інформації про видачу можна проконтролювати наявністю значка ✓ “прапорець” в першій колонці робочого вікна “**Зарплаты к выплате организаций**”. Відсутність даного значка означає, що інформації про співробітника не була зафіксована в інформаційній базі, тобто документ рахується непроведеним.

№	Т.ас. №	Работник (основ...)	Сумма	Сумма (окр)	Выплачено...	Банк	Номер карт...
1	000000	Иванов Иван Петр...	3 691.12		Выплачено	Через банк	Банк
Итого:			3 691.12				

Параметры оплаты	НДФЛ
Итого:	3 691.12

Работник (основ...)	Период зачисления...	Счет учета	Сумма	Сумма (окр)
Иванов Иван Петр...	Февраль 2012	661	3 691.12	
Итого:			3 691.12	

Рис. 4. Загальний вид робочих вікон після формування інформації для виплати зарплати.

Важливо. При використанні способу виплати зарплати “Через банк” вона вважається виплаченою після проведення документа, а підтвердження цього факту є наявність значка $\checkmark$ “прапорець” в першій колонці робочого вікна “Зарплати к виплате организаций”.

Загальний вид оборотно-сальдової відомості за поточний період після виконання процедури виплати зарплати по одному співробітнику фірми подано на рис. 5

Действия: Сформировать Заголовки Настройка... ?

Период с: 01.02.2012 по: 05.03.2012 Организация: ИвановСК

ИвановСК

Выводимые данные: сумма

Оборотно-сальдовая ведомость
Период: 01.02.2012 - 05.03.2012

Код	Счет Наименование	Сальдо на начало периода		Оборот за период		Сальдо на конец периода	
		Дебет	Кредит	Дебет	Кредит	Дебет	Кредит
20	Производственные запасы	3 500,00				3 500,00	
20	Товары	46 000,00				46 000,00	
30	Касса	700,00				700,00	
31	Счета в банках	55 900,00				55 900,00	
37	Расчеты с разными дебиторами	3 900,00				3 900,00	
40	Уставный капитал		100 000,00				100 000,00
44	Неразмещенная прибыль (непокрытые убытки)		5 000,00				5 000,00
441	Неразмещенная прибыль		5 000,00				5 000,00
64	Расчеты по налогам и платежам		5 000,00		651,38		5 651,38
641	Расчеты по налогам		5 000,00		651,38		5 651,38
6411	Расчеты по НДС				651,38		651,38
6412	Расчеты по НДС		3 000,00				3 000,00
6413	Расчеты по налогу на прибыль		2 000,00				2 000,00
644	Налоговый кредит						
6441	Налоговый кредит		600,00				600,00
6442	Налоговый кредит неподтвержденный						
65	Расчеты по страхованию				1 891,00		1 891,00
651	Расчеты по пенсионному обеспечению				1 584,00		1 584,00
652	Расчеты по социальному страхованию				112,50		112,50
653	Расчеты по страхованию на случай безработицы				81,00		81,00
656	Расчеты по страхованию от несчастных случаев				103,50		103,50
66	Расчеты по выплатам работникам		808,88	4 500,00		3 691,12	
661	Расчеты по заработной плате		808,88	4 500,00		3 691,12	
92	Административные затраты			6 223,50		6 223,50	
		110 000,00	110 000,00	7 032,38	7 032,38	116 223,50	116 223,50

Рис. 5. Вид оборотно-сальдової відомості в розрізі субрахунків після фіксації відомості по виплаті зарплати співробітникам фірми.

Для закриття процедури виплати зарплати необхідно оформити два документи: один для розрахунків по **ПДФО** і заборгованості перед банком по сумі зарплати, інші на перерахування внесків у фонди соціального страхування.

Таким чином оформляємо наступні платіжні доручення:

- ПД по виплаті заборгованості перед співробітником Івановим І.П. в сумі 3691.12 грн.;
- ПД для перерахунку Внесок в **ПДФО** (комунальний податок) на суму 651.38 грн., який був акумульований на Кт 6411 рах.;
- ПД для перерахунку податку у Пенсійний з фонду з/п на суму 1584,00 грн. (90+1494) який був акумульований на Кт 651 рах.;
- ПД для перерахунку податку Соцстрах з фонду з/п (втрата працездатності) на суму 112.50 (45+67,5) грн. який був акумульований по Кт 652 рах.;
- ПД для перерахунку податку у **Соцстрах (безработица)** на суму 81.00 (22,5+58,5) грн. який був акумульований по Кт 653 рах.;
- ПД для перерахунку податку у **Соцстрах (від нещасних випадків)** на суму 103,50 грн. який був акумульований по Кт 656 рах.

Важливо. Загальна сума податків, що підлягають перерахуванню у державні структури після виплати зарплати по 1-му співробітнику фірми складає суму 2532,38 грн., із них 808,88 грн. приходить на податки сплачені співробітником і 1723,5 грн. приходить на податки сплачені безпосередньо фірмою.

Загальний підхід при формуванні ПД пов'язаного з виплатою зарплати заключається в наступному.

Використавши послідовність команд: **Банк – Платежные поручения (исходящие)** отримаємо початкове робоче вікно **Платежные поручения (исходящие)** (рис. 6 на задньому плані). Використання команди **Добавить** {альтернатива (**Действия – Добавить**)} в даному робочому вікні призводить до появи допоміжного робочого вікна **Выбор вида операции** документа з якого вибирається вид операції. Оскільки перше ПД пов'язане з перерахуванням зарплати то вибираємо вид **Перечисление заработной платы**. Використання команди ОК призводить до появи наступного (основного) робочого вікна **Платежное поручение исходящее: Перечисление заработной платы. Новый*** в якому формується платіжний документ (рис. 6 на передньому плані).

Заповнюємо, використовуючи стандартні методи, інформаційний блок робочого вікна, до яких відноситься: Дата, Організація і

інші. Характерними особливостями даного блоку є те, що необхідно встановити значок “прапорець” в робочих полях **Оплачено** і **Отразить в нал. учете**. В робочому полі **Получатель** стандартними методами вводимо назву Контрагента Банк і його рахунок.

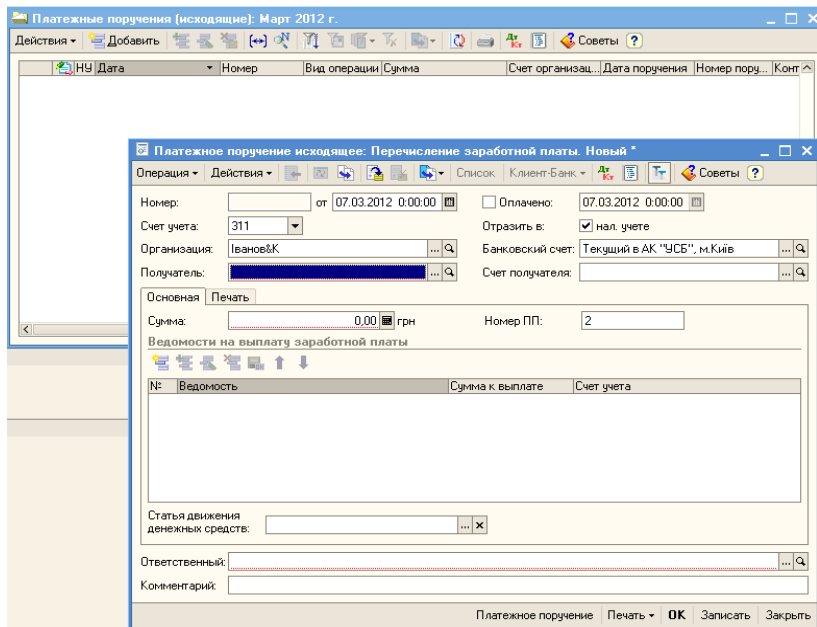

Рис. 6. Загальний вид робочих вікон що використовуються при формуванні ПД для перерахування заборгованості перед банком по виплаті зарплати

Наступний крок полягає в заповненні табличної частини блоку документа.

Послідовність дій:

– в рядку піктограм, що розташовані нижче рядка **Ведомости на выплату заработной платы**, задіяти піктограму (крайня зліва), що приводить до появи в колонці **Ведомость** двох позицій , які дають можливість сформувати назву документа на базі кого формується ПД;

– використання піктограми в даному робочому вікні призводить до появи наступного робочого вікна **Зарплаты к выплате организации**, в якому знаходиться перелік відповідних документів;

– подвійний натиск ЛКМ в будь-якій колонці на відповідний об'єкт здійснює перенесення інформації в попереднє робоче вікно, причому автоматично проставляються наступні параметри таблиці: №, Назва документа і деякі інші параметри;

– для заповнення інших колонок даної таблиці послідовність дій наступна: встановлюється маркер миші у відповідній колонці рядка і виконується подвійний натиск ПК миші. Дана процедура приводить до появи в таблиці двох позицій , які дають можливість сформулювати необхідні дані.

По завершенню введення інформації про ПД задіяти команду **Записать – ОК**, для того щоб воно була зафіксоване в інформаційній базі. Загальний вид робочих вікон після формування інформації по ПД подано на рис. 7. Факт фіксації інформації про проведення ПД можна проконтролювати наявністю значка ✓ “прапорець” в першій колонці робочого вікна **“Платежные поручения (исходящие)”**. Відсутність даного значка означає, що інформація про ПД не була зафіксована в інформаційній базі, тобто документ вважається непроведеним. Крім того проконтролювати факт проведення ПД можна за допомогою оборотно-сальдової відомості, а також виписки з банка.

Розглянемо процедуру оформлення ПД для перерахування податків.

Загальний підхід при формуванні ПД пов'язаних з перерахуванням податків заключається в наступному.

Використавши послідовність команд: **Банк – Платежные поручения (исходящие)** отримаємо початкове робоче вікно **Платежное поручения (исходящие)** (рис. 8 на задньому плані). Використання команди **Добавить {альтернатива (Действия – Добавить)}** в даному робочому вікні призводить до появи допоміжного робочого вікна **Выбор вида операции** документа з якого вибирається вид операції. Оскільки ПД пов'язане з перерахуванням податків то вибираємо вид **Перечисление налога**.

Використання команди ОК призводить до появи наступного (основного) робочого вікна **Платежное поручение исходящее: Перечисление налога. Новый*** в якому формується платіжний документ (рис. 8 на середньому плані).

Платежные поручения (исходящие)

Действия	Добавить	Удалить	Назад	Вперед	Справка	Советы	?
№	Дата	Номер	Вид операции	Сумма	Счет организац...	Дата поручения	Номер
✓	06.01.2012 12:00:00	ФАР000000001	Оплата пос...	3 600,00	Текущий в АК ...	06.01.2012 12:...	1
✓	07.03.2012 15:59:16	ФАР000000002	Перечислен...	3 691,12	Текущий в АК ...	07.03.2012 15:...	2
						2.20...	3

Платежное поручение исходящее: Перечисление заработной платы. Проведен

Операция: Действия

Номер: ФАР000000002 от 07.03.2012 15:59:16

Счет учета: 311

Организация: Иванов&K

Получатель: Банк

Основная Печать

Сумма: 3 691,12 грн

Номер ПП: 2

Ведомости на выплату заработной платы

№	Ведомость	Сумма к выплате	Счет учета
1	Зарплата к выплате организации ФАР000000002	3 691,12	651

Статья движения денежных средств: Виробничі потреби

Ответственный: Не авторизован

Комментарий:

Платежное поручение Печать ОК Записать

Рис. 7. Загальний вид заповненого ПД по перерахунку заборгованості перед банком по виплаті зарплати.

Подальші дії по заповненню ПД розглянемо на прикладі перерахунку комунального податку на суму 651.38 грн., який був акумульований на Кт 6411 рах.

Заповнюємо, використовуючи стандартні методи, інформаційний блок робочого вікна, до яких відноситься: Дата, Організація і інші. Характерними особливостями даного блоку є те, що необхідно встановити значок ✓ “прапорець” в робочих полях **Оплачено і Отразить в нал. учете**. В робочому полі **Получатель** стандартними методами вводимо назву податку Комунальний податок рах. 6411, яку вибираємо з списку Контрагентів – папка Статті по зарплаті – рядок Комунальний податок (рис. 8 на

передньому плані). Подвійний натиск мишою на відповідний об'єкт здійснює перенесення інформації в попереднє робоче вікно. Счет покупателя можна не заповнювати.

Наступний крок полягає в заповненні табличної частини блоку документа.

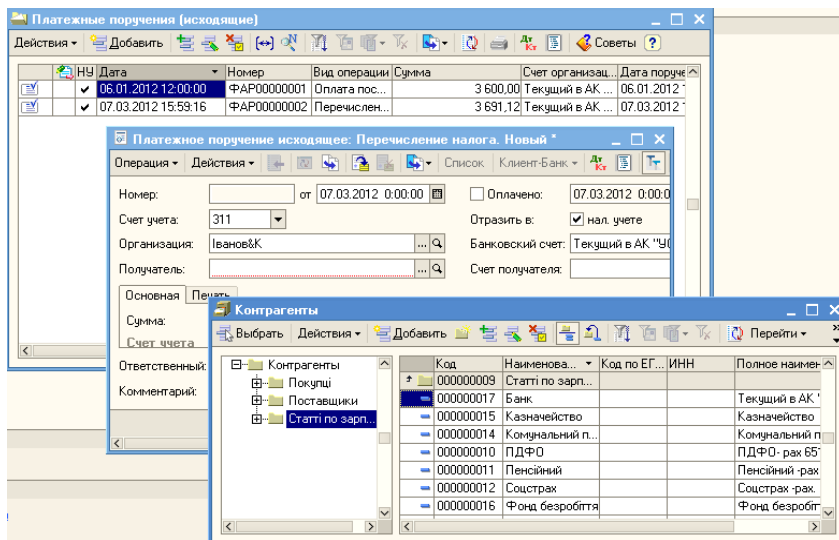

Рис. 8. Загальний вид робочих вікон що використовуються при формуванні ПД для перерахування податків

Послідовність дій:

- в рядку піктограм, що розташовані нижче рядка **Счет учета**, задіяти піктограму Додати (крайня зліва), що приводить до появи в колонці **Ведомость** двох позицій **Т x** які дають можливість сформулювати назву документа на базі якого формується ПД;

- відмітивши рядок **Зарплата к выплате организации** в даному робочому вікні і **ОК** призводить до появи наступного робочого вікна **Зарплата к выплате организации**, в якому знаходиться перелік відповідних документів;

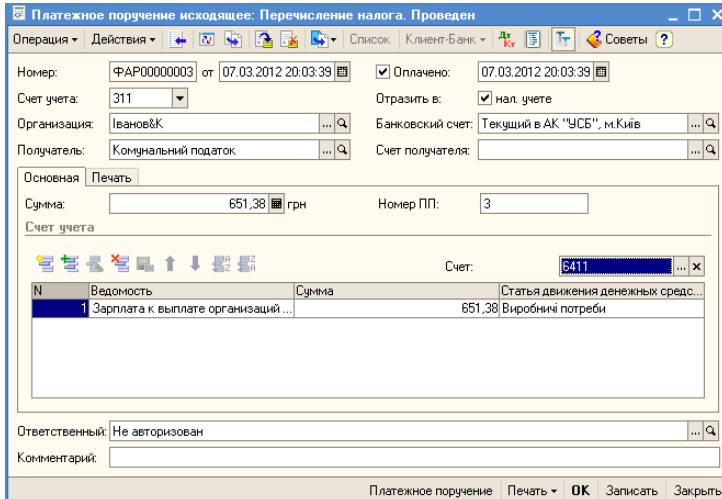
- подвійний натиск в будь-якій колонці здійснює перенесення інформації в попереднє робоче вікно, причому

автоматично проставляються наступні параметри таблиці: №, Назва документа і деякі інші параметри;

– для заповнення інших колонок даної таблиці послідовність дій наступна: встановлюється маркер миші у відповідній колонці рядка і виконується подвійний натиск ПК миші. Дана процедура приводить по появи в таблиці двох позицій , які дають можливість сформулювати необхідні дані.

По завершенню введення інформації про ПД задіяти команду **Записать – ОК**, для того щоб воно було зафіксоване в інформаційній базі. Факт фіксації інформації про проведення ПД можна проконтролювати наявністю значка $\checkmark$ “прапорець” в першій колонці робочого вікна **“Платежные поручения (исходящие)”**. Відсутність даного значка означає, що інформація про ПД не була зафіксована в інформаційній базі, тобто документ вважається непроведеним. Крім того проконтролювати факт проведення ПД можна за допомогою оборотно-сальдової відомості а також виписки з банку.

Загальний вид документа по формуванню ПД по перерахунку комунального податку у державну структуру подано на рис. 9.

Платежное поручение исходящее: Перечисление налога. Проведен

Операция Действия

Номер: ФАР00000003 от 07.03.2012 20:03:39 ☒ Оплачено: 07.03.2012 20:03:39

Счет учета: 311 Отразить в: ☒ нал. учете

Организация: Иванов&К Банковский счет: Текущий в АК "УСБ", м.Київ

Получатель: Комунальний податок Счет получателя:

Основная Печать

Сумма: 651,38 грн Номер ПП: 3

Счет учета

Счет: 6411

N	Ведомость	Сумма	Статья движения денежных средств
1	Зарплата к выплате организаций ...	651,38	Виробничі потреби

Ответственный: Не авторизован

Комментарий:

Платежное поручение Печать ОК Записать Закрыть

Рис. 9. Загальний вид заповненого ПД (рах. 6411) для перерахування суми податку в бюджет

Формуємо інші ПД: по перерахунку податку у Пенсійний з фонда з/п на суму 1584,00 грн. (90+1494) який був акумульований на Кт 651 рах., ПД для перерахунку податку Соцстрах з фонда з/п (втрата працездатності) на суму 112,50 (45+67,5) грн. який був акумульований по Кт 652 рах., ПД для перерахунку податку у **Соцстрах (безработица)** на суму 81,00 (22,5+58,5) грн. який був акумульований по Кт 653 рах., ПД для перерахунку податку у Соцстрах (від нещасних випадків) на суму 103,50 грн. який був акумульований по Кт 656 рах. Загальний вид документів по формуванню ПД по рах. 651 подано на рис. 10. По інших податках загальний вид ПД подано на рис 1д – 6д.

Важливо. В тих випадках коли один і той же податок нараховуються на дві бази, тобто, для прикладу, по рах. 651 нарахування здійснюються на зарплату співробітника і на загальний фонд заробітної плати підприємства, формування ПД має свої особливості, суть яких розглянемо на прикладі формування ПД по 651 рах.

Платежное поручение исходящее: Перечисление налога. Проведен

Операция: Действия: Списание: Клиент-Банк: Советы: ?

Номер: ФАР000000004 от 07.03.2012 0:00:00 ☒ Оплачено: 07.03.2012 20:03:40

Счет учета: 311 Отразить в: ☒ нал. учете

Организация: Иванов&K Банковский счет: Текущий в АК "УСБ", м.Київ

Получатель: ПДФО Счет получателя:

Основная Печать

Сумма: 1 584,00 грн Номер ПП: 4

Счет учета

N	Налоги	Ведомость	Сумма	Статья движения
1	Пенсионный (работник, 0.5-2%)	Зарплата к выплате	90,00	Виробничі потреби
2	Пенсионный ФОТ (основной состав)	Зарплата к выплате	1 494,00	Виробничі потреби
	Начисление сбора в ПФ на ФОТ для сотрудников			

Счет: 651

Ответственный: Не авторизован

Комментарий:

Платежное поручение Печать OK Записать Закреть

Рис. 10. Загальний вид заповненого ПД по перерахунку податків рах. 651

При заповненні табличної частини ПД в другій колонці необхідно вказати в окремому рядку назву податку та базу з якої податок стягується. Так в першому рядку даного ПД за базу взята

зарплата співробітника, а у другому загальний фонд заробітної плати підприємства. В обох випадках обов'язково необхідно вказати вид податку і статтю податкової декларації. Заповнення інформацією даних рядків здійснюється наступним чином:

1. Після введення № рах. в відповідне робоче поле (рис. 11) на монітор виводиться ПД відповідної форми, тобто в кожному рядку даної табличної форми передбачено введення двох позицій вид податку і статтю податкової декларації;

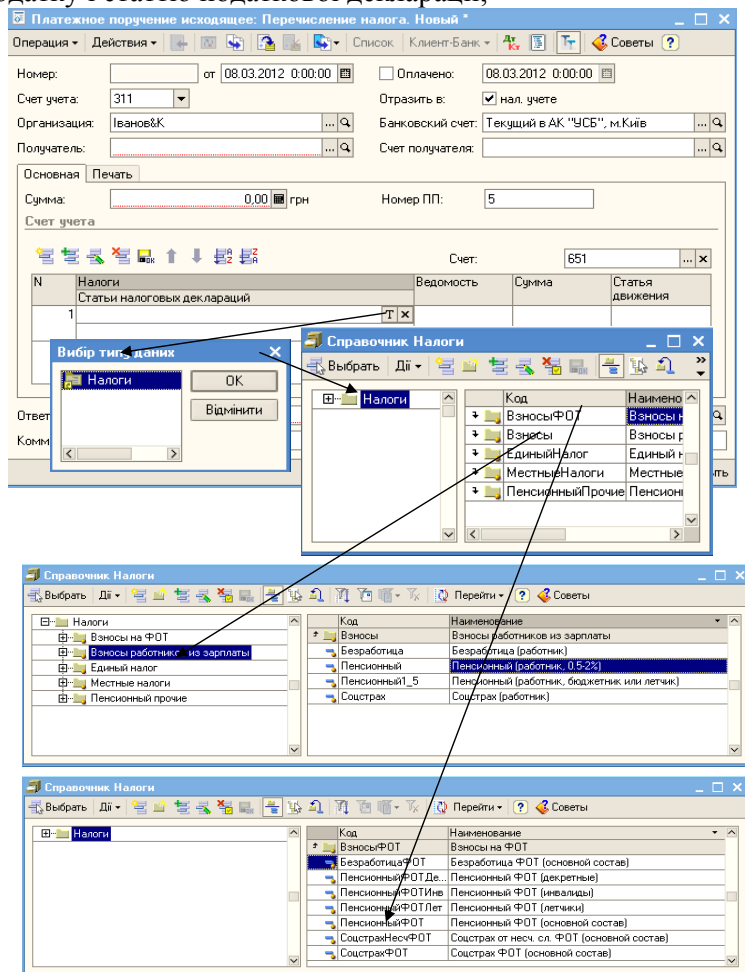

Рис. 11. Робочі вікна при формуванні ПД по рах. 651.

2. задіяти піктограму Додати (крайня зліва), що приводить до появи в колонці Налоги перший підрядок двох позицій які дають можливість сформувати базу з якої здійснюється збір податку;

3. задія позиції призводить до появи робочого вікна Вибір типу даних в якому відмічаємо необхідний тип даних (в нашому випадку **Налоги**) і ОК. В колонці **Налоги** перший підрядок табличної форми ПД проходить заміна значка на . Задія значка призводить до появи робочого вікна **Справочник Налоги** в якому у правій таблиці подано перелік податків. Розкривши папку **Взносы** отримаємо доступ до переліку податків

4. зарплати співробітників. Відмічаємо рядок **Пенсионный і ОК**. Тип податку переноситься перший підрядок табличної форми ПД.

Аналогічну процедуру проводимо і з другим підрядком табличної форми ПД, але тут уже використовується довідник **Статьи налоговых деклараций** з якого використовуємо папку **Отчет у Пенсионный фонд** (код 00185) і рядок з кодом 00190 (**Удержание сбора в ПФ с сотрудников по ставкам 1-1,5%**);

– при формування другого рядка табличної форми ПД процедура аналогічна п. 3 але з робочого вікна **Справочник Налоги** в якому у правій таблиці подано перелік податків розкриваємо папку **Взносы ФОТ** отримаємо доступ до переліку податків зарплати співробітників. Відмічаємо рядок **Пенсионный ФОТ і ОК**.

Загальний вид ПД з заповненою інформацією по рах. 651 подано на рис. 10.

З метою кращого співставлення оборотки і балансу в наступних статтях здійснимо операцію переміщення даних з 92 рах. – 6223,50 грн. на рах. 39 – Витрати майбутнього періоду. Загальна сума, що акумулюється на рах. 39 складе 6223,50 грн.

З метою контролю проведених операцій користувачем нижче подано загальний вид сформованих платіжних документів та відповідні оборотно-сальдові відомості (рис. 1д – 6д).

Висновки. Автоматизація процесу розрахунків з бюджетом у системі 1С забезпечує повністю їх облік та розрахунки як за статтями

так і елементами. Такий підхід дає можливість достовірно визначати собівартість виготовленої продукції, виконаних робіт, дає можливість достовірно планувати витрати, акумулюючи інформацію в єдиній інформаційній базі. На основі наведеного матеріалу можна зробити висновки, що сучасні інформаційні технології у вигляді програмного комплексу "1С:Бухгалтерія 8 для України" дають змогу керівникам підприємств приймати важливі управлінські рішення, оскільки інформація надходить до них достовірна та оперативна. Крім того, формування інформаційних ресурсів при цьому набагато ефективніше ніж при їх ручній обробці.

Список використаних джерел:

1. В.І.Суперсон, І.І.Суперсон. Програмний комплекс "1С:Бухгалтерія 8 для України" – перші кроки на шляху ведення комп'ютерного обліку. // Науковий вісник Національної академії статистики, обліку та аудиту. – 2009. – №4. – С. 33-41.
2. В.І.Суперсон, І.І.Суперсон. Програмний комплекс "1С:Бухгалтерія 8 для України" – введення вхідних залишків та формування початкової інформаційної бази. // Науковий вісник Національної академії статистики, обліку та аудиту. – 2010. – №4. – С. 60-70.
3. В.В. Козлов, І.І. Суперсон, В.І. Суперсон Методологічні основи реалізації розрахунків з поставщиками в середовищі програмного продукту 1С:Підприємство 8-а версія – // Національна академія статистики, обліку та аудиту Бухгалтерський облік, аналіз та аудит: проблеми теорії, методології, організації Збірник наукових праць Випуск 1 (10). – 2013 – С. 102-118.
4. 1С:Бухгалтерия 8 для Украины Учебная версия Москва Фирма «1С» 2008.
5. Информационное письмо № 1688 от 14.08.2002 О выходе программного продукта "1С:Предприятие 8.0 ознакомительная версия"
6. Писаревська Т.А. Інформаційні системи обліку та аудиту: навчальний посібник. – К.: КНЕУ, 2004. – 369 с.

*М.Д. Корінько,
д.е.н., професор,
завідувач кафедри аудиту,
Національна академія статистики,
обліку та аудиту
В.В. Пабат,
к.п.н., доцент,
Національний університет
ім. Тараса Григоровича Шевченка.*

ПРИНЦИПИ ПІДБОРУ КАДРІВ УПРАВЛІНСЬКОГО КОНТРОЛЮ ПІДПРИЄМНИЦЬКОЇ ДІЯЛЬНОСТІ

Актуальність теми. Результат підприємницької діяльності напряму залежить від ефективності функціонування системи управління, зокрема, складової її частини - управлінського контролю. Головним чинником, який має безпосередній вплив на якість функціонування управлінського контролю є склад його суб'єктів. Саме складність підбору кадрів для виконання функцій управлінського контролю обґрунтовують актуальність дослідження за даною тематикою.

Постановка проблеми. Питанням підбору кадрів для виконання різних функцій управлінської діяльності, зокрема, контролю присвячено праці таких вчених: Бурцева В.В., Бутинець Т.А., Бутинець Ф.Ф., Дрозд І.К., Калюги Є.В., Максимової В.Ф., Нападовської Л.В., Шевчука В.О. Зміна середовища підприємницької діяльності зумовлює потребу у пошуку подальшого удосконалення теоретичного та методичного забезпечення функціонування управлінського контролю.

Аналіз останніх досліджень та публікацій. Питання розвитку контролю як у теоретичному та методологічному спрямуванні досліджуються вченими та висвітлюються у наукових джерелах.

Бурцев В.В. розглядає організацію системи внутрішнього контролю комерційної організації [1].

Монографія Бутинець Т.А. присвячена висвітленню питань розвитку науки господарського контролю.

Дрозд І.К. дослідила проблеми контролю економічних систем [2].

Калюга Є.В. розглянула питання фінансово-господарського контролю у системі управління [5].

Максімова В.Ф. присвятила свої дослідження вирішенню проблем внутрішнього контролю економічної діяльності промислового підприємства та обліку у системі управління підприємством [6;8].

Нападовська Л.В. розглянула питання внутрішньогосподарського контролю у ринковій економіці [7].

Шевчук В. О. здійснив дослідження проблем контролю господарських систем у суспільстві з перехідною економікою [9].

Виділення невирішених раніше частин загальної проблеми.

Вчені присвячують свої дослідження саме висвітленню основних положень теорії, методики та організації контролю. Питання вирішення завдань, які виникають у процесі організації системи контролю, зокрема вирішенню питань кадрового забезпечення функціонування управлінського контролю, зокрема, формування принципів підбору кадрів для його здійснення потребують узагальнення теоретичних підходів.

Мета дослідження. Метою висвітленого у даній статті дослідження є узагальнення теоретичних підходів до формування принципів підбору кадрів – суб'єктів управлінського контролю підприємницької діяльності для забезпечення ефективності його функціонування.

Виклад основного матеріалу.

У загальному значенні управлінський контроль підприємницької діяльності – це організована уповноваженими особами система нагляду і перевірки ефективності використання майна у процесі підприємницької діяльності, законності і доцільності здійснення господарських операцій, збереженні активів, виявлення резервів їх використання, запобігання втратам ресурсів.

Здійснення підприємницької діяльності потребує управлінського контролю за наступними чинниками:

- точність виконання прийнятих управлінських рішень;
- дотримання термінів виконання прийнятих управлінських рішень;

- збереження та підзвітне використання ресурсів у процесі підприємницької діяльності.

Для організації ефективного управлінського контролю вирішальне значення має середовище. Середовище організації управлінського контролю підприємницької діяльності – це сукупність взаємовідношень між структурними підрозділами та посадовими особами у процесі здійснення підприємницької діяльності суб'єкта господарювання.

Середовище управлінського контролю охоплює загальне ставлення, обізнаність та дії управлінського персоналу у процесі управління підприємницькою діяльністю суб'єкта господарювання.

Найважливішим фактором створення сприятливого середовища з точки зору організації управлінського контролю підприємницької діяльності є стиль роботи керівництва підприємства.

Керівництво підприємства зобов'язане створити атмосферу всеосяжного контролю.

Атмосфера всеосяжного контролю — це умови і правила праці, обумовлені організацією підприємницької діяльності для персоналу. Одним з найбільш важливих елементів створення відповідної атмосфери є стиль роботи керівників. Є численні приклади того, як неналежна поведінка керівництва ставала для підлеглих свого роду зразком для наслідування з негативним впливом на результати підприємницької діяльності суб'єкта господарювання.

Управлінський контроль підприємницької діяльності здійснюють окремі посадові особи та працівники структурних та функціональних підрозділів суб'єкта господарювання. Суб'єктами управлінського контролю підприємницької діяльності є працівники або учасник (власник) підприємства, які здійснюють контрольні дії при виконанні покладених на них обов'язків або тільки на підставі наділених їм прав.

Ефективна підприємницька діяльність можлива лише за умови наявності компетентних та у відповідною до напряму діяльності фахово-підготовлених працівників, які повинні відповідати визначеним засновниками та управлінським персоналом принципам.

Порушення принципів у підборів кадрів для здійснення підприємницької діяльності і особливо здійснення функцій управління ставить під загрозу як ефективність діяльності так і у гіршому її прояві призводить до банкрутства суб'єкта господарювання. Прийняття на роботу працівника з особистими моральними якостями, які не відповідають принципам підбору персоналу, навіть при самій найкращій організації управлінського контролю підприємницької діяльності, не зможе у повному ступені забезпечити попередження можливих втрат ресурсів або неефективного його використання.

Обережність, яку проявляють вищий управлінський персонал у період прийняття на роботу „людей з вулиці” зумовили досить розповсюджену практику пристроювання в очолювані ними підприємницькі структури своїх родичів і друзів. Часті випадки, коли за таким підходом призначаються особи на ключові посади, пов'язані з прийняттям відповідальних управлінських рішень, що потребує відповідної професійної підготовки та досвіду, і як показує практика, володіє цим такий персонал не завжди. Розрахунок на безумовну лояльність „своїх” також іноді не спрацьовує. Відомі випадки, коли саме „рідна кров” у силу проявів патологічних недоліків або непрофесіоналізму наносила досить значний, а іноді — непоправний збиток своїм „благодійникам”. Особлива увага повинна приділятися саме питанням підбору і розстановки кадрів для організації управлінського контролю підприємницької діяльності. Оскільки від ефективності такого підбору залежить як сам процес підприємницької діяльності так і її результати. Своєчасне виявлення суб'єктами управлінського контролю відхилень у процесі підприємницької діяльності від запланованого надає можливості розробці варіантів та прийняття ефективних коригуючих управлінських рішень.

Ключовим напрямом в управлінні є принцип підбору кадрів по їх особистим і діловим якостям. Він передбачає:

- спадковість кадрів на базі систематичного підбору і підготовці нових кадрів;
- забезпечення умов для постійного підвищення ділової кваліфікації кадрів;
- чіткий визначення прав, обов'язків і відповідальності кожного робітника;

- поєднання досвідчених працівників з молодими кадрами;
- забезпечення умов для професійного і посадового просування кадрів на базі обґрунтованих критеріїв оцінки їх діяльності і особистих якостей;

- поєднання довіри до кадрів з перевіркою виконання;

Опрацювання теоретичних підходів та практики вирішення питань підбору кадрів надало можливість узагальнити вихідні дані для підбору суб'єктів управлінського контролю:

- моделі робочих місць;
- філософія підприємства;
- правила внутрішнього розпорядку;
- організаційна структура виробництва;
- штатний розпис підприємства;
- положення про підрозділи;
- контракт співробітника;
- посадові інструкції;
- положення про оплату праці;
- положення про службову і комерційну таємницю.

Важливим для забезпечення функціонування підприємства є дотримання конфіденційності інформації. Вітчизняна практика показує, що використання співробітників як джерела внутрішньофірмової інформації розглядається несумлінними конкурентами і криміналом як найбільш надійний, швидкий і ефективний засіб одержання конфіденційних даних про поточну підприємницьку діяльність суб'єкта господарювання і перспективних планів його розвитку. Багато різних за масштабами та наслідками правопорушень і злочинів, зроблених у відношенні комерційних структур, так чи інакше були пов'язані з нелояльністю відношення персоналу до керівництва.

Виходячи із практики підприємницької діяльності виділено основні критерії при укомплектуванні організаційної структури управлінського контролю:

- працездатність;
- врівноваженість;
- здатність враховувати обставини;
- вміння діяти у нестандартних ситуаціях;
- відповідальність;
- точність і дисциплінованість при виконанні завдань;

- самоконтроль;
- вміння виправляти власні помилки;
- ініціативність;
- здатність до абстрактного мислення;
- наявність відчуття новизни;
- раціональне використання ресурсів;
- здатність до застосування професійних знань;
- вміння використовувати досвід роботи і своєчасно перебудовуватися;
- бажання набувати знання;
- вміння налагоджувати відношення з колективом та керівництвом.

Ефективна кадрова політика у підборі суб'єктів управлінського контролю підприємницької діяльності визначається рядом елементів:

1. Джерела нових кадрів.
2. Кооперування традиційних методів підбору кадрів з методами наукової психології
3. Організація системи управління персоналом.
4. Організація звільнення співробітників.

Висновки. Використання у практичній діяльності узагальнених принципів підбору суб'єктів управлінського контролю надасть можливість підвищити ефективність функціонування системи управління підприємницькою діяльністю, а відповідно і її результатів.

Список використаних джерел:

1. Бурцев В.В. Организация системы внутреннего контроля коммерческой организации. – М.: «Экзамен», 2000. – 320 с.
2. Бутинець Тетяна Анатоліївна. Розвиток науки господарського контролю: проблеми теорії, методології, практики: монографія / Тетяна Анатоліївна Бутинець – Житомир : ЖДТУ, 2011.– 771 с.
3. Бухгалтерський облік і контроль: тести: В 2-х. частинах. Ч.2.: спеціальності 7.050106 «Облік та аудит» / Ф.Ф. Бутинець, І.І. Пилипенко, Л.В. Чижевська; 2-е вид; доп і перероб. – Житомир: ПП «Рута», ПП «Бутинець», 2002. – 384 с.

4. Дрозд І.К. Контроль економічних систем: Монографія. – К.: Імекс-ЛТД, 2004. – 312 с.
5. Калюга Є.В. Фінансово-господарський контроль у системі управління: Монографія. - К.: Ельга, Ніка-Центр, 2002 - 360 с.
6. Максимова В.Ф. «Внутрішній контроль економічної діяльності промислового підприємства - системний підхід до розвитку» : [монографія] / В. Ф. Максимова. – К. : АВРІО, 2005. – 264 с.
7. Нападівська Л.В. Внутрішньогосподарський контроль в ринковій економіці. Монографія. – Дніпропетровськ: Наука і освіта, 2000. – 224 с.
8. Облік у механізмі реалізації ефективного управління: Монографія/ за наук.ред.проф. Максимової В.Ф.: Одеса: ОНЕУ, 2012, - 318с.
9. Шевчук В. О. Контроль господарських систем у суспільстві з перехідною економікою: Монографія. — К.: КДТЕУ, 1998.

С. А. Красновський,
здобувач,
Житомирський національний
агроекологічний університет

ЗАГАЛЬНІ ПОНЯТТЯ ПРО ВІДШКОДУВАННЯ ШКОДИ В КОРПОРАТИВНИХ ВІДНОСИНАХ

Проаналізовано основні поняття про відшкодування шкоди та розглянуто основні способи попередження розкрадань майна на підприємстві

На сьогодні починає зростати потреба у збереженні майна, адже будь-яка діяльність пов'язана з певними втратами. Важливість даного питання постає на загальнодержавному рівні, про що свідчать звіти державної контрольно-ревізійної служби України про факти виявлених втрат (рис. 1).

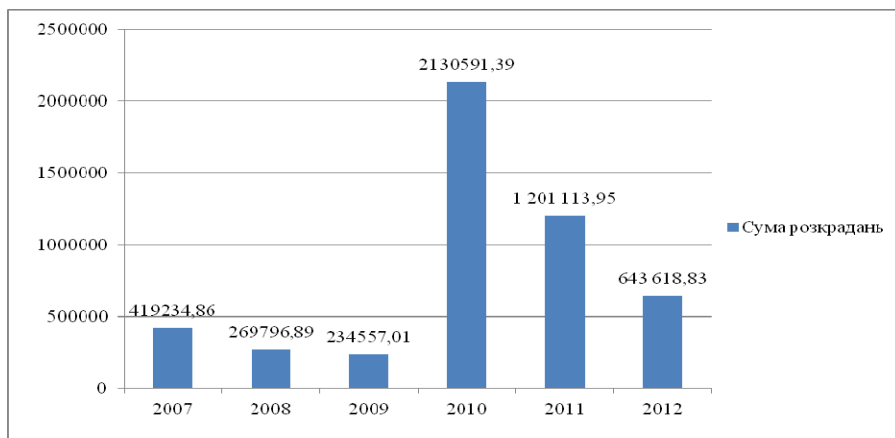

Рис. 1. Виявлені фінансові порушення, що призвели до втрат матеріальних ресурсів ^[1]

¹ За даними Державної фінансової інспекції України [Електронний ресурс] // Режим доступу:

При виявленні втрат активів підприємства, що, в свою чергу, означає факт заподіяння шкоди, необхідно їх розрахувати у грошовому вираженні. Для цього власник або уповноважена ним особа призначає осіб, які безпосередньо будуть здійснювати розрахунки. Такими особами можуть бути економісти, юристи, бухгалтери та інші працівники.

При цьому, особливу увагу необхідно приділити працівникам бухгалтерського та юридичного відділу. Це зумовлено тим, що безпосередньо їхніми обов'язками є не тільки правильне визначення розміру шкоди, встановлення винних осіб, а й створення умов для обов'язкового відшкодування шкоди відповідно до чинного законодавства.

Значна увага приділялася різним видам втрат такими вченими як Ф.Ф. Бутинець, Н.М. Малюга, Я.В. Соколов, а також іншими авторами, серед яких С.В. Бардаш, Т.В. Давидюк, Н.М. Грабова, А.Д. Ларіонов, А.В. Власова, А.О. Тимошенко та ін.

Забезпечення збереження активів підприємства є обов'язком всіх підрозділів підприємства. Кожний працівник, що працює на підприємстві, має свої посадові обов'язки. Якщо вони не виконуються, то можна стверджувати, що суб'єктами виявлення втрат можуть бути як працівники, що обіймають посади технічних виконавців і робітники, так і керівники. Це означає, що практично кожен працівник, обов'язки якого передбачають використання цінностей або ж матеріальне забезпечення ними, може бути суб'єктом виявлення шкоди.

Суб'єктами виявлення шкоди можуть бути як зовнішні, так і внутрішні органи контролю. Серед зовнішніх органів виділено державні інститути, структури та підрозділи, що відповідно до чинного законодавства мають право контролювати діяльність підприємств, тобто органи державного контролю (Державна фінансова інспекція, Фонд Держмайна України тощо), органи муніципального контролю, які мають право перевіряти діяльність підприємства з власної ініціативи, а також незалежні органи контролю, що здійснюють перевірку підприємства за призначенням (наймом).

Завдання, які стоять перед ними є практично типовими:

- перевірка ефективності використання майна;

- контроль наявності і руху майна;
- цільове використання майна.

Поряд з цим кожен суб'єкт має власні інтереси, які, в першу чергу, полягають в отриманні винагороди за здійснені дії. Однак, можна стверджувати, що основним суб'єктом, який зацікавлений у ефективному використанні майна та його примноженні, є власник підприємства.

Одним із ефективних методів, що сприятиме скороченню втрат на підприємстві, є забезпечення зацікавленості працівників у якісному та повному збереженні майна шляхом матеріального заохочення. Завдяки цьому працівники зможуть усувати фактори, які сприяють виникненню втрат шляхом розробки конкретних заходів. За це вони отримуватимуть відповідні премії, а на підприємстві знижуватиметься кількість злочинів проти власності.

У сучасних умовах господарювання більш дієвими є заходи, направлені на зацікавлення працівників у результатах своєї праці. Дослідник Т.А. Слук [4, с. 193-216] також приділяє увагу вивченню питань важелів стимулювання працівників як способу попередження виникнення втрат на підприємстві (табл. 1).

Таблиця 1

Мотиваційні способи попередження розкрадань всередині підприємства

Основні важелі	Характеристика
1	2
Кожен співробітник повинен відповідати займаній посаді	Не слід допускати такої розстановки кадрів, при якій службовці, будучи не в змозі впоратися з дорученою роботою, будуть змушені брехати. Від щонайменшої брехні і обману до крадіжки один крок
Суворе розмежування прав і обов'язків співробітників	Кожен службовець повинен керуватися в своїй роботі певними критеріями, відповідно до яких він оцінюватиметься. Для цього необхідно, перш за все, встановити коло обов'язків кожного співробітника, коли службовці не знають межі власної відповідальності, неминучі помилки, що спричиняють втрати, які призводять до байдужості, а зрештою створюється сприятливий ґрунт для злочинної мотивації
Чітке формулювання основних вимог і неухильне слідування їм	Нечіткі та повні загальних фраз правила роботи і поведінки співробітників гірше, ніж їх відсутність

Продовження табл. 1

1	2
Створення належних умов для продуктивної праці	Працівники зобов'язані мати все, що необхідно для плідної роботи (інструменти й матеріали). Вони також повинні бути в курсі справ підприємства, крім того, їм повинна бути надана можливість в критичній ситуації звернутися за допомогою до керівництва. Одні лише вимоги без надання підтримки зі сторони вищої управлінської ланки зменшують стимул
Справедлива винагорода службовцям за якісну працю	Співробітники, від якості роботи яких багато в чому залежить прибуток компанії, мають право і можуть розраховувати на пошану до себе і належну фінансову винагороду. Відкрите визнання власником магазину заслуг співробітників є гарним стимулом і запорукою чесної роботи
Розробка заходів, спрямованих на те, щоб у працівників не виникло бажання вкрати	Усунувши саму можливість крадіжки, керівник у праві вважати, що пів справи зроблено. Ніщо не може бути порівняним за своєю ефективністю з жорсткими превентивними заходами, які грамотно організовані, а саме мережа підприємств громадського харчування, що діє за принципом самообслуговування, добре відома своїми “здоровими” відносинами усередині колективу. Тут справедливо, виходячи зі здібностей, оцінюється праця людей, їм цілком і повністю довіряють, покладаючись на їх чесність, але на їх спецодягу відсутні кишені
Навчання персоналу	Постійні перевірки і навчання персоналу способам боротьби з нестачами і необґрунтованими списаннями товарів. Необхідність вивчення списання втрат на природний убуюток
Працівники повинні постійно відчувати, що вони під “ковпаком” у керівництва, яке ні на хвилину не ослабляє своєї пильності і гострозорим оком оберігає своє майно	Якщо виникає ситуація, коли службовець виявляється перед вибором – вкрати чи ні, на його рішення може вплинути будь-який з превентивних заходів, що проводиться керівництвом, будь то перевірка працівників охорони, систем сигналізації, зміна замків, проведення ревізії і навіть інформація, що взята з різноманітних наказів і інструкцій, вивішених на дошці оголошень

Джерело: систематизовано на основі [5, с. 193-216]

Отже, мотиваційні способи попередження розкрадань всередині підприємства, включають як власне визначення чітких повноважень працівників, так і заходи стимулювання праці. Комплексне впровадження зазначених заходів на підприємстві є запорукою відсутності у працівників бажання посягати на майно підприємства.

Для запобігання виникнення втрат товарно-матеріальних цінностей, що купує підприємство за договорами з іншими

суб'єктами господарювання, необхідно дотримуватися встановленого порядку приймання продукції і товарів за кількістю і якістю. Окрім цього, необхідно укласти договір, за яким матеріально-відповідальна особа бере на себе повну матеріальну відповідальність за прийняті матеріальні цінності і зобов'язується дотримуватися встановлених правил приймання, зберігання, відпускання й обліку їх, а підприємство зобов'язується створити матеріально-відповідальним особам нормальні умови праці й виробничу обстановку, що забезпечує збереженість зданих ними на зберігання матеріальних цінностей.

Одним із найдієвіших способів виявлення втрат активів є проведення раптових інвентаризацій, в ході якої перевіряється не лише фактична наявність активів підприємства, але й умови їх зберігання.

Інвентаризації належить виключне значення у збереженні майна підприємства. Так, В.В. Чудовець визначає: "...за статистикою приблизно 90 % нестач і розкрадань на підприємствах встановлюються за допомогою проведення інвентаризації. Внаслідок цього виявляються господарські засоби та їх джерела, які не знайшли відображення в документах бухгалтерського обліку, а отже і в фінансовій звітності. Таким чином, при здійсненні інвентаризації підтверджується реальність статей балансу підприємства і тих джерел та засобів, які вони включають" [3, с. 37].

Професор А.Ф. Галкін вважав, що саме збереження майна є основним завданням інвентаризації: "...основною задачею проведення інвентаризації є: забезпечення збереження майна підприємства, виявлення недоліків в його зберіганні і використанні, викриття фактів нестач цінностей, псування, поломок, втрат і розкрадання засобів, якщо вони мали місце, а також забезпечення усунення виявлених недоліків". Так, проведення інвентаризації на підприємстві дозволяє встановити фактичну наявність майна власника, стан складського обліку. Безпосередньо з питанням інвентаризації пов'язана матеріальна відповідальність працівників. Адже, при виявленні нестачі за результатами інвентаризації обов'язково встановлюють винну в цьому особу, якій належить відшкодувати заподіяні збитки. Тому, інвентаризація та інститут

матеріальної відповідальності є взаємодоповнюючими категоріями при вирішенні питань збереження власності [2, с. 187].

Проф. Ф.Ф. Бутинець [1, с. 7] стверджує, що інвентаризація має надзвичайно велике значення для цілого суспільства якщо її здійснюють з дотриманням встановлених правил проведення, правильного виведення результатів, достовірного відображення наслідків в обліку. В такому випадку вона підтверджує реальність показників фінансової звітності, а це є суттєвою перешкодою для фальсифікації інформації, а звідси – захищає суспільство від обману. Достовірна облікова інформація – найбільш правильний орієнтир для дій держави та суспільства, попередження помилок, потрапляння підприємств до “фінансової безодні”.

Крім того, з позицій вченого, інвентаризація захищає інтереси власника. Інвентаризація – це засіб збереження майна власника, охорона його активів від розкрадання та втрат. Не проведена інвентаризація – це сфальсифікована звітність, яка призводить до обману держави та суспільства, втрати кожним чесно заробленого. Звідси, вона має суспільне значення. У цьому контексті в нових умовах і слід розглядати інвентаризацію як один із важливих методів господарського контролю [1, с. 7].

Таким чином, вдала робота бухгалтерської та юридичної служб сприяє збереженню майна підприємства від втрат, спричинених свідомими діями суб'єктів, а також, вдало проведена інвентаризація дасть змогу виявити втрати, що виникли на підприємстві в ході діяльності та знайти винних осіб.

Забезпечення збереження активів підприємства є обов'язком всіх підрозділів підприємства. Тобто, всі працівники, які мають відношення до матеріальних цінностей повинні забезпечити відповідні умови зберігання з метою запобігання їх втратам або вчасне їх виявлення. Проте, через відсутність мотивації працівників, такі обов'язки не завжди виконуються. Тому, встановлено, що окрім працівників служби внутрішнього контролю, тобто внутрішніх суб'єктів, виявляти втрати можуть і зовнішні суб'єкти, а саме органи державного, муніципального та незалежного контролю. Залежно від того, який суб'єкт буде виявляти втрати, буде залежати вартість такої роботи, що в кінцевому результаті впливатиме на розмір прибутку підприємства.

Список використаних джерел:

1. Бондарь В.П. Вопросы инвентаризации в экономической литературе: [учеб. пособ.] / Бондарь В.П., Петренко Н.И., Кузьмин Дм.Л. – Житомир: ЖГТУ, 2009. – 868 с.
2. Галкин А.Ф. Теория бухгалтерского учета: [учебн. пособие для с.-х. вузов] / А.Ф. Галкин. – [2-е изд., доп. и перераб.]. – М., “Статистика”, 1976. – 335 с.
3. Чудовець В.В. Інвентаризація в системі бухгалтерського обліку: [монографія] / В.В. Чудовець, М.Я. Дем’яненко. – К.: ННЦ ІАЕ, 2008. – 288 с.
4. Чумарин И.Г. Предотвращение потер в розничной торговле. Проверенные способы. – СПб.: Питер, 2007. – 192 с: ил. – (Серия “Розничная торговля”)
5. Энциклопедия малого бизнеса. Практическое пособие для предпринимателей, разработанное специалистами Администрации США по малому бизнесу / [под ред. Т.А. Слука]. – М.: “Книга Интернэшнл”, “Одиссей”. – 1994. – С. 193-216.

*В.І. Криленко,
к. е. н., доцент,
Національний університет
кораблебудування ім. адмірала Макарова*

СУЧАСНІ ПІДХОДИ ДО ОЦІНКИ ЕФЕКТИВНОСТІ РЕГУЛЯТОРНОЇ ПОЛІТИКИ

Постановка проблеми. Фундаментальні труднощі щодо наукового оцінювання результатів регуляторної політики держави значною мірою пов'язані з великою кількістю складових елементів, передусім різноманітних методів, інструментів, засобів регулювання, що знаходяться у постійному русі і розвитку. Адекватне їх представлення потребує врахування створених обставин, факторів, тенденцій, закономірностей. В цьому випадку доречно звернути увагу на методологічну упорядкованість компонентів регуляторної політики держави.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Проблеми регуляторної політики досліджувалися в працях Бондарук Т. Г. [1], Варналія З. С. [2], Кравцової Т. М. [3], Крайник О. П., Чугунова І. Я. [4] та ін. Проте засади оцінки ефективності регуляторної політики в сучасній науці розглядаються опосередковано, що й обумовило актуальність і об'єктивну необхідність подальшого розгляду питань оцінки ефективності регуляторної політики.

Метою статті є визначення особливостей сучасних підходів до оцінки ефективності регуляторної політики та внесення пропозицій щодо їх удосконалення.

Виклад основного матеріалу. Класифікація методів та інструментів державного регулювання є концентрованим вираженням системного підходу. Якісному аналізу явищ регуляторної політики сприяє поєднання критеріїв і ознак. А виокремлення у класифікаційній мережі одного з цих станів дає змогу подати реально функціонуючу модель явищ регуляторної політики держави на певному історичному проміжку часу або модель політики, яка є орієнтиром для її трансформацій, а саме перегрупування критеріїв і ознак, а також фіксації їх нового поєднання [5].

Спробуємо провести певні узагальнення що дозволять застосувати необхідні методи при оцінюванні результатів регуляторної політики держави.

Будучи найважливішою категорією економічної науки, ефективність сьогодні – одна з істотних характеристик людської діяльності. У методологічному плані ефективність стала загальнонауковим поняттям, оскільки її активно використовують практично в усіх суспільних науках.

Відмітимо неоднозначність розуміння термінології ефективності. Ефективність (англ. efficiency; performance; нім. Effektivität f, Wirkungsgrad m, Wirksamkeit f) – відношення корисного ефекту (результату) до витрат на його одержання. Ефективність економічна характеризується двояко – це 1) показник економії суспільної праці в результаті застосування певних заходів; 2) зіставлення результатів (зокрема побічних і непрямих) господарської діяльності з витраченими ресурсами: трудовими, матеріальними, природними, фінансовими, основним капіталом тощо. Теорія ефективності розробляє методи вимірювання витрат. У Великому енциклопедичному словнику ефект визначено як результат, наслідок яких-небудь причин, дій [6, с. 768]. Економічні словники трактують ефект як результат, що досягається, в його матеріальному, грошовому, соціальному (соціальний ефект) вираженні, ефективність як відносний ефект, результативність процесу, операції, проекту, що визначаються як відношення ефекту, результату до витрат, що забезпечують його отримання [7, с. 412-413], або як відношення між витратами рідкісних чинників і випуском товарів і послуг, пропонується вимірювати це відношення у фізичному (технологічна ефективність) або вартісному вираженні (економічна ефективність).

Відзначимо, що українському слову ефективність в англійській мові відповідають: effectiveness, efficiency і effectuality, які, якщо вірити словникам, вважаються синонімами. Проте в економічній літературі можна зустріти цілком чіткі трактування кожного з них: effectiveness – дієвість – здатність досягати поставлені цілі (незалежно від того якою ціною це було зроблено); efficiency – результативність – оптимальне співвідношення витрачених ресурсів і отриманих результатів (незалежно від того,

чи була досягнута поставлена мета, чи ні); effectuality – продуктивність – поєднання effect – tiveness і ефективність [8, с. 328-396; 9, с. 37-46].

Дискусійною в економічній науці залишається проблема співвідношення понять ефективності і оптимальності. Одні економісти фактично ототожнюють їх, інші намагаються розвести ці терміни. Між критеріями оптимальності і ефективності, безумовно, існує тісний зв'язок, причому теоретична чіткість в даному відношенні дозволяє досягти значних успіхів в аналізі умов ефективної регуляторної політики.

У науковий обіг поняття "оптимум" в сенсі "найкраще з реально можливого" запровадив на початку XVIII ст. видатний німецький учений Г. В. Лейбніц [10]. У минулому столітті, коли в економічних, а потім і в інших науках стали активно використовуватися математичні методи, з'явилися поняття "оптимізація", "оптимальність" в істотно нових значеннях.

В математиці оптимізація – це максимізація визначеної цільової функції при заданих обмеженнях, відшукування деякого граничного екстремального значення цільової функції (екстремуму) шляхом прирівнювання першої похідної нулю [11]. Економісти сміливо розширили поняття оптимізації, відмітивши ним процес такого удосконалення функціонування економіки, при якому обсяги і продуктивність досягають максимальних значень, а витрати (у сенсі витрат сил, засобів, ресурсів), – мінімальних. Звідси з великою часткою умовності можна дати наступне визначення: оптимум – найбільш бажаний результат, ефект, а це означає, що оптимальність може виступати критерієм результативності або ефективності. Приміром, критерій ефективності характеризує рівень ефективності системи і в цьому тлумаченні ефект може бути позитивним і негативним, а критерій оптимальності показує те, наскільки система близька до оптимального стану.

Резюмуючи сказане, вважаємо необхідним при визначенні ефективності регуляторної політики виходити із наступного: перше – відповідності отриманого результату поставленим цілям розвитку, а також міри його досягнення, друге – мінімізації народногосподарських витрат, пов'язаних з досягненням

поставлених цілей, третє – досягнення кращого з можливих компромісів між протиречивими завданнями в умовах політичного і адміністративного тиску. Крім того, зважаючи на логіку і суперечність впливу більшості інструментів державного регулювання, відмітимо необхідність відстежувати соціальну наступність будь-якої дії.

Дійсно, якщо ефект – сума усіх перерахованих моментів, тобто міри досягнення поставлених цілей, різниці між результатами і витратами, користі, що свідчить про позитивне "сальдо" (принесене державним впливом – "що було зроблене" і "скільки це коштувало"), дуже важливо, щоб це було направлено на підвищення рівня економічної безпеки держави. Немає ефекту від будь-якого виду діяльності, якщо внаслідок неї немає приросту матеріальної і духовної продукції, поліпшення соціальних умов життя. Важливо, щоб були не просто досягнуті цілі регуляторної політики, а щоб пріоритети спочатку були обрані вірно. Причому ефект повинен визначатися не лише статично, але і динамічно, як найкращий з реально можливих при наявних умовах, стану, функціонування, розвитку соціально-економічної сфери суспільства.

Украї важливо постійно порівнювати усі види економічних і соціальних ефектів, постійно шукати шляхи мінімізації соціальних втрат. Виникає проблема вибору між ефективністю і справедливістю; існуючі в суспільстві уявлення про справедливість обмежують максимізацію економічної ефективності прийнятих рішень. Регуляторна політика як особлива сфера діяльності людей повинна враховувати той факт, що у кожного з них є власні інтереси і переваги. Політичні рішення, на основі яких формується економічна політика, можуть більшим чи меншим чином відповідати економічній ефективності і справедливості. Тому важливо враховувати аспект політичної реальності розробляємої економічної політики.

Принцип ринкових відносин проявляється і в політичній сфері. Кожен індивід розглядає політичну систему як колективний захист його приватних інтересів, які не можуть бути ефективно забезпечені індивідуальним ринковим впливом. У політиці будь-якої держави є елемент насильства, внутрішньо властивий колективному впливу. Індивід погоджується терпіти його лише у

тому випадку, якщо це допомагає досягти особистої мети. Регулюючі органи вимушені постійно шукати баланс між різними аспектами справедливості, що, проте, не завжди сприяє економічно оптимальному розподілу ресурсів.

Регуляторна політика різноманітна за методами та інструментами здійснення, вони дають різний ефект, що супроводжується різними соціально-економічними наслідками. Нерідко результат регулюючої дії виявляється прямо протилежним передбачуваному. Для того щоб виробити ефективну регуляторну політику, в першу чергу, необхідно чітко уявляти, які цілі вона переслідує, заради чого вона розробляється. Безліч цілей державного регулювання при цьому прийнято називати цільовою функцією [12, с. 49-58].

Продовжуючи попередню думку, слід зазначити цілком визначену тенденцію в зміні цільової функції регуляторної політики різних держав на різних стадіях їх розвитку. З ускладненням державного регулювання відбувалося зниження міри деталізації цільової функції. Так, в 1950-1960-і рр. відповідно до рекомендацій економістів цільова функція включала вісім елементів: обсяг державних витрат, темп зміни реальної заробітної плати, рівень зайнятості, індикатор розподілу витрат, розмір інвестицій, сукупний попит, рівень виробництва, сальдо платіжного балансу; у 1970-і рр. – чотири: досягнення повної зайнятості, стабільність цін, скорочення некеруємих дефіцитів платіжного балансу, стійкий рівень економічного розвитку. На початку третього тисячоліття залишилися тільки дві стратегічних мети: досягнення стійкого економічного зростання і боротьба з некерованою інфляцією. Цих цілей, як показала світова фінансова криза, виявилось недостатньо. Століття глобалізації поза сумнівом вимагає їх уточнення з метою підвищення дієвості і концентрації зусиль на найбільш важливих напрямках.

При розробці ефективної регуляторної політики важливо пам'ятати також про нерівність Я. Тінбергена, першого лауреата Нобелівської премії з економіки. Число цілей ніколи не повинно перевершувати запасу наявних в розпорядженні в уряді інструментів економічної політики [13]. У моделі економічної моделі Тінбергена виведені коефіцієнти, які пов'язують економічні

змінні і політичні дії (стосовно до Нідерландів). Його велика економічна модель була схемою економічної політики більше двадцяти років.

Між тим, зміни в економіці і політиці роблять ці коефіцієнти ненадійними. Самі початкові економічні параметри найчастіше некоректні, оскільки є результатом політичного маневрування, і тому подальший аналіз може призвести до несподіваних результатів. Політика, заснована на середньостатистичних показниках минулого і яка недооцінює чинник сучасних змін, приречена на помилки. Ефект регуляторної політики багато в чому залежить від того, чи є ці зміни тимчасовими чи постійними і як їх відповідно оцінюють громадяни [Цит. по: 14, с. 162-164].

Найбільш важко врахувати при розробці ефективної регуляторної політики невизначеність, що спричиняє за собою іноді значні соціальні втрати. В умовах невизначеності уряди не можуть знати точно, як впливатимуть їх заходи на цільові показники. Наприклад, буває складно підібрати економічні інструменти і визначити таку їх комбінацію, щоб заходи регуляторної політики, спрямовані на стабілізацію цінової ситуації в аграрному секторі не призвели до зниження ділової активності, особливо в короткостроковому періоді. У цих умовах доцільно виділити переваги, вибрати одну проблему, наприклад ліквідацію цінового диспаритету, і домагатися безпосередньо її вирішення. Одночасно для нейтралізації негативних наслідків необхідно використовувати економічні і політичні амортизатори.

Ці невизначеності різноманітні. До них відносяться лаги між виникненням тієї або іншої небезпеки і використанням заходів регуляторної політики у відповідь (внутрішні лаги), а також між ухваленням рішень і моментом, коли заходи почнуть давати результати (зовнішні лаги). В зв'язку з цим для розробки ефективної регуляторної політики необхідно мати чітке уявлення не лише про міру впливу різних інструментів на мету, але і про швидкість їх впливу.

Висновки. Отже, аналіз нормативної бази та праць вітчизняних вчених, щодо оцінювання ефективності регуляторної політики економіки свідчить про відсутність чітких методологічних рекомендацій щодо її оцінки. Інструменти державного впливу, як

правило, не впливають прямо на цілі, між ними знаходиться уся економічна система, що функціонує згідно з її цілями. Тому виникає визначений ефект запізнювання, часовий лаг. Причому у кожного виду державних витрат є свій лаг за тривалістю. Наприклад, бюджетні асигнування, виділені на фінансування науки і нових технологій, дають віддачу (підвищуючи національний дохід) тільки через 5-8 років. Цей показник один з найвищих, властивих сукупним витратам держави як інструменту макроекономічної політики.

Через подібні лаги до розробки регуляторної політики в цілому і окремих регулюючих заходів зокрема слід підходити з великою обережністю. Проте це зовсім не означає, що доведеться взагалі відмовитися від державного впливу. Для скорочення деяких внутрішніх і зовнішніх лагів винайдені так звані автоматичні стабілізатори, що дозволяють гальмувати або стимулювати економічне зростання без спеціальних коригувань курсу. Окрім того, маючи в розпорядженні навіть дуже приблизні і загальні значення лагів, держава має можливість класифікувати інструменти як за величиною ефекту, так і за швидкістю впливу. З'являється розуміння того, від яких інструментів впливу слід чекати негайних результатів, а які дадуть їх лише у віддаленій перспективі. Знання чинника часу дозволяє приблизитись до розробки ефективних довгострокових макроекономічних стратегій і домагатися їх виконання.

Список використаних джерел:

1. Бондарук Т. Г. Регуляторна політика держави в фінансовому забезпеченні місцевого самоврядування / Бондарук Т. Г. // Наукові записки Тернопільського національного педагогічного університету імені Володимира Гнатюка. Серія: "Економіка". – 2006. – № 20. – С. 43–47.
2. Варналій З. С. Державна регуляторна політика у сфері малого підприємництва / Варналій З. С. Кузнецова І. С. – К. : Ін-т екон. прогноз., 2002. – 104 с.
3. Кравцова Т. М. Державна регуляторна політика у сфері господарської діяльності : організаційно-правові засади реалізації : [моногр.]. : Вид-во Нац. ун-ту внутрішніх справ, 2004. – С. 32– 44.

4. Крайник О. П., Чугунов І. Я. Регуляторна політика як інструмент активізації процесів регіонального соціально-економічного розвитку / Чугунов І. Я., Крайник О. П. // Наукові праці НДФІ. – 2006. – Вип. 1. – С. 3–12.

5. Храмов В. О. Аналіз напрямків процесу формування і реалізації зовнішньоекономічної політики /Зовнішньоекономічна політика/ Економічна онлайн бібліотека [Електронний ресурс]: режим доступу-
<http://ecolib.com.ua/article.php?book=15&article=1247>

6. Большой энциклопедический словарь: в 2 т. / под ред. А. М. Прохорова. -М.: Совет, энцикл., 1991. – Т. 2. – 768 с.

7. Райнберг Б. А. Современный экономический словарь / Б. А. Райнберг, Л. Ш. Лозовский, Е. Б. Стародубцева. – 2-е изд., исправ. — М.: ИНФРА-М, 1998. – 479 с.

8. Лобанов В. В. Государственное управление и общественная политика: учеб. пособие / В. В. Лобанов. – СПб.: Питер, 2004. – 448 с.

9. Оценка эффективности деятельности учреждений социальной поддержки населения / под ред. П. В. Романова и Е. Р. Ярской-Смирновой; Моск. обществ. науч. фонд; Центр соц. политики и тендер. исследований. — М., 2007. – 234 с. – (Научные доклады: независимый экономический анализ).

10. Лейбниц Г. Новые опыты о человеческом разумении. Соч. в 4-х томах. Т. 4. М., 1983. — С. 54.

11. Журавлев А. Г. Механизм управления и оптимизация функционирования общественного производства / А. Г. Журавлев. – Минск: Госполитиздат, 1979. – 293 с.

12. Государственное регулирование рыночной экономики: учеб. пособие / [И. И. Столяров, И. И. Мысляев, О. В. Катихин и др.]. – М.: Дело, 2002. – 280 с.

13. Тинберген Я. Пересмотр международного экономического порядка /Я. Тинберген. -М.: Прогресс, 1980. – 232 с.

14. Блауг М. 100 великих экономистов после Кейнса / М. Блауг ; пер. с англ. под ред. М. А. Сторчевского. – СПб.: Экон. шк., 2005. – 352 с.

УДК 657.

*Г. М. Курило,
к. е. н., доцент,
Національна академія статистики,
обліку та аудиту*

ПЕРСПЕКТИВИ КОНВЕРГЕНЦІЇ МСФЗ З ГААП США: ЗВ'ЯЗОК З ІНТЕГРАЦІЙНИМ ПРОЦЕСОМ В УКРАЇНІ

У статті розкриваються питання пов'язані із інтеграцією національної системи бухгалтерського обліку та фінансової звітності у світову систему, шляхи подальшого її розвитку, перспективи конвергенції різних світових облікових систем.

Сучасні економічні умови господарювання характеризуються високим ступенем конкурентності і агресивності, змушують підприємства звернути увагу на повноту використання власного потенціалу: фінансового, виробничого, менеджментського, а також на можливості залучення зовнішнього капіталу, перед усім – інвесторів.

У зв'язку з цим у науковій та прикладній діяльності все частіше використовується поняття «фінансова звітність за МСФЗ». Це обумовлено тим, що фінансова звітність складена за міжнародними стандартами вважається такою, що містить прозору, зрозумілу та неупереджену інформацію про фінансове становище та результати діяльності суб'єкта господарювання. Отже, саме вона і є найбільш прийнятною для прийняття рішень закордонними користувачами - потенційних інвесторів в український капітал.

МСФЗ забезпечують єдині підходи щодо формуванню фінансової звітності, дають можливість співставляти фінансову звітність українських підприємств із звітністю закордонних партнерів по бізнесу та конкурентів, забезпечує конкурентну перевагу в отриманні інвестицій і грантів від різних міжнародних інституцій. В той же час це не означає повну недовіру до фінансової звітності складеної за національними П(С)БО, а лише більшу довіру до фінансової інформації наведеної у фінансовій звітності за МСФЗ. Це пояснюється їхнім менталітетом та існуючої світової практики застосування МСФЗ. Цим моментом і обґрунтовано **актуальність дослідження** питань пріоритетності застосування в українському

бухгалтерському обліку МСФЗ взамін національних стандартів, у контексті глобалізації світової економіки..

Аналіз останніх досліджень. Дослідженням трансформації національної системи бухгалтерського обліку та звітності, як вже було зазначено у попередніх працях автора, присвячені наукові праці як вітчизняних так і зарубіжних вчених – економістів: Александера Д., Бернстайна Л. А., Бетге Й., Бондарчука Н. В. , Бриттона А., Бутинця Ф. Ф, Ван Бреда М. Ф., Ван Хорн Дж. К., Грей Сидней Д., Йориссена Э., Єфіменка В. І., Мазиковского Е. А., Мюллера Г., Метьюса М. Р., Нищенко Н. П., Перера М. Х., Петрука О. М., Ткаченко Н. М. та інших. Втім приділення недостатньої уваги питанням аналізу фінансової звітності за МСФЗ у контексті конвергенції української системи обліку й звітності та напрямів її удосконалення, зумовило основний напрям дослідження.

З точки зору Петрука О. М. «...гармонізація бухгалтерського обліку – це процес уніфікації методів та принципів бухгалтерського обліку у формі стандартів, стандартизація дає змогу глобалізувати облікову політику, принципи і систему бухгалтерського обліку та звітності» [13].

На думку В. І. Єфіменко «...варто уніфікувати лише певні, окремі елементи системи, наприклад первинні документи. Прикладом уніфікації можна назвати прибутковий та видатковий касові ордери, прибуткову і видаткову накладну, лімітно-забірну карту – єдині за формою і змістом на просторі України та держав СНД» [1].

Бондарчук Н. В. стверджує, що «Приведення національної системи бухгалтерського обліку і звітності до МСФЗ – це напрям глобалізації і гармонізації обліку, спосіб підвищення якості облікової та звітної інформації українських підприємств, довіри до зовнішніх користувачів» [1].

Ми схилиємось більш до погляду В. Єфіменко щодо уніфікації, адже гармонізація відноситься до понять ширше за уніфікацію. Поняття «гармонізація» має корінь «гармонія», що означає з латинської – 1) зв'язок; 2) подібність речей, частин; 3) співставленість речей; 4) злиття (повна конвергенція) в єдине ціле різних компонентів одного об'єкта. Процес гармонізації може проявлятися як у формі уніфікації (стандартизації, повної

кнвергенції) так і у формі наближення однієї системи до іншої, залишаючи деякі елементи неподібними, властивими певної національної системі, які б не суперечили між собою.

На сьогодні серед вчених – дослідників в області питань трансформації національного обліку і звітності, не існує єдиної думки, єдиного бачення щодо шляхів адаптації національної облікової системи до МСФЗ. І це природно. Адже як видно з тлумачення терміну **гармонізація** – він має багато значень та відтінків. Звідси і різні погляди та напрями перспектив розвитку.

Мета дослідження полягає у виявленні перспектив застосування МСФЗ як інструмент уніфікації (конвергенції) національної системи бухгалтерського обліку та фінансової звітності, у контексті наближення МСФЗ з ГААП США.

Доречно підкреслити наступне: на сучасному етапі розвитку поняття **конвергенція** використовується при описуванні інтеграційних процесів. В базіс світового інтеграційного розвитку лежать загальні тенденції і імперативи науково-технічного і соціально-економічного прогресу. Вони обумовлюють зближення, тобто конвергенцію, економик все більшої кількості країн при збереженні їх національних особливостей.

Основний виклад матеріалу. Наближення з ГААП США протягом останніх років означало коригування й редагування старих МСФЗ під вимоги стандартів ГААП США, а не навпаки. Така картина пояснюється, поряд з іншими факторами, часткою фінансування МСФЗ відповідними структурами США. Проте, Європейське співтовариство не готово постійно використовувати американські стандарти. Тому публікація Проєктів Положень щодо імплементації МСФЗ з ГААП США, не отримало широкого розповсюдження і не знайшла підтримку у бізнесовому колі [5, 11]. Як відомо, ідея конвергенції американських стандартів та МСФЗ ослабла, і, відповідно з укладеною угодою МСФЗ та FASB, з 2006 року публікуються тільки Дискусійні документи, які описують думки, погляди, судження Ради МСФЗ щодо окремих частин і елементів фінансової звітності, але такі, що не представляють собою проєкт майбутнього стандарту. У нижчеприведеної таблиці 1, ми покажемо етапи конвергенції стандартів IFRS і US GAAP, станом на 2012 рік за сайтом [www.ifrs.org.].

Щодо України. На сьогодні, Міністерством фінансів України створено Раду з тлумачення та впровадження норм МСФЗ для складання фінансової звітності, передусім, лістинговими компаніями, інвестиційними, венчурними, довірчими – компаніями (фондами).

Лістинг – це сукупність процедур з включення цінних паперів до реєстру організаторів (а) торгівлі та здійснення контролю за відповідністю цінних паперів і емітента встановленим умовам та вимогам у правилах організатора (ів) торгівлі [3]. Отже, лістинговими вважаються суб'єкти економічної діяльності, внесені у зазначеному реєстрі.

Таблиця 1

Етапи конвергенції стандартів IFRS і US GAAP, станом на 2012 рік (за сайтом [www.ifrs.org.])

<i>Рік</i>	<i>Прийняте рішення</i>
<i>1</i>	<i>2</i>
2001	Створення РМСФЗ і призначення її голови сера Девида Твіді – він же голова Ради опекунства (з 2012 року голова РМСФЗ – Ханс Хугерворст).
2002	ЄС погоджується прийняти МСФЗ з 2005 року; США: РМСФЗ та Рада стандартів фінансового обліку США обговорюють сумісну програму щодо вдосконалення відповідних стандартів та їх злиття.
2003	РМСФЗ випускає перший стандарт МСФЗ 1 та починає інтернет – трансляцію засідань; Австралія, Банконг, Нова Зеландія та Південна Африка погоджуються переходити до МСФЗ з 2005 року.
2004	РМСФЗ та ASBJ Японії досягають домовленість про злиття МСФЗ із загальноприйнятими принципами бухгалтерського обліку в Японії.
2005	700 європейських компаній з 25 країн, одночасно, переходять від національних загальноприйнятих принципів до МСФЗ.
2006	РМСФЗ та Рада стандартів фінансового обліку США обговорюють меморандум про взаємодії для пришвидшення прийняття програми злиття; Китай приймає, головним чином, стандарти бухгалтерського обліку поряд з МСФЗ, кінцева мета – їх повна конвергентність.
2007	США: Комісія з Цінних Паперів (SEC) дозволяє неамериканським компаніям, зреєстрованим на біржах США представляти фінансову звітність за МСФЗ; проводить консультації щодо внутрішньому їх застосуванню (РМСФЗ та SEC публікують пропозицію щодо адаптації ГААП США з МСФЗ американськими компаніями); Бразилія, Канада, Корея, Ізраїль та Чилі встановлюють часові рамки для прийняття МСФЗ; більш 100 країнам дозволено застосування МСФЗ.
2008	Малайзія та Мексика бажають переходу до МСФЗ; РМСФЗ та SEC US узгодили свої пріоритети у спільному проєкті із визначенням головних базових принципів стандартів.
2009	Велика двадцятка (G 20): лідери демонструють бажання швидкого переходу до МСФЗ; Японія хвалить стратегічний план РМСФЗ, дозволяє добровільне застосування японськими компаніями МСФЗ.

Продовження табл.1

1	2
2010	IASB та FASB заявили про досягнення певного прогресу; транснаціональні американські компанії переходять до складання фінансової звітності за МСФЗ і відмовляються від ГААП США. Планується, що з 2014 року формування фінансової звітності за МСФЗ буде обов'язковою для всіх американських компаній.
2011	РМСФЗ введено в дію міжнародні стандарти для СМБ: приблизно 80 юрисдикцій прийняли МСФЗ для СМБ або оголосили про свої плани переходу; Росія приймає рішення про перехід до МСФЗ (на практиці цей перехід розпочався у 2012 році і завершиться у 2015 році, автор).
2012	G 20: дві третини її учасників склали фінансову звітність за МСФЗ; квітень 2012 рік – IASB та FASB заявили про досягнутий прогрес щодо фінансового інструменту – МСЗФ, розглянувши в перспективі варіанти наближення двох різних систем фінансової звітності.

Як бачимо з наведеної таблиці, в різних країнах існують свої особливості застосування МСФЗ. І як показує практика, різні країни вибирають різні шляхи і способи переходу до МСФЗ. Головна мета переходу на МСФЗ полягає в наближенні національної практики складання фінансової звітності до міжнародного рівня та забезпеченні економічної сталості, а не повної її інтеграції. Одночасно, країни стикаються із недосконалістю МСФЗ. У процесі переходу виникають проблеми як методологічного так і технічного характеру, зокрема неузгодженість нормативно – правової основи і розповсюдження вимог щодо переходу на МСФЗ не лише на великі компанії, а й на компанії середнього та малого бізнесу (В Україні, починаючи з 1-го кварталу 2013 року, усі суб'єкти господарювання (крім СМП. Внесено чергові зміни у П(С)БО 25) можуть складати фінансову звітність за МСФЗ, попередньо вносявши зміни в своєї облікової політиці.).

Також необхідно нагадати про спільний проект IASB-FASB на 2010-2012рр., про елімінацію варіантів та відмінностей існуючих між МСФЗ (IFRS) і ГААП США (US GAAP) [14, 19], якій у тому числі, передбачав введення обмеження щодо застосування в американську практику бухгалтерського обліку наступних МСФЗ: IFRS 6 «Розвідка і оцінка запасів мінеральних ресурсів» і 9 «Фінансові інструменти», IAS 12 «Податок на прибуток», 27 «Консолідація і окрема фінансова звітність», 29 «Фінансова звітність в умовах гіперінфляції», 36 «Знецінення активів», 37 «Резерви, умовні зобов'язання і умовні активи», 39 «Фінансові

інструменти: визнання і оцінка»/IFRS 9 «Фінансові інструменти», 41 «Сільське господарство». Їх лібералізація, згідно опублікованому Комюніке IASB, відбудеться між другим і третім кварталом 2013 року.

Інший фактор, якій може загальмувати процес гармонізації МСФЗ з ГААП США є багатоваріантність складання фінансової звітності за ГААП США, зокрема індивідуальна/виокремлена, консолідована, комбінована і *проформа* фінансової звітності. Щодо перших двох видів, то вони є спільними для обох систем, 3-й і 4-й варіанти – це винахід США, хоча про проформу поверхнево сгадується в МСФЗ 1 «Представлення фінансової звітності».

Складання комбінованої фінансової звітності відбувається за тими ж принципами, що й при консолідації, за виключенням взаємного елімінування інвестицій в дочірні підприємства та статутних/ акціонерних капіталів дочірніх компаній.

«Проформа фінансової звітності» - це ознака попередньої неповної фінансової звітності, підготовлена за один рік у зв'язку з недавнім переходом на які-небудь стандарти, наприклад МСФЗ, при необхідності розкриття як мінімум за два роки, або те, що має відношення до консолідації, для визначення консолідованої або комбінованої звітності для компаній, що знаходяться під загальним контролем материнської компанії, або фізичних осіб, котрі знаходяться в процесі реструктуризації юридичної схеми, в результаті чого буде «намальована» нова юридична структура [8]. У цьому випадку проформа фінансової звітності означає прототип (подібність) фінансової звітності, тобто як вона виглядала б, якби реструктуризація юридичної структури групи була б вже завершена на початок самого раннього з представлених періодів.

Слід відмітити, що спільна методологія МСФЗ і ГААП США стосовно запланованих змін групи і відображення реструктуризації компанії під спільним контролем до кінця не відпрацьована. Так, наприклад, даже останній варіант МСФЗ (IFRS) 3 «Об'єднання бізнесу» не передбачає опис методики обліку угод під загальним контролем. При цьому РМСФЗ ще в 2009 році, розпочав проект з обліку таких операцій, але прийняття нового (зміненого) стандарту так і не відбулось і, не очікується, як видно, в найближче майбутнє.

За відсутність стандарту, компаніям пропонується сформувати власну облікову політику відносно обліку угод з компаніями, що знаходяться під загальним контролем. І компанії, як правило, або застосовують облікову політику з використанням положень МСФЗ 3 «Об'єднання бізнесу» також і для операцій з компаніями, що знаходяться під спільним контролем, тобто застосовують метод «придбання» як у випадках з звичайними комерційними ринковими угодами із злиття та поглинання, або в якості альтернативи – метод «попередника» (*predecessor accounting*), прийнятний в ОПБО США і стандартів країн – користувачів ГААП США.

Сутність методу «попередника» полягає у підготовці консолідованої фінансової звітності компаній, виокремлених у нову юридичну структуру та знаходяться до реструктуризації під загальним контролем (наприклад, материнської компанії) з використанням тих же методів оцінки вартості активів та зобов'язань, що прийнятні для консолідованої фінансової звітності попередника (тобто тієї же материнської компанії). Причому метод *придбання* (історичної собівартості) не використовується, гудвіл не обчислюється і активи та зобов'язання не приводяться до справедливої вартості. (Застосовується вартість материнської компанії).

Також цікавим, у зв'язку з цим, є те, що при аудиті комбінованої фінансової звітності компаніями «Великої четвірки» складені Аудиторські звіти не містять ніяких обумовлень, вказівок про принципи консолідації і в загалі про те, що звітність не є консолідованою, а комбінованою. Тобто така звітність складена не на базі МСФЗ, а навпаки, у повній відповідності з ГААП США (US GAAP).

За даними сайту www.iasplus.com з 35 європейських країн – користувачів МСФЗ, складають фінансову звітність за МСФЗ лише лістингові компанії, решта застосовують правила національних нормативно-правових актів щодо складання звітності. Хоча вони за власним вибором можуть складати фінансову звітність також за МСФЗ. проте ця норма не обов'язкова.

Варіативність на рівні особистості кардинально міняє життя людини, зачіпаючи такі аспекти як постійну наростаючу взаємозалежність при досягненні поставленої мети від технологічних досягнень (комп'ютер, транспортні засоби, сучасні телекомунікаційні засоби) та нагальної потреби в опануванні і сприйнятті нових технічних навиків у своїй професійної діяльності.

Су'єкти економічної діяльності, зокрема й українські, також стикаються із наростаючою невизначеністю середовища функціонування внаслідок збільшення частоти і складності змін (політичних, економічних, податкових тощо) та необхідністю формування своєї реакції на них.

Одна з таких фундаментальних змін є заміна національних стандартів бухгалтерського обліку міжнародними стандартами фінансової звітності, відповідно із внесеними доповненнями до ст.12¹ Закону України «Про бухгалтерський облік та фінансову звітність в Україні». І це не дивлячись на процес продовження внесення змін до існуючих національних П(С)БО і їх подальше застосування в процесі ведення бухгалтерського обліку, як і заявлено в одному з завдань Стратегії застосування МСФЗ в Україні [6, 16].

Висновки. З вищенаведеного нами сформалізовані такі висновки.

1-а теза. З-за існуючих національних особливостей, виникає необхідність розробки концепції формування облікової стратегії, як інструменту оптимальної адаптації підприємства до тих змін, що відбуваються в національній системі бухгалтерського обліку. Стратегія слугує основою формування будь-якої концепції, у т.ч. і в основі Концепції реформування українського бухгалтерського обліку та звітності.

2-а теза. Доречним є нагадування про одну з цілей Фонду КМСФЗ - прийняття якісних рішень з питань наближення національних стандартів фінансової звітності і обліку з МСФЗ [19]. Звернемо увагу на мету: наближення, а не імплементація. А для тих країн, що застосовують повністю правила МСФЗ (країни - члени ЄС) – беззаперечне їх дотримання. Разом з тим передбачено, що у виняткових ситуаціях підприємство може відступати від МСФЗ. Такі ситуації виникають, коли застосування МС може привести до спотворення інформації про окремі господарські операції.

3-а теза. Також слід зазначити про відсутність прив'язки МСФЗ до юридичної системи певної країни. Тому фінансова звітність, підготовлена відповідно до вимог МС, часто містить додаткову інформацію, включення якої обумовлена вимогами

національного законодавства або правилами лістингу. Останнє свідчить про необхідність паралельного реформування системи.

4-а теза. На нашу думку, оптимальним напрямом розвитку національної системи обліку та фінансової звітності, враховуючи світовий досвід, є її гармонізація з МСФЗ, тобто наближення систем, а не повна їх імплементація. Таким чином Україна збереже свої облікові традиції, досвід, національні особливості і буде сприйматися світовим співтовариством як повноцінний партнер.

Список використаних джерел:

1. Голов С.Ф. Бухгалтерський облік в Україні: аналіз стану та перспективи розвитку: монографія / С.Ф. Голов. – К.: МІМ; Центр учбової літератури, 2007. – 522 с.

2. Большой экономичный словарь Т.2//Под ред. А.М. Прохорова.— М.: «Советская энциклопедия», 1991.— 768с., ил.

3. Державна комісія з цінних паперів та фондового ринку [Електронний ресурс] — Режим доступу: <http://www.ssmc.gov.ua/fund/investorsrights>.

4. Дэвид Александер. МСФО: от теории к практике/ Дэвид Александер, Анне Бриттон, Энн Иориссен; пер. с англ. В.И. Бабкин, Т.В. Седова.— М.: Вершина, 2005.

5. Дуглас Норт. Інституції, інституціональні закони та функціонування економіки (Cambridge University Press, 1990): Пер. з англ. І. Дзюби. — К.: Основи, 1998, 2000, 2009.

6. Закон України від 16.07. 1999 р. № 996-ІУ «Про бухгалтерський облік та фінансову звітність в Україні», з наступними змінами та доповненнями.

7. Закон України від 18.03.2004 р. № 1629-ІУ «Про загальнодержавну програму адаптації законодавства України до законодавства ЄС.

8. Корчагина Т.В. Проблемы трансформации бухгалтерской отчетности российскими коммерческими организациями в соответствии с МСФО. Текст./ Т.В. Корчагина// МБУ, 2005.- №3(78).

9. Кожин В.Я. Бухгалтерский учет: Методология формирования бухгалтерских моделей. Текст.// В.Я. Кожин.— М.: Экзамен, 2006.

10. Кочетов Э.Г. Выход в новые сферы миропонимания - М., 2002. С. 70-71.
11. P. Masson. Globalization: facts and figures. IMF Policy Discussion Papers, October 2011.
12. Палий В.Ф. Модернизация экономики и совершенствование методологии бухгалтерского учета. Текст./ В.Ф. Палий// Бухгалтерский учет.— № 3. - 2010.
13. Петрук О.М. Розвиток національної системи бухгалтерського обліку в Україні: стратегія, гармонізація, регламентація. Монографія.— ЖДТУ, 2006.— 406с.
14. Н.Е. Покровский. Конвергенция, глобализация и конфликт. Электронный ресурс [[http:// www.politology.yuzlib.org/book](http://www.politology.yuzlib.org/book)].
15. Райкин А.Н. Конвергентное решение и поддержка решений: Монография.— М.: Издательство: ИКАР, 2009.— 242с.
16. Стратегія застосування міжнародних стандартів фінансової звітності, схваленою Розпорядженням Кабінету Міністрів України від 24.10. 2007 р. № 911-р.
17. Указ президента України від 23.11.2011р. № 1063/2011 «Положення про Національну Комісію цінних паперів та фондового ринку».
18. Стратегія сталого розвитку України [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://ecolabel.org.ua/index.php?id=253/>.
19. www.iasplus.com.

УДК 339.7

*Т.В. Липова,
к.е.н., доцент,
доцент кафедри фінансів,
Національна академія статистики,
обліку та аудиту*

ОСОБЛИВОСТІ МОНІТОРИНГУ ТА ОЦІНКИ ЕФЕКТИВНОСТІ ПРОЕКТІВ МІЖНАРОДНИХ ОРГАНІЗАЦІЙ В УКРАЇНІ

Постановка проблеми. З метою підтримки реформування економіки України держава активно співробітничала з міжнародними організаціями і залучає значний обсяг зовнішніх ресурсів для реалізації проектів і програм в різних секторах економіки. Незважаючи на обсяги цієї підтримки, що йде з боку як різних міжнародних організацій, таких як ЄС, так і міжнародно-фінансових установ, таких як Група Світового Банку, та інших донорів, ефективність впровадження цих проектів залишається низькою; крім того, результати та їх вплив на економіку країни не проходять незалежної оцінки. Тому питання моніторингу проектів є актуальними не тільки для крупно масштабних державних та приватних інвестиційних проектів, а і у сфері проектної діяльності по підтримці реформування України через міжнародні проекти та програми.

Мета статті - узагальнити теоретичне підґрунтя та основні визначення, поняття щодо особливостей підходів до оцінки та моніторингу проектів міжнародних організацій, що фінансуються в Україні; показати доцільність та важливість моніторингу міжнародних проектів для більш ефективного впровадження реформ в державі.

Аналіз останніх досліджень та публікацій. Вивченню цієї проблематики приділено незначну увагу в наукових дослідженнях. В основному питання моніторингу та оцінки вивчаються стосовно інвестиційних проектів за різних форм фінансування. Однак в управлінні та моніторингу проектів міжнародних організацій існує багато особливостей, які не враховуються у класичному проектному менеджменті та аналізі. Деякі аспекти зовнішніх

ресурсів та управління ними висвітлюються в працях таких вчених, як Л. Кістерський, О. Плотніков, В. Колосова, К. Прігмор, У. Сікс.

Основні результати дослідження. Моніторинг проекту є одним з етапів управління проектним циклом (див. рис. 1.1). Мета етапу моніторингу проекту полягає у забезпеченні досягнення запланованих результатів, конкретних цілей проекту і внеску у загальну мету проекту. Крім того, важливим є ефективне управління наявними ресурсами згідно із затвердженим планом. [2; с. 111]

Рис.1.1. Цикл управління проектом

Загальною метою процесу моніторингу та оцінки (М&О) проекту і пов'язаної звітності є забезпечення підзвітності \ відповідальності за використання донорських і державних коштів (у разі спільного фінансування) не тільки з точки зору дотримання правових і фінансових норм, а й з точки зору результатів діяльності. Моніторинг, оцінка і звітність за проектом чи програмою також використовуються для вдосконалення виконання проекту та його дизайну, а також засвоєння уроків для майбутніх проектів (циклів програмування).

Точніше кажучи, моніторинг та оцінка проекту бенефіціаром мають здійснюватися з огляду на такі цілі:

- Забезпечити дотримання наміченого курсу проекту у ході виконання – постійний моніторинг виконання проекту дозволяє пересвідчитися, чи дає проект очікувану користь у межах погоджених ресурсів. Він також дозволяє визначати будь-які

відхилення від запланованих результатів, таким чином указуючи на потенційні коригування проектних заходів, результативних показників, механізмів управління проектом; або і те, й інше;

- Удосконалити дизайн (схему) проекту – у рамках моніторингу та оцінки виконання проекту можна визначити системні проблеми щодо виконання проекту, які походять від дизайну проекту. Як наприклад, проект може мати нереалістичні цілі або можуть статися зміни у середовищі проекту, що потребують коригувань по відношенню до цілей, результативних показників, заходів, складу групи експертів проекту, бюджету проекту тощо. Також можуть бути випадки, коли якість вироблених проектом продуктів є недостатньою, і потрібні коригувальні заходи на основі зміни експертів;

- Засвоїти уроки для майбутніх циклів програмування – успішне управління проектом потребує досвіду, який можна набути тільки з плином часу і практичного застосування інструментів і методів управління проектом. Засвоєні уроки завдяки моніторингу та оцінці мають застосовуватися при визначенні нових проектів і донорів, розробленні дизайну проекту та відбору групи впровадження проекту.

- Відповідати вимогам зовнішньої звітності – вищезазначені три цілі моніторингу й оцінки є внутрішніми для бенефіціара. Крім того, бенефіціар має зобов'язання щодо подання квартальних і епізодичних спеціальних звітів Міністерству економічного розвитку і торгівлі та іншим зацікавленим сторонам, таким як Адміністрація Президента. Регулярний внутрішній моніторинг є дуже важливим для підготовки зовнішніх звітів. [4; с.41]

Регулярні огляди ходу виконання проекту мають залучати ключових учасників, прямими обов'язками яких є сфера практичного виконання проекту (тобто, групу управління проектом). Регулярні огляди надають структуровану можливість для обговорення й погодження змісту звітів про хід виконання робіт, формування взаєморозуміння стосовно ключових питань / проблем, а також заходів, яких слід вжити. Такі огляди можуть бути більш або менш “формальними” і мають відбуватися на постійній основі впродовж періоду виконання проекту.

Моніторинг та оцінка проекту мають проводитися на різних рівнях. Далі окреслені основні ролі та обов'язки, які можуть бути пристосовані до кожного конкретного проекту / донора:

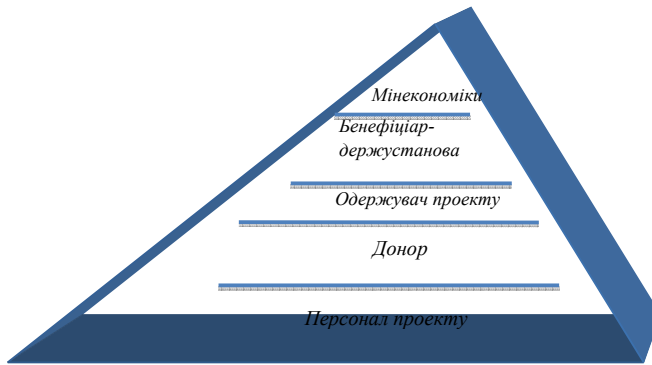

Рис.1.2. Ролі та відповідальність в процесі моніторингу та оцінки

Команда проекту. Група експертів, якою зазвичай управляє Керівник проекту (КП), впроваджує кожний проект (за винятком індивідуальних експертів, як наприклад, у рамках інструменту Twinning). КП відповідає за поточний моніторинг виконання проекту. Цей процес є внутрішнім для проекту. Проте, водночас, він є підґрунтям для підготовки моніторингових звітів по проекту для всіх зовнішніх учасників, а саме, донора та бенефіціара. Що стосується видів звітності з М&О, то кожен проект має готувати, принаймні, такі типи звітів [2; с. 115]:

- Внутрішні звіти, якщо такі є (немає вимог щодо формату і періодичності);
- Звіт донору (вимоги кожного донора щодо формату і періодичності);
- Квартальний звіт бенефіціару проекту (формат і періодичність визначає бенефіціар).

Донорські організації вимогливі до процесів моніторингу та оцінки проектів. У разі надання прямого донорського фінансування організації-виконавцю проекту (зазвичай, консалтинговій компанії),

донори самостійно проводять моніторинг та оцінку проекту, які ґрунтуються на вимогах і процедурах, затверджених такими донорами. Як правило, всі донори покладаються на звіти про внутрішній моніторинг проекту, які підготовлені самими проектами.

На основі принципів Паризької Декларації та Аккрського Плану Дій, очікується, що всі донори надають такі звіти урядові України – як прямим бенефіціарам проектів, так і відповідальним державним установам. Практика обміну такою інформацією встановлюється у технічному завданні проекту і деталізується протягом початкового етапу. [4; с.42]

Міністерство економічного розвитку і торгівлі (Мінекономіки) – регулярно – на піврічній основі – збирає інформацію більш високого рівня про виконання проектів та їх вплив на галузь. На підставі зібраної інформації, готує звіти високого рівня про використання ресурсів співробітництва для цілей розвитку в Україні. Мінекономіки координує мережу секторальних комітетів з питань координації донорських програм.

У рамках кожного проекту має існувати Наглядовий комітет (рада). Роль Наглядового комітету полягає у здійсненні моніторингу та контролю за виконанням проекту і забезпеченні відповідності вимогам донора і бенефіціарів проекту.

Як моніторинг, так і оцінка стосуються збору, аналізу й використання інформації для вираженого прийняття рішень. Моніторинг і різні види оцінювання, як правило, мають різні об'єкти, обсяг і часові рамки. Далі наведена схема показує, коли зазвичай мають місце моніторинг й оцінка залежно від життєвого циклу проекту. [2; с. 113].

Таблиця 1.1

Основні відмінності між моніторингом та оцінкою

Критерії	Моніторинг	Оцінка
1	2	3
Що?	Використання ресурсів проекту, здійснення проектної діяльності, досягнення очікуваних результатів актуальність результатів для зовнішнього середовища; результативність/ефективність.	Оцінка ефективності та впливу результатів проекту на досягнення цілей проекту, інші впливи. Життєздатність та актуальність.
Навіщо?	Перевірка ходу виконання робіт, вжиття невідкладних коригувальних заходів, оновлення планів.	Засвоєння загальних уроків, прийнятих для інших програм/проектів, забезпечення підзвітності

Продовження табл. 1.1

1	2	3
Як?	Регулярний облік даних про хід виконання з використанням погодженої системи моніторингу (Логічної структурної схеми)	Глибокий аналіз на основі моніторингових даних та зовнішніх вхідних даних (від експерта з оцінювання і учасників), використання інших, крім моніторингових, джерел інформації, які широко застосовуються на практиці.
Хто?	Керівництво проекту (КП), донор, бенефіціар, Мінекономіки	Як правило, здійснюється зовнішніми ресурсами або за їх участі (для об'єктивності), але може проводитися також донором чи бенефіціаром (або від їх імені)
Коли?	Постійно (регулярно)	Періодично – проміжна; по завершенні проекту, підсумкова (на основі фактичних даних) (через деякий час після закінчення проекту), тематична оцінка (що охоплює специфічну тему)

На рис. 1.3. показано періоди, коли індикативно передбачено здійснення моніторингу та оцінки впродовж життєвого циклу проекту

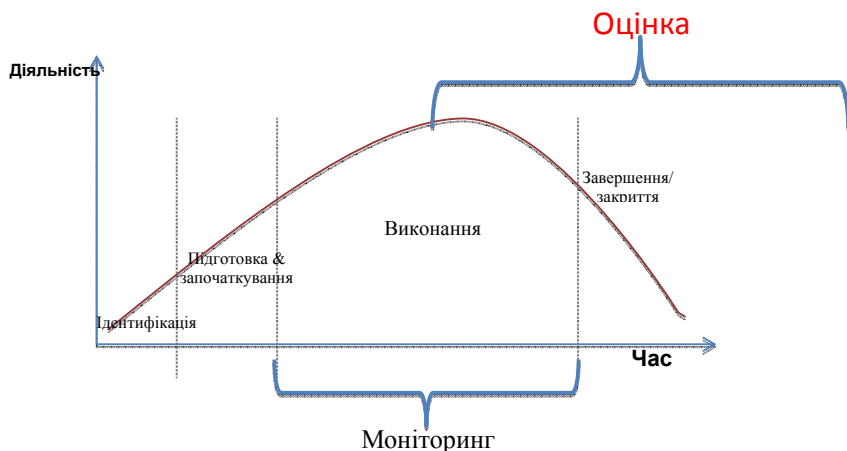

Рис.1.3. Моніторинг та оцінка впродовж життєвого циклу проекту

Для кожного проекту важливо встановлювати свою систему моніторингу та оцінки його ефективності. Як правило, це слід робити на початку проекту, наприклад, протягом його початкового етапу. У разі, якщо таку систему не було створено на початку проекту, то це слід зробити якнайшвидше. Створення системи моніторингу та звітності має бути спільним обов'язком проекту, донора та бенефіціара. Система моніторингу та оцінки проекту складається з чотирьох основних інструментів:

- Структурно-логічна схема проекту є основним документом, що окреслює цілі проекту, результати та продукти, види робіт і терміни їх виконання, а також ризики й припущення. Різні донори можуть застосовувати дещо різні версії таких схем. Однак відмінності не є головним питанням. Бенефіціар часто не має своєї власної логічної структурної схеми і, як правило, використовує схему конкретного донора. Приклад логічної схеми міститься у табл.1.2.

Таблиця 1.2

Структурно-логічна схема проекту

Опис проекту	Індикатори	Джерела перевірки	Припущення
Загальна ціль – внесок проекту в досягнення цілей політики або програми (вплив)	Яким чином має бути виміряна загальна ціль, включаючи якісні, кількісні та часові показники?	Як буде здійснюватися збір інформації про досягнення індикаторів? Ким, звідки і коли?	
Ціль – безпосередня користь, яку отримає цільова група	Яким чином має бути виміряна Ціль, включаючи якісні, кількісні та часові показники?	Як буде здійснюватися збір інформації про досягнення індикаторів? Ким, звідки і коли?	Якщо Ціль буде досягнута, які припущення мають справдитися для досягнення ЗЦ?
Результати – зміни, які відбуваються внаслідок досягнення проектом своїх результатів	Яким чином мають бути виміряні Результати, включаючи якісні, кількісні та часові показники?	Як буде здійснюватися збір інформації про досягнення індикаторів? Ким, звідки і коли?	Якщо Результати будуть досягнуті, які припущення мають справдитися для досягнення Цілі?
Продукти – продукти, які виробляє проект як результат своєї діяльності	Яким чином мають бути виміряні Продукти, включаючи якісні, кількісні та часові показники?	Як буде здійснюватися збір інформації про досягнення індикаторів? Ким, звідки і коли?	Якщо Продукти будуть вироблені, які припущення мають справдитися для досягнення Цілі?
Види робіт – завдання, які необхідно виконати для досягнення запланованих результатів			Якщо Види робіт будуть виконані, які припущення мають справдитися для досягнення Результатів?

- Матриця (схема) управління ризиками проекту – документ, в якому узагальнено існуючі ризики в оточенні проекту, та визначено стратегії, за допомогою яких команда проекту, донор і бенефіціар запобігатимуть виникненню таких ризиків або мінімізуватимуть їх вплив у разі їх настання. Ризики є виступають негативною стороною припущень проекту. Як правило, користуються ризиками, визначеними в останньому початковому звіті проекту і логічній схемі. Наприклад, якщо припущенням є отримання політичної підтримки щодо реформ, то ризиком в даному випадку може бути недостатня підтримка чи її відсутність.

- Початковий звіт, як правило, має вже містити інформацію про те, яким чином проект планує реагувати на його потенційні ризики. Далі наведено приклад схеми управління ризиками:

- Типова схема управління ризиками включає такі пункти:
 - Опис ризику (як протилежна або негативна умова порівняно з припущеннями у логічній схемі);
 - Оцінка впливу ризику на досягнення цілей проекту у разі його виникнення або настання. Як правило, оцінка здійснюється від високого рівня ризику до низького;
 - Імовірність настання такого ризику (також оцінюється від високого рівня імовірності до низького); та
 - Пропонована стратегія проекту і заходи для пом'якшення або мінімізації імовірності ризику або подолання його наслідків.

- Графіки (плани) робіт – на початковому етапі від кожного проекту вимагається підготувати графік робіт по проекту (план роботи), у якому докладно викладені конкретні види діяльності, що здійснюватимуться проектом, та результати, яких буде досягнуто, відповідно до логіки логічної схеми проекту. Як правило, кожен проект повинен мати загальний план діяльності на весь період проекту з більш детальним описом 1-го року проекту. Однак, вони є тільки індикативними. Конкретні і детальні заходи з графіком їх виконання мають готуватися на кварталній основі. Саме кварталний план робіт застосовується як основний інструмент моніторингу проектів у сфері УДФ.

- Графіки ресурсів – містять інформацію про те, як слід використовувати ресурси (як правило, людські ресурси, але дуже

часто і фінансові ресурси) для виконання діяльності і досягнення результатів. Оскільки план ресурсів дотримується графіку виконання робіт, то вони також розраховані на весь період проекту, і є річні й квартальні плани.

Вищезазначені документи є вимогою більшості служб, що фінансуються донорами, і контрактів у рамках інструменту Twinning. Винятком може бути допомога короткострокового експерта (КЕ) та інструмент TaIex. [1; с.98] Отже, всі проекти спільно з донором і бенефіціаром готують ці документи протягом початкового етапу. Після схвалення бенефіціаром у письмовій формі, ці документи використовуватимуться як основа для моніторингу та оцінки.

Документи, що складають основу системи М&О, містять структуровану інформацію. Дуже важливо, щоб усі залучені сторони до заходів з моніторингу та оцінки мали однакове розуміння основних концепцій і вживаної термінології.

Під ресурсами часто розуміють “засоби”, тобто матеріальні та нематеріальні ресурси, які необхідні для здійснення запланованої діяльності та управління проектом. Розрізняються людські, матеріальні та фінансові ресурси.

Діяльність – це конкретні завдання, що виконуються проектом для досягнення його результатів/продуктів. Приклади: підготовка законодавства, проведення огляду, проведення семінару та інформаційної кампанії. Залежно від специфіки кожного проекту, діяльність може бути дуже детальною або досить консолідованою.

Продукти – вимірюють безпосередні і конкретні наслідки вжитих заходів і використаних ресурсів, напр.: кількість розроблених законів, кількість підготовлених вчителів. Інколи, як наприклад у ЄС, “продукти” називають “результатами”.

Наслідки/ефекти або результати – вимірюють результати з точки зору користі для цільової групи по завершенні проекту, наприклад: удосконалене залучення донорської допомоги, збільшений обсяг збору податків, підвищена кваліфікація персоналу тощо. Наслідки зазвичай узгоджуються з конкретними цілями проекту.

Впливи – вимірюють довготривалі наслідки кінцевих результатів, включаючи більш довготривалу життєздатність

кінцевих результатів. Наслідки/ефекти узгоджуються із загальною метою проекту.

Конкретна (специфічна) ціль – пояснює, які очікувані зміни стануться після завершення виконання проекту. Іншими словами, вона показує, якою буде очікувана користь для цільової групи. Наприклад, ефективність податкової служби підвищиться як результат виконання проекту з розбудови потенціалу.

Загальна мета – дає пояснення, чому проект є важливим для суспільства з точки зору більш довготривалої користі для кінцевих бенефіціарів і більш широкої користі для інших груп. Вона також допомагає показати, як проект/програма відповідає політиці уряду та відповідного донора. Загальна мета не може бути досягнута тільки проектом (він тільки зробить внесок), її досягнення потребуватиме внесків інших програм і проектів також.

Показники – дозволяють вимірювати, чи було вжито запланованих заходів, досягнуто результатів/продуктів, ефектів і впливів. Показники можуть бути кількісними, наприклад, кількість прийнятих законів, або якісними, законодавча база відповідає стандартам ЄС, або тим і іншим. Показники можливо поділити на групи:

- Базові - показують існуючий стан справ до дати початку проекту;
- Цільові - показують бажаний рівень результативності діяльності і впливу;
- Фактичні - стан справ на момент вимірювання, окрім стану на момент початку реалізації проекту;

Джерела перевірки вказують, де і в якій формі можна знайти інформацію про досягнення загальної мети, конкретної цілі, або продукту чи результати, а також їх показники.

Протягом виконання проекту постійно має проводитись оцінка: (i) продовження актуальності та здійсненності проекту; (ii) прогресу стосовно досягнення цілей і використання ресурсів; (iii) якості управління, включаючи управління ризиками; (iv) перспектив життєздатності отриманої користі; а також (v) необхідних заходів з метою коригування невиконання, відхилень, негативного впливу зовнішніх змін. Це досягається шляхом

моніторингу, який є процесом систематичного і безперервного збору, аналізу та використання управлінської інформації для сприяння ефективності процесу прийняття рішень. [3]

Вищезазначений моніторинг проводиться з використанням різноманітних інструментів моніторингу та оцінки. Зокрема, періодичність підготовки звітів встановлюється разом з визначенням відповідальної особи.

- Квартальний звіт – основний моніторинговий і звітний документ. Проект готує його щоквартально і подає бенефіціару. Саме цей документ складає основу квартальних зустрічей наглядових комітетів. Підготовка такого звіту ґрунтується на плані робіт і матриці управління ризиками проекту, представлених вище. Структурна логічна схема проекту може бути також використана як форма квартального звіту. Квартальний звіт має надавати інформацію про виконання запланованої діяльності по проекту і досягнення результатів протягом попереднього кварталу, а також визначати план на наступний квартал. Він також має містити стислу інформацію про головні досягнення, а також вказує на головні проблеми / питання, що викликають занепокоєність, та потенційні рішення щодо них. Зрештою, він має надавати інформацію про необхідність у внесенні змін у будь-які проектні документи. Ці аспекти мають бути розкриті в додатковому листі, що має бути подана виконавцю проекту та розглянуто на засіданні Наглядового комітету.

- Піврічний звіт – звіт, що готується проектами для Мінекономіки та подається через установи бенефіціара. Цей звіт дуже подібний до квартального звіту про хід виконання робіт, за винятком того, що він має містити інформацію про попередні два квартали; та потребує деякої додаткової інформації про цілі проекту й показники досягнень;

- Річний звіт про хід виконання робіт – базується на 4 квартальних звітах і сфокусований на загальній результативності діяльності проекту по відношенню до загальної мети, конкретних цілей (цілі), основних продуктів та управління ризиками. Цей звіт має на меті визначити загальний прогрес проекту, його ймовірний вплив та необхідність у будь-яких коригувальних заходах. Він також узагальнює використання ресурсів за минулий рік. Логічна

схема проекту, план ресурсів і матриця управління ризиками застосовуються як основні довідкові документальні джерела для підготовки такого звіту.

○ Заключний звіт – готується наприкінці кожного проекту. Його підготовка базується на проектних документах, окреслених вище (структурна логічна схема проекту). Цей звіт має показувати, як було виконано проект, висвітлити його досягнення, основні відхилення, а також визначати здобуті уроки й майбутні потреби. Цей звіт готується проектом і направляється на затвердження бенефіціару.

На основі звітів бенефіціар має підготувати короткий текстовий звіт, узагальнюючи загальний прогрес проекту, основні досягнення та наголошуючи на головних проблемах і потенційних рішеннях.

Висновки. Таким чином, при здійсненні моніторингових та оціночних заходів за проектами міжнародних організацій має бути сформовано два рівня репрезентації інформації для подальшого використання та прийняття рішень:

- **Операційний рівень:** характеризує вхідні ресурси, діяльність та результати/продукти на основі квартальних та піврічних звітів. На цьому рівні охоплюються такі питання: чи своєчасно забезпечуються ресурси та чи в межах бюджету; чи відповідає використання ресурсів пріоритетам одержувача допомоги; чи своєчасно здійснюється діяльність; чи своєчасно досягаються результати/продукти, та рівень якості, що задовольняє бенефіціара; чи є свідчення того, що бенефіціари впроваджують / застосовують продукти проекту; якими є головні поточні операційні ризики; чи реагують на них.

- **Стратегічний рівень:** висвітлює результати, наслідки/ефекти та впливи, базуючись на інформації, здебільшого, річних звітів та звіту про завершення виконання проекту: чи були досягнуті результати, як заплановано, та належної якості, і цільова група проекту / одержувач допомоги вважають, що вони відповідають їхнім потребам; чи досягаються результати, та чи ефективно сприяють вони досягненню цілі проекту; чи існує вірогідність того, що проект зробить внесок у досягнення загальної мети, і чи є свідчення того, що кінцеві бенефіціари проекту дійсно

отримають користь від проекту; чи залишаються стратегія та цілі проекту відповідними потребам бенефіціарів; чи ефективно здійснюється діяльність з інституційного зміцнення та розбудови спроможності (наприклад, розробка систем і політики, навчання), та чи передаються відповідні навички; чи існує план поступового згортання будь-якої зовнішньої допомоги, та чи відбудеться передання відповідних управлінських обов'язків.

Аналітична інформація, що отримана в результаті моніторингу та оцінки проектів міжнародних організацій, має відповідати вищому стратегічному рівню, щоб бути актуальною та інформативною для вищого керівництва держави, відповідального за прийняття рішень на рівні державних установ-бенефіціарів та уряду України щодо програмування та подальшого залучення міжнародних ресурсів для підтримки ключових напрямів стратегічного розвитку країни.

Список використаних джерел:

1. Л.Л. Кістерський, Т.В. Липова «Міжнародна технічна допомога: шляхи підвищення ефективності». Монографія. Видання Представництва Європейського Союзу в Україні. – К., 2010 - 240 с.

2. Л.Кістерський, К.Прігмор, У.Сікс, Т. Липова «Ресурси міжнародних організацій для цілей розвитку – посібник з програмування та координації проектів» для Міністерства фінансів України. – К.: Видавничо-поліграфічний центр «Київський університет», 2012 р. – 152 с.

3. Л. Кістерський, О. Плотніков «Європа починається вдома» / Газета «Голос України», № 2 (5752), 9 січня 2014 р. – с. 4.

4. Т.В. Липова «Особливості підтримки сфери державних фінансів України з боку ЄС» / Актуальні проблеми міжнародних відносин: Збірка наукових праць. Випуск 97, частина I (у двох частинах). – К.: Київський національний університет імені Тараса Шевченка Інститут міжнародних відносин, 2011. – с. 41-43.

*І.А. Лукашкова,
здобувач,
Вінницький фінансово-економічний
університет*

УДОСКОНАЛЕННЯ РОБОТИ КОРПОРАТИВНИХ ІНФОРМАЦІЙНИХ СИСТЕМ В ЦІЛЯХ БУХГАЛТЕРСЬКОГО ОБЛІКУ КОРПОРАТИВНИХ ПРАВ

В сучасних умовах розвитку економіки однією з найважливіших проблем є вдосконалення системи бухгалтерського обліку, звітності, контролю та аудиту, основним напрямом якого є застосування інформаційних комп'ютерних систем.

Протягом останніх років значна частина дискусій, що стосуються розвитку корпоративного менеджменту, протікає в ракурсі практичного застосування сучасних інформаційних технологій. Проблематика побудови комплексних управлінських систем виросла в окрему галузь науки про управління і стала причиною розвитку цілої галузі високих технологій [3].

Питанню розвитку корпоративних прав та їх документальному підтвердженню свої праці присвятили наступні вчені: В. Васильєва, О. Вінник, О. Воловик, Н. Глусь, О. Дзера, О. Єфімов, Т. Кашаніна, О. Кібенко, В. Коссака, К. Кочергіна, В. Кравчук, В. Луць, О. Печений, О.І. Пилипенко, В. Поєдинок, Р. Сивий, І. Спасибо-Фатєєва, О. Харенко, Є. Харитонова, В. Щербина, О. Щербина, О. Яворський та інші науковці.

На ринку активізується діяльність транснаціональних корпорацій, виникають міжнародні організації, утворюються регіональні і глобальні бізнес-мережі та інші форми бізнесу, в котрих об'єднується науковий, виробничий і фінансовий капітал. Поглиблюються господарські зв'язки між країнами на основі інтенсивного розвитку інтернаціоналізації виробництва і капіталу.

До інформаційних систем, які можуть постійно адаптуватися до запитів всіх користувачів, зовнішніх і внутрішніх, і реагувати на всі зміни у режимі реального часу, можна зарахувати *корпоративні*.

Організаційна структура корпорації охоплює сукупність окремих підприємств, їх підрозділів та адміністративних офісів, розташованих на будь-якій відстані одне від одного, що можуть

мати власну структуру, пов'язуватись вертикально та горизонтально за обміну різними документами.

Для централізованого управління об'єднанням підприємств використовується корпоративна мережа, компонентами якої є локальні обчислювальні мережі, до яких можуть входити також магістральні глобальні та міські мережі [2].

Підходи до визначення корпоративних інформаційних систем наведено на рис. 1

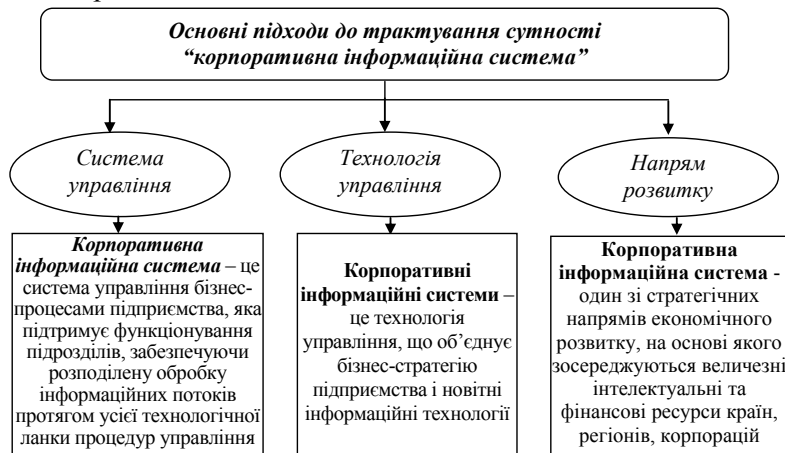

Рис. 1. Основні підходи до трактування сутності "корпоративна інформаційна система" [*]

* Примітка: систематизовано на основі [2]

Дослідження виявили, що автори розглядають корпоративну інформаційну систему з трьох основних точок зору, які систематизовані на рис. 1. Таким чином, корпоративна інформаційна система є розвитком інформаційних систем для робочих груп, зазвичай орієнтовані на великі компанії. Вони можуть підтримувати вузли, що територіально розподілені або функціонують на базі корпоративної мережі. В основному вони мають ієрархічну структуру з кількох рівнів. Для таких систем характерна архітектура клієнт-сервер зі спеціалізацією серверів або багаторівнева архітектура. При їх розробці можуть використовуватися ті самі сервери баз даних, що і при розробці групових інформаційних систем, проте в корпоративних

інформаційних системах найбільшого поширення набули сервери Oracle, DB2, Microsoft SQL Server тощо [2].

Основними ознаки сучасних корпоративних інформаційних систем:

- масштабованість інформаційної системи, яка розподілена на значній території;
- багатоплатформне обчислення;
- розподілені обчислення за допомогою клієнт-серверної архітектури (розв'язання задачі розподіляється між кількома комп'ютерами) [2].

Забезпечення розподіленої роботи і віддаленого доступу є обов'язковою вимогою до інформаційних систем корпоративного рівня. Сучасні корпоративні інформаційні системи мають відповідати певним вимогам:

- використання клієнт-серверної архітектури;
- організація безпеки за допомогою різноманітних методів контролю і розмежування доступу до інформаційних ресурсів;
- підтримка розподіленої обробки інформації;
- модульний принцип побудови з програмно-незалежних функціональних блоків;
- можливість розширення за рахунок відкритих стандартів;
- використання інтелектуальних технологій [2].

Корпоративні інформаційні системи бувають унікальними, тобто орієнтованими на конкретні підприємства, що враховують їх організаційно-економічні особливості, і тиражованими, такими, що адаптуються, в основу яких покладені типові господарські процеси (тиражовані системи для підприємств різних типів і галузей, які підтримують різні моделі управління, вимагають адаптації при впровадженні і відповідають стандартам управління). Корпоративні інформаційні системи – автоматизовані інформаційні системи управління підприємством, побудовані за типовими моделями управління.

Корпоративні інформаційні ресурси об'єднують всі ресурси корпорації на основі інформаційно-комунікаційної взаємодії. Дане об'єднання називається єдиним інформаційним простором корпорації [2].

Сучасні інформаційні технології дають змогу створити єдиний інформаційний простір для даних систем, що:

- не залежить від апаратних та системних програмних засобів;

- спирається на чинні міжнародні, регіональні та національні стандарти;

- дає можливість розробити єдину інформаційну модель підприємства як сукупність ресурсів управління та потоків діяльності;

- забезпечує розширюваність корпоративних інформаційних систем, легкість додавання нових компонентів;

- дозволяє інтегрувати раніше розроблені застосування для нових корпоративних інформаційних систем;

- забезпечує безпеку, надійність та відмовостійкість;

- забезпечує документування корпоративних інформаційних систем, що гарантує її життєздатність та еволюційний розвиток;

- дає змогу накопичувати, тиражувати та розвивати формалізовані знання спеціалістів;

- суттєво знижує сумарні витрати на створення КІС [2].

Вибір конкретної корпоративної інформаційної системи для впровадження є складним завданням через їх високу вартість та різноманітність, тривалий час впровадження та складну підготовку спеціалістів для обслуговування таких систем.

Корпоративні інформаційні системи охоплюють усі бізнес-функції підприємства і створені для великих корпорацій, де ефект інформатизації базується, як правило, на регламентації процесів виробництва й управління. Масштабність діяльності і переважання структурованих процесів створюють передумови для повного завантаження обладнання та ефективної експлуатації функціонального програмного забезпечення.

Прикладами корпоративних інформаційних систем є:

- 1) Корпоративна інформаційна система “ПАРУС” – система, орієнтована на комплексну автоматизацію управління й обліку на середніх і великих підприємствах, а також у корпораціях, холдингах з територіально розподіленою структурою;

- 2) Корпоративна інформаційна система ФЛАГМАН – корпоративна інформаційна система для комплексної автоматизації управління підприємствами [2].

- 3) Корпоративна інформаційна система Global – корпоративна інформаційна система, яка складається з набору пов’язаних застосувань (компонент, модулів, автоматизованих робочих місць),

кожний з яких реалізує певні бізнес-функції. Їх повноцінна інтеграція між собою допомагає ефективно управляти підприємствами різної галузевої приналежності [2].

Система Global призначена для автоматизації оперативного управління компанією, а також ведення бухгалтерського та оперативного обліку. Різні варіанти постачання дають можливість вибору саме тих застосувань, що необхідні клієнтові в певний момент без обмежень можливостей розвитку [2].

Усі підсистеми ERP Global зроблені на платформі Global FrameWork for Oracle, що надає системі можливість швидкої адаптації будь-якої з підсистем [2].

Необмежена гнучкість налагоджування дає можливість реалізувати будь-які схеми оперативного, бухгалтерського й управлінського обліку [2].

Система Global – це набір готових рішень для управління компанією. Вона включає всі варіанти організації бізнес-процесів. Відкрита архітектура системи дає змогу здійснювати інтеграцію зі сторонніми програмними і технічними рішеннями [2].

4) Корпоративна інформаційна система Oracle – це прибутковий і швидкий шлях до побудови продуктивної системи управління компанією будь-якої сфери діяльності [4, с. 43].

Модульний підхід при впровадженні Oracle дозволяє замовнику почати з мінімального набору модулів і поступово розширювати його, доповнюючи базову функціональність системи і позбавляючи від необхідності придбання зайвих у даний момент функціональних блоків. Існують такі групи модулів [4, с. 43].

Модулі Oracle для управління фінансами: Головна книга, кредитори, дебітори, рух грошових засобів, основні засоби, фінансовий аналізатор [4, с. 44].

Модулі управління матеріальними потоками: планування матеріальних потоків, управління матеріальними запасами, планування постачальників, закупівля, введення замовлень, конфігуратор продукції, послуги, контроль якості [4, с. 44].

Модулі Oracle для управління виробництвом: технологічне проектування, конфігуратор продукції, специфікації, планування матеріального постачання, планування виробництва, планування виробничих потужностей, управління матеріальними запасами,

планування постачальників, закупівля, незавершене виробництво, управління витратами, контроль якості, управління безперервним виробництвом [4, с. 44].

Модулі Oracle по управлінню проектами: облік витрат по проектах, виставлення рахунків по проектах, виробництво по проектах, облік персональних витрат і часу [4, с. 45].

Крім того, важливим фактором при створенні комплексних інформаційних систем, що оперують даними, утвореними різними додатками (наприклад, бухгалтерією, кадрами тощо), є створення універсального набору завдань, що дає можливість користувачам системи в одному місці, не переключаючись між різними додатками, одержувати актуальну інформацію для опрацювання тих або інших матеріалів: доручень, наказів, різних повідомлень (про успішність виконання робіт тощо) [1].

Варто відмітити, що який би підрозділ, відділ не розглядався, поряд з документами, що складають для його фахівців основний потік інформації (наприклад, для фінансового відділу – різноманітні фінансові документи, для конструкторського – креслення і технічна документація тощо), існують різні організаційно-розпорядчі документи, прямо не пов'язані з професійною діяльністю даного підрозділу, але з якими, усі фахівці, без винятку, працюють, одна частина з них, до того ж – створює, а інша – редагує або затверджує документи згідно з тим рангом, який вони займають у цій організації. Даний тип документів властивий будь-якій організації [1].

Разом з тим, щоб виконати покладені на нього доручення, фахівець змушений працювати з офісними додатками (скажімо, для оформлення договорів), з поштою (щоб вести листування з респондентами) і Web – навігатором (припустимо, щоб одержувати найактуальнішу інформацію про конкурентів). В загальному підсумку, виходить три додатки, до яких, звичайно, долучається ще й планувальник. Отже, для того, щоб успішно виконувати свою роботу, користувач переключається між додатками за допомогою комбінації клавіш < ALT+TAB>. Навіть з цього видно, що чим більша кількість додатків бере участь у формуванні даних для виконання передбачуваної корисної дії, тим складнішу комбінацію управління прикладними засобами доводиться освоювати людині, яка працює за комп'ютером, що неминуче підвищує ймовірність помилок.

Найчастіше на практиці використовують звичну, але не завжди зручну схему взаємодії.

1. *Користувач* → *дані* → *додаток опрацювання даних*, що виражається в ізолюваності користувача від даних, які йому необхідно опрацювання, тобто, яким чином виконавець отримає інформацію, що саме і до якого терміну він мусить виконати. Це питання спрощується, коли користувач працює з документами одного типу, що може виражатися в спільному каналі доставки інформації (наприклад, документи надходять електронною поштою, або фінансовий документ завжди можна завантажити, знаходячись на спеціалізованому робочому місці, періодично виконуючи запит на відновлення інформації) [1].

Але картина різко змінюється, коли типів документів, з якими доводиться працювати фахівцеві, декілька. Допустимо, він бере участь в опрацюванні фінансових документів, листується з клієнтами й, найімовірніше, знайомиться з розпорядженнями і наказами по своїй компанії. Швидко визначити кількість додатків, між якими буде переключатися користувач, щоб правильно виконати свою роботу, досить складно. Зазначте, що при цьому про необхідність виконати доручення він довідається тільки після того, як додатково натисне на певну комбінацію клавіш, специфічну для кожного додатка [1].

2. Не врахований дуже важливий фактор контролю над ходом опрацювання даних (*тут розглядаємо площину дані* → *термін опрацювання* → *виконавець* → *контролюючі особи*). Найчастіше це виражається просто в різних вибірках даних, які мають певні атрибути, що пов'язано з додатковими маніпуляціями користувача. Опрацювання будь-якого об'єкта (даних) припускає, поряд з механізмами зміни стану (атрибутів) самого об'єкта, також наявність маршруту його опрацювання співробітниками компанії (хто, в якій послідовності, протягом якого часу і що саме повинен зробити), для чого доцільно використовувати спеціалізовану систему управління діловими процесами, де вони досконально визначені. Крім того, для того, щоб уникнути невиконання завдання через фахівців, система має відповідно до регламенту опрацювання даних здійснювати нагадування тим, кому ця робота доручена, та

відповідальним у цілому за опрацювання конкретного типу даних і від контролю усіх нюансів, пов'язаних з їхнім проходженням [1].

3. Гнучкість у зміні маршрутів (або схем) опрацювання даних (площина *дані* → *сценарій опрацювання*). Стійка схема створення додатків припускає введення обмежень на можливі значення і порядок зміни одного або декількох пов'язаних атрибутів об'єкта з додатковою заборонаю виконувати залежні від них операції. Всі ці умови задавалися жорстко в таблицях настроювання на етапі впровадження системи або ж узагалі були незмінними [1].

Для системи управління діловими процесами зовсім неважливий зміст даних. Маючи об'єкт конкретного типу, можна задати маршрут його опрацювання фахівцями організації, що й відповідатиме за узгоджену зміну пов'язаних об'єктів, дотримання правил руху об'єкта і своєчасну поінформованість учасників ділового процесу відносно того, хто, що і коли повинний зробити щодо того або іншого об'єкта. Дана ситуація спостерігається з боку об'єкта, для якого зручними графічними примітивами задається, яким чином і коли він буде підданий припустимим змінам.

Система управління діловими процесами дещо інша, а як інтегруюче ядро будь-якої інформаційної системи, є можливість дуже гнучко простежувати відношення *завдання* → *опрацьовувані дані* → *діловий процес*. Саме такий підхід уможливорює “оживити” інформацію, зробити її активною як стосовно користувачів, які мають її опрацювати, так і стосовно тих хто контролює хід виконання робіт. Тільки така структура прикладної системи дасть змогу швидко і правильно підключати до неї функціональні додаткові модулі без зупинки комплексу і без необхідності додаткового навчання користувачів для нового робочого місця, адже фахівці усе одержують в одному місці – наборі “інформація для опрацювання”, де знаходяться завдання, пов'язані з виконанням різних доручень, опрацюванням документів, наказів, розпоряджень, не виключаючи інформацію з особистого планувальника тощо.

Впровадження системи електронного документообігу вирішує окрему проблему. Після проведення відповідного аналізу документопотоків і особливостей діловодства, з'ясування потреб (обсягу і глибини автоматизації) і в результаті ухвалення рішення про придбання конкретної системи виникає багато проблем на етапі

впровадження При впровадженні систем електронного документообігу доводиться вирішувати не тільки специфічні проблеми, обумовлені різноманітною складністю такого роду систем, а і стикатися з іншими проблемами, характерними для процесії докорінної реорганізації діяльності підприємства. Система електронного документообігу має бути масштабованим рішенням для автоматизації процесів діловодства на підприємствах будь-якого рівня. Крім цього, при підключенні і до системи великої кількості користувачів і, відповідно, збільшення трафіка не повинне викликати перевантаження системи. Непродуманий підхід до рішення автоматизувати діловодство або документообіг усередині підприємства загрожує організації великими незручностями аж до тимчасової зупинки виробничого процесу. Тільки прагматичне і зважене ставлення щодо побудови процесу впровадження системи, а також чітке розуміння керівництвом усіх потреб, проблем і складностей, пов'язаних з технікою, налаштуванням і персоналом, дає змогу здійснити відносно безболісне впровадження нововведень, підвищити ефективність вкладень у комп'ютерну техніку. Відомо, що перехід на електронний документообіг можна з повним правом назвати саме корінною зміною організаційної та адміністративної побудови будь-якої організації.

Разом з тим, щоб керівництво організації дійшло висновку про необхідність упровадження теми електронного документообігу, воно має, як мінімум, знати про існування та призначення таких систем і шляхи здійснення їхнього впровадження.

Відсутність волі у керівників організації може обернутися наслідками різного ускладнення. Звичайно, при цьому система виявляється впровадженою тільки в деяких підрозділах або тільки на якихось рівнях, або тільки для певного класу бізнес-процесів. У крайньому разі вона не буде впроваджена зовсім. Однією з прихованих причин подвійного ставлення до впровадження даної системи у керівників усіх рівнів в ієрархії організації є страх прозорості їхньої діяльності, властивий він не тільки їм, а й підлеглим, що виникає після впровадження системи електронного документообігу.

Однією із найбільшвагомих проблем з якою сьогодні зіштовхується суб'єкт господарювання є недостатність фінансування, уникнути якої практично неможливо. Через недостатнє

фінансування до проекту залучають не достатньо кваліфікованих фахівців. Це призводить до збільшення терміну впровадження або відмови від частини функціональності.

Системи електронного документообігу мають таку особливість: система або повинна бути впроваджена на всіх рівнях, робочих місцях, пов'язаних, зі створенням, редагуванням і збереженням інформації, або ефективність від її використання буде мінімальною. Така постановка питання відразу виявляє одну з основних проблем упровадження; у будь-якій організації знайдуться люди, що прагнуть уникнути будь-чого нового. Консерватизм персоналу звичайно обумовлений небажанням навчатися і перевчатися, а також, можливо, низькою освіченістю. Ця проблема може завести у глухий кут увесь процес упровадження. Особливо це стосується організацій, де сама кадрова політика дуже консервативна і всі, навіть керівник, обмежені у переміщенні або відновленні кадрів. Робота з людьми – це завжди політика на рівні всієї організації і психологія на рівні конкретних людей. У багатьох випадках потрібний індивідуальний підхід до кожної людини, урахування її особливостей – як вікових, так і професійних, а також особистісних. Необхідно розуміти, що люди роками звикали до одного способу праці, а ви пропонуєте різко переключитися на інший, зовсім їм незвичний, причому навантаження не знижується [1].

Доцільно було б, перехід зробити поступовим. Наприклад, спочатку впровадити тільки електронну пошту. Модель роботи електронної пошти досить зрозуміла, люди легко до неї звикають. Потім можна побудувати нескладну Інтранет-систему і поступово привчати працівників організації шукати необхідні їм довідкові матеріали (номери внутрішніх телефонів, дати і порядок денний нарад, протоколи, накази, розпорядження, внутрішні нормативні документи тощо) на внутрішньому Інтранет-сервер. Такий підхід у будь-якому випадку пришвидшить тиражування паперових документів, полегшить їхнє, відновлення.

Технічно зручність супроводу системи визначається наявністю системи допомоги, складністю налаштування системи під конкретну предметну область, можливістю її розширення і необхідністю залучення стороннього персоналу для розширення або налаштування системи. Зокрема, необхідно з'ясувати, як

здійснюється розширення системи, наскільки це питання відображене в документації, і чи потрібно для цього залучати співробітників організації, що надала систему. Щодо документації до системи, варто перевірити відповідність довідкової інформації поточної версії системи, бо довідка може бути укладена для попередньої версії продукту [5].

З організаційного боку, супровід – це одержання технічної підтримки з боку постачальників системи, що упроваджується. Тут необхідно з'ясувати, яким чином буде надаватися подібна підтримка – по телефону, e-mail, ICQ тощо. Важливе питання для початку використання системи – це підготовка готового рішення і навчання персоналу [1].

З погляду вартості, вітчизняні рішення виглядають привабливо, проте, як показує досвід, більшості з них (не дивлячись на гучні рекламні заходи) під силу автоматизувати тільки деякі базові облікові функції, наприклад: бухгалтерію, касу, склад і розрахунки з контрагентами.

З погляду технологічної досконалості і повноти функціональної структури, вітчизняні персональні комп'ютери значно (а іноді безнадійно) відстають від західних, тому найчастіше застосовуються на великих підприємствах тільки як тимчасове рішення [3].

При виборі персонального комп'ютера потрібно завжди керуватися початковою постановкою задачі. Не варто намагатися відповідати на виникаючі питання самому, виходячи з прочитаних маркетингових брошур. На конкретні питання, що стосуються застосовності персонального комп'ютера у кожному випадку повинні відповідати фахівці постачальника, підтверджуючи кожну свою відповідь відповідною демонстрацією (показом діючої системи у інших клієнтів, настройкою контрольного прикладу і т.д.).

Особливу увагу слід приділяти пропонованій постачальником політиці ціноутворення на персональні комп'ютери. Звичайно, вартість формується виходячи з кількості ліцензій, що придбані, на робочі місця по кожному з умовних функціональних модулів. Іноді окремо враховуються серверні ліцензії по кожному додатковому серверу, включеному в підсумкову конфігурацію. Якщо постачальник рішення виступає як впроваджувальна компанія, потрібно дуже обережно підходити до оцінки пропонованих

комплексних варіантів, коли процентне співвідношення вартості продуктів і послуг може змінюватися варіативно. Головне правило можна сформулювати таким чином: будь-яка схема ціноутворення повинна бути прозора і не повинна використовувати якісних чинників як параметрів розрахунку вартості.

Таким чином, встановлено, що корпоративна інформаційна система розглядається безпосередньо з трьох основних точок зору, зокрема як система управління, технологія управління та один із напрямів стратегічного розвитку суб'єкта господарювання. Разом з тим, при дослідження корпоративних інформаційних систем для цілей бухгалтерського обліку систематизовано їх основні особливості. Також, варто відмітити, що на сьогодні існує безліч постачальників програмних комплексів з великою кількістю рішень, які відрізняються між собою функціональністю, складністю та вартістю. Тому, вибір постачальника корпоративної інформаційної системи доцільно здійснювати в режимі комерційного тендеру, що дозволяє максимально об'єктивно аналізувати пропозиції і вести наочний діалог з потенційними постачальникам.

Список використаних джерел:

1. Асеев Г. Методологія корпоративного документообігу: схеми і вимоги до них / Г. Асеев // Вісник книжкової палати – 2006. – № 9. – С. 26-30.
2. Інформаційні системи управління корпораціями [Електронний ресурс] // Режим доступу: http://pidruchniki.ws/1725061147802/informatika/informatsiyni_sistemi_upravlinnya_korporatsiyami.
3. Корнев О.В. Корпоративні інформаційні системи [Електронний ресурс] // Режим доступу: <http://intkonf.org/kornev-ov-korporativni-informatsiyni-sistemi>.
4. Літнарівич Р.М. Платформи корпоративних інформаційних систем / Р.М. Літнарівич // Курс лекцій. МЕНУ, Рівне, 2012. – 130 с.
5. Сорочан М. Выбор системы документооборота [Електронний ресурс] // Режим доступа: <http://eos.ru/eos>.

УДК 657.44

*О.І. Малишкін,
аудитор, к.е. н.,
член РНБА, доцент, ДВНЗ
«Київський національний
економічний університет
імені Вадима Гетьмана»*

МОЖЛИВОСТІ КРЕАТИВНОГО ПІДХОДУ ДО ПОДАТКОВИХ РОЗРАХУНКІВ

Актуальність проблеми. Сучасна практика застосування норм оподаткування надає чимало прикладів прояви креативного підходу з боку бухгалтерів при здійсненні податкових розрахунків. Надати їхній повний перелік практично неможливо. На окремих прикладах покажемо можливість креативного підходу при здійсненні податкових розрахунків. При чому такі приклади різняться від податку до податку.

Стосовно ПДВ. Одним з прикладів застосування креативного творчого підходу бухгалтера є відображення операцій умовного постачання товарів з позицій ПДВ.

Зокрема, відповідно до п. 198.5 ПКУ слід провести сторнування суми податкового кредиту та нарахувати додаткове податкове зобов'язання за певних умов [1]. Зокрема, якщо придбані товари/послуги в подальшому фактично використовуються в операціях, які не є об'єктом оподаткування або звільняються від оподаткування чи основні фонди переводяться до складу невиробничих фондів або встановлено факти нестачі (крадіжки). Відповідно, з метою оподаткування такі товари/послуги, основні фонди вважаються проданими за їх звичайною ціною. У податковому періоді, на який припадає таке використання або переведення, в реєстрі податкових накладних слід відобразити операцію «умовний продаж». При цьому сторнується ПК та нараховується додаткове податкове зобов'язання на суму умовного постачання товарів за діючою ставкою податку.

В таких ситуаціях перед бухгалтером підприємства виникає два питання. Перше: якою має бути звичайна ціна товару (послуги)? Дру-

ге: в якому періоді відобразити зміну напряму використання таких товарів (послуг) і відповідно, провести коригування в обліку ПДВ?

При відповіді на перше питання слід виходити з того, що бухгалтер підприємства не наділений законодавством правом визначати рівень ціни будь-якого товару/послуги. Тому він може скористатися розрахунком або довідковою інформацією відповідних фахівців підприємств або сторонніх експертів. Проте і перший, і другий документи мають бути легітимними для проведення в податковому обліку та в декларації з ПДВ. Натомість, в бухгалтерському фінансовому обліку така операція не відображається.

Обґрунтування звичайної ціни – предмет професійного судження і фахівців підприємства і бухгалтера на певній доказовій базі з дотриманням вимог податкового і суміжного законодавства. Допомагають цьому рішенням норми статті 39 ПКУ, у якій визначено шість варіантів визначення звичайної ціни товарів (робіт, послуг).

При відповіді на друге питання слід виходити з періоду відображення в обліку умовного продажу – у періоді зміни закону чи у періоді фактичного використання придбаних об'єктів в операціях підприємства, яка слідує пізніше дати набуття чинності зміни законодавчої зміни? Реально можливим є два варіанти відповіді: чи то в періоді набуття чинності законодавчих змін, чи то в періоді фактичного використання придбаних товарів [2].

В практиці бізнесу в залежності від прийняття рішень бухгалтери займають дві позиції та поділяються на дві категорії – обережний бухгалтер і смілий бухгалтер. Така категорійність спеціалістів обліку вже нікого не дивує у сфері бізнесу. Більш того, роботодавці шукають на ринку праці представників саме першої категорії і встановлюють їм, як правило, більший розмір гонорару. Тим самим заохочуючи бухгалтерів до проявів творчості.

В описаній ситуації обережний бухгалтер відобразить умовний продаж об'єкта обліку у періоді, що настає одразу за датою чинності зміни законодавчої норми. Тобто за більш ранньою датою. Напрочуд, сміливий бухгалтер, дбаючи про збереження коштів і мінімізацію втрат підприємства від оподаткування, віддасть перевагу другому підходу - відобразить умовний продаж товару у періоді його фактичного використання в операціях

підприємства. Тобто, як правило, за більш пізньою датою. В будь-якому випадку бюджет отримує податок. Проте, в різні податкові періоди, що може бути вигідним підприємству.

Різниця у розглянутих підходах полягає у різному трактуванні законодавчих норм та порядку їх застосування. Сприяє цьому неоднозначність законодавчих норм та можливість їх тлумачення у той чи інший бік. Сучасний стан вітчизняного податкового законодавства дозволяє так званій «люфт» і спотворює варіантність застосування його норм. Бухгалтерська творчість виступає як форма відповіді на виклики законодавчого поля крізь призму інтересів, з одного боку, бізнесу з іншого, держави. Бухгалтер-практик знаходиться в постійних «лещатах» цих протилежних інтересів. Вибір варіанту дії залежить від його власних знань, вмінь, аналізу і розуміння ситуації. Не останню роль грає професійність позиції і, навіть, від свідомості як фахівця та людини.

Сприяє розвитку креативного підходу до обліку як до творчої праці тенденція відокремлення певної частини бухгалтерів у так звану категорію «просунутих спеців». Для останньої характерні такі професійні риси: глибоке знання норм податкового, цивільного, господарського, у тому числі й бухгалтерського, законодавства; креативний, новаторський, аналітичний стиль мислення; вміння аналізувати конкретні ситуації підприємства в комплексі факторів; досвід практичної роботи на відповідальних посадах; вміння брати на себе певні ризики у прийнятті рішень.

Як що бухгалтер разом з юридичною службою зможуть довести правоту своїх суджень та рішень у суперечках із контролюючими органами, стверджувати про шкідливість креативного підходу до обліку, як це роблять певні дослідники, не доводиться.

За таких умов прибічникам анті креативного підходу до обліку навряд чи вдасться звинуватити такого «бухгалтера-креативника» у перекрученні звітної інформації щодо податків та шкоді підприємству або державі.

Стосовно єдиного податку. Креативна складова роботи бухгалтера пов'язана з побудовою доказової бази за принципом «на всяк випадок» або «лише за нормою закону». Доволі часто останній принцип йде в супереч з позицією податкового органу. Наприклад, у листі ДПС України від 06.01.2012 р. № 432/6 «Про деякі питання

спрощеної системи оподаткування» податковий орган стверджує, що СПД 1, 2 і 3 груп, які не є платниками ПДВ, зобов'язані мати документальне підтвердження своїх доходів і витрат і зберігати їх не менше 1095 днів [3].

Зауважимо, що така позиція суперечить нормам ПКУ, на яких ґрунтується спрощене оподаткування. Відповідно до статті 292 ПКУ суб'єкти спрощеної системи оподаткування зобов'язані вести лише облік доходів. Податківці у згаданому листі «від себе» додали ще й необхідність документального підтвердження витрат діяльності такого суб'єкта. Як тут чинити бухгалтеру: дотримуватися норми ПКУ чи то офіційних роз'ясень ДПС ?

В даному випадку креативний підхід передбачає або економію коштів на штрафних санкціях з боку органів ДПС, або раціоналізацію обліку та звітності. За першим варіантом необхідно запасатися не обов'язковими документами на здійснені витрати на випадок витребування їх інспектором ДПС, що збільшує витрати на адміністрування єдиного податку з боку підприємства. За другим підходом креативними будуть дії зі спрощення обліку та дотримання букви ПКУ. Хоча ймовірно застосування штрафних санкцій, які можна спростувати у суді [4].

Отже, систематизація випадків застосування креативного підходу дозволяє виділити такі його сфери:

1. Стосовно ПДВ: розмір звичайних цін на товари (роботи, послуги) у випадках, передбачених розділом У ПКУ; період відображення змін напряду використання придбаних товарів (робіт, послуг); повнота формування бази податкових зобов'язань та податкового кредиту тощо;

2. Стосовно податку на прибуток: порядок визнання та визначення сум доходів та витрат в системі податкового обліку; порядок групувань оподатковуваних доходів вт витрат, вибір способу визначення звичайних цін в умовах трансфертного ціноутворення тощо;

3. Стосовно єдиного податку: необхідність підтвердження витрат платника ЄП; достатність підтверджень для сум доходів платника ЄП тощо.

Конкретні напрями врегулювання ймовірних (спірних, дискусійних) положень платнику податків доцільно зазначити у наказі про облікову політику.

Таким чином, парадигму креативного підходу стосовно норм податкового законодавства неможливо становити як одно векторну. Її спрямованість залежить, по-перше, від виду податку, його бази, по – друге, від певних факторів, які притаманні господарської ситуації конкретного підприємства, по-третє, від офіційних та неофіційних трактувань і тлумачень норм законодавства, які можливо застосувати до таких ситуацій.

Список використаних джерел:

1. Податковий кодекс України, прийнятий Верховною Радою України від 02.12.2010 р., № 2755-VI [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakonl.rada.gov.ua>
2. Кучер С.В. Податковий кодекс України як інструмент вирішення проблем бухгалтерського обліку податку на прибуток / С.В. Кучер // Економіка промисловості. – 2010. – № 52(4). – С. 29–35.
3. Лист ДПС України від 06.01.2012 р. № 432/6 «Про деякі питання спрощеної системи оподаткування».
4. Науково-практичний коментар Податкового кодексу України : в 3-х т. / за ред. М. Я. Азарова. – К. : Міністерство фінансів України, Національний університет ДПС України, 2010. – 2389 с.

УДК338.32.053.3

*Мацюра С.І.,
к.е.н., доцент кафедри
економіки та стратегії підприємств,
ДВНЗ «КНУ» КЕІ,
Підпанок А.О.,
аспірант,
ДВНЗ «КНУ» КЕІ*

ЕКОНОМІЧНІ АСПЕКТИ ЩОДО СТАНУ ВИРОБНИЧИХ ПОТУЖНОСТЕЙ НА КРИВОРІЗЬКИХ ЗАЛІЗОРУДНИХ ГІРНИЧО-ЗБАГАЧУВАЛЬНИХ ПІДПРИЄМСТВАХ

Постановка проблеми. Для визначення рівня економічної ефективності роботи промислового підприємства, тобто встановлення кількісного відношення між результатами виробництва й витратами засобів виробництва й праці, необхідно знати його виробничу потужність.

Розглядаючи виробничу потужність на підприємствах гірничої галузі стає очевидним, що в системі техніко-економічних показників підприємства вона посідає одне з головних місць. Це пояснюється тим, що виробнича потужність є не тільки базою для обґрунтованого планування видобутку корисних копалин, вона також слугує основою для розробки плану підвищення ефективності виробництва, планів з розширення окремих технологічних ланок, виявлення резервів росту виробництв та ін. Проблема обґрунтування виробничої потужності та рівня її використання багатогранна та має тісний зв'язок практично з всіма проблемами підприємства, планування та управління виробництвом. Підтримка на протязі тривалого періоду часу високого рівня завантаження фізично зношених потужностей створює значний ризик виробничої нестабільності.

Аналіз останніх досліджень. Розв'язанню найважливіших проблем підвищення ефективності використання виробничих потужностей промисловості приділяється постійна увага з боку наукових і практичних фахівців. Дослідженню актуальних економічних проблем формування і функціонування виробничих

потужностей, методам їх визначення, ресурсному забезпеченню і ефективності використання присвячено роботи Н. Авдєєнко, Н.І. Іванов, Г.Я. Кожекін, Л. А. Костовецька, Р.Г. Маніловський, В. Г. Мацєєв, В.Ф. Протасов, М. А. Рєзавов, О.В. Селянкіна. Незважаючи на велику кількість і різноплановість досліджень, недостатньо вивченою залишається проблема ефективного використання виробничої потужності гірничо-збагачувальних підприємств Криворізького регіону, економічні механізми її формування та стратегічного забезпечення в умовах ринку, що свідчить про актуальність дослідження.

Метою статті є всебічний аналіз проблеми формування та використання виробничої потужності підприємств гірничої галузі Криворізького регіону в сучасних умовах господарювання.

Виклад основного матеріалу. Потужність підприємства – один з найважливіших параметрів, який визначається точністю гірничоекономічних розрахунків, вибором способів розробки корисних копалин, застосованими технікою і технологією проведення гірничих робіт, обґрунтовністю і ймовірністю методів планування та управління підприємством, а також ефективністю його роботи в цілому [3, с. 121]. Співвідношення розміру річного видобутку корисних копалин з виробничою потужністю підприємства характеризує ступінь використання виробничої потужності. Її недостатнє використання призведе до суттєвого зростання собівартості видобутку корисних копалин.

На основі наукової класифікації умов (обставин факторів) виробництва й існуючої інформації про показники роботи формується виробничо-економічна інформація з ділянок, робочих місць і процесів виробництва промислового підприємства. За кожним процесом (або операцією) виробництва в технологічній послідовності повідомляються (збираються) основні, вирішальні в конкретних умовах обставини факторів, від зміни яких залежать техніко-економічні показники роботи на тому або іншому робочому місці (ділянці). Виробнича програма повинна виходити й базуватися на виробничу потужність із рахуванням ліквідації реальних «вузьких місць», здійснених за плановий період й забезпечуючи її нарощування. Для всебічного розкриття форми й змісту понять про потужності підприємства, зокрема гірничої промисловості, необхідно розглянути існуючу інформацію про

показники, що характеризують використання потужності, і про причини, що обумовлюють зміну цих показників.

Розрахунок виробничої потужності підприємства роблять, зазвичай, у натуральних одиницях по основних переділах гірничо-збагачувального процесу. Таким чином виробничу потужність підприємства з видобутку й переробки рудної сировини можна представити як похідну величину від фонду часу роботи устаткування і машино ємності продукції. З іншого боку – це закон технічного прогресу засобів виробництва, що базується на принципі пропорційності засобів праці [2, с. 248].

Криворізький залізорудний басейн – основна сировинна база металургійного комплексу України. Тут зосереджено 77% балансових запасів руди та 80 % діючих виробничих потужностей з видобутку й переробки залізорудної сировини. В останні роки спостерігається стійка тенденція росту об'ємів виробництва, а саме у 2012 році видобуто 67,9 млн. т товарної руди, що становить 79% загального обсягу по Україні, що говорить про поступовий вихід залізорудної галузі з економічної кризи. На даний момент фінансові потреби галузі для проведення модернізації та реконструкції діючих виробничих потужностей оцінюються не менше, як у 3 млрд. грн.

Зазначимо, що діяльність гірничо-збагачувальних підприємств (ГЗП) має свої особливості, які зумовлено:

- залежністю економічних показників від гірничо-геологічних умов залягання та видобутку корисних копалин;
- обмеженістю запасів корисних копалин у родовищі, терміном функціонування підприємства та обсягом виробництва;
- погіршенням умов експлуатації родовища за глибиною та часом його відроблення;
- загостренням взаємовідносин із навколишніми суб'єктами внаслідок погіршення екологічного стану в регіоні [4, с.249].

Реальність ринкового господарства внесла в діяльність ГЗП суперечливі за своєю сутністю фактори: потенційна можливість придбання фактично будь-якого ефективного гірничого обладнання провідних фірм світу, що було проблематично ще півтора десятиліття тому, і відсутність фінансових коштів для масштабних закупівель, здатних кардинально змінити становище з активною частиною основних виробничих засобів.

Реформування гірничої промисловості спрямоване на радикальне зростання її ефективності, яка виступає сьогодні як імператив поступового розвитку виробництва. В цьому контексті представляє зацікавленість оцінка стану, в якому сьогодні знаходяться ГЗП. Динаміка виробництва концентрату гірничими підприємствами Кривбасу за 2005-2012 рр. наведено на рис. 1.

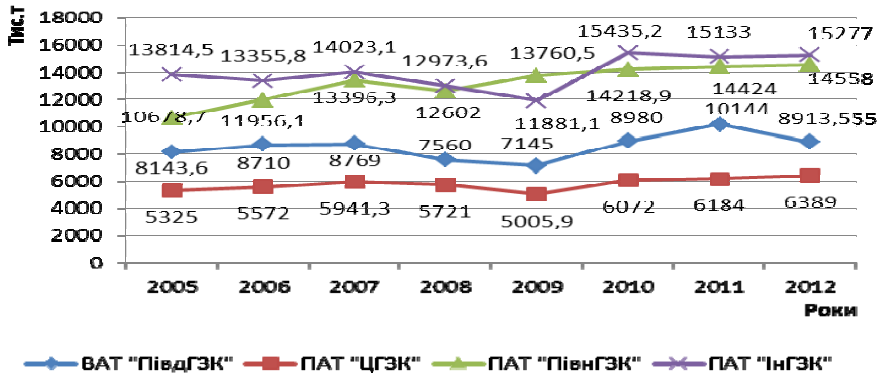

Рис. 1. Динаміка випуску концентрату підприємствами Криворізького регіону у 2005-2012 рр., тис. т.

З наведеного рис. 1 видно, що зміни в обсягах виготовлення концентрату за 8 років відбувалися нерівномірно. Після 2007 р. повному відновленню об'ємів виробництва перешкоджала світова фінансово – економічна криза, що розпочалась, саме тому, у 2008 р. спостерігається зменшення випуску концентрату по всім ГЗП. Найбільші темпи росту обсягів виготовлення товарного концентрату за 2005-2012 рр. спостерігалися у ПАТ «ПівнГЗК» (36,33%), а найменші – у ВАТ «ПівдГЗК» - (9,45%). У ПАТ «ІнГЗК» темпи росту випуску концентрату починаючи з 2008 р. були повільними, що пов'язане із більш пізнім приєднанням активів комбінату до фінансової групи Метінвест та початком реалізації програми оновлення виробничого процесу.

Слід відмітити, що діючі виробничі потужності по видобутку та переробці залізорудної сировини з урахуванням перспективного розвитку ГМК України на теперішній час забезпечують зростаючий

попит внутрішнього та зовнішніх ринків збуту товарної продукції. Разом з тим, на багатьох підприємствах існують резерви зростання виробничих потужностей по видобутку та переробці сировини (рис. 2).

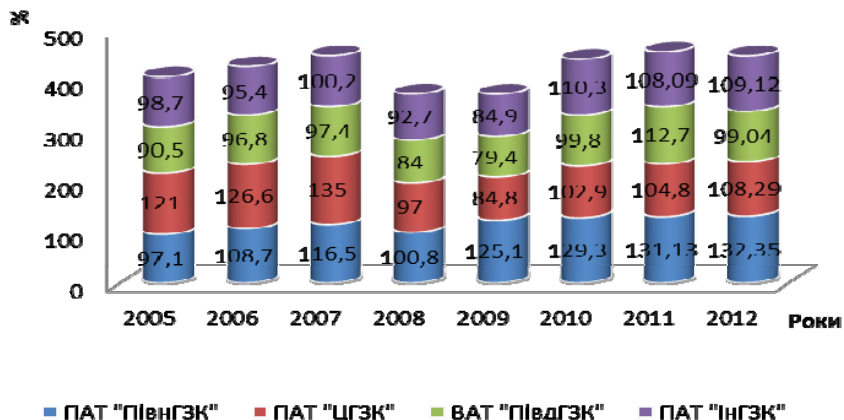

Рис. 2. Загальне освоєння виробничих потужностей ГЗП Кривбасу по концентратам залізорудним у 2005-2012 рр.

Зростання рівня освоєння виробничих потужностей по всім гірничо-збагачувальним підприємствам пояснюється зростанням попиту на металургійну сировину. Ці обставини утворюють реальні передумови для подальшої стабільної роботи підприємств.

Одним із найважливіших завдань підвищення ефективності використання інвестицій та основних засобів є своєчасне введення в експлуатацію нових їх видів та виробничих потужностей, швидке їх освоєння. Скорочення термінів введення в експлуатацію нових основних засобів дозволяє швидше одержати додаткову готову продукцію, прискорити оборот і тим самим уповільнити наступ їхнього техніко-економічного старіння, підвищити ефективність суспільного виробництва в цілому.

Так, однією з важливих проблем забезпеченості безперебійного функціонування виробничого процесу ГЗК Кривбасу є старіння технічної бази (знос обладнання сягає до 70% його первинної вартості), рис.3.

З рис. 3 видно що на протязі 2005-2008 рр. по всім підприємствах рівень зносу обладнання коливався в межах 50-60%. Особливо велике зношування устаткування на ПАТ «ІнГЗК», хоча там з 2005 року намітилося якісне зрушення: було придбане нове обладнання, що дало змогу знизити відсоток зношення.

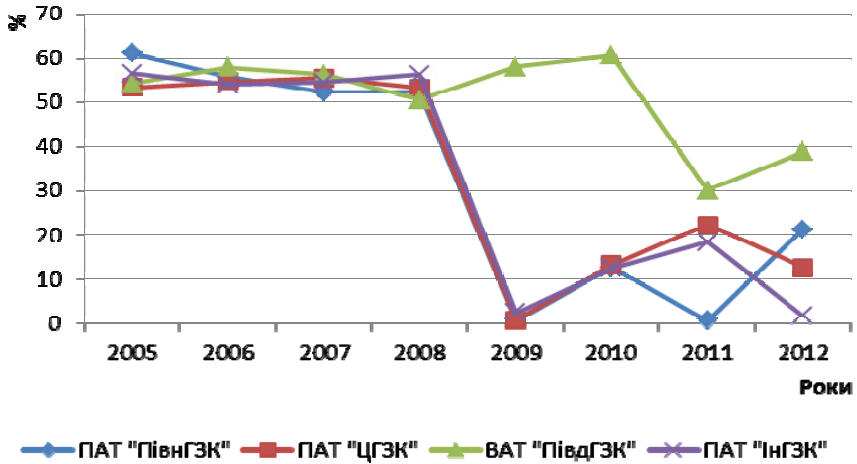

Рис.3. Ступінь зносу технологічного обладнання основних засобів за 2005-2012 рр.

Процеси відтворення техніко – технологічної бази на ПАТ «ІнГЗК» за останні два роки здійснювалися в напрямку поліпшення екскаваторного парку (зношення їх досягло 80%), зміни техніки на однотипну, що дозволяє підвищити коефіцієнт технічної готовності та забезпечити взаємозамінність обладнання.

З початку 2009 рр. на таких підприємствах як ПАТ «ІнГЗК», ПАТ «ЦГЗК», ПАТ «ПівнГЗК» відбулось збільшення суми первісної вартості основних засобів за рахунок введення в експлуатацію придбаних та збудованих у процесі будівництва основних засобів, та здійсненої переоцінки основних засобів. Так, знос на ПАТ «ПівнГЗК» зменшився порівняно з 2008 р. на 51,57% та становив 0,63%, на ПАТ «ЦГЗК» - 52,3%, на ПАТ «ІнГЗК» - на 53,81%. Зазначимо, що на ВАТ «ПівдГЗК» таких змін не відбувалось лише у 2011-2012 рр. знос зменшився порівняно 2010 р. на 21,7%

Зрозуміло, що проблема інтенсифікації відтворення основних засобів не може бути вирішена без розв'язання завдань пов'язаних з питанням використання виробничих потужностей. Інтенсифікація відтворення засобів праці повинна бути спрямована не на просте насичення виробництва новими засобами праці, а на таке їх впровадження, яке забезпечить зростання спряжності та збалансованості існуючих потужностей, а також нарощування їх обсягів, що в свою чергу, забезпечить прискорену віддачу фондів.

Головним завданням скорочення ступеня зносу основних фондів є зростання частки капітальних інвестицій, які направлені на оновлення їх активної частини. На теперішній час, підприємства залізничного комплексу потребують значних інвестицій, необхідність залучення яких пов'язана з тим, що сировинна база гірничорудної підгалузі України по якісним показникам (відсотковий вміст заліза, шкідливі домішки, фізико-хімічні властивості руди) поступається ряду закордонних підприємств [1, с. 134]. Враховуючи, що роботи здійснюються на значних глибинах, а тому видобуток сирової руди та виробництво товарної залізної продукції, при існуючих традиційних технологіях та обладнанні, вимагають значних енергетичних та матеріальних витрат, для зниження яких необхідно проведення цілеспрямованої інноваційної політики. Динаміка інвестицій в основний капітал ГЗК Кривбасу за 2005-2012 рр. наведено на рис. 4.

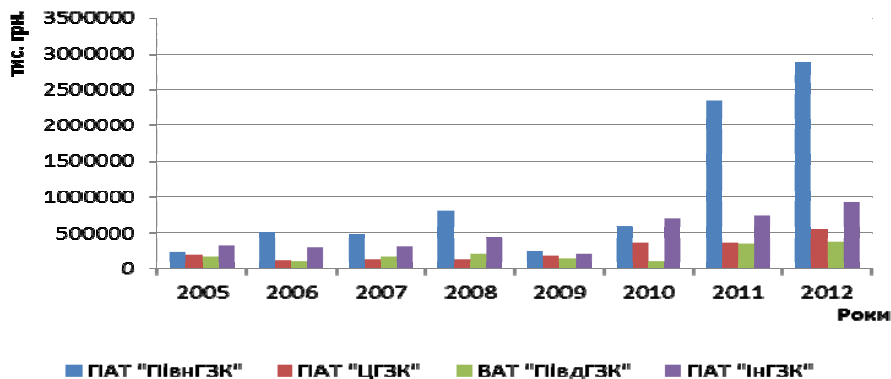

Рис.4. Динаміка обсягів капітальних вкладень на ГЗК Кривбасу за 2005-2012 рр.

З рис. 4. видно, що на гірничо-збагачувальних підприємствах обсяги капітальних вкладень значно зросли у порівнянні з відповідним періодом минулого року ПАТ «ЦГЗК» - на 52%, ПАТ «ІнГЗК» - на 22,6%, ВАТ «ПівдГЗК» на 7,3%. ПАТ «ПівнГЗК» - у 22 рази. Значне зростання капітальних вкладень на ПАТ «ПівнГЗК» у 2011-2012 рр. пояснюється впровадженням програми технічного переозброєння цехів та кар'єрів Первомайському та Анівському. В цілому протягом 2011-2015 років в модернізацію комбінату планується вкласти понад 8 млрд. грн.

У числі основних проєктів – будівництво комплексу циклічно-поточної технології скельного розкриття у Первомайському кар'єрі. Збільшує фінансування в реконструкцію та модернізацію а ПАТ «ЦГЗК»: за 5 місяці 2012 р. підприємство інвестувало в технічне переоснащення понад 200 млн. грн.

Разом з тим, певне зростання капітальних інвестицій за останні роки не дозволяє на більшості підприємствах сировинного комплексу швидко обновили фізично та морально застаріле обладнання. Так, на ВАТ «ПівдГЗК» за 2005-2010 рр. скорочення обсягів капітальних вкладень складало 35,3%. У зв'язку з чим, на підприємстві у липні 2010 р. був проведений аналіз виробничого ланцюга, виявлені вузькі місця та у межах реалізації «Програми підтримки 2010» реалізується програма по їх ліквідації. Бюджет проєкту 95,2 млн. грн., фактичні інвестиції у 2010 р. становили 28,8 млн. грн., термін впровадження проєкту 2010-2011 рр.

Однак сьогодні, не зважаючи на ситуацію яка склалася, політика керівництва гірничо-збагачувальних підприємств націлена на збільшення обсягів переробки сировини, зростання якісних показників продукції, зниження її собівартості на основі ефективного використання виробничого та науково-технічного потенціалу, реінжирування процесів управління та інновацій в технології. Розроблені та прийняті до виконання програми стратегічного та технічного переозброєння на період до 2015 року, реалізація яких дозволить здійснити кардинальне оновлення основних фондів підприємства, проведення досліджень та впровадження нових технологій.

Висновки. Гірничо-збагачувальні підприємства мають великі можливості для підвищення ефективності використання потужностей шляхом раціональної побудови систем машин за рахунок маневрування наявними у них потужносними ресурсами.

Особливо значні резерви такого маневрування можна виявити в складі технологічного устаткування. Але в усіх випадках вони повинні бути спрямовані на підвищення ефективності використання потужностей діючих підприємств та їх підрозділів. Також необхідно достатньо чітко враховувати, що існують певні проблеми, пов'язані з процесом вимірювання й оцінювання показників виробничої потужності з причини обмеженості їх дослідження. На першому плані залишаються невирішеними питання, яким чином окремі показники мають бути включені до виробничої потужності та якими мають бути їх вимірники.

Перспектива розвитку залізорудної промисловості буде залежати від своєчасного вирішення назріваючих проблем, які характерні для всіх гірничих підприємств, враховуючи специфіку гірничорудного виробництва. Стійке економічне зростання з урахуванням низького техніко-технологічного рівня потужностей можливе лише при великих джерелах інвестиційного розвитку.

Список використаних джерел:

1. Бабец Е.А. Сборник технико-экономических показателей горнодобывающих предприятий Украины в 2009-2010 г.г.: Анализ мировой конъюнктуры рынка ЖРС 2004-2011г.г. / Е.К. Бабец, Л.А. Штанько, В.А. Салганик, И.Е. Мельникова, А.В. Петрухин, С.Я. Гребенюк, В.О. Терещенко, Е.В. Нусинова. – Кривий Ріг: Видавничий дім, 2011. – 329 с.
2. Іщенко М.І., Прокопенко В.І. Технологіко-економічне обґрунтування структури виробничої потужності гірничо-збагачувальних комбінатів//Вісник КТУ.-Вип.17.-Кривий Ріг: КТУ, 2007.-С.247-251.
3. Темченко А.Г. Методологічні основи обґрунтування виробничої програми гірничих підприємств / А.Г.Темченко, С.В. Максимов // Вісник Криворізького технічного університету: Зб. наук. праць. – Кривий Ріг, КТУ, 2003. – Вип. 2. – С. 121-125
4. Турило А.М. Дослідження тенденцій розвитку гірничо – збагачувальних комбінатів Кривого Рогу / А.М. Турило, В.О. Будяк // Вісник Криворізького технічного університету: Зб. наук. праць. – Кривий Ріг, КТУ, 2009. – Вип. 23. – С. 249-252

*Л.Г. Михальчишина,
к.е.н., доцент,
Вінницький національний
агроекологічний університет*

РОЛЬ ТА ОСНОВНІ ФУНКЦІЇ РИНКУ ЦІННИХ ПАПЕРІВ

У статті розглянуто розвиток та регулювання ринку цінних паперів, визначено місце ринку цінних паперів в структурі фінансового ринку. Наведено основні функції ринку цінних паперів, визначено учасників ринку.

Ринок цінних паперів є важливою складовою ринкової економіки, що сприяє зміцненню та поліпшенню фінансової системи країни, створенню необхідних резервів капіталу, залученню вітчизняного та іноземного капіталу, вільному та ефективному переливу фінансових коштів із малорентабельних галузей та регіонів у високорентабельні, а також із сегментів ринку, де є надлишок капіталу, у сегменти, де відчувається його брак. Останнім часом ринок цінних паперів набув швидкого розвитку, що свідчить про важливість виконуваних ним функцій. На сьогоднішній день питання функціонування ринку цінних паперів є достатньо актуальним оскільки купівля-продаж цінних паперів є джерелом надходження коштів на фондовий ринок.

Вітчизняними науковцями, які досліджували питання функціонування ринку цінних є О.М. Мозговий, В.П. Ходаківська, В.В. Беляєв, С.О. Довгий, М.П. Войнаренко, В.Г. Козак, Н.Б. Кашена, О.Н. Мозговой, С.З. Мошенський.

У сучасній економіці цінні папери та ринок цінних паперів є найважливішими складовими, які забезпечують ефективне функціонування всього ринкового механізму. Сучасний стан розвитку українського ринку цінних паперів повторює світові історичні тенденції розвитку, і багато в чому залежить від напрямків розвитку міжнародних фондових ринків. Розвиток національного фінансового ринку суттєво полегшує інтеграцію в світовий фінансовий ринок та сприяє залученню іноземного капіталу в національну економіку через розміщення цінних паперів.

Державне регулювання ринку цінних паперів здійснюється за допомогою Національної комісії з цінних паперів та фондового ринку. Даною комісією регулювання ринку цінних паперів та фондового ринку здійснюється на основі розроблених та затверджених нормативних актів, законів та положень. Комісією здійснюється контроль за дотриманням вимог законодавства, ліцензування, реєстрація ліцензованих учасників.

Якщо розглядати фінансовий ринок як систему, ринок цінних паперів є підсистемою фінансового ринку, який поділяється на первинний та вторинний фондові ринки, в свою чергу вторинний ринок поділяється на біржовий та позабіржовий ринки цінних паперів. Структура ринку цінних паперів наведена на рис. 1.

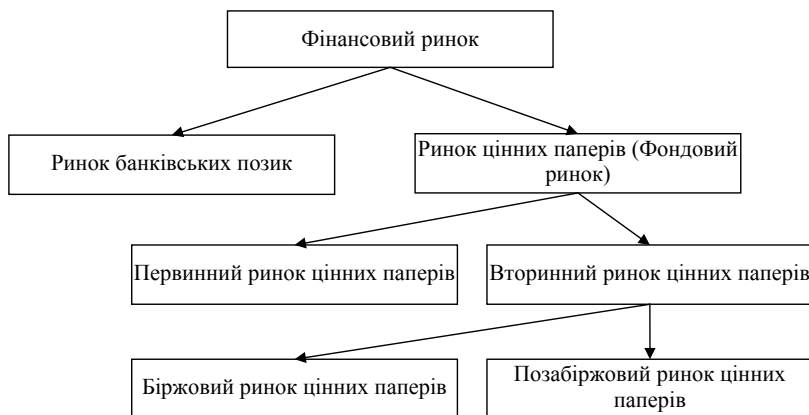

Рис. 1. Структура ринку цінних паперів [1]

Згідно структури ринку цінних паперів наведеної на рис. 1 можна сказати, що ринок цінних паперів є частиною фінансового ринку та забезпечує можливість швидкого переходу фінансових засобів в різні сектори економіки, що сприяє активізації інвестицій.

З початком створення великих підприємств торгівля акціями стала розповсюдженою. Початківцями в цій справі були голландці та англійці, які розгорнули широку торгівлю в регіоні Індійського океану. Разом з торговими спілками в Англії в XVI-XVIII ст. почали створювати подібні об'єднання для освоєння потужних родовищ корисних копалин, суднобудування тощо. Такі проекти

вимагали великого капіталу. Необхідні кошти нагромаджували шляхом об'єднання капіталу членів спілок (акціонерних товариств), або позичали. При цьому укладали певні фінансові угоди, які описували умови кредитування того чи іншого проекту [3]. Для юридичного оформлення таких фінансових операцій ввели в дію певні боргові зобов'язання або цінні папери – які були прототипом сучасних акцій, які, наприклад, у Лондоні вільно продавали і купували на вулицях і в кафе.

Варто зазначити, що вже тоді акції купувалися та продавалися за ринковою вартістю. На відміну від інших товарів, при купівлі-продажу акцій об'єктом виступала не сама акція, а популярність та вартість акціонерного товариства, що випустило в обіг даний цінний папір.

Найбільшу потребу у грошових коштах, як багато століть тому, так і сьогодні, виявляла держава. Документом, який надавав гарантію повернення коштів, наданих у позику державі та сплату відповідного доходу від надання такої позики, була облігація.

Згодом емітентами облігацій були не тільки держави, а й уряди окремих міст, перекупники та акціонерні товариства. Це сприяло розвитку ринку цінних паперів.

У 1773 році в Лондоні створено перший організований ринок цінних паперів – Лондонська фондова біржа. З того часу і до сьогодні поряд зі стихійним “вуличним” ринком цінних паперів функціонують і організовані ринки – фондові біржі. Варто зазначити, що такі ринки мали величезне значення для бурхливого розвитку торгівлі та промисловості. Перша американська фондова біржа з'явилась в 1791 році в місті Філадельфія, а в 1792 році з'явилась предтеча відомої Нью-Йоркської фондової біржі. Спочатку біржі вели торгівлю не стільки акціями, скільки облігаціями, які охоче випускали уряди та залізничні компанії, які потребували величезних капіталів для створення інфраструктури великого машинного виробництва.

Серед найбільш значимих передумов формування фінансового ринку в Україні слід виділити такі: розвиток альтернативного сектора економіки, формування ринкової інфраструктури, комерціалізація банківської сфери, відміна монополії зовнішньої торгівлі, пільговий порядок оподаткування доходів із цінних паперів, відсутність силового державного

регулювання операцій із цінними паперами. Все це дозволяє посилити платоспроможний попит, який вже зараз формується на ринковій основі. Основним критерієм повинні стати вигідність вкладання капіталу в рамках ринкового механізму і конкурентоспроможність тих, хто хоче його залучити [4].

У розвитку та формуванні ринку цінних паперів України можна виділити два етапи. Перший етап характеризується політикою державного “невтручання”, відсутністю протягом тривалого часу єдиної концепції його формування. Фондовий ринок розвивався сам по собі. Другий етап розвитку характеризується більш активною і конструктивною участю держави, спрямованою на розвиток інфраструктури ринку, формування правового забезпечення та системи регулювання.

В Україні фондовий ринок почав розвиватись у XVIII ст. Одеська фондова біржа була створена в 1796 р., що було на 40 років раніше створення фондової біржі в Москві і на 80 років раніше створення Токійської фондової біржі в Японії. Цінні папери допускались на біржу тільки після ретельної перевірки фінансового стану їх власника, за подання неправдивих відомостей притягували до кримінальної відповідальності, дію маклерів контролював біржовий комітет, урядова комісія постійно стежила за проведенням котирувань цінних паперів [2, с. 6].

На сучасному етапі ринок цінних паперів України значно відстає від рівня його розвитку як у промислово розвинених країнах, так і у країнах із розвинутою економікою та не відповідає потребам економіки.

При розгляді функціонування ринку цінних паперів необхідно також зауважити про учасників фондового ринку. Так, учасниками фондового ринку є емітенти, інвестори та професійні учасники фондового ринку. Так інвестори поділяються на стратегічні, інституційні та приватні. Основною метою стратегічних інвесторів є володіння акціями та можливість управління акціонерним товариством, в той час як інституційні інвестори купують цінні папери компаній з метою формування фондового портфелю. Приватні інвестори вкладають кошти у цінні папери та не претендують на участь в управлінні акціонерним товариством і не формують фондові портфелі. Емітентами на ринку цінних паперів

виступають як акціонерні товариства, так і банківські установи, які здійснюють емісію акцій. Слід також наголосити про велику групу професійних учасників фондового ринку. Такими учасниками є кредитні організації, фінансові компанії, консультанти, фінансові брокери, дилери. Основними видами професійної діяльності є брокерська, дилерська, андеррайтингова діяльність, діяльність з управління цінними паперами, розрахунково-клірингова діяльність, депозитарна, діяльність з ведення реєстру власників цінних паперів.

Ринок цінних паперів займає важливе місце в системі ринкових відносин і виконує безліч функцій. Однією з основних функцій є регулювання та спрямування фінансових потоків. Ринок цінних паперів не може функціонувати без грошових коштів. На сьогоднішній день існує два основних ринкових способи спрямування та регулювання фінансових потоків, ринок цінних паперів та ринок банківських позик. Якщо фінансові ресурси не будуть надходити на ринок, то він припинить функціонувати нормально. Ще однією функцією ринку цінних паперів є залучення інвестицій. Залучення інвестицій здійснюється через механізм купівлі-продажу цінних паперів. Важливою функцією ринку цінних паперів є функція “природного відбору” в економіці, яка здійснюється внаслідок перерозподілу пакету акцій, а в першу чергу контрольного пакету акцій.

Отже, ринок цінних паперів в Україні перебуває на стадії формування, для більш ефективного формування та розвитку ринку необхідним є налагодження системи законодавства, яка б дозволяла повною мірою виконувати всі функції ринку цінних паперів. Ринок цінних паперів не може здійснювати своє функціонування без залучення коштів від здійснення операцій з цінними паперами. При успішному виконанні функцій ринок цінних паперів отримуватиме додаткові надходження, що також сприятиме подальшому та швидшому розвитку ринку відповідно до міжнародного рівня.

Список використаних джерел:

1. Анесянц С.А. Основы функционирования рынка ценных бумаг: Учеб. пособие. / С.А. Анесянц – М.: Финансы и статистика, 2004. – 144 с.

2. Войнаренко М.П. Корпоративні цінні папери: обліково-фінансовий аспект: монографія / М.П. Войнаренко, С.З. Мошенський, Н.А. Пономарьова. – Житомир: ЖДТУ, 2006. – 260 с.

3. Запорожан А.Я. Все об акциях. / А.Я. Запорожан – СПб: Питер, 2001. – 256 с.

4. Ходаківська В.П. Ринок фінансових послуг: навчальний посібник / В.П. Ходаківська, О.Д. Данілов – Ірпінь: Академія ДПС України, 2001. – 501 с.

*Л.Є.Момотюк,
к.е.н., доцент,
Національна академія
статистики, обліку та аудиту*

УДОСКОНАЛЕННЯ МЕТОДОЛОГІЇ ОЦІНЮВАННЯ ФІНАНСОВОЇ ДІЯЛЬНОСТІ В СИСТЕМІ НАЦІОНАЛЬНИХ РАХУНКІВ

Постановка проблеми. Рахунки Системи національних рахунків (далі – СНР) та відповідні макроекономічні показники є основним засобом розроблення макроекономічної та грошово-кредитної політики держави. Також, СНР, яка дає можливість отримувати достовірну, докладну, аналітично орієнтовану інформацію, необхідну для макроекономічного аналізу та прогнозування, використовується в Україні для розроблення заходів щодо вдосконалення бюджетної політики, підвищення якості управління державними та місцевими фінансами, формування грошово-кредитної та валютної політики, зміцнення фінансової стабільності, урегулювання стану платіжного балансу та в цілому для характеристики економіки.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Проблемам створення, розвитку та функціонування СНР присвячені праці вітчизняних вчених та практиків: Герасименка С.С. [1], Головка В. А. [2, 3], Манцурова І.Г. [4], Моторина Р.М. [5], Нікітіної І. М. [1] та інших. Однак недостатньо дослідженими в теоретичному плані залишаються питання, пов'язані з необхідністю удосконалення методологічних основ оцінювання фінансової діяльності в Системі національних рахунків.

Метою статті є удосконалення методології складання фінансового рахунку у Системі національних рахунків.

Для аналізу руху фінансів особливе значення має інформація рахунків нагромадження (рахунок капіталу, фінансовий рахунок) та дані про фінансові потоки. Звіти про фінансові потоки дають деталізоване уявлення про фінансові активи і пасиви, що характеризують відносини між секторами економіки, а також про

фінансові потоки між цими секторами та нерезидентами, які відображаються за фінансовим рахунком. Для аналізу руху фінансів, у першу чергу, використовується інформація рахунку капіталу, який складається за сектором нефінансових корпорацій, сектором фінансових корпорацій, сектором загального державного управління, домашніх господарств та некомерційних організацій, що обслуговують домашні господарства. В рахунку капіталу відображається рух та використання різних видів інвестицій у нефінансові активи – основні й оборотні. Таке інвестування змінює вартість основного капіталу, запасів матеріальних оборотних коштів, різних цінностей, що дозволяє отримати показник чистого кредитування (тобто здатність інституційного сектору до фінансування) або чистого запозичення (обсяг коштів, які отримані від інших одиниць). Показник чисте кредитування / чисте запозичення характеризує фінансово-економічний стан країни, оскільки він показує обсяг ресурсів, які держава надає іншому світу або, навпаки, отримує від іншого світу.

Якщо проаналізувати динаміку показників рахунку капіталу в 2005–2011 рр. (рис. 1), то можна зробити висновок, що в цілому Україна є позичальником (за винятком 2005 та 2009 рр., коли показник чистого кредитування склав 13156 млн грн та 516 млн грн відповідно). Так, показник чистого запозичення становив у 2006 р. 7745 млн грн, у 2007 р. він зріс до 26086 млн грн, у 2008 р. – до 67387 млн грн, у 2010 р. становив 791 млн грн, а в 2011 р. знову зріс до 60830 млн грн. Аналіз структури показника чистого кредитування / чистого запозичення показує, що в 2005–2011 рр. найбільше ресурсів запозичали сектор загального державного управління та нефінансові корпорації, найбільшими кредиторами виступали домашні господарства та фінансові корпорації, а невеликими кредиторами – некомерційні організації, що обслуговують домашні господарства. У 2009–2011рр. ця тенденція поглиблюється, запозичення нефінансових корпорацій зростають, і продовжують зростати кредитні ресурси сектору домашніх господарств, а фінансові корпорації із кредиторів (30,5 млрд грн у 2010 р.) стають позичальниками (–2,6 млрд грн у 2011 р.).

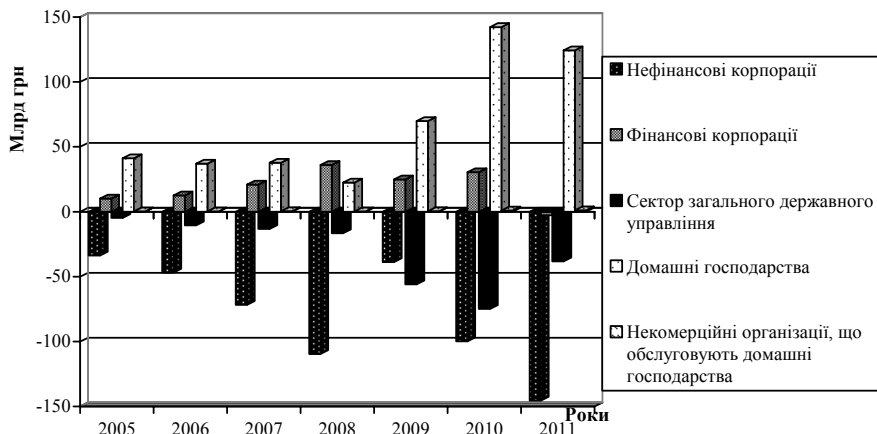

Рис.1. Динаміка показників чисте кредитування (+)/чисте запозичення (-)

Одним із найважливіших рахунків СНР є фінансовий рахунок, який відображає операції з фінансовими активами та зобов'язаннями, що здійснюються між інституційними одиницями національної економіки (резидентами) і між резидентами й іншими країнами світу (нерезидентами), а також показує роль окремих фінансових інструментів у цих операціях. Державним комітетом статистики України були розроблені та затверджені наказом від 16.02.2004 р. № 112 Методологічні положення щодо складання фінансового рахунку.

З метою забезпечення ідентичності складових фінансового рахунку у зазначених положеннях розроблено, по-перше, правила відображення фінансових операцій та їх обліку, визначено відмінність фінансових активів від нефінансових та зміни у фінансових активах, що не є операціями; виокремлено умовні фінансові активи, а також правила ведення обліку похідних фінансових інструментів; по-друге, класифікацію фінансових інструментів.

Фінансовий рахунок СНР складається з семи основних категорій фінансових інструментів, в основу класифікації яких

покладено взаємовідносини кредитора й позичальника, а також критерій ліквідності цих інструментів. Водночас виникає необхідність вдосконалення класифікації інструментів фінансового рахунку, правил відображення операцій у фінансовому рахунку, а також забезпечення надійності визначення фінансових активів та зобов'язань інституційних секторів економіки.

Аналіз динаміки показників фінансового рахунку показує, що в 2005 та 2009 рр. мало місце чисте кредитування, тобто залишок коштів у вигляді чистого заощадження, а в 2006, 2007, 2008, 2010 та 2011 рр. спостерігалася нестача фінансових ресурсів (чисте запозичення). Однак поглиблений аналіз показує, що навіть у 2009 р. держава була позичальником, хоча за підсумками року вона кредитувала нерезидентів (інший світ) в невеликому обсязі (516 млн грн). Якщо поррахувати різницю між фінансовими активами та фінансовими зобов'язаннями, то балансуюча стаття фінансового рахунку вказує на чисте запозичення в 2009 р. в обсязі 5909 млн грн, тобто держава фактично є боржником. Різниця між чистими активами і чистими зобов'язаннями (ЧК / ЧЗ) є своєрідним індикатором результативності національної економіки. Показники ЧК / ЧЗ у рахунку операцій з капіталом та у фінансовому рахунку мають бути однаковими.

Однак на практиці мають місце невідповідності між показниками ЧК / ЧЗ, що вимірюються з позиції нефінансових рахунків і у фінансовому рахунку (2005 р. – 959 млн грн, 2006 р. – (–555) млн грн, 2007 р. – 5940 млн грн, 2008 р. – (–4601) млн грн, 2009 р. – 6425 млн грн, 2010 р. – 11028 млн грн, 2011 р. – 12254 млн грн). Величина цієї різниці показує міру надійності національних рахунків. Тобто на практиці мають місце похибки спостережень, які в основному відповідають статті “Помилки та упущення” платіжного балансу. Внесок окремих інституційних секторів у загальну статистичну розбіжність у 2005–2011 рр. наведено в табл. 1. Дані таблиці 1 свідчать про значну незбалансованість у 2005 р. за секторами S.12 “Фінансові корпорації” та S.13 “Сектор загального державного управління” та в 2009 р. – за секторами S.11, S.12 та S.13. Так, у 2009 р. за сектором нефінансових корпорацій обсяг запозичень у рахунку капіталу оцінювався в 38,8 млрд грн, тоді як у фінансовому рахунку він складав 61,8 млрд грн.; запозичення

сектору державного управління оцінювалися, відповідно, в 55,9 млрд грн та в 36,7 млрд грн. У 2011 р. найбільша незбалансованість спостерігалася за сектором S.12: обсяг запозичень у рахунку капіталу оцінювався в 2,6 млрд грн, тоді як у фінансовому рахунку він складав 5,1 млрд грн.

Таблиця 1

**Основні показники фінансового рахунку України
в 2005-2011 рр.**

(млн грн)

Роки	Уся економіка			Сектори							
	ЧК/ЧЗ у рахунку капіталу	ЧК/ЧЗ у фінансовому рахунку	Статистична розбіжність	S.11		S.12		S.13		S.14	
				ЧК/ЧЗ у рахунку капіталу	ЧК/ЧЗ у фінансовому рахунку	ЧК/ЧЗ у рахунку капіталу	ЧК/ЧЗ у фінансовому рахунку	ЧК/ЧЗ у рахунку капіталу	ЧК/ЧЗ у фінансовому рахунку	ЧК/ЧЗ у рахунку капіталу та фінансовому рахунку	
2005	13156	12197	959	-33752	-30816	10155	-3212	-4750	-1451	1151	
2006	-7745	-7190	-555	-47042	-52187	12576	-15017	-10474	-7215	1141	
2007	-26086	-32026	5940	-71818	-78938	20873	-17899	-13335	-9335	1130	
2008	-67384	-62783	-4601	-109585	-113656	35994	-40486	-16624	-12387	1195	
2009	516	-5909	6425	-38765	-61795	24927	-22357	-55938	-36360	48296	
2010	-791	-11819	11028	-99752	-102163	30508	23251	-74865	-75630	142289	
2011	-60830	-73184	12254	-145487	-153682	-2574	-5066	-38292	-39472	124282	

Швидкі темпи розвитку економіки, посилення глобалізаційних тенденцій у сфері фінансів вимагають постійного перегляду та внесення змін до системи національних рахунків. При розробленні основних напрямів подальшого розвитку СНР автором запропоновано впровадження в класифікації фінансових інструментів фінансового рахунку похідних цінних паперів із визначенням підходів до їх обліку, перегляд СНР відповідно до рекомендацій СНР-2008, у т.ч. у частині визначення вартості послуг фінансових посередників, та продовження робіт у напрямі забезпечення якості статистичної інформації, що використовується для складання кварталних та річних фінансових рахунків.

Так, останнім часом особлива увага приділяється дослідженню та методологічному забезпеченню статистичного відображення одного з найскладніших компонентів фінансового рахунку – похідних цінних паперів. Це пов'язано з тим, що існують

особливості їх випуску та обігу, а також права на придбання чи продаж протягом терміну, визначеного договором. Для удосконалення статистичної оцінки похідних цінних паперів МВФ розробив документ під назвою “Статистичне вимірювання похідних фінансових інструментів”, який був прийнятий на сесії Статистичної комісії в 1999 р. На виконання вимог цього документа в класифікації фінансових інструментів фінансового рахунку було запроваджено окремий інструмент: F.7. “Похідні фінансові інструменти”.

Дослідження відображення похідних фінансових інструментів на основі нових міжнародних стандартів діяльності з їх вимірювання дозволяє зробити такі висновки:

1) похідні фінансові інструменти можуть бути визначені як такі, що прив’язані до конкретного фінансового інструменту, показника чи товару, за допомогою яких конкретні фінансові ризики можуть виступати як самостійний предмет купівлі-продажу на фінансових ринках;

2) біржові та позабіржові фінансові інструменти розцінюються як фінансові активи. Для обчислення вартості будь-якого похідного фінансового інструменту необхідно, щоб базова ціна була чітко визначена. За відсутності визначеної ціни продукту, що лежить в основі похідного фінансового інструменту, він не може бути оцінений, не може розглядатись як засіб збереження і, відповідно, не може розцінюватись як фінансовий актив;

3) процентні свопи та форвардні процентні угоди розглядаються як фінансові активи, а чисті наявні виплати за цими контрактами класифікуються як фінансові операції, а не як потоки доходів від власності, як це рекомендовано в СНР 1993 р.;

4) оскільки похідний фінансовий інструмент розглядається як фінансовий актив, його застосування є операцією, яка повинна враховуватися навіть у випадках поставки активів, що лежать в їх основі.

5) похідні фінансові інструменти розглядаються як окрема категорія інструментів фінансових активів у національних рахунках, а також як окрема функціональна група платіжного балансу, що відображає їх особливості.

Подальше вдосконалення та розвиток фінансового рахунку СНР базується на новій версії Системи національних рахунків 2008 р., яка представляє собою адаптовану версію СНР 1993 р. Для

відображення фінансового сектору до СНР–2008 рекомендується, в першу чергу, внести зміни щодо поглибленого розгляду та деталізації фінансових послуг. Насамперед це стосується удосконалення методології вимірювання послуг фінансових посередників, алгоритм якої зображено на рис. 2. Вимірювання послуг фінансових посередників можна здійснювати також непрямим методом – як різницю між відсотками, що отримують і виплачують фінансові посередники. У СНР–2008 непрямий метод обчислення вартості послуг фінансового посередництва був уточнений з урахуванням досвіду, отриманого в ході впровадження СНР–1993.

Розрахунок вартості послуг фінансових посередників для операцій з позиками і депозитами здійснюється окремо. У першому випадку ці послуги обчислюються шляхом множення середнього залишку позик за звітний період на різницю між ставкою відсотка за позиками і базисною відсотковою ставкою, а у другому – шляхом множення середнього залишку депозитів за звітний період на різницю між базисною відсотковою ставкою і ставкою відсотка за депозитами. Загальна величина послуг фінансових посередників дорівнює сумі послуг фінансових посередників за операціями з позиками і з депозитами. Розрахунок вартості послуг фінансових посередників проводиться для операцій з позиками і депозитами в рамках кожної групи фінансових посередників та для кожного інституційного сектору.

Національним банком України, починаючи з 2009 року, було здійснено перехід до складання фінансового рахунку з квартальною періодичністю. НБУ складає квартальні фінансові рахунки відповідно до міжнародних стандартів, на основі розроблених ним методологічних засад складання квартальних рахунків. Цей процес включає: а) накопичення даних із первинних джерел; б) компіляцію показників та балансування даних; в) поширення інформації.

Успішність складання і квартальних, і річних фінансових рахунків залежить від якості первинної інформації, яку отримують із основних та додаткових джерел. Основними джерелами цієї інформації є грошово-кредитна статистика, статистика державних фінансів, платіжного балансу й міжнародної інвестиційної позиції, що відображають фінансові зв'язки сектору фінансових корпорацій, сектору загального державного управління та нерезидентів.

Додаткові джерела отримання даних стосуються секторів нефінансових корпорацій та домашніх господарств, які не підлягають суцільному спостереженню і їх дані неможливо повністю охопити та деталізувати.

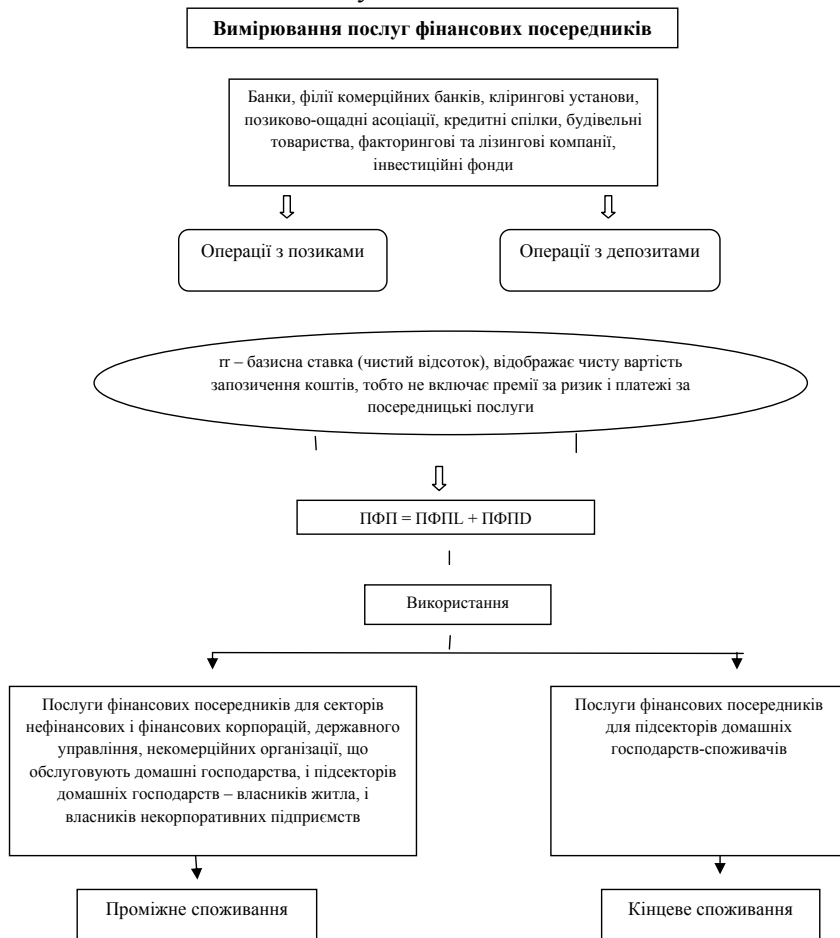

Рис.2. Методологія вимірювання послуг фінансових посередників

Основним завданням при складанні квартальних фінансових рахунків є визначення розбіжностей між статистичними даними,

тобто встановлення статистичної розбіжності. Існування статистичних розбіжностей між даними пояснюється, по-перше, різними підходами до оцінки вартості фінансових інструментів, по-друге, використанням різних первинних джерел та різною періодичністю подання звітів, по-третє, випадковими помилками. Побудова квартальних фінансових рахунків базується на багатьох первинних джерелах даних, які охоплюють грошово-кредитну статистику, статистику фінансів підприємств, статистику державних фінансів та звітність небанківських фінансових установ.

Дослідження зазначених джерел статистичної інформації дає підстави стверджувати, що існують питання щодо якості наявних статистичних даних для кожного інституційного сектору економіки. Так, якщо джерелами даних для сектору фінансових корпорацій слугують балансові звіти Національного банку України та інших депозитних корпорацій, що охоплюють всі підзвітні одиниці, то джерелом даних для сектору нефінансових корпорацій є фінансова звітність великих, середніх та малих підприємств, які не підлягають суцільному обстеженню на квартальній основі, тобто повному охопленню та деталізації даних. А дані сектору загального державного управління, що охоплює бюджетні організації та фонди загальнообов'язкового державного страхування, не завжди відповідають стандартам СНР та іноді не збігаються з даними звітів депозитних корпорацій. Щодо функціонування ринку цінних паперів, то немає якісної статистичної інформації про емісію та обіг цінних паперів, тобто відсутня статистика ринку цінних паперів за секторами економіки. У зв'язку з цим при складанні квартальних фінансових рахунків Національний банк України спирається, в першу чергу, на дані грошово-кредитної статистики.

Отже, в результаті дослідження ми дійшли наступних висновків: по-перше, аналіз динаміки показників рахунку капіталу та фінансового рахунку свідчить, що показник чистого запозичення становив вагомую частку у фінансуванні економіки держави, що є істотною характеристикою фінансово-економічного стану України; по-друге, на основі дослідження похідних фінансових інструментів з урахуванням нових міжнародних стандартів діяльності з їх вимірювання та з метою подальшого вдосконалення відображення фінансової діяльності в СНР запропоновано впровадження в

класифікації фінансових інструментів фінансового рахунку похідних цінних паперів із окресленням підходів до їх обліку; по-третє, подальше вдосконалення та розвиток фінансового рахунку СНР базується на новій версії СНР–2008, у т.ч. у частині визначення вартості послуг фінансових посередників.

Список використаних джерел:

1. Герасименко С.С. Система національних рахунків: [навч.посібник] / С.С. Герасименко, В.А. Головка, І.М. Нікітіна. – К.: ІВЦ Держкомстату України, 2005. – 217 с.
2. Головка В. Квартальні фінансові рахунки: методологічні та практичні аспекти складання / В. Головка, А. Тетерук // Вісник Національного банку України. – 2011. – № 8. – С. 12–18.
3. Головка В. Система національних рахунків України: вчора, сьогодні, завтра / В. Головка // Вісник Національного банку України. – 2011. – № 4. – С. 3–6.
4. Манцуров І.Г. Система національних рахунків як інструмент аналізу ефективності стратегії економічного зростання / І.Г. Манцуров // Стратегія економічного розвитку. – 2006. – Вип. 18. – С. 60–66.
5. Моторин Р.М. Система національних рахунків: Навч.посібник. – К.: КНЕЦУ, 2001. – 336 с.
6. Система национальных счетов – инструмент макроэкономического анализа: [учеб.пособие] / под ред. Ю.И. Иванова. – М.: Финстатинформ, 1996. – 285 с.

*О.С. Морозова,
здобувач,
Вінницький фінансово-економічний
університет*

МІЖНАРОДНА ТОРГІВЛЯ: НЕОБХІДНІСТЬ ОБМІНУ ВАЛЮТИ

У статті розглянуто принципи та фактори, які впливають на розвиток міжнародної торгівлі, вплив валютних курсів при здійсненні експортно-імпортних операцій. Визначено місце торгівлі в системі світо господарських зв'язків.

На сьогоднішній день досить актуальним питанням є питання міжнародної торгівлі, адже чи не усі великі підприємства здійснюють експорт чи імпорт продукції. Серед численних експортно-імпортних операцій досить важливим є правильне здійснення розрахунків, правильне відображення операцій в обліку і найбільш поширеним є питання обміну валют при здійсненні даних розрахунків.

Дослідженням питання міжнародної торгівлі займалися такі вчені: Базелер У., Барсуков Е., Бураковський І., Гольцберг А., Загашвілі В., Кальченко Т., Киреев А., Кириченко А., Королєв І., Крачило М., Львов Д., Мішко С., Оніщенко В., Осика С., Пахомов Ю., Петрашко Л., Рогач О., Румянцев А., Рут Ф., Савел'єв Є., Сіденко В., Соболюков Л., Стонер Д., Туров С., Теор Т., Урицький Н., Федотов Л., Філіпенко А., Фомічев В. Циганкова Т. та інші.

Міжнародні розрахунки є складовою зовнішньоекономічного контракту, а також є важливим етапом при здійсненні зовнішньоекономічної діяльності. Міжнародна торгівля тісно взаємопов'язана із зовнішньоекономічною діяльністю країни та підприємств, які функціонують в межах даної країни та за її кордонами, оскільки передбачає продаж товарів, робіт, послуг, певних державних ресурсів між певними країнами або ж підприємствами. Процес міжнародної торгівлі включає в себе такі митні режими як експорт, імпорт, реекспорт та реімпорт. Саме під час здійснення даної торгівлі між підприємствами різних країн

здійснюється вибір форм розрахунку, які описуються у зовнішньоекономічному контракті.

За даними сайту Державної служби статистики (за січень 2013 року) Україна здійснює експорт та імпорт товарів і послуг до країн СНД (Азербайджан, Білорусь, Вірменія, Казахстан, Киргистан, Республіка Молдова, Російська Федерація, Таджикистан, Туркменістан, Узбекистан) – 20,22% (67035,4 тис. дол. США); до інших країн світу – 32,20 % (106767,7 тис. дол. США); експорт та імпорт до Європи – 31,02% (102841,1 тис. дол. США); експорт та імпорт до Азії – 11,38 % (37718,1 тис. дол. США); експорт та імпорт до Африки 2,02 % (6710,2 тис. дол.. США); експорт та імпорт до Америки – 2,75% (9084,4 тис. дол.. США) та експорт і імпорт до Австралії і Океанії – 0,19% (631,9 тис. дол.. США). Вищенаведені дані по експорту представлено на рис. 1.

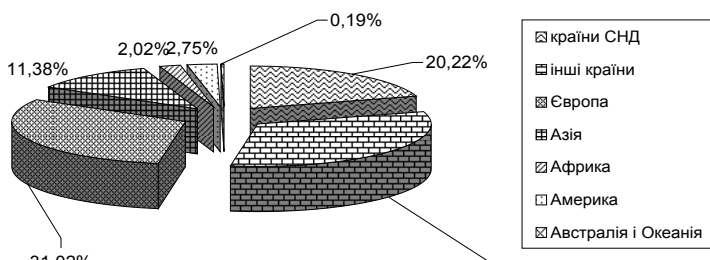

Рис.1. Географічна структура експорту та імпорту за товарами і послугами України за січень 2013 р. [4]

Географічна структура міжнародної торгівлі також неоднозначна. Інтенсивність торговельних зв'язків значно розрізняється за країнами. На частку тільки промислово розвинутих країн доводиться близько 70% міжнародної торгівлі й більше 3/4 усього торговельного обороту, включаючи послуги. В основному вони ведуть цю торгівлю один з одним: близько 80% експорту промислово розвинених країн призначається для інших промислово розвинутих країн [1]. Отже, з даного рисунку видно, що найбільше Україна експортує та імпортує товарів і послуг до інших країн світу

(32,2%) та країн Європи (31,2%), а найменше – до країн Австралії та Оканії (0,19%).

Найсуттєвіші експортні поставки протягом 2013 року здійснювались до Російської Федерації – 23,2% від загального обсягу експорту (чорні метали, залізничні локомотиви, механічні машини), Туреччини – 6,2% (чорні метали, зернові культури, добрива), Італії – 4,5% (чорні метали, зернові культури, насіння і плоди олійних рослин), Польщі – 4% (чорні метали, руди, шлак і зола, електричні машини), Китаю – 3,8% (руди, шлак і зола, жири та олії тваринного або рослинного походження, механічні машини), Індії – 3,5% (жири та олії тваринного або рослинного походження, чорні метали, палива мінеральні, нафта і продукти її перегонки), Єгипту – 3,4% (чорні метали, зернові культури, насіння і плоди олійних рослин).

Міжнародна торгівля посідає особливе місце в системі світогосподарських зв'язків, так як в ній віддзеркалюється рух різноманітних ресурсів, що переміщуються між країнами, регіонами та юридичними особами. Незважаючи на те, що вона почала активно розвиватися ще з XVIII-XIX століття, найбільш високих темпів вона досягла у XX столітті, особливо в його кінці. Сьогодні вона опосередковує практично всі види міжнародного співробітництва, включаючи спільну виробничу діяльність господарюючих суб'єктів з різних країн, міжнародний трансфер технологій, тощо. Також у своїй статті “Основні чинники зростання міжнародної торгівлі”. На стабільне зростання міжнародної торгівлі вплинули наступні фактори, серед яких: поглиблення міжнародного поділу праці й інтернаціоналізація виробництва, НТР (сприяв оновленню основного капіталу, створенню нових галузей економіки, що водночас прискорило реконструкцію старих), значне збільшення частки послуг (“невидимого експорту”), активна діяльність транснаціональних корпорацій на світовому ринку, регулювання міжнародної торгівлі в межах СОТ, розвиток економічної і передусім торговельної інтеграції (усунення регіональних бар'єрів, формування спільних ринків, зон вільної торгівлі), здобуття політичної незалежності колишніми колоніальними країнами і їх наступний розвиток та виокремлення серед них “нових індустріальних країн” орієнтованих на зовнішній

ринок, трансформаційні процеси у постсоціалістичних країнах, що призвело до зростання відкритості їх економічних систем [1].

Найбільш суттєвим фактором, що впливає на зростання обсягів міжнародної торгівлі є науково технічний розвиток країн, оскільки, навіть, в наш час ми можемо спостерігати велику кількість товарів, що експортуються в нашу країну, серед яких персональні комп'ютери, ноутбуки, мобільні телефони, побутова техніка, вироби легкої промисловості та інші засоби, без яких сучасні громадяни нашої країни не уявляють свого життя.

Варто також наголосити на основних принципах та факторах взаємозв'язків і взаємозалежностей, які впливають на розвиток міжнародної торгівлі. Основним таким принципом є принцип транспарентності, який характеризується як взаємна прозорість у торгівельних зв'язках. До факторів відносять: різноманітність суб'єктів міжнародної торгівлі та рівня їхнього розвитку; зміна методів регулювання у світовій торгівлі, виходячи із принципів, умов, цілей та форм державної політики кожного із суб'єктів; важливий вплив на розвиток світової торгівлі має стан міжнародної торгівельної інфраструктури. Дані фактори сприяють розвитку регіональної торгової інтеграції за рахунок географічної близькості та економічного рівня розвитку партнерів [2].

Можна вважати, що принцип транспарентності діє лише у випадку, коли співпраця здійснюється між невеликими підприємствами і зв'язки у даному випадку завжди підлягають перевірці. Що ж стосується великих підприємств, то контроль за прозорістю між двома підприємствами-партнерами стає все більш складнішим і не дозволяє виявити чи є прозорими відносини між підприємствами, чи ні.

Донедавна було прийнято вважати, що міжнародна торгівля послугами є залежною галуззю світової економіки, послуги сприймалися як похідні, які супутні міжнародній торгівлі товарами. Проте на сучасному етапі інтернаціоналізації та глобалізації економіки міжнародна торгівля послугами не тільки супроводжує, але й ініціює міжнародну торгівлю товарами, виводить її на якісно новий рівень. Сьогодні темпи розширення міжнародної торгівлі послугами випереджають темпи розвитку міжнародної торгівлі товарами. Послуги перетворилися в самостійний предмет

міжнародної торгівлі, уже сьогодні багато країн світу обрали курс на експорт послуг, віддаючи їм роль основного постачальника в дохідну частину державного бюджету [3].

На даному етапі розвиток міжнародної торгівлі товарами та міжнародної торгівлі послугами знаходяться на одному рівні, тобто є рівноправними. В нашу країну здійснюють як імпорт товарів, так і імпорт послуг. Проте, більш розповсюдженим видом міжнародної торгівлі все ж таки є торгівля товарами.

Значний вплив на розвиток міжнародної торгівлі України має світова організація торгівлі (СОТ), членом якої Україна є з 16 травня 2008 року. Діяльність СОТ може здійснюватися винятково в рамках її компетенції, визначеної Марракеською угодою і прийнятими на її основі іншими документами. Згідно з Марракеською угодою, СОТ забезпечує загальну інституційну основу для здійснення торговельних відносин між її членами, тобто утворює міжнародний форум з робочими органами [5]. Проте членство України в даній організації не дозволить значно збільшити міжнародну торгівлю, оскільки, на жаль, в нашій країні на низькому рівні розвинуто виробництво товарів.

Для здійснення експортно-імпортних операцій між підприємствами, організаціями, країнами, кожна з яких має свою грошову одиницю, важливе значення має валютний курс обміну грошової одиниці однієї країни в іншу. Існує безліч видів валютних курсів на зміну яких впливає попит та пропозиція на валюту. Крім попиту та пропозиції на зміну валютних курсів впливає рівень інфляції, стан поточного торгового балансу.

При достатній різниці валютних курсів виникає курсова різниця, яка може бути як позитивною, так і негативною. Курсова різниця яка є позитивною збільшує суму доходу підприємства, негативна курсова різниця зменшує суму доходу, що в свою чергу збільшує суму витрат.

Отже, з вище наведеного матеріалу можна стверджувати, що розвиток міжнародної торгівлі займає велике місце у зовнішньоекономічній діяльності будь-якої країни. На розвиток міжнародної торгівлі впливає безліч факторів, основним серед яких, є науково технічний розвиток країн. Також, слід зауважити, що розвиток міжнародної торгівлі товарами та міжнародної торгівлі

послугами є рівноправними і залежать від того в якій країні, що більше розвивається: експортно-імпортні операції, пов'язані з товарами чи з послугами. Якщо пов'язати міжнародну торгівлю і фактори впливу на валютний курс, то основним фактором є стан поточного торговельного балансу, оскільки саме він характеризується тим, що продаж за кордон товарів і послуг породжує попит на валюту для їх оплати, а оскільки саме міжнародна торгівля пов'язана з продажем товарів, то саме цей фактор прямо пов'язаний з курсом валюти.

Список використаних джерел:

1. Колесник Ю.В. Основні чинники зростання міжнародної торгівлі [Електронний ресурс] / Ю.В. Колесник / Режим доступу: http://archive.nbuv.gov.ua/portal/soc_gum/biznes/2010_1/2010/01/100106.pdf
2. Костенко Н.В. Транспарентність міжнародної торгівлі в умовах регіональної інституціоналізації [Електронний ресурс] / Н.В. Костенко // Економічний простір. – 2009. – №32. – Режим доступу: http://archive.nbuv.gov.ua/portal/Soc_Gum/Ekpr/2009_32/Zmist/4PDF.pdf
3. Маловичко А. Експорт транспортних послуг у міжнародній і зовнішній торгівлі [Електронний ресурс] / А. Маловичко // Економічний аналіз . – 2011. – Вип. 8. Частина 1. – С. 125 . – Режим доступу до журн.: http://archive.nbuv.gov.ua/portal/Soc_Gum/Ecan/2011_8_1/pdf/malovichko.pdf
4. Офіційний сайт Державного комітету статистики України [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://www.ukrstat.gov.ua/operativ/operativ2013/zd/ztt/ztt_u/ztt0113_u.htm
5. Світова торгівля [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://sites.google.com/site/svitovatorgivla123/home/korisna-informacia>

**В.Б.Моссаковський,
д. е. н., професор,
ННЦ «Інститут аграрної економіки»**

ОСНОВНІ НАПРЯМКИ УДОСКОНАЛЕННЯ ІНФОРМАЦІЙНОГО ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ В УКРАЇНІ

Економічна політика будь-якої країни вимагає побудови самої системи управління та обґрунтування прийняття конкретних рішень, а також створення належного інформаційного забезпечення шляхом узгодження наукових і практичних досліджень в галузі бухгалтерського обліку як бази для вивчення діяльності конкретного підприємства, статистики як засобу узагальнення даних обліку всіх підприємств та економічної науки як основного споживача зібраних даних відповідно до вимог управління всіх рівнів. Одночасно слід враховувати, що формування даних про діяльність сільськогосподарських підприємств на відміну від промислових вимагає збирання даних не лише про результати діяльності підприємства, а і про наслідки виробництва конкретних видів продукції, що підвищує вимоги до збирання і обробки економічних даних.

Названі обставини вимагають визнання факту, що одночасно з методикою ведення бухгалтерського обліку стосовно конкретного підприємства необхідно визначати порядок формування даних звітності про наслідки діяльності підприємств в галузі та всього національного господарства на засадах, які дозволяють обґрунтовано обчислювати економічні показники в динаміці в цілому по країні та в окремих галузях. Саме на цьому має будуватися економічна політика уряду будь-якої країни.

У світі склалося по суті справи два підходи щодо побудови інформаційного забезпечення даних про діяльність окремих підприємств, а саме вибіркове обстеження та подання звітності всіма підприємствами.

Вибіркове обстеження, як правило, охоплює певну частину загального числа підприємств, наприклад, в США для вивчення результатів діяльності аграрної сфери економіки використовують дані 7800 ферм. При цій формі узагальнення даних характерним є

певна погрішність зібраної інформації, на що звернув увагу академік РАН В.В. Швирков. У вступі своєї роботи автор говорить: «Тайна традиційної статистики супроводжується зловживанням і обманом, а любий обман засвідчує собою початок деградації. Для переходу від деградації до прогресу недостатньо виявити свої недоліки і відмовитися від статистичного обману. Головне закладається в тому, щоб знати шлях істини. Так як тільки знання істини і керівництво нею допоможе нам звільнитися від наших недоліків і створити статистичну науку. Методологічні основи цієї нової статистики повинні бути, «по-перше, побудовані на істинах, а не на необґрунтованих передумовах. По-друге, нова статистика повинна відкинути принципи дуалізму і релятивізму, замінивши їх принципами монізму. По-третє, нова статистика повинна виключити елементи непослідовності, неузгодженості і суперечливості між теорією і практикою. При дотриманні цих трьох умов статистика поверне своє початкове призначення: «наука, яка бореться за істину» (в перекладі з грецької мови)» [1, с.8].

В процесі досліджень В.В. Швирков доводить, що вибіркове обстеження призводить до помилок двох видів: невідповідність середніх даних загальної та відібраної сукупності по конкретних (основних) показниках, які, наприклад, характеризують фінансовий стан, а також, показників про певні складові діяльності.

Тому на перспективу доцільно застосувати суцільні обстеження результатів діяльності аграрних підприємств, що характерно для України та країн СНД. Вибіркові дослідження слід використовувати лише при вивченні явищ, які не вимагають ведення бухгалтерського обліку.

Доцільність такого підходу доводиться досвідом країн, які входять у Європейське співтовариство, щодо формування та послідуного узагальнення даних сільськогосподарських підприємств. При цьому передбачається застосовувати єдину схему формування та послідуного узагальнення звітних даних, але додатково передбачено їх групування в окремих країнах залежно від обсягу виробництва.

Побудова бухгалтерського обліку на засадах, які мають бути єдиними для всіх країн світу, себе не виправдала, адже США відмовилися від застосування міжнародних стандартів

бухгалтерського обліку і звітності. Це підтвердилося введенням в дію Закону Сарбейнса-Окслі – 2002 [2].

На нашу думку, причиною цього слід вважати той факт, що положеннями з бухгалтерського обліку, які були введені раніше, тобто до запровадження МСФЗ, фірмам надавалося право застосовувати креативні прийоми обліку, що дозволяло власникам при потребі вносити зміни в облікову політику з метою досягнення стабілізації курсу акцій, сталого прибутку і відповідно належних платежів у бюджет. Тобто, біля 18 тисяч транснаціональних корпорацій США з досить великим обсягом виробництва всіма силами намагаються утриматися на плаву шляхом стабільного курсу акцій і відповідної суми прибутку, що має визначальне значення для наповнення дохідної частини бюджету і покриття відповідних витрат на державному рівні.

В перші роки після введення в дію закону Сарбейнса-Окслі 2002 давалися обіцянки щодо можливості його узгоджених з МСФЗ і МСФО, але пройшло більше 10 років, але подібні заходи не проведено.

Другою важливою обставиною стабілізації економіки США є той факт, що тут домінуючою формою підприємств є підприємства, які мають статус малих і середніх, а на ці підприємства не розповсюджується дія МСФЗ, і лише в останні роки для них були розроблені спеціальні стандарти для малого і середнього бізнесу, які мають істотні відмінності порівняно з МСФЗ.

В економіці України це питання є першочерговим, так як зниження долі малих підприємств зменшує зайнятість населення і одночасно зростають надходження до бюджету у вигляді податків та внесків до пенсійного фонду. В подальшому увага буде зосереджуватися на розгляді питань бухгалтерського обліку. Їх доцільно підрозділити на ті, які стосуються порядку ведення обліку у всіх підприємствах України, та ті, які стосуються аграрної сфери економіки зокрема.

Щодо стану обліку в Україні перш за все слід визнати, що процеси приватизації, які здійснені у підприємствах України, проведені із значними порушеннями, що ускладнило послідові формування даних про власність на конкретні суб'єкти обліку і звело нанівець процес управління економікою, особливо в аграрній

сфері. Ліквідація колгоспів і радгоспів призвела до того, що в сучасних умовах невідомо в чій власності знаходиться основний засіб виробництва – земля. Для України це питання набуває особливо великого значення, тому необхідно прийняти першочергові заходи щодо взяття на облік всіх видів угідь.

Не менш важливим моментом, який істотно впливає на стан економіки України, є специфіка застосування на практиці податку на додану вартість при реалізації виробленої продукції за кордон, зокрема продукції металургійної промисловості. При здійсненні подібних операцій названий податок не нараховується, а ті його суми, які були сплачені підприємством при заготівлі сировини і паливних матеріалів, повертаються йому із бюджету. Як наслідок застосування названої методики нарахування і сплати ПДВ слід назвати факт, коли металургійні заводи відмовилися поставляти вироблену власну продукцію на Миколаївський комбайновий завод, пояснюючи це не вигідністю збуту продукції для задоволення внутрішніх потреб України через специфіку сплати податків з ПДВ. Це дуже істотно впливає і на стан аграрної економіки.

На нашу думку, можливо саме цим пояснюється стан промисловості України, який охарактеризований П.С. Єщенко та А.Г. Алексеєнко слідуючим чином: «Структура промисловості України відрізняється від світових показників надзвичайно низькою вагою машинобудування, яке являється основою науково-технічного прогресу, а також легкої промисловості. Разом з тим, питома вага паливно-сировинного комплексу надзвичайно завищена, що знижує ефективність економіки. Відновлення основних фондів уповільнилося як ніколи. Порівняно з 1990 р. середній строк їх служби в економіці істотно збільшився, а випуск продукції машинобудування, призначеної для заміни застарілої та зношеної техніки, порівняно з 1990 р. скоротився в багато разів» [3, С. 472].

На перших порах вважали, що висока ставка ПДВ дозволить в достатній мірі наповнити бюджет України, але недавній розвиток подій призвів до істотних змін в економічній політиці держави через особливості відносин.

Дійсно, підтвердження факту відмови продажу металічних ресурсів для виробництва комбайнів дуже важко оцінювати з метою характеристики стану економіки всієї машинобудівної

галузі. Але якщо враховувати її можливий негативний вплив на стан всієї промисловості, то можна вважати обґрунтованими причини низького стану економіки України в цілому.

Однак найбільш важливим недоліком економічної політики в Європі Україні слід вважати застосування тіньової економіки. Розглядаючи рівень тіньової економіки країн Європи слід в першу чергу відмітити причини виникнення цього явища. На нашу думку, доцільно виділити три групи країн, які істотно відрізняються між собою. За дослідженнями, проведеними вченими університету І. Кеплера (Австрія) та рядом інших публікацій [4, С. 56-61], серед європейських країн найвищий рівень тіньового сектора економіки в процентах до внутрішнього валового продукту припадає на країни з низьким рівнем економічного розвитку (Греція, Кіпр, Мальта), де його рівень сягав 25-26 відсотків.

У розвинених країнах Європи, зокрема Італії (біля 20%), Німеччина (13-14%), Великобританія (10-11%), доля тіньової економіки була дещо вища, що, на нашу думку, пояснюється досить значною питомою вагою працівників, які приїхали з інших країн і наймаються для обслуговуючих сімей працівників, тобто без врахування трудового стажу.

Для порівняння доцільно зазначити, що у розвинених країнах (США, Японії) названий показник був на рівні менше 10%.

Країни, які раніше входили до СРСР, наприклад Естонія, Литва, або були близькими до СНД (Болгарія), мають самий високий рівень тіньової економіки (біля третини).

Дослідження аналогічних показників в Україні дуже ускладнені через відсутність публікацій. Було коротке повідомлення, що міністр економічного розвитку і торгівлі І. Прасолов на засіданні Комітету Верховної Ради України з питань підприємництва, регуляторної і антимонопольної політики повідомив, що рівень тіньової економіки в Україні за методом «затрати населення – розумний товарооборот» складає 45% від офіційного внутрішнього валового продукту».

В заключенні міністр І. Протасов запропонував нормалізувати ситуації у внутрішній торгівлі, зробити її більш цивілізованою, особливо в маленьких містах і в сільській місцевості. Узгодити інтереси споживачів, виробників і торгівельної мережі, затвердивши їх шляхом прийняття відповідної торгівлі.

Але насправді причина подібних явищ криється в тому, що вже на протязі тривалого часу спостерігаються відмінності в системі оплати праці в Україні порівняно з розвиненими країнами. За кордоном кожен працівник із власного заробітку сплачує належні податки та відрахування до пенсійного фонду та інші суми на соціальні потреби. В Україні ж із заробітку утримуються тільки податки.

Власники підприємств не бажають платити встановлені суми відрахувань, використовуючи їх для виплати зарплати в конвертах, що призводить до дуже значних негативних наслідків. Найбільш важливим серед них є порушення щодо недоплати відповідних сум пенсійному та іншим фондам, що вимагає використання компенсації із бюджету. Не менш значним фактом є те, що для виплати зарплати в конвертах підприємство повинно мати належну суму готівки, яка має бути нагромаджена керівництвом фірми за допомогою позабанківських операцій. А це призводить до двох важливих наслідків, а саме: 1) виникнення не обліченої суми виручки або інших способів надходження готівки; 2) зменшення виручки від реалізації продукції і відповідно недоплати значної суми податків у вигляді ПДВ, податку на прибуток і т.д.

Розмір цих недоплат визначити важко, але чи не свідчить це про спір, щодо даних про зібраний урожай зернових у попередні роки, що виник між Головою кабінету Міністрів України та міністром сільського господарства і продовольства України.

Цікаву відповідь автор статті одержав у розмові між головними бухгалтерами бюджетних установ і госпрозрахункових підприємств, а також керівниками останніх. Бюджетники відповіли, що у них немає заробітку в конвертах, тому їм це питання байдуже, а думки інших співрозмовників були специфічними, бо вони визнали, що відмова від виплат в конвертах їм не вигідна.

Наслідком виплати заробітку в конвертах слід визнати також те, що достовірність фінансової звітності підприємств України дуже низька і не дозволяє приймати обґрунтовані рішення про економічне становище держави, адже це означає, що дані про обсяг виробництва і збуту, а також витрати на виробництво, виручку від реалізації не достовірні. Робота економістів зводиться нанівець.

Подібне явище призводить до іще одного порушення законодавства, а саме несплати значної кількості податків (ПДВ,

податку на прибуток, акцизний збір тощо). Тому доцільно перейти на систему обліку оплати праці, яку використовують за кордоном, тобто відмовитися від застосування відрахувань до пенсійного фонду і на інші цілі, ці суми слід включити до оплати праці, яка відповідно має зрости на відповідний відсоток, близький на 37%, а із загальної суми заробітку провести утримання відповідної суми, яку слід перераховувати до пенсійного та інших фондів. Таким чином, кожний працюючий буде чітко визначати свій індивідуальний внесок до пенсійного фонду, що приведе до відмови від сплати заробітку в конвертах.

Здавалося б, що таку просту схему обліку оплати праці запроваджувати досить легко, але виникають проблеми щодо затвердження відповідного нормативного акту, який би вніс зміни в порядок обліку.

Для досягнення поліпшення методики обліку заробітної плати необхідно здійснити наступні заходи:

а) провести перерахунок заробітної плати всіх категорій працівників різних галузей економіки з метою приведення у відповідність заробітку та процентних ставок платежів податків, відрахувань до пенсійного фонду та інших соціальних виплат, використовуючи при цьому певний процент зростання заробітку;

б) переглянути всю систему податків з доходів всіх категорій громадян;

в) посилити контроль за нарахуванням та виплатою заробітної плати у всіх підприємств, особливо у приватних щодо виплати заробітної плати у конвертах.

Намічені заходи мають здійснити органи податкової служби України на основі розпоряджень керівних органів держави.

Вимагає належного вирішення питання щодо керівництва бухгалтерським обліком в Україні. Воно має бути змінено, так як введеннялюбих нових законодавчих актів, як правило, стосуються в першу чергу бухгалтерського обліку, тому потрібно слідкувати за тим, щоб при прийнятті нового закону, постанови чи любого іншого нормативного акту не виникала потреба перебудови інформаційного забезпечення. Внаслідок цього виникають ускладнення при вивченні змін показників у динаміці. Щоб цього не відбувалося, при Міністерстві фінансів України має бути створений орган, який

би мав такі ж функції, як і Міністерство юстиції, тобто щоб попереджалося виникнення порушень у формуванні показників фінансової звітності. Одночасно, на цей орган мають бути покладені обов'язки по керівництву бухгалтерським обліком стосовно підготовки нормативних документів, налагодження керівництва обліком на всіх рівнях, покращення підготовки кадрів, покращення умов діяльності бухгалтерської служби у всіх підприємствах, організація та по можливості прийняття участі у нарадах головних бухгалтерів всіх рівнів.

У відповідних міністерствах, наприклад у Міністерстві аграрної політики і продовольства України має бути підрозділ, який би керував бухгалтерським обліком, готував нормативні документи не тільки для підпорядкованих підприємств, а і тих, які виробляють сільськогосподарську продукцію і переробляють її, узгоджувати діючі нормативні положення із відповідними органами. зокрема з Міністерством фінансів та статистичними органами, а також приймати від підпорядкованих органів всі форми фінансової звітності в такому ж порядку, як то робилося раніше і продовжує здійснюватися в інших країнах СНД. Наприклад, зведена річна звітність сільськогосподарських підприємств Російської Федерації має подаватися у Міністерство до 1 квітня слідуючого року, в той час як в Україні узагальнюються дані менше 200 господарств, а інші підприємства звіти подають статистичним органам. Це дозволить налагодити облік у конкретних підприємствах та здійснювати перевірку поданої звітності.

Потребує нагального вирішення ще одне важливе питання – підвищення статусу бухгалтера як спеціаліста. Адже на ньому держиться вся інформація щодо стану економіки України. За попередніми даними обліком в Україні займається майже триста тисяч спеціалістів. Вони відповідають за все: за стан економіки підприємства, галузі, економіки країни, дію нормативних актів, наповнення бюджету країни, виплату пенсій тощо.

Свідченням значущості цієї професії слугує факт, що в тюрмах Києва і Київської області сидить біля 40 відсотків жінок-бухгалтерів. Це в першу чергу свідчить про неправильне діюче нормативне законодавство щодо відповідальності працівників цієї професії.

У підтвердження доцільно привести факти про вину бухгалтерів щодо порушення діючого законодавства у США. У статті 703 Закону Сарбейнса-Окслі - 2002 була передбачена вказівка комісії з цінних паперів і бірж США про проведення розслідування про порушників і порушеннях в галузі ринку цінних паперів за 4 роки (1998-2001 р.). Встановлено, що до виявлених порушень були причетні 524 особи співробітників компаній, в тому числі до махінацій – 425, з них 63 – Голови Ради директорів, 99 – Генеральні директори, 96 – президенти і лише 19 – виконавчі бухгалтери і 14 – головні бухгалтери. Таким чином, на долю бухгалтерів припадає лише 6,3%, а якщо прийняти до уваги число до махінацій – 7,8% [№ 8, С. 19].

Велике значення має при цьому відповідальність за порушення законодавства. Наприклад керівник компанії чи фінансовий директор, знаючи, що фінансова звітність недостовірна і не попередивши про це відповідні органи, караються штрафом до 1 млн. дол. і (або) позбавлення волі до 10 років. А при навмисному затвердженні такої звітності – до 5 млн. дол. і (або) позбавлення волі до 20 років.

Заслуговує на увагу ще один факт. Майже аналогічні санкції розповсюджуються на аудиторів, які здійснювали перевірку фірми. На них накладається штраф за кожне порушення: а) не більше 100 тис. дол. на фізичну особу або 2 млн. дол. на любую іншу особу; б) не менше 750 тис. дол. на фізичну особу або 15 млн. на іншу особу, якщо має місце навмисне або свідоме правопорушення, включаючи і допущене через халатність [2, с. 15].

Чи спостерігалися коли-небудь подібні факти при перевірці наслідків аудиторських перевірок в Україні?

Для підвищення статусу бухгалтерів необхідно здійснити ряд заходів:

- створити об'єднання бухгалтерів України, адже є об'єднання професійних бухгалтерів, звідси виходить, що всі рядові спеціалісти не є професіоналами;

- проводити з'їзди бухгалтерів, подібно до того, як це роблять в Росії, при цьому ці з'їзди відбуваються в Кремлівському палаці з'їздів;

- створення при об'єднанні бухгалтерів органу, який би вирішував спірні питання при розгляді судових справ;
- підняти перед урядом питання про введення звання «Заслужений бухгалтер України», адже економістів підприємств уже майже не має, а бухгалтерам присвоюють звання «Заслужений економіст».

З одного боку, це покращить роботу бухгалтерської служби, а з другого, все це дозволить не тільки підвищити статус бухгалтера, а і значимість наслідків економічних досліджень показників фінансової звітності всіх типів підприємств, що дуже важливо в сучасних умовах.

Особливості бухгалтерського обліку і фінансової звітності конкретно в аграрній сфері економіки України викликані цілим рядом обставин. З одного боку, це проявляється через наявність незначного числа сільськогосподарських підприємств, які за розмірами наближені до бувших радгоспів і які знаходяться у державній власності; наявність холдингових компаній; існування великої кількості малих фермерських господарств і приватних підприємств, а також підрозділів вищих навчальних закладів, які ведуть облік за схемами бюджетного обліку та підсобних господарств інших підприємств і фірм, які подають звітність за формою 50 с-г.

З другого боку, виникають сумніви про достовірність звітності при узагальненні даних про діяльність аграрної сфери економіки, адже сільськогосподарські підприємства ведуть облік згідно різних нормативних документів, а саме:

- а) всіх П(С)БО, які передбачені для всіх підприємств України, але допускають застосування індивідуальної облікової політики, хоч за єдиною методикою заповнюється звітність за формою 50 с.-г.;
- б) П(С)БО 30 «Біологічні активи»;
- в) П(С)БО 25 «Фінансовий звіт суб'єкта малого підприємництва»;
- г) за формами звітності для приватних підприємств;
- д) МСФЗ з уточненнями, затвердженими для підприємств, акції яких продаються на фондових біржах Європи (холдингові компанії).

Крім того, між названими стандартами є значні розбіжності, що призводить до неспівставності даних звітності, особливо у сільськогосподарських підприємствах при застосуванні справедливої вартості.

Вияснилося, що причиною застосування методики оцінки продукції і біологічних активів за справедливою вартістю є те, що у США вже майже півтора століття взаємовідносини між продавцями і покупцями продукції аграрної сфери будуються на відносинах, які почали застосовувалися в інших країнах зовсім недавно [5, с. 140-154]. Суть їх полягає в тому, що покупець і продавець продукції користуються форвардними контрактами. Суть цього контракту полягає в тому, що взимку чи весною фермер і покупець укладають угоду на поставку певної кількості продукції за узгодженою ціною на певних умовах (дата поставки, якість продукції, порядок доставки і т.п.). З метою дотримання угоди створена система, за якою контроль за цим процесом забезпечує кліринговий дім, вимагаючи від обох учасників торгів внести авансові внески у вигляді маржі. Після виконання угоди вона повертається їм в повному обсязі. Якщо якась зі сторін відмовляється від угоди, сума сплаченого нею маржі перераховується протилежній стороні для покриття можливих втрат.

В подальшому партнери можуть з цими контрактами звернутися до ф'ючерсного ринку з метою перепродажу контракту (за даними ф'ючерсних бірж усього світу реально виконується лише 2 відсотки всіх контрактів на поставку фізичного товару). Тим самим створюються умови на визнання укладеного контракту як специфічного фінансового активу. Але перепродаж контракту, з одного боку, не означає продаж продукції (до речі її в день перепродажу контракту може ще й не бути), а з другого, свідчить про перепродаж самого контракту у вигляді інших фінансових активів і відповідно ні в якій мірі не може слугувати підставою для визначення доходу від оцінки продукції за зазначеними цінами.

Подібні факти взаємовідносин при реалізації сільськогосподарської продукції застосовуються у обмеженому числі держав, зокрема у Європі це Німеччина, Венгрія, у Азії – Китай, тому пропозиції використовувати таку форму взаємовідносин між партнерами в аграрній сфері вимагають детального вивчення та належного обґрунтування.

На нашу думку, основна причина застосування справедливої вартості для оцінки сільськогосподарської продукції є методика складання фермерським господарством річного фінансового звіту за формами, близькими до форми, передбаченої П(С)БО 25. В цьому випадку при визначенні результату діяльності фермер має порівнювати доходи і витрати, а в подальшому одержана сума може уточнюватися на перехідні залишки готової продукції і незавершеного виробництва на початок і кінець звітного періоду.

У сільськогосподарських підприємствах до складу цих активів має входити також молодняк тварин і тварини на відгодівлі і основне стадо. Так як для оцінки цих перехідних залишків у фермерському господарстві не можуть бути використані дані про фактичну собівартість, бо її не обчислюють, то продукцію оцінюють за цінами продажу, які були на момент збирання врожаю, тобто за ціною, наміченою у названому контракті. Такий підхід для розрахунку прибутку ферм не зовсім точний, так як перехідні залишки оцінюються не на рівні витрат, а на рівні виручки, але він може застосовуватися, так як собівартість продукції фермер, як правило, не розраховує, що обмежує можливості її застосування для оцінки необхідних залишків продукції.

При підготовці П(С)БО 30 була застосована така ж схема оцінки, але її розповсюдили на всі сільськогосподарські підприємства, тому виникли значні недоліки методики ведення бухгалтерського обліку. Ці недоліки автор вже описував, вважаємо за доцільне навести їх коротко: 1) нелогічно визначати результати діяльності аграрної сфери не по товарній, як це робиться у всіх інших галузях, а по валовій продукції, особливо якщо взяти до уваги значні перехідні її залишки на кінець року; 2) ціни на сільськогосподарську продукцію в Україні практично міняються досить часто, особливо в період збирання, зокрема це стосується зерна, овочів тощо; 3) тривалість виробничого процесу може сягати кількох звітних періодів, що призводить до нелогічної зміни вартості певного біологічного активу, що не дозволяє більш-менш точно визначати результати діяльності підприємства. Одночасно це ускладнює, з одного боку, формування даних самої фінансової звітності підприємств малого і середнього бізнесу, так як спостерігаються відмінності у виробництвах різних галузей, порушується формування даних для заповнення періодичної звітності.

Крім того, особливо гострою залишається проблема визначення поняття готової продукції, адже чітко не визначено, коли вважати закінчення виробничого процесу, наприклад по зерну, якщо враховувати не тільки факт закінчення збирання, а і очистку зерна тощо. Аналогічне положення спостерігається щодо ряду інших продуктів, а саме хмелю, вирощування молодняка тварин і т.п.

Запропоновані зміни в МСФО для МСБ викликають також сумніви. Особливо гострою залишається проблема узгодження облікових показників між собою в процесі формування звітних даних. Для прикладу розглянемо порядок побудови понятійного апарату в МСФО для МСБ. У розділі 2 подано якісні характеристики інформації, поданої у фінансовій звітності, склад активів і пасивів підприємства, його витрати і доходи, їх оцінка тощо, а вже при розгляді побудови моделі справедливої вартості подано порядок визначення прибутку чи збитку від зміни справедливої вартості за вирахуванням витрат на продаж. Тобто відсутнє застосування поняття доходу та його співставлення (відповідність) з витратами, при чому можуть бути випадки, коли витрати на біологічні активи можуть бути відсутні, наприклад з догляду за садами тощо, але оцінка довгострокових біологічних активів міняється.

Це протирічить методиці формування звітних даних в інших галузях національної економіки, тим більше, що у п. 2.25 МСФО для МСБ подано визначення доходу, який включає в себе як виручку від основної діяльності, так і інші доходи.

До складу виручки входить надходження коштів від звичайних видів діяльності підприємства, які називаються по різному, в тому числі продажем, винагородами, процентами, дивідендами і роялті, а до інших доходів – статті, які відповідають визначенню доходів, але не являються виручкою. У звіті про супутній дохід вони звичайно відображаються окремо, так як інформація про них корисна для прийняття економічних рішень.

Узагальнюючи викладене вище, можна констатувати, що виручка від продажу фактично буде обов'язково, але вона не завжди відповідає поняттю доходу і не приймається до уваги при визначенні результатів діяльності.

У п. 2.41 уточнюється поняття доходу: «підприємство визнає дохід у звіті про сукупний дохід (або у звіті про прибутки і збитки, якщо він подається) тоді, коли має місце збільшення майбутніх економічних вигід, пов'язаних із збільшенням активу або зменшенням зобов'язань і величина такої зміни може бути належно оцінена».

І саме тут можуть спостерігатися найбільші абсурди, особливо при складанні періодичної звітності, так як оприбуткувавши продукцію, підприємство визнає, що це є підставою для визнання збільшення економічних вигід, але оцінка її за справедливою вартістю на момент оприбуткування не дозволяє визначити суму реального доходу, бо вже в процесі реалізації продукції він може бути меншим або більшим, бо її ціна буде іншою. Використання для цих цілей рахунків 94 та 71 виглядає нелогічно, адже при цьому фіксується результат діяльності основних галузей, а не інші доходи і витрати.

Особливо гострою ця проблема спостерігається при складанні періодичної звітності, що в розвинених країнах зустрічається рідко, адже щоквартально переоцінювання продукції і довгострокових біологічних активів, на нашу думку, приводить до значних помилок. Наприклад, на протязі року ціна живої маси свиней істотно міняється (влітку нижча, взимку вища), як і коливання маси свиноматки, воно може сягати 30-40 відсотків залежно від дати опоросу.

Наведені факти свідчать, що застосування справедливої вартості оцінки продукції і довгострокових біологічних активів ускладнює обліковий процес та формування звітних даних і, що особливо важливо, не узгоджується із іншими формами фінансової звітності при оцінці продукції, адже дохід може бути визначений, але фактично не оприбуткований, так як надходження грошових коштів не відбулося, тобто зв'язку між витратами і доходами не спостерігається.

Застосування оцінки названих активів за справедливою вартістю можна допускати, якщо фермою буде складатися лише річна звітність за методикою обліку, передбаченою П(С)БО 25 і звітом про фінансові результати, наведеному у цьому стандарті, про що було сказано раніше.

Саме цей факт і заслуговує на розгляд ще одного важливого питання. Вихід у світ МСФО для МСБ потребує необхідності узгодження складу фінансової звітності у всіх сільськогосподарських підприємствах. На нашу думку, пропозиції щодо застосування

малими підприємствами всіх 5 форм звітності заслуговують на вирішення шляхом обговорення на виробничих нарадах і консультаціях всіх рівнів і послідовним затвердженням відповідним органом. Для прискорення вирішення питань, що підіймаються у цьому стандарті, доцільно провести опитування викладачів всіх кафедр обліку в аграрних ВУЗах України, бухгалтерів-практиків, керівників органів управління та користувачів звітності, і в першу чергу науковців.

Потреба в цьому викликана тим, що на нашу думку, мають бути створені єдині засади формування фінансової звітності всіх сільськогосподарських підприємств, тому слід виявити можливості побудови обліку згідно міжнародних стандартів звітності для малого і середнього бізнесу.

Якщо виходити з того, що у світі на перспективу передбачено використовувати саме цей стандарт, то застосування українського стандарту П(С)БО 30 стає недоцільним, від нього слід відмовитися. Тому потребує вирішення питання про методику формування даних у фермерських господарствах та відповідну побудову фінансової звітності, адже виникає необхідність при застосуванні 5 форм річної фінансової звітності слід досягти співставності даних всіх підприємств аграрної сфери.

Перебудова обліку у зв'язку із запровадженням стандарту для МСБ у аграрних формуваннях вимагає одночасно перегляду ряду положень, а саме уточнення ряду понять, в першу чергу, чіткого визначення поняття біологічних активів рослинництва, адже в українській економіці раніше цього поняття не було, а після введення П(С)БО 30 виникла потреба чіткого і послідовного визначення цього поняття.

Якщо розглядати біологічний актив на тварину або рослину, яка в процесі біологічних перетворень здатна давати сільськогосподарську продукцію та/або додаткові біологічні активи, а також приносити в інший спосіб економічні вигоди, то виникає питання, коли виникає поняття рослин: з моменту початку технологічного процесу, посіву, появи сходів і коли вона перестає існувати та чи закінчується технологічний процес після зникнення рослини. Чи може існувати поточний біологічний актив, якщо рослина скошена, а потім виростає, наприклад при збиранні зеленої маси багаторічних трав?

Ще більше путаниць виникає стосовно розмежування поточних і довгострокових активів, наприклад щодо багаторічних трав або вирощування молодняка тварин, адже процес виробництва може тримати 2-3 роки.

Використання названих термінів привело до того, що весь технологічний процес підрозділяється на: а) підготовчі роботи по посіву та сам посів; б) догляд за площею; в) поява біологічного активу; г) процес збирання продукції; д) роботи по доведенню продукції до належного стану.

Якщо розкласти весь технологічний процес на названі складові та здійснювати дооцінку біологічних активів, то управлінський облік, в першу чергу, контроль за виробничими операціями, втрачається. Функції бухгалтерського обліку перестають виконуватися.

Тому вважаємо, що в сучасних умовах слід залишити облік витрат і доходів в тому вигляді, який існував раніше до введення в дію П(С)БО 30, тобто застосовувати методичні рекомендації № 132, виділяючи в обліку витрат слідуючі об'єкти рослинництва: незавершене виробництво, витрати на вирощування конкретної культури і відповідно вихід продукції, включаючи витрати на доведення продукції до стану згідно прийнятого рівня якості. В подальшому мають формуватися додатково витрати на реалізацію та доходи від продажу.

Ці загальні положення щодо обліку витрат в аграрному секторі економіки потребують відповідного уточнення, точніше відмову від обліку біологічних активів всіх видів. Однак залишаються невирішеними окремі питання, які стосуються побудови обліку на окремих ділянках. В першу чергу це стосується відмінностей щодо співставлення методики формування даних звітності згідно міжнародних стандартів і відповідно у підприємствах інших галузей національної економіки, податкового кодексу та звіту 50 с.-г.

Ці відмінності стосуються особливостей технологічного характеру, так як в аграрній сфері, як правило, вироблена продукція повністю не реалізується, може використовуватися на посів, годівлю худоби або на переробку в поточному або наступному році. Згідно МСФО та П(С)БО вироблена продукція, якщо вона

буде оцінюватися, як відмічалось раніше, за справедливою вартістю, має братися на облік за виробничою собівартістю, до складу якої має входити загальновиробничі та загальногосподарські витрати. Потреба в цьому викликана тим, що у звіті 50 с.-г. передбачено дещо по іншому формувати повну собівартість продукту, адже до її складу мають входити загальногосподарські витрати та витрати на збут.

Цей факт має істотне значення, але, як правило, це не приймається до уваги при визначенні прибутку, однак це вимагає узгодження з податковими органами стосовно діяльності учасників та обслуговуючих підрозділів ряду інших бюджетних установ.

Якщо до цього питання підходити з точки зору порівняння наслідків діяльності, наприклад, промислових і сільськогосподарських підприємств, то це слід розглянути окремо на підставі детального дослідження, особливо якщо до цього питання підходити з точки зору узгодження методики обчислення повної собівартості реалізованої продукції у сільськогосподарських підприємствах. У фінансовому обліку слід застосовувати методику визначення фінансових результатів на підставі обчислення повної собівартості продукції.

Узагальнюючи висновки тоді порядку удосконалених обліку у сільськогосподарських підприємствах необхідно уточнити ряд питань, зокрема щодо методики обліку та обчислення собівартості продукції і біологічних активів, порядку їх оцінки стану та відображення у фінансовій звітності з врахуванням особливостей ведення обліку у підприємствах різного типу, використовуючи єдиний план рахунків бухгалтерського обліку з врахуванням особливостей бюджетної сфери та різних типів підприємств аграрної сфери.

Одночасно з узгодженням цих питань між керівними органами різного рівня має відбуватися підготовка нормативної бази стосовно порядку ведення обліку, зокрема щодо застосування єдиного плану рахунків і побудови реєстрів для ведення обліку та врахування потреб відображення в обліку нових видів діяльності, зокрема сільського туризму.

Одночасно з вирішенням цих завдань має бути переглянуто ряд методичних положень, зокрема узгодження порядку ведення

обліку молодняка тварин і тварин на відгодівлі з особливостями технологічних процесів, які фактично відбуваються в конкретних сільськогосподарських підприємствах зокрема через різну тривалість цих процесів.

В першу чергу вимагає вирішення питання щодо відмови від нарахування амортизації на тварин основного стада. Це викликано рядом обставин:

1) різна тривалість експлуатації тварин різних видів, тому встановлювати єдину норму амортизації необґрунтовано;

2) при переводі в основне стадо тварин не відома собівартість переведених в основне стадо тварин, бо їх мають оцінювати за плановою собівартістю і на підставі цього потрібно вже нарахувати амортизацію на планову собівартість, а в кінці року робити перерахунок амортизації, що не дозволяється діючими нормативними документами з обліку основних засобів;

3) нарахування амортизації передбачає індивідуальний облік поголів'я, що по деяких тваринах і птиці це зробити неможливо.

Перед бухгалтерами науковцями і практиками поставило завдання розробити методичні рекомендації щодо ведення обліку в аграрній сфері для підприємств різного типу і підпорядкування. Це завдання має узгоджуватися із підготовкою положення про порядок ведення управлінського обліку, де були б враховані особливості відображення в обліку витрат залежно від обсягу виробництва (постійні, умовно-залежні та змінні), чого, як правило, не спостерігається в інших галузях економіки. Це знайшло відображення у вже опублікованій концепції побудови управлінського обліку у сільськогосподарських підприємствах (Бухгалтерський облік і аудит, 2009, № 6).

Слідуючим етапом налагодження обліку має стати розробка нової комп'ютерної програми, яка була б побудована на застосуванні найкращих розробок і передбачала формування даних про витрати, вихід продукції та обчислення собівартості сільськогосподарської продукції та визначення фінансових результатів і одночасно відповідала потребам формування даних звітності бюджетних установ.

Питання щодо формування даних звітності холдингових компаній, акції яких продаються на фондовому ринку, може

вирішуватися або шляхом узгодження із викладеними раніше положеннями, або шляхом складання фінансової звітності, яка б відповідала потребам керівних органів, зокрема форми 50 с.-г.

Аудиторська служба стосовно підприємств аграрної сфери має будуватися по-різному. Так, холдингові компанії, на нашу думку, мають обслуговуватися окремо аудиторською фірмою, яка б мала відповідні повноваження щодо перевірки і підтвердження достовірності фінансової звітності всіх рівнів.

Так як бухгалтерський облік всіх інших акціонерних товариств має здійснюватися за єдиною обліковою політикою, то контроль за формуванням даних можна доручити відповідним відомчим органам, які можуть утримуватися за рахунок бюджетних коштів, а при їх відсутності – за рахунок внесків безпосередньо товариств, що для підприємств аграрної сфери буде коштувати дешевше.

Намічені заходи щодо покращення стану обліку і звітності вимагають належної підготовки кадрів.

Основні напрямки покращення навчальної діяльності мають бути направлені на зміцнення кадрового наукового і викладацького потенціалу, так як перебудова економіки всіх країн СНД привела до вилучення із науки і вищої школи молоді та працівників середнього віку.

Так як підготовка кадрів для аграрної сфери економіки, як правило, здійснюється в окремих навчальних закладах, слід здійснити ряд заходів для покращення їх загальноосвітньої та наукової діяльності для задоволення потреб аграрної сфери.

Для покращення підготовки бухгалтерів для аграрної сфери економіки необхідно більш тісно узгодити навчальний процес з особливістю галузі. Для цього слід створити групу науковців і викладачів, які б вивчили особливості навчального процесу в окремих вузах, відібрати кращі заклади для підвищення кваліфікації викладачів, узагальнити кращі прийоми навчання і розповсюдити їх на інші ВУЗи. Це дозволить, по-перше, визначити значимість окремих вузів у підготовці кадрів, по-друге, покращити рівень підготовки бухгалтерів аграрної сфери.

Одночасно слід визнати, що створення Інституту бухгалтерського обліку і аудиту при ННЦ «Інститут аграрної економіки» – це перший випадок створення наукового закладу цього типу, що сприяє належній побудові обліку в Україні.

Узагальнюючи висновки статті слід визнати, що в останні роки спостерігається перегляд напрямків досліджень в системі інформаційного забезпечення, так як основні зусилля були направлені на вивчення можливостей запровадження іноземного досвіду в облікову практику діяльності підприємств України. Але послідує події засвідчили, що цього робити не слід, про що свідчить Закон Сербайнса-Окслі-2002. З цього приводу слід привести висловлювання Я.В. Соколова та Терехова щодо побудови обліку в Росії (на нашу думку, це в однаковій мірі це стосується і підприємств України): «Самий серйозний недолік американського обліку і аудиту бухгалтерської звітності в тому, що її носії вважають свої прийоми кращими та єдино правильними. Рідко можна зустріти бухгалтерську працю або роботи з теорії і практики аудиту, в яких цитувалися б німецькі, французькі, італійські та інші неамериканські автори. Це відбувається через почуття переваги всього американського над неамериканським (нехай ми вважаємо це помилковим...) Школа американського обліку і аудиту багато дала світу і дасть йому в майбутньому ще більше, але цю школу не можна експортувати в Росію цілком. Чи може російська бухгалтерія стати американською? Ні. А аудит? Тим більше ні» [6, с. 247-248].

Тому в сучасних умовах необхідно дослідити, що доцільно у практиці підприємств України використати те, що передбачено у МСФО і МСФЗ і що є кращого з того, що застосовувалося у вітчизняних підприємствах. Саме на це має направлена увага національних науковців і цього вимагає практика.

Список використаних джерел:

1. Швырков В.В. /В.В. Швырков. Тайна традиционной статистики Запада. – М.: Финансы и статистика. – 1988. – 144 с.
2. Гетьман В.Г. Закон «Сарбейнса-Оксли – 2002» важный инструмент, используемый в США в борьбе с мошенничеством в финансовой отчетности / В.Г. Гетьман //Международный бухгалтерский учет. – 2006. - № 7-8.

3. Ещенко П.С., А.Г. Арсеенко. Куда движется глобальная экономика в XXI веке / П.С.Ещенко, Арсеенко А.Г. – К.: Знання України. – 2012.

4. Замлинський В.А. Роль облікової і фінансових складових у детінізації економіки // Розвиток облікової і фінансових складових у детінізації економіки / Розвиток облікової і фінансової складових економічної науки і практики: Збірник матеріалів VIII міжнародної науково-практичної конференції (26-27.09.2013; м. Київ).

5. Сільське господарство України: криза та відновлення. За ред. Штефано фон Крамова – Тау Баделя, С. Дем'яненка. Арміна Куна. – К.: КНЕУ, - 2004. – 207 с.

6. Соколов Я.В. Очерки развития аудита /Я.В. Соколов, Н.Д. Терехов. – М.: Финансы и статистика. – 2004. – 248 с.

*В.О. Шевчук
д.е.н, професор,
Національна академія статистики,
обліку та аудиту
І.В.Орел,
Національна академія статистики,
обліку та аудиту*

ОБЛІК ГРОШОВИХ КОШТІВ У БЮДЖЕТНИХ УСТАНОВАХ

Актуальність теми полягає у тому, що основним джерелом надходження грошових коштів бюджетних установ є асигнування з державного чи місцевого бюджетів.

У процесі виконання державного бюджету (надходження, розподіл і використання бюджетних коштів) виникають економічні відносини у зв'язку з наповненням і розподілом централізованого фонду грошових коштів держави та його використанням за цільовим призначенням. Учасниками цього процесу є бюджетні установи як споживачі бюджетних коштів в обмін на виконання ними статутних функцій.

Отже, процес виконання бюджету як у цілому всієї країни, так і кожної бюджетної установи зокрема полягає у формуванні грошового фонду та витрачанні його на передбачені цілі [1].

Численні наукові дослідження у сфері обліку грошових коштів у бюджетних установах підтверджують надзвичайну актуальність обраного напрямку (П. Атамас, Р. Джога, Т. Безродна, Л. Дікань та ін.), але разом із тим у науковій літературі бракує системності та різнобічності висвітлення обліку грошових коштів бюджетних установ, урахування особливостей їх обліку, необхідності внутрішнього контролю.

Метою дослідження є визначення поняття та сутності процесу обліку грошових коштів.

Об'єктом дослідження є облік грошових коштів у бюджетних установах.

Відповідно до Бюджетного кодексу, що прийнятий 8 липня 2010 року та діє з 1 січня 2011 року, **бюджетні установи** — це органи державної влади, органи місцевого самоврядування, а також організації, створені ними у встановленому порядку, що повністю утримуються за рахунок відповідно державного бюджету чи місцевого бюджету. Наприклад, лікарні, школи, бібліотеки, судові органи, органи місцевої влади, органи державного контролю (контрольно-ревізійне управління), міністерства та відомства тощо. Кодекс відзначає, що бюджетні установи є неприбутковими [7].

У підприємствах і організаціях суб'єктів підприємницької діяльності до грошових коштів як об'єктів обліку відносять: касову готівку, кошти на рахунках у банках, інші кошти, які відповідають визначенню грошових коштів згідно з П(С)БО 4 "Звіт про рух грошових коштів". У зазначеному положенні бухгалтерського обліку вказується, що грошові кошти — це готівка, кошти на рахунках у банках та депозити до запитання.

Для бюджетних установ визначення грошових коштів в інструкціях Державного казначейства не встановлено, хоча на рівні практикуючих бухгалтерів немає сумніву в тому, що з метою бухгалтерського обліку та практичного використання до грошових коштів відносять готівку в касі та кошти на реєстраційних рахунках у Держказначействі.

Грошові кошти надаються бюджетній установі для здійснення передбачених кошторисом видатків у вигляді асигнувань як основного джерела поповнення обігових коштів, при цьому не передбачається отримання прибутку чи накопичення залишків невикористаних коштів.

Виходячи зі специфіки діяльності та законодавчої бази, грошові кошти бюджетних установ можна класифікувати за джерелами надходження (таблиця 1).

Фінансування із загального фонду та інші надходження спеціального фонду надходять в установу згідно з кошторисом у вигляді асигнувань на реєстраційні рахунки, відкриті в органах Держказначейства за місцем знаходження установи.

Надходження власних коштів можуть здійснюватись як в готівковій формі в касу установи, так і в безготівковій формі — шляхом зарахування на спеціальні реєстраційні рахунки в органах Держказначейства.

Таблиця 1

**Класифікація грошових коштів бюджетних установ
за джерелами надходження**

№	Джерела надходжень
1	Фінансування із загального фонду
2	Спеціальні кошти бюджетної установи :
2.1	Власні надходження бюджетної установи :
	- кошти, отримані як плата за послуги
	- інші власні надходження
2.2	Інші надходження спеціального фонду

Касові операції (надходження готівки до каси та її видача) здійснюються бюджетними установами відповідно до "Положення про ведення касових операцій в національній валюті в Україні", затвердженого постановою Правління НБУ від 15.12.2004 р. № 637 та "Інструкції з обліку коштів, розрахунків та інших активів бюджетних установ", що затверджена Наказом Держказначейства України від 26.12.2003 р. № 242. Цими документами встановлені вимоги, що стосуються обліку готівки, зокрема:

- з метою забезпечення здійснення розрахунків готівкою підприємства повинні мати касу, а їх керівники мають забезпечити належне облаштування цієї каси та надійне зберігання готівкових коштів у ній. Якщо з вини керівників не були створені належні умови для забезпечення схоронності коштів під час їх зберігання і транспортування, то вони несуть за це відповідальність у встановленому законодавством України порядку;

- зберігання в касі готівки та інших цінностей, що не належать цьому підприємству, забороняється;

- усі касові операції ведуться касиром чи іншим працівником, призначеним на цю посаду керівником установи. З ним укладається договір про повну матеріальну відповідальність;

- видача та оприбуткування готівки оформляються прибутковими та видатковими касовими ордерами (типова форма №№. КО-1, КО-2);

- облік наявності та руху готівки ведеться в касовій книзі (типова форма № КО-4);

- у касі на кінець кожного робочого дня може зберігатися готівка в сумі, що не перевищує встановлений ліміт каси: граничний розмір суми готівки, що може залишатися в касі в позаробочий час. Винятком є дні видачі заробітної плати, пенсій, стипендій, дивідендів, які можуть зберігатися в касі понад ліміт протягом трьох днів, включаючи день отримання їх в банку [1].

Нині відповідно до наказу Держказначейства України № 152 [2], розрахунок і встановлення ліміту каси проводяться установою самостійно на підставі Розрахунку встановлення ліміту залишку готівки в касі, що підписується особами, яким надано право першого та другого підписів, відповідно до вимог нормативно-правових актів Національного банку України. У розрахунку зазначається визначений у договорі про здійснення розрахунково-касового обслуговування між органом Державного казначейства України та клієнтом строк здавання готівкової виручки (готівки) в установу банку для зарахування її на рахунки, відкриті в органах Державного казначейства. Установлений ліміт каси затверджується внутрішнім розпорядчим документом клієнта.

Також для бюджетних установ розроблені додаткові вимоги з обліку і контролю готівки згідно з Інструкцією з обліку коштів, розрахунків та інших активів бюджетних установ № 242 [3]. Для дотримання цієї вимоги та контролю за цільовим використанням готівки ведеться "Картка аналітичного обліку готівкових операцій". Картка відкривається на місяць, записи до неї здійснюються на підставі звітів касира за кожною операцією по надходженню і вибуттю готівки в розрізі кодів бюджетної класифікації (окремо по загальному та по видах спеціальних коштів). Також у розрізі кодів ЕКВ виводиться залишок готівки на початок і кінець дня.

Оскільки Національний банк України є єдиним емісійним центром і на нього покладено організацію та контроль за готівковими операціями, то готівкові операції бюджетних установ здійснюються через установи банків, з якими працюють органи Держказначейства.

Відповідно до встановленого порядку, бюджетні установи, що переведені на казначейське обслуговування, для обліку грошових коштів відкривають у територіальних органах Державного казначейства реєстраційні рахунки для операцій з бюджетними коштами, тобто рахунки для здійснення операцій за асигнуваннями,

передбаченими на виконання відповідних програм і заходів у державному та місцевому бюджетах.

Для здійснення готівкових операцій на ім'я органу держказначейства в установі банку відкривається рахунок групи 257 Плану рахунків бухгалтерського обліку банків. З нього здійснюється видача готівки та зарахування готівки з наступним проведенням цих операцій на бюджетних рахунках клієнта [6].

Для отримання готівки на різні цілі: зарплата, стипендія, допомога, службові відрядження тощо – до органів казначейства надається "Заявка на видачу готівки та перерахування коштів на вкладні рахунки", що випикується на ім'я касира чи іншої матеріально відповідальної особи, з якою укладений договір про повну матеріальну відповідальність.

Заявка є фінансовим документом і підписується керівником установи та головним бухгалтером і засвідчується печаткою установи. Складається у двох примірниках – одна для органу Державного казначейства, інша – для установи.

Для її отримання в банк надається довіреність, при цьому складається Акт приймання-передачі грошових чекових книжок по одному примірнику для кожної сторони.

Бухгалтерський облік наявності та руху готівки ведеться на рахунку 30 "Каса", до якого відкриваються субрахунки: 301 "Каса в національній валюті", 302 "Каса в іноземній валюті". Аналітичний облік ведеться в касовій книзі ф. КО-4. На підставі звітів касира готівкові операції узагальнюються в меморіальному ордері №1 (накопичувальній відомості по касових операціях ф. №380).

З метою поліпшення стану готівкового обороту та запобігання зловживанням під час здійснення операцій з готівкою Указом Президента України "Про застосування штрафних санкцій за порушення норм з регулювання обігу готівки" від 12.06.1995 р. № 436/95 зі змінами і доповненнями від 07.09.2001 р. передбачено застосування до юридичних осіб штрафних санкцій у разі порушення ними встановлених норм і правил з регулювання обігу готівки.

Облік готівки в бюджетних установах має свої особливості, що зумовлено специфікою та характером їх діяльності, користуванням державним майном, особливим характером надходження грошових

коштів. Це передбачає особливості в організації та документальному оформленні надходження готівки (з банку), грошових коштів від вищої установи (асигнування), надходження грошових коштів від господарської діяльності. Особливості обліку готівки полягають у суворому контролі за цільовим використанням готівки; веденні для цього спеціального облікового реєстру "Картки обліку готівкових операцій"; необхідності здавання готівки, що надходить у касу від надання послуг; відшкодуванні витрат тощо для зарахування на відповідні рахунки в органах Держказначейства. Тому належна організація обліку готівки в касах бюджетних установ є актуальною для кожної установи.

В цілому організація бухгалтерського обліку здійснюється відповідно до закону України «Про бухгалтерський та фінансову звітність в Україні». Але зважаючи на те, що в їх діяльності використовуються державні кошти та майно, ведення обліку активів, зобов'язань та капіталу суворо регламентується інструкціями Державного казначейства України. Так, для цих організацій наказами Державного казначейства затверджені План рахунків бухгалтерського обліку бюджетних установ та Порядок його застосування, Інструкція про кореспонденцію рахунків, затверджені форми меморіальних ордерів, карток і книг бухгалтерського обліку, Інструкції з обліку запасів, необоротних активів, грошових коштів та розрахунків. А також багато інших, що в цілому врегульовують облік окремих видів активів, зобов'язань та власного капіталу бюджетних установ.

Список використаних джерел:

1. Положення про ведення касових операцій в національній валюті в Україні : Постанова Правління НБУ № 637 від 15.12.2004 р. [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://zakon1.rada.gov.ua/cgi-bin/laws/main.cgi?nreg=z0040-05>.

2. Порядок відкриття рахунків в національній валюті в органах Держказначейства : Наказ Держказначейства України від 02.12.02 № 221 (в редакції наказу Державного казначейства України від 25.11.2010 р. №152) [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://zakon1.rada.gov.ua/cgi-bin/laws/main.cgi?nreg=z0976-02>.

3. Інструкція з обліку коштів, розрахунків та інших активів бюджетних установ, затверджена Наказом Держказначейства України від 26.12.2003 р. № 242 [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://www.dtkr.com.ua/show/2cid01714.html>.

4. Бюджетний кодекс України [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://zakon.rada.gov.ua>.

5. Экономическая теория : учебник / Камаев В. Д. и колл. авторов. – М. : Гуманит. изд. центр "ВЛАДОС", 2010. – 640 с.

6. Джога Р. Т. Бухгалтерський облік в бюджетних установах: Навч. посіб. — К.: КНЕУ, 2001. — 250 с.

7. Михайлов М. Г., Телегунь М. І., Славкова О. П. Бухгалтерський облік у бюджетних установах. Навчальний посібник. – К.: Центр учбової літератури, 2011. – 384 с.

*В.П. Пантелеєв,
д.е.н., професор,
декан економіко-статистичного факультету,
Національна академія статистики,
обліку і аудиту*

ОЦІНКА ВНЕСКУ АВТОРІВ НАУКОВОГО ЗБІРНИКА

Актуальність дослідження. Оприлюднення у наукових виданнях результатів досліджень є важливою складовою науки. Вивчення доробку дослідників за результатами аналізу публікацій у наукових виданнях дозволяє встановити рівень та досягнення розвідок.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Застосування основ бібліометричного методу передбачає виявлення, облік, опис, систематизацію та якісний аналіз творів друку. Прийом бібліометричного методу, тобто використання характеристик опублікованих праць (статей у наукових виданнях, монографій та посібників) є дієвим науковим інструментарієм для дослідження наукової інформації про ресурси [2, 3, 4, 6].

Мета роботи. Оцінити за допомогою бібліометричного методу зміст статей у фаховому науковому збірнику «Бухгалтерський облік, аналіз та аудит: проблеми теорії, методології, організації» за 2008-2013 роки.

Виклад основного матеріалу дослідження. Проведено аналіз доробку авторів наукового збірника «Бухгалтерський облік, аналіз та аудит: проблеми теорії, методології, організації» за роки існування такого видання, сформованого у Національній академії статистики, обліку та аудиту, тобто за 2008-2013 рр. Зазначимо зростання загальної кількості статей; значну частину авторів збірника складають викладачі, докторанти, аспіранти НАСОНА; в окремих випусках питома вага авторів академії складала половину учасників (табл.1).

Таблиця 1

Випуски збірника «Бухгалтерський облік, аналіз та аудит: Проблеми теорії, методології, організації» за 2008-2013 рр.

Рік та номер випуску збірника	Кількість авторів збірника		Кількість Наукових статей
	разом	В т.ч. викладачів НАСОО	
2008 (1)	55	14 (25%)	52
2008 (2)	21	8 (38%)	20
2009 (3)	43	12 (28 %)	33
2010 1 (4) Спеціальний випуск «Аудит в Україні: ідентифікація та парадигма розвитку»	26	5 (20 %)	21
2010 1 (5)	27	12 (44%)	23
2011 1 (6)	66	22 (33%)	54
2011 2 (7)	28	14 (50%)	25
2012 1(8)	39	19 (49 %)	32
2012 2(9)	41	20 (49 %)	36
2013 1(10)	38	15 (35 %)	32
2013 Спеціальний випуск «20 років аудиту в Україні»	37	4 (11 %)	36
2013 2 (11)	38	8 (24%)	35
Разом	459	153 (33%)	399

У одному з випусків збірника (№ 1 (5) 2010 р.) розміщено останню статтю видатного українського фахівця О.С.Бородкіна «Бухгалтерський учет как единая многоцелевая система». Вихід двох спеціальних випусків присвячених розвитку аудиту в Україні (2010 та 2013 рр.) є свідченням розвитку в НАСОО національної наукової школи аудиту. Поява цих випусків є реакцією авторів на висловлені раніше пропозиції запропонувати на сторінках збірника дискусій з проблем аудиту.

Для встановлення внеску науковців проведемо групування статей збірника за їхньою сутністю та за застосуванням наукового інструментарію. З метою встановлення динаміки та отримання доказового матеріалу проведемо дослідження кількісних та якісних характеристик публікацій за двома періодами: за 2008-2010 рр. та за 2011-2013 рр.

Групування статей наукового збірника за сутністю

За період 2008-2010 рр. в збірнику переважали публікації з тематики обліку та звітності – 55 % від загальної кількості (149 статей) за перші три роки; однакову частку мали статті з аналізу (17 %) та аудиту (16 %). На публікації «непрофільного спрямування» - фінанси, менеджмент, прикладна статистика, економічна кібернетика, інформатика тощо припало 12 % всіх публікацій.

У 2011-2013 рр. збереглося домінування статей із обліку та звітності, хоча публікації такого напрямку й скоротилися до 41 % від загальної кількості 250 статей. Серед даного напрямку залишилась незначна частка публікацій з управлінського обліку, контролінгу. Кількість статей з аналізу значно скоротилася (їх було в останні 3 роки лише 5 %), водночас зросли публікації з аудиту, контролю, ревізії, питома вага таких матеріалів склала вже 31 %. Також суттєво збільшилася кількість матеріалів із «непрофільного спрямування» - до 23 %.

Групування статей у фаховому збірнику за 2008-2013 рр. за їх значенням згідно до «базових» напрямів публікацій - облік і звітність, аналіз, аудит та контроль наведене у табл. 2. За 2008-2010 рр. статті методологічного напрямку мали перевагу – 65 % (97 статей), частка статей, у яких розкриваються проблеми організації досягла 22 % (разом 33 публікації), в той час як статті теоретичного спрямування склали 13 % загальної їх кількості (разом 19 статей).

Таблиця 2

Статті у фаховому збірнику за їх значенням (сутністю) за 2008-2013 рр., у % до напрямів публікацій

Напрями тематики публікацій	2008-2010 рр.				2011-2013 рр.				
	теорія	Методологія	Організація	Разом	теорія	Методологія	Організація	інше	Разом
Облік і звітність	15	60	25	100	14	51	25	10	100
Аналіз	4	92	4	100	-	75	25	-	100
Аудит та контроль	18	41	41	100	13	50	31	6	100
Інше	6	88	6	100	10	49	12	29	100

Методологічне спрямування домінувало у роботах з аналізу (92 %), публікації із теоретичним наповненням мали най високу

питому вагу щодо аудиторського та облікового напрямів, відповідно 18 % та 15 %, а також обліку (60 %), розкриття організаційних аспектів переважало у публікаціях з аудиту – 41 % та обліку – 25 %. Розкриття проблем методологічного характеру також мало перевагу у статтях «непрофільного спрямування».

У останні 3 роки – у 2011-2013 рр. кількісна характеристика публікацій за їхньою сутністю зазнала певних змін. Так, значно зменшилась частка статей із питань методології (до 50 %, кількість статей 131), в цей період домінують матеріали з аналізу; на інші базові напрями припадала однакова питома вага публікацій. Частка статей з проблем організації залишилась (26 %, разом 64 статі), питання організації у обліку, аналізі та аудиті займали однаковий сектор – 25 - 31 %. Статті теоретичного напрямку склали лише 12 % (разом 30 статей), та у цій групі найвищоку питому вагу, як і раніше мали публікації з обліку та аудиту, відповідно 14 % та 13 %. Кількість публікацій «непрофільного спрямування» значно зросла – разом 25 публікацій, або 23 % усіх статей, та серед них, як й у перші три роки, домінує напрям методології. В останні 3 роки виникла нова група статей, які не можна віднести до жодного із базових напрямів (облік, аналіз та аудит), це, наприклад, оцінка в статистиці, вплив глобалізації, безпека держави тощо. Кількість та частка таких публікацій також зростає.

Групування статей наукового збірника за використанням в них наукового інструментарію

Характеристика статей за відношенням: від теорії до емпірики вказала, що в останні роки починає домінувати використання теоретичних моделей без належного математичного формулювання (39 % у 2011-2013 рр.), табл. 3.

На високому рівні (6 % статей) залишаються позиції математичних моделей без будь-яких емпіричних даних. Найвагомим явищем стала поява в останні роки матеріалів із статистичної методології, які висвітлюють фундаментальні положення із вчення про методи та процедури наукової діяльності.

Зазначений вище процес супроводжується закономірним зниженням частки інших видів емпіричного аналізу, до 40 % у 2011-2013 рр.. У даній групі публікацій в основному містяться

описові матеріали, де головний наголос робиться на законах логіки, критичному аналізі нормативної бази, гіпотетичних пропозиціях. Відбувається зростання частки статей з емпіричного аналізу, що ґрунтується як на даних автора, так й на опублікованих показниках офіційної статистики. Таким чином, суттєвим якісним імпульсом в останні роки стало переміщення акценту на посилення теоретичної складової публікацій та зменшення частки матеріалу, що ґрунтується на практичному досвіді.

Таблиця 3

**Характеристика статей опублікованих у виданні
«Бухгалтерський облік, аналіз та аудит: Проблеми теорії,
методології, організації» за 2008-2013 рр., за використанням
наукового інструментарію, у %**

№ з/п	Зміст статей	2008- 2010 рр.	2011- 2013 рр.
1.	Математичні моделі без будь-яких емпіричних даних	6	6
2.	Теоретичні моделі без математичного формулювання та емпіричних даних	32	39
3.	Статистичні методології	-	3
4.	Емпіричний аналіз, оснований на даних автора	1	3
5.	Емпіричний аналіз, оснований на опублікованих статистичних даних	7	9
6.	Інші види емпіричного аналізу	54	40
7.	Емпіричний аналіз, оснований на штучній імітації та експерименті	-	-
	Разом	100	100

Вивчення змісту статей за критерієм використання у дослідженні даних реальних господарюючих суб'єктів або економічних систем за проведенням обзором сутності статей в «American Economic Review» [2, с. 32-33] дозволило встановити уподобання авторів та шляхи розкриття здібностей дослідників. За певною аналогією, у збірнику НАСОО також відмічається прагнення авторів досягти задачі економістів: зробити власний прогноз динаміки господарських процесів, вказати суспільству авторські шляхи розв'язання протиріч.

Зміст творчого доробку авторів збірника наукових праць

Формування та становлення наукового збірника співпало із знаковими для України подіями на макро- та мікрорівнях: використання міжнародних стандартів аудиту як національних (2004 р.), вступ України до СОТ (травень 2008 р.), світова фінансова криза (почалася у вересні 2008 р. та триває досі), набуття чинності Податкового кодексу України (грудень 2010 р.), відбувається широке застосування підприємствами та установами України МСБО та МСФЗ тощо. Адекватні відповіді на нові виклики часу зумовлюють поглиблений науковий пошук. Тому в публікаціях авторів фахового збірника най видатне місце займають розв'язання проблем методології, як системи принципів та підходів у дослідницькій діяльності; на другій позиції знаходиться розв'язання справ організації, як сукупність заходів, спрямованих на отримання оптимальних умов для досягнення бажаного результату, та лише у третю чергу розкриваються питання теорії, які були особливо помітними у статтях облікового та аудиторського напрямів. Класифікація публікацій за використанням наукового інструментарію вказує на пріоритети авторів щодо застосування моделей, але залишається вагомим сегмент досліджень, які ґрунтуються на аналізі емпіричного матеріалу.

В умовах перехідної економіки особливо результативним є міждисциплінарний підхід, тобто врахування не виключно економічних, а також соціальних, правових, психологічних та інших факторів. Тому закономірна поява у збірнику із обліку, аналізу та аудиту публікацій «непрофільного спрямування» - фінанси, менеджмент, прикладна статистика, економічна кібернетика, інформатика тощо.

Успішність виходів збірника НАСОА за формальною ознакою пояснюється офіційною причиною, а саме: статті у наукових фахових виданнях України належать до опублікованих праць, які відображають основні наукові результати дисертації, з відповідної галузі науки [5]. Тому у випусках наукового видання НАСОА відоб-ражають наукові здобутки дослідників-економістів, які претендують на присудження відповідних наукових ступенів. Постановою ВАК України від 16.12.2009 р. № 1-05/6 видання «Бухгалтерський облік, аналіз та аудит: проблеми теорії, методології, організації» внесено до переліку фахових видань, в яких можуть публікуватися результати

дисертаційних робіт на здобуття наукових ступенів кандидата і доктора економічних наук (економічні науки, шифр 08). Авторами більшості публікацій є науковці, роботи яких відповідають спеціальності 08.00.09 - бухгалтерський облік, аналіз та аудит (за видами економічної діяльності), спеціалізація – теорія, методологія, організація. Але за роки існування збірник став трибуною не тільки для тих, хто домагається отримати науковий ступінь, але й як можливість професійного викладення перед авторитетною науковою спільнотою власних напрацювань щодо шляхів вирішення накопичених проблем.

Формування статей збірника відбувалося згідно із логікою сходження до наукового знання (табл. 4): від пропозицій щодо розв'язання практичних завдань до побудови складних теоретичних конструкцій.

Таблиця 4

Групування наукової тематики збірника

Рівні знання	Розкриття змісту рівня
Теорія (обґрунтування нового знання)	Гносеологія, концепція, парадигма, постулати, методологія, гіпотеза, використання думок класиків економічної теорії,
Пропозиції розв'язання окремих елементів нового знання	Твердження, висловлювання, полеміка, проблеми, прогноз, ідеї
Розробка деталей наукової новизни	Порівняння, вивчення досвіду, аналіз та синтез, систематизація, класифікація, узагальнення, термінологія, понятійний апарат, моделі, історія
Розгляд закономірностей на реальних об'єктах	Експеримент
Приклади розв'язання практичних задач	Практика діяльності підприємств за різними видами економічної діяльності

У роботі збірника беруть участь автори-провідні фахівці України: Пилипенко І.І, Шевчук В.О., Близнюк А.С., Бородкін О.С., Гоняйло О.М., Даньків Й.Я., Жолнер І.В., Замула І.В., Зоріна О.А., Каменська Т.О., Коратаєв С.Л., Костирко Р.О., Кузь В.І., Кулагін А.А., Лук'янець О.В., Мазіна О.І., Малюга Н.М., Матюха М.М., Мних Є.В., Момотюк Л.Є., Олійник О.В., Остап'юк М.Я., Панков Д.А., Пантелєєв В.П., Пантюхова А.В., Пархоменко В.М., Петраковська О.В., Попова В.В., Редько О.Ю., Сльозко Т.М., Тітаренко Г.Б., Хомин П.Я., Шпак В.А., Цветкова Н.М., Шульга С. В. та ін. Серед дослідників є не тільки професіонали України, але також фахівці Білорусі, Болгарії, Молдови, Польщі, Росії.

Авторами збірника використані відповідні елементи дослідження: це теорія пізнання, нові складові економічного механізму, застосування інструментарію досліджень, акцентування уваги на вивченні актуальних об'єктів досліджень, пошук відповідей на появу нагальних завдань тощо (табл.. 5).

Таблиця 5

**Нові категорії, терміни, що були вперше
запропоновані авторами збірника**

Напрями	2008-2010 рр.	2011-2013 рр.
1	2	3
Теорія пізнання	Парадигми, парадигма економічного розвитку	ідеологія реформування, парадигми: нечітка логіка, новітня парадигма ринку, дискурс, мислення, гіпотеза, ідеологія успішного розвитку, філософія знань і навичок аудитора, філософія пізнання інформаційних потоків, філософія ризик-менеджменту, філософія управління маркетингом, ідеологія внутрішнього аудиту
Економіка	Глобалізація, постіндустріальна економіка, економічна глобалізація, становлення інформаційної економіки, постіндустріальна економіка, нова економіка, економіка перехідного періоду громадянське суспільство, суспільний самоконтроль, стійкий розвиток	Глобалізація, теорія економіки, історії економічної думки, економіка знань, «шведська економічна модель», ісламська модель обліку, інституційні зміни, компетентність, кластери в економіко-корпоративній структурі, VI-й технологічний уклад, електронна комерція, електронні підприємства, фізична економія, система екологічного менеджменту, фінансова безпека, трансфертні ціни, корпоративна соціальна звітність, інтеграційний маркетинг
Інструментарій досліджень	ідентифікація, програмний комплекс, критерій суттєвості, цільові критерії, аналітичний інструментарій, гіпотеза аудиту, термінологія, системна параметризація	ідентифікація, феноменологія аналізу, типологія, аналітичний центр в корпорації, синергетичний підхід, програмне забезпечення, сигнальний підхід, математичні моделі, відкритість компаній
Об'єкти досліджень	інтелектуальна власність, визнання, оцінка, поточна економічна безпека, аудит ефективності, професійне судження аудитора, економічна інформація, людський капітал, умовні/безумовні інвестиції освітянські виміри, виховна функція, аутсорсинг	ідеальні активи, вартість підприємства, вартість бізнесу, суспільна цінність, вартість праці, транзакційні витрати, професійний скептицизм, професійне співтовариство природно-ресурсний потенціал, інтелектуальний капітал, природний капітал, соціальний капітал, майновий потенціал

Продовження табл. 5

1	2	3
Вирішення нагальних завдань	гармонізація бухгалтерського та податкового обліку, поєднання стандартів бухгалтерського обліку із стандартами управління уніфікація бухгалтерського обліку, облікова методологія, достовірність бухгалтерської звітності	фінансово-економічна рівновага, стійкий розвиток,

Такий підхід є свідченням зростання уваги до розкриття фундаментальних основ пізнання, як специфічного людського способу взаємин зі світом; значно збільшився термінологічний арсенал вивчення дійсності. Профіль економіки, господарювання людини став більш складним, встановлюються протиріччя, на сторінках видання розглядаються нові уклади, системи, з'явилися сучасні методи ведення бізнесу. Пропонуються сучасні види інструментарію – нові методи, підходи, організаційні структури. Об'єктами дослідження стають нові предмети, нові активи, нові види капіталу, різновиди вартості; значні сподівання покладаються авторами (дослідниками) на позитивний вплив морально-етичних важелів професійного буття. Вихід за межі «традиційного» для бухгалтерського обліку мікрорівня є закономірний, такий крок означає розширення рубежів економіки. Але в основі рішень слід покладатися не на досвід минулого, а на реальну модель розвитку майбутнього, яка дозволяє встановити підходи до аналізу економічної дійсності. З точки зору економічної теорії дослідження в основному ґрунтуються на інституційному підході. Праці авторів наукового збірника оправдовують довіру суспільства до української науки. Спільнота чекає відповіді на запитання одного з авторів збірника: «Яким стане світ після кризи?».

Слід зазначити, що спектр нагальних завдань для авторів став більш простим, прагматичним. Надії на швидке отримання значного позитивного ефекту від інтеграції, гармонізації, уніфікації тощо стосовно бухгалтерського обліку як домінанти фахового збірника значною мірою не реалізуються.

Внесок авторів збірника можна коротко оцінити сучасним словом меседж (від англ. *message*), що має багато значень — донесення, повідомлення, звернення, ідея, послання, проповідь,

гасло, девіз, сигналізувати; скоріше це політична чи ідеологічна доктрина; нерідко мається на увазі замаскована, що не написана прямим текстом, що читається "між рядків".

Висновки. Критичний аналіз змісту та динаміки статей у фаховому виданні «Бухгалтерський облік, аналіз та аудит: проблеми теорії, методології, організації» за 2008-2013 рр. на підставі бібліометричного методу вказав на розуміння авторами збірника економічних реалій України. У роботах авторів збірника помітно прирошення фахових знань, особливо в галузі професійного аудиту, укріплення громадянського суспільства, використання освітянського виміру, укріплення виховної функції вузівської науки тощо. У виданні підтримується високий соціальний престиж вітчизняної науки і освіти. Проведене дослідження засвідчило, що колектив науковців НАСОН є важливою складовою наукового сектору вищої школи України.

Список використаних джерел:

1. Бартенев С.А. Экономические теории и школы (история и современность): Курс лекций. – М.: Издательство БЕК, 1996. – 352 с.
2. Блауг Марк. Методология экономической науки или как экономисты объясняют. Пер. с англ./Научн. ред. и вступ. ст. В.С.Автономова. М.: НП «Журнал ВЭ», 2004. – 416 с.
3. Костирко Р.О. Контроль і аналіз в системі управління економічним потенціалом господарюючого суб'єкта: Методологія і організація: Монографія / Р.О. Костирко. – Луганськ: вид-во СНУ ім. В.Даля, 2010. - 728 с.
4. Малюга Н.М. Бухгалтерський облік в Україні : теорія й методологія, перспективи розвитку: Монографія / Н.М. Малюга. – Житомир: ЖДТУ, 2005. – 548 с.
5. Порядок присудження наукових ступенів і присвоєння вченого звання старшого наукового співробітника, затв. Постановою Кабінету Міністрів України від 24 липня 2013 р. № 567.
6. Романчук К.В. Розвиток бухгалтерського обліку активів в умовах трансформації інституту права власності : Монографія / К.В. Романчук. – Житомир: ЖДТУ, 2012. – 528 с.

О.В. Петраковська,
к.е.н., доцент,
Національна академія статистики,
обліку та аудиту

МЕТА ТА ЗАВДАННЯ АУДИТУ ДЕПОЗИТНИХ ОПЕРАЦІЙ БАНКУ

Актуальність теми дослідження. Однією з основних функцій банківської системи є раціональний розподіл фінансових ресурсів шляхом акумулювання тимчасово вільних коштів суб'єктів господарювання і населення та спрямування їх у кредитно - інвестиційний процес. Забезпечення банківської діяльності необхідними обсягами депозитних коштів є одним з пріоритетних напрямів, що визначають стратегічні напрями розвитку як їхньої діяльності, так і економіки України загалом. Саме тому якісний та своєчасний аудит депозитних операцій банку є вкрай важливим.

Метою дослідження є уточнення мети та завдань аудиту депозитних операцій банку для ефективної організації аудиту.

Для досягнення поставленої мети запропоновані наступні **завдання**: розкрити економічну сутність банківських депозитів; уточнити мету та завдання для аудиту депозитних операцій.

Аналіз останніх досліджень та публікацій. Дослідженню проблем аудиту в банках, зокрема аудиту депозитних операцій присвячено праці багатьох вчених: Г.Н. Белоглазової, Л.П. Кролівецької, Є.О. Лебедева [3], О.А. Багданкевич [6], С.В. Кривошапової [9], Н.Н. Куніциної, В.В. Хісамудінова [10], С.М. Лобозинської О.А. [12], О.А. Мазур [19], Н.Е. Соколинської [4], М.А. Суркової, О.А. Лешіної, Н.А. Богданової, М.А. Рябової [2], О.В. Тихомірової [20].

Праці вказаних науковців забезпечили основу поглиблення теоретико - методичних засад аудиту депозитних операцій банку. Проте обґрунтовані теоретичні аспекти та розроблені практичні рекомендації не вирішують всіх проблемних питань даного напрямку, що актуалізує необхідність систематизації наукових досліджень.

Виклад основного матеріалу. Одним із пріоритетних напрямів банківської діяльності є забезпечення необхідними обсягами депозитних коштів. Тому розуміння економічного змісту банківських депозитів є надзвичайно важливим.

На підставі аналізу діючих Законів України та нормативно - правових актів Національного банку України визначено, що немає єдиного підходу до розкриття сутності депозиту (вкладу) (табл.1).

Таблиця 1

Розкриття терміну “депозит” в Законах України та нормативно - правових актах Національного банку України

№ з/п	Джерело	Визначення
1	Закон України «Про банки і банківську діяльність» [7]	Вклад (депозит) - це кошти в готівковій або у безготівковій формі, у валюті України або в іноземній валюті, які розміщені клієнтами на їх іменних рахунках у банку на договірних засадах на визначений строк зберігання або без зазначення такого строку і підлягають виплаті вкладнику відповідно до законодавства України та умов договору.
2	Закон України «Про систему гарантування вкладів фізичних осіб» [8]	Вклад - кошти в готівковій або безготівковій формі у валюті України або в іноземній валюті, які залучені банком від вкладника (або які надійшли для вкладника) на умовах договору банківського вкладу (депозиту), банківського рахунку або шляхом видачі іменного депозитного сертифіката, включаючи нараховані відсотки на такі кошти.
3	Положення про порядок здійснення банками України вкладних (депозитних) операцій з юридичними і фізичними особами [17]	Вклад (депозит) - це грошові кошти в готівковій або безготівковій формі у валюті України або в іноземній валюті або банківські метали, які банк прийняв від вкладника або які надійшли для вкладника на договірних засадах на визначений строк зберігання чи без зазначення такого строку (під процент або дохід в іншій формі) і підлягають виплаті вкладнику відповідно до законодавства України та умов договору.

Розкриваючи зміст терміну “депозит” ми зіштовхуємось з величезним розмаїттям трактувань та підходів, що зустрічаються в економічній літературі (табл.2).

Таблиця 2

Розкриття терміну “депозит” в літературних джерелах

№ з/п	Джерело	Визначення
1	2	3
1	Т.В. Кривов'яз [16,с.187]]	Депозит – це грошові кошти, які внесено власником (юридичною та фізичною особою) або третьою особою за дорученням і за кошти власника у банк на рахунок для зберігання на визначених договором умовах і які підлягають поверненню по закінченні строку дії договору.

Продовження табл. 2

1	2	3
2	О.В. Васюренко, Л.В. Сердюк, О.М.Сидоренко [14, с.102]	Депозит (вклад) – це гроші або інші кошти в готівковій чи безготівковій формі, у національній або іноземній валюті, передані власником (юридичною або фізичною особою) чи третьою особою за дорученням і за рахунок власника до банку для зберігання на встановлених договором умовах і з умовою обов’язкового повернення вкладнику.
3	О.Г. Коренєва, Н.Г. Слав’янська, Н.Г. Євченко [15, с.162]	Вклад (депозит) - це грошові кошти в готівковій або безготівковій формі в національній валюті або в іноземній валюті або банківські метали, які банк прийняв від вкладника або які надійшли для вкладника на договірних засадах на визначений строк зберігання чи без зазначення такого строку (під процент або дохід в іншій формі) і підлягають виплаті вкладнику відповідно до законодавства України та умов договору.
4	Н. Б. Литвин [11, с.121]	Вклад (депозит) — це грошові кошти в готівковій або безготівковій формі у валюті України або в іноземній валюті або банківські метали, які банк прийняв від вкладника або які надійшли для вкладника на договірних засадах на визначений строк зберігання чи без зазначення такого строку (під процент або дохід в іншій формі) і підлягають виплаті вкладнику відповідно до законодавства України та умов договору.
5	Ф.Ф. Бутинець [1,с.72]	Депозит – гроші або цінні папери, які надходять у банки і підлягають поверненню вкладнику або будь-якій особі за вказівкою вкладника при настанні відповідних умов.
6	В.С. Стельмах [5,с.187]	Депозит (вклад) – грошові суми чи цінні папери, передані фізичними та юридичними особами банківським установам для зберігання на певних умовах.

Критичний аналіз праць науковців, законів та нормативно – правових документів дає підстави стверджувати, що визначення терміну “депозит” зустрічається у доволі різних інтерпретаціях, однак в більшості з них є закладені ідентичні основи.

В економічній літературі деякі автори [11,15] розкривають сутність вкладу (депозиту) відповідно до нормативно – правових актів Національного банку України, інші пропонують власні підходи щодо визначення сутності депозитів.

Групування підходів вчених до розкриття сутності депозиту наведено на рис.1.

Більшість науковців визначають “вклад” чи “депозит” як грошові кошти, грошові кошти у готівковій чи безготівковій формах (Т.В. Кривов’яз, О.В. Васюренко, Л.В. Сердюк,

О.М.Сидоренко). Доречно відзначити, що в Законі України «Про банки і банківську діяльність» [7] і в Законі України «Про систему гарантування вкладів фізичних осіб» [8] вклад (депозит) також трактується як грошові кошти у готівковій чи безготівковій формах.

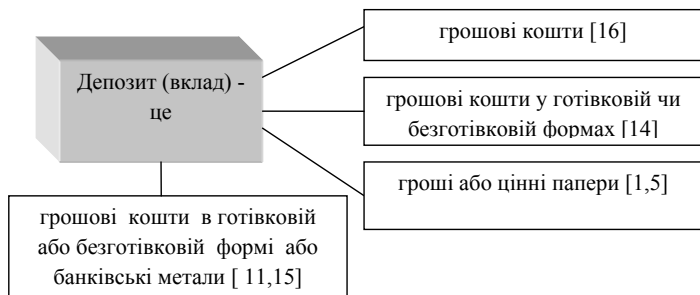

Рис.1. Підходи до розкриття сутності депозиту

Поряд із цим О.Г. Коренєва, Н.Г. Слав'янська, Н.Г. Євченко [15], Н.Б. Литвин [11] визначають дані терміни як: грошові кошти в готівковій або безготівковій формі або банківські метали. У відповідності до Положення про порядок здійснення банками України вкладних (депозитних) операцій з юридичними і фізичними особами вклад (депозит) - це грошові кошти в готівковій або безготівковій формі у валюті України або в іноземній валюті або банківські метали [17].

В свою чергу Ф.Ф. Бутинець, В.С. Стельмах [1,5] трактують "вклад" чи "депозит" як гроші й цінні папери.

І.М. Михайловська, С.В. Безвух стверджують: "Банківська установа у своїй діяльності надає великий спектр послуг та операцій. Серед них є такі: залучення коштів фізичних і юридичних осіб і приймання на зберігання, обслуговування й управління цінними паперами. Це дві різні послуги, які проводять різні працівники, для них відкриваються різні рахунки. Тому термін "депозит" є лише коштами, грошима чи грошовими ресурсами, а ні в якому разі не цінними паперами" [13].

У деякій літературі поняття "вклад" і "депозит" ототожнюють, хоча, на думку багатьох економістів, останнє поняття є ширшим [18, с.7]. Зважаючи на наявні формулювання у чинному законодавстві України, терміни "депозит" та "вклад" є тотожними.

Проаналізувавши усі наявні підходи вчених до визначення депозитів як економічної категорії, а також сучасну практику банківської діяльності вважаємо, що всі ці визначення мають право на існування, хоча деякі не позбавлені недоліків.

Загалом, поглиблення сутності депозиту має надзвичайно важливе значення для найповнішого вивчення теорії і практики здійснення банками депозитних операцій.

Вимоги ринку, розширення спектру банківської діяльності зумовили значний розвиток теоретичних та методичних розробок з питань банківського аудиту. Проведений аналіз літературних джерел показав, що деякими науковцями не виділено окремо мети та завдань аудиту депозитних операцій банку (табл. 3), а якщо завдання і виокремлені то розкриті не в повній мірі.

Таблиця 3

**Висвітлення питань стосовно аудиту депозитних операцій
банку в літературних джерелах**

<i>№ з/п</i>	<i>Автор, джерело</i>	<i>Питання стосовно аудиту депозитних операцій банку</i>
1	2	3
1	О.А. Мазур [19]	Визначені основні завдання перевірки депозитних операцій, наведена програма, інформаційні джерела для перевірки депозитних операцій, послідовність проведення аудиту депозитних операцій, розкриті найбільш типові помилки і порушення в частині обліку депозитних операцій.
2	Н.Е Соколинська [4]	Досліджена послідовність проведення аудиту депозитних операцій, розкриті найбільш типові помилки і порушення в частині обліку депозитних операцій.
3	Н.Н Куніцина, В.В Хісамудінов [10]	Розкриті мета, інформаційні джерела для аудиту депозитних операцій, наведені етапи перевірки і типові порушення при виконанні депозитних операцій.
4	О.А. Багданкевич [6]	Досліджені напрями для проведення аудиту, послідовність проведення аудиту, найбільш типові помилки і порушення при проведенні аудиту депозитних операцій банку.
5	Г.Н. Белоглазова, Л.П. Кролівецька, Е.А. Лебедева [3]	Визначені інформаційні джерела для проведення аудиту депозитних операцій, розкриті послідовність проведення перевірки депозитних операцій банку.
6	С.В Кривошапова [9]	Наведена оцінкова таблиця аудиту депозитних операцій та питання робочої програми аудиту залучених депозитів.
7	М.А. Суркова, О.А. Лєшина, Н.А. Богданова, М.А. Рябова [2]	Розкриті мета, етапи та інформаційні джерела аудиту депозитних операцій та наведені типові помилки при проведенні аудиту депозитних операцій банку.

Продовження табл.3

1	2	3
8	С.М. Лобозинська [12]	Наведені інформаційні джерела та тематичні блоки програми проведення аудиту депозитних операцій.
9	О.В Тихомирова [20]	Досліджена мета, завдання та інформаційні джерела аудиту депозитних операцій, наведена послідовність проведення аудиту депозитних операцій та типові помилки.

Потрібно відзначити, що всі дослідження науковців є надзвичайно актуальними і доповнюють один одного, але відсутність єдиного підходу до визначення мети та завдань депозитних операцій банку потребує подальшого вивчення і обґрунтування виділених питань (табл. 4)

Таблиця 4

Мета та завдання аудиту депозитних операцій банку в літературних джерелах

Мета	Завдання	Автор, джерело			
		Н.Н.Куніцина, В.В.Хісамудінов [10]	Автори посібника “Аудит банків” [2]	О.В. Тихомирова [20]	О. А. Мазур [19]
1		2	3	4	5
Мета:					
*оцінка повноти та своєчасності виконання банком зобов’язань по депозитним операціям;		+	+	+	-
*визначення їх відповідності законодавству;		+	+	+	-
*перевірка правильності оформлення договорів;		+	+	-	-
*перевірка достовірності і своєчасності бухгалтерського відображення операцій;		+	+	+	-
*перевірка процедури встановлення процентних ставок і адекватності їх рівня економічній ситуації, яка склалася.		+	+	-	-
Завдання:					
*визначення відповідності здійснених банком депозитних операцій вимогам законодавства, нормативним актам; внутрішнім регламентам (положенням) банка, який перевіряється;		-	-	+	-
*з’ясування правомірності здійснення операцій із залучення коштів в національний та іноземних валютах у відповідності до наданих дозволів (ліцензій);		-	-	+	+
*перевірка наявності і правильності оформлення договорів банківського вкладу (депозиту);		-	-	+	
*перевірка правильності і своєчасності відображення депозитних операцій в бухгалтерському обліку;		-	-	+	+

Продовження табл. 4

Мета	Автор, джерело			
	Н.Н.Кушніна, В.В.Хісамудінов [10]	Автори посібника “Аудит банків” [2]	О.В. Тихомирова [20]	О. А. Мазур [19]
Завдання				
1	2	3	4	5
*аналіз процедури встановлення процентних ставок, оцінка відповідності їх рівня процентним ставкам по кредитам банку, який перевіряється, середнім процентним ставкам по банківським вкладам (депозитам) на ринку (місцевому, регіональному і ін.);	-	-	+	+
*перевірка правильності нарахування і своєчасності сплати процентів по банківським вкладам (депозитам);	-	-	+	-
*оцінка депозитної політики банку;	-	-	+	
*перевірка правильності розрахунку і виконання банком обов'язкових нормативів, у розрахунку яких приймає участь величина депозитів;	-	-	+	-
*оцінка правильності розрахунку, своєчасності і повноти перерахунку у фонд обов'язкових резервів банку;	-	-	+	-
* з'ясування залучення та розміщення депозитів у межах термінів і лімітів, що встановлені Правлінням банку;	-	-	-	+
* з'ясування дотримання операційних процедур;	-	-	-	+
* з'ясування організаційної ролі та відповідальності спеціалістів банку.	-	-	-	+

На основі проведеного теоретичного узагальнення економічної літератури визначено, що трактування мети аудиту депозитних операцій є досить різноманітним. Це зумовлено тим, що дослідження науковців пов'язані з проведенням як зовнішнього, так і внутрішнього аудиту депозитних операцій банку.

Проаналізувавши усі наявні підходи вітчизняних та зарубіжних вчених щодо розкриття мети аудиту депозитних операцій даємо власне визначення (рис.2).

Рис.2. Мета перевірки депозитних операцій

На підставі систематизації поглядів науковців вважаємо за потрібне виокремити наступні **завдання аудиту депозитних операцій банку**: оцінка повноти та своєчасності виконання банком зобов'язань по депозитним операціям; перевірка та підтвердження відповідності депозитних операцій чинній законодавчій, нормативній базі та внутрішнім положенням банку; перевірка правильності оформлення договорів; перевірка достовірності і своєчасності відображення в обліку та звітності інформації про депозитні операції; перевірка процедури встановлення процентних ставок, правильності нарахування і своєчасності сплати процентів; оцінка системи внутрішнього контролю депозитних операцій; оцінка депозитної політики банку; перевірка правильності розрахунку, своєчасності і повноти перерахунку у Фонд гарантування вкладів фізичних осіб.

Висновки. На основі проведеного дослідження дійшли наступних висновків:

1. Поглиблення сутності депозиту має надзвичайно важливе значення для найповнішого вивчення теорії і практики здійснення банками депозитних операцій. Проаналізувавши усі наявні підходи вчених до розкриття сутності депозитів як економічної категорії визначено, що термін “депозит” зустрічається у доволі різних інтерпретаціях, однак в більшості з них є закладені ідентичні основи.

2. Проведений аналіз літературних джерел з банківського аудиту показав, що всі дослідження науковців є надзвичайно актуальними і доповнюють один одного, але відсутність єдиного підходу до визначення мети та завдань депозитних операцій банку потребує подальшого вивчення. На основі проведеного теоретичного узагальнення економічної літератури автором уточнені мета та завдання аудиту депозитних операцій банку, які дозволять аудитору більш точно та оперативно здійснити перевірку.

Список використаних джерел:

1. Аналіз діяльності комерційного банку: Навчальний посібник для студентів вищих навчальних закладів за спеціальністю “Банківський менеджмент” / За ред. проф. Ф.Ф.Бутинця та проф. А.М.Герасимовича. – Житомир: ПП “Рута”, 2001. – 384 с.

2. Аудит банков : учебное пособие / М. А. Суркова, Е. А. Лешина, Н. А. Богданова, М. А. Рябова. – Ульяновск : УлГТУ, 2009. – 147 с.

3. Аудит банков: учеб. пособие /Под ред. Г.Н. Белоглазовой, Л.П. Кроливецкой, Е.А. Лебедева. – М.: Финансы и статистика, 2002. – 352 с.

4. Банковский надзор и аудит: учебное пособие. Под общ. ред. И.Д. Мамоновой. - М.: ИНФРА-М, 1995, 112 с.

5. Енциклопедія банківської справи України / Редкол.: В.С.Стельмах (голова) та ін. – К.: Молодь, ін Юре, 2001. – 680 с.: іл. + ккл. 88 с

6. Ефремова Л.С., Татур И.И. и др. Банковский аудит/ Учебное пособие Мн: БГЭУ, 2006 г. , 384 стр.

7. Закон України “Про банки і банківську діяльність” від 07.12.2000 р. № 2121-III: за станом на 16.10.2012 р. : [електронний ресурс] / Верховна Рада України. - режим доступу до ресурсу <http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/2121-14>.

8. Закон України “Про систему гарантування вкладів фізичних осіб” від 23.02.2012 № 4452-VI: за станом на 02.10.2012 р. : [електронний ресурс] / Верховна Рада України. — режим доступу до ресурсу :<http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/4452-17>.

9. Кривошапова С.В. Аудит в банке. Конспект лекцій. – Владивосток: Изд-во ВГУЭС, 2001. – 112 с.
10. Куницына Н.Н., Хисамудинов В.В. Банковский аудит. Учеб. пособие. – М.: Финансы и статистика, 2005. – 128 с.
11. Литвин Н. Б. Фінансовий облік у банках (у контексті МСФЗ): Підручник. — К.: «Хай - Тек Прес», 2010. — 608 с.
12. Лобозинська С. М. Облік і аудит у банку: Навч. посіб. / За ред. проф. С.К. Реверчука. – К.: Знання, 2007. – 630 с.
13. І.М. Михайловська, С.В. Безвух Сутність терміна “вклад (депозит)” в умовах сучасних вимог гарантування вкладів фізичних і юридичних осіб/ І.М. Михайловська, С.В. Безвух// Актуальні проблеми розвитку економіки регіону. - 2008. - випуск IV. - С. 197 – 204.
14. Облік і аудит у банках: навч.посіб. /О.В. Васюренко, Л.В. Сердюк, О.М. Сидоренко та ін.; За ред. О.В. Васюренко. – К.: Знання, 2006. – 595 с.
15. Облік і аудит у банках: навчальний посібник / О.Г. Коренєва, Н.Г. Слав'янська, Н.Г. Євченко, О.В. Карпенко; За ред. О.Г. Коренєвої, Н.Г. Слав'янської. – Суми: ВТД “Університетська книга”, 2007. – 493 с.
16. Облік і аудит у банках: підручник / [За заг. ред. проф. А.М. Герасимовича] – К. : КНЕУ, 2004. – 536 с.
17. Положення про порядок здійснення банками України вкладних (депозитних) операцій з юридичними і фізичними особами від 03.12.2003 р. N 516: за станом на 09.11.2011 р. : [електронний ресурс] / Верховна Рада України. — режим доступу до ресурсу: <http://zakon.rada.gov.ua/cgi-bin/laws/main.cgi?nreg=z1256-03>
18. Становлення і розвиток ощадної справи в Україні (друга половина XVIII – початок XXI століття): Монографія / За заг. ред. д-ра екон. наук Т.С. Смовженко. – Львів: Львівський банківський інститут НБУ, 2003. – 216 с.
19. Тим, хто не нехтує законом. Контроль, ревізія та аудит у комерційних банках України / Г. Г. Мумінова-Савіна, В. М. Кравець, О. А. Мазур, О. М. Галенко, В. Б. Кириленко – К. : Факт, 2001. – 448 с.
20. Тихомирова Е.В. Банковский аудит: Учебное пособие. – СПб.: Изд-во СПбГУЭФ, 2010. – 66 с

УДК 658.5

*Н. І. Петренко
к.е.н., доцент,
професор кафедри обліку і аудиту,
Житомирський державний
технологічний університет*

КОМПЛЕКСНА МЕТОДИКА АНАЛІЗУ РУХУ ПАСИВІВ ПІДПРИЄМСТВА

Вступ. Розробка чіткої методики економічного аналізу стану пасивів підприємства для фінансового аналітика є необхідною, оскільки для аналітика мають важливе значення такі параметри, як рентабельність власного капіталу, активів і продажів, співвідношення між позиковим і власним капіталом, частка власного капіталу у валюті балансу, а також оцінка ймовірних ризиків [1, с. 78-79]. Ці показники дозволяють аналітику визначити можливі “точки зростання” і перспективні напрями, які дають можливість підприємству в майбутньому досягти успіху в реалізації вибраної фінансової стратегії.

Вагомий внесок у розкриття питань щодо формування та вдосконалення методики економічного аналізу стану пасивів здійснили Г.М. Давидов, В.М. Малахова [2], М.В. Мельник, В.Г. Когденко [3], Г.В. Савіцька [5], В.В. Сопко [6], Л.Н. Чечевіцина [7] та ін. Попри великомасштабність проведених досліджень і обґрунтованість отриманих висновків аналіз стану пасивів розглядається поверхнево, відсутня повна послідовна методика, натомість, розкривається аналіз шляхом довільного розрахунку необхідних коефіцієнтів, які сприяють визначенню фінансового стану, ділової активності, ліквідності та платоспроможності, незважаючи на те, що саме аналіз стану пасивів є підґрунтям визначення перерахованих вище аспектів діяльності підприємства, а тому пасиви потребують окремого всебічного економічного аналізу із застосуванням індуктивного методу, здійсненню якого сприятиме розробка комплексної методики економічного аналізу стану пасивів.

Мета дослідження полягає у вивченні існуючих підходів до економічного аналізу стану пасивів, визначенні місця та ролі

економічного аналізу стану пасивів в системі аналізу фінансового стану підприємства та удосконаленні процесу здійснення аналізу стану руху пасивів для оперативного отримання релевантних показників щодо руху пасивів.

Виклад основного матеріалу. Аналіз руху пасивів є важливим і невід’ємним етапом економічного аналізу господарської діяльності підприємства, зокрема в частині визначення його фінансового стану. Проведення аналізу фінансового стану підприємства (його стійкості, ділової активності, ліквідності та платоспроможності) свідчить про те, що етапи кожного із зазначених напрямів економічного аналізу попередньо потребують здійснення аналізу стану пасивів, що й пояснює виділення нами економічного аналізу стану пасивів підприємства окремим етапом. Однак, він є не лише етапом, який сприяє отриманню статистичних даних, необхідних для їх подальшого використання за напрямками економічного аналізу, а й завдяки встановленню тенденції зміни структури капіталу, його складових та показників, є стійким підґрунтям – початковою інформаційною базою визначення рівня фінансової стійкості, ліквідності, платоспроможності та інших визначених складових фінансового стану, який, в першу чергу, залежить від оптимальності співвідношення власного та залученого капіталу.

Беручи до уваги нерозривний зв’язок аналізу стану пасивів з визначенням фінансового стану: фінансової стійкості, ліквідності та платоспроможності, кредитоспроможності та ділової активності підприємства, відзначимо нагальну потребу у розробці комплексної методики аналізу пасивів.

Під методикою економічного аналізу слід розуміти визначення та застосування сукупності спеціальних методів, способів, прийомів та правил аналітичного дослідження, які дозволяють провести аналіз найбільш ефективно, системно, якісно та у логічній послідовності.

На наш погляд, процес здійснення аналізу стану пасивів повинен складатися з трьох етапів: організаційного, методологічного та результативного.

Необхідність проведення першого етапу – організаційного – пояснюється тим, що ключовою помилкою при розробці

науковцями методики аналізу стану пасивів є нехтування обов'язковими вимогами, які висуваються до організації визначеного процесу. Тому, проведенню якісного і комплексного аналізу стану пасивів сприятиме застосовування представленого на рис. 1.

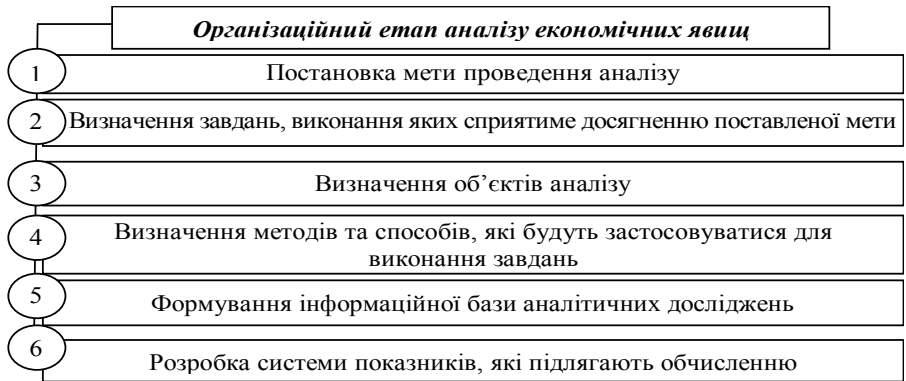

Рис.1. Стадії організаційного етапу аналізу економічних явищ

Стадії організаційного етапу економічного аналізу стану економічних явищ, визначені на рис. 1 є загальними, однак, враховуючи те, що пасиви – це складний об'єкт аналізу, що підтверджується використанням аналітичної інформації не лише з метою аналізу стану та зміни самих пасивів, але й з метою виявлення впливу їх змін на діяльність підприємства в цілому та окремих її аспектів, адаптуючи загальну методику до методики економічного аналізу стану пасивів, зауважимо, що постановці мети передуватиме визначення виду та напрямку економічного аналізу. Таким чином, аналіз пасивів підприємства пропонуємо розглядати у вузькому та у широкому значенні.

Процес проведення економічного аналізу стану пасивів у широкому значенні передбачає систематизацію всіх економічних процесів, на які впливає зміна структури пасивів з ціллю розрахунку всіх можливих економічних показників, на які вони мають вплив, і які у майбутньому будуть використані при проведенні експрес-аналізу або поглибленого аналізу. Метою такого аналізу є діагностика стану пасивів заради формування інформаційної бази, вивчення якої сприятиме здійсненню якісного

аналізу фінансового стану підприємства та його складових: оцінки ділової активності, платоспроможності, ліквідності і т.д.

У вузькому ж значенні аналіз стану пасивів здійснюється з метою встановлення відповідності стану пасивів його цільовим параметрам функціонування, виявлення його потенційних можливостей, встановлення причинно-наслідкових змін, що відбулися в структурі пасивів, та виявлення факторів, які спровокували ці зміни.

Окрім розглянутого поділу економічного аналізу стану пасивів – за обсягом, він підлягає поділу і за іншими класифікаційними ознаками. Відмітимо, що кожен вид економічного аналізу стану пасивів має свою специфіку. Зокрема В.О. Подольська [4] вважає, що основними об'єктами економічного аналізу стану пасивів є процес формування і використання капіталу. Однак, оскільки об'єктом економічного аналізу стану підприємства в цілому є його фінансовий стан, цілком логічно, що при проведенні аналізу стану пасивів важливу роль відіграє дослідження і аналіз стану та динаміки руху їх складових. Це, в свою чергу, дає змогу вважати структуру пасивів об'єктом їх аналізу, а аналіз структури пасивів окремим видом економічного аналізу стану пасивів, за класифікаційною ознакою – за об'єктами.

Відповідно до встановлених стадій організаційного етапу (рис. 1) наступним кроком є формування завдань економічного аналізу. Слушною є думка проф. В.О. Шевчука, О.В. Коновалової та В.П. Пантелеєва, які вважають, що основними завданнями економічного аналізу стану пасивів є:

- аналіз обсягу і динаміки капіталу підприємства;
- аналіз структури капіталу та її зміни в оцінках до зміни фінансового стану;
- аналіз складу та структурних змін власного і залученого (довготермінового і короткотермінового) капіталів;
- пошук резервів збільшення капіталу, підвищення рівня його віддачі та зміцнення фінансової стійкості підприємства;
- розрахунок необхідних коефіцієнтів та пояснення результатів цих розрахунків. Відмітимо, що визначені завдання характерні здебільшого для визначення аналізу стану пасивів у широкому значенні [8, с. 115].

Пропонуємо доповнити визначений список завданнями, які слід виконувати при здійсненні аналізу стану пасивів підприємства у вузькому значенні:

- виявлення рівня забезпеченості підприємства власними коштами;
- встановлення найоптимальнішого співвідношення між власним та залученим капіталом;
- діагностика стану пасивів, виявлення і встановлення тенденції змін, що відбулися в структурі пасивів, виявлення причин та діагностика факторів цих змін, прогнозування наслідків, які тягнуть за собою виявленні відхилення;
- оцінка ефективності формування пасивів;
- оцінка ефективності розміщення капіталу;
- оцінка ефективності використання капіталу (прибутковість, рентабельність).

При формуванні завдань економічного аналізу стану пасивів підприємства у вузькому значенні, з метою їх деталізації, слід враховувати поділ пасивів на власний та залучений капітал (рис. 2).

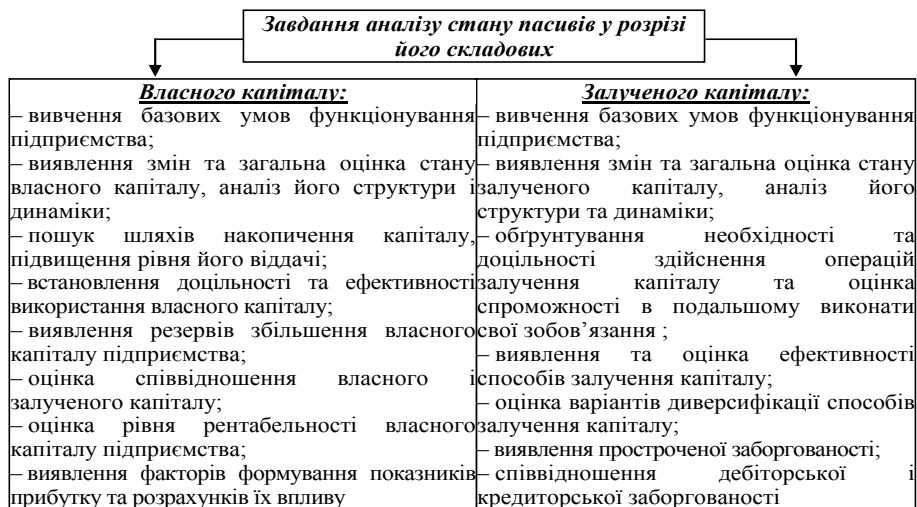

Рис.2. Завдання, що підлягають вирішенню при здійсненні аналізу пасивів підприємства у вузькому значенні

Звісно, від виду економічного аналізу, завдання і мета підлягають конкретизації, тому на рис. 2 відображено найбільш загальні формулювання завдань, які виконує аналітик у процесі здійснення аналізу стану пасивів.

Обов'язковою вимогою при розробці процесу економічного аналізу стану пасивів є визначення об'єкту аналізу. Залежно від поставленої мети аналітик обирає об'єкт, який підлягає всебічному аналізу. Об'єктом економічного аналізу стану пасивів може виступати стан структурних елементів власного та залученого капіталу, а також процес їх формування та витрачання.

Наступною стадією є визначення методів та прийомів, застосування яких сприятиме вирішенню поставлених перед аналітиком завдань. В процесі економічного аналізу стану пасивів підприємства використовуються як загальні, так і спеціальні методи, які, в свою чергу, поділяються на формалізовані та неформалізовані. Найбільш використовуваними при проведенні економічного аналізу стану пасивів є:

1. Метод порівняння – використовується з метою визначення змін, які відбулися в структурі пасивів підприємства, сприяє визначенню тенденції та динаміки руху складових пасивів. Метод порівняння може здійснюватися за горизонтальним та вертикальним напрямками. Горизонтальний напрям використовується для визначення абсолютних і відносних відхилень вартості складових пасивів, темпів приросту пасивів та інших показників динаміки, тобто застосовується у момент порівняння показників звітного періоду з показниками попереднього періоду, з показниками аналогічного періоду минулого року та з відповідними показниками за ряд попередніх періодів.

Вертикальний аналіз застосовується при здійсненні структурного аналізу стану капіталу. Саме застосування цього методу дозволяє визначити питому вагу складових пасивів у загальній їх сумі, в окремих розділах та валюті балансу.

2. Метод деталізації – полягає у розподілі процесу економічного аналізу стану пасивів на окремі етапи, у розрізі аналізу стану його складових, з метою отримання повної інформації про стан кожного елементу пасивів, що дозволить деталізовано проаналізувати стан пасивів в цілому.

3. Балансові методи – методи, застосування яких призводить до встановлення кількісного співвідношення між складовими пасивів та сприяє розрахунку відносних показників.

Наступна стадія передбачає підбір інформаційних джерел, необхідних для проведення аналізу стану пасивів. Джерелами інформації економічного аналізу стану пасивів є дані бухгалтерського обліку, фінансової звітності, нормативно-довідкові дані та дані спеціальних обстежень, зокрема, висновку контролера, облікової політики підприємства та договорів.

Наступний крок передбачає формування системи показників, розрахунок яких сприятиме виконанню завдань та досягненню мети економічного аналізу стану пасивів.

Запропоновані стадії сприяють здійсненню організаційного етапу аналізу стану пасивів підприємства, який є підґрунтям проведення якісного аналізу стану пасивів.

Другий етап проведення економічного аналізу стану пасивів – методологічний – передбачає формування найоптимальнішого і найефективнішого механізму проведення економічного аналізу стану пасивів, який по суті, характеризується виконанням завдань аналітиком у найбільш доцільній послідовності. Враховуючи пропозиції попередників, визначено стадії методичного етапу процесу економічного аналізу стану пасивів підприємства (рис. 3).

Аналіз стану пасивів здійснюється у розрізі його укрупнених статей, які характеризують склад власного та залученого капіталу. Роботу аналітика-практика полегшує застосування таблиць, за допомогою заповнення яких аналізується структура відповідних розділів пасиву, знаходиться їх відсоткове співвідношення, зміни (абсолютні і відносні), що мали місце у досліджуваному періоді.

Наступна стадія – загальний аналіз стану пасивів, яка передбачає встановлення співвідношення між власним та залученим капіталом, що характеризується оцінкою власного і залученого капіталу, розрахунком показників автономності та коефіцієнта фінансової залежності.

Таким чином, здійснення загального економічного аналізу стану пасивів дозволяє:

– визначити рівень забезпеченості підприємства власними ресурсами;

Методичний етап проведення аналізу стану пасивів

- 1 Вивчення фінансової звітності підприємства за формальними ознаками, зокрема в частині відображення стану пасивів підприємства, ознайомлення з висновком контролера (якщо він є) та обліковою політикою підприємства
- 2 Аналіз загального стану пасивів, їх структури, оптимальності співвідношення власного і залученого капіталу. Передбачає формування таблиці, розрахунок показників автономії та фінансової залежності
- 3 Аналіз стану власного капіталу. Включає оцінку структури власного капіталу та аналіз її якості. Передбачає формування аналітичної таблиці та розрахунок показників маневреності власного капіталу, оборотності власного капіталу та його рентабельності
- 4 Аналіз стану залученого капіталу. Передбачає здійснення оцінки структурних елементів пасивів, аналіз довгострокових та короткострокових зобов'язань, виявлення простроченої заборгованості, наявності та аналіз стану стійких пасивів. Передбачає формування аналітичної таблиці та розрахунок відповідних показників
- 5 Аналіз ефективності й інтенсивності використання капіталу

Рис. 3. Стадії методичного етапу аналізу стану пасивів

- виявити рівень його фінансової стійкості та рівень фінансової залежності від інших суб'єктів господарювання;
- спрогнозувати подальші перспективи розвитку господарської діяльності підприємства.

Актуальним на даному етапі є використання методу горизонтального і вертикального порівняння.

Наступною стадією є аналіз стану власного капіталу, який характеризується аналізом стану його складових, встановленням динаміки зміни вартості складових власного капіталу, визначенням питомої ваги кожного елементу в структурі пасивів та окремих його розділах. Розрахунок питомої ваги сприяє встановленню частки кожного елементу власного капіталу у загальній його вартості та у валюті балансу, що дозволяє виявити причини та наслідки змін, що відбулися та їх вплив на зміну величини власного капіталу та вартості валюти балансу в цілому. Аналіз стану статутного капіталу передбачає здійснення оцінки таких аспектів: повноти формування статутного капіталу, що здійснюється на основі установчих документів; ступеня зміни величини статутного капіталу за період, який аналізувався; факторів, що призводять до змін у статутному капіталі.

Аналіз стану нерозподіленого прибутку дозволяє дослідити тенденцію зміни частки прибутку в загальній сумі власного капіталу шляхом встановлення співвідношення нерозподіленого прибутку звітного року до суми власного капіталу підприємства, що включає такий прибуток. Володіння інформацією, отриманою при проведенні економічного аналізу стану нерозподіленого прибутку дозволяє встановити рівень ділової активності підприємства.

Збільшенню величини нерозподіленого прибутку сприяє зростання нерозподіленого прибутку у звітному періоді (наростаючим підсумком), зміна облікової політики підприємства. Основними факторами, які призводять до зменшення обсягу нерозподіленого прибутку є: виплата дивідендів, розподіл прибутку на поповнення резервного капіталу та в рахунок збільшення статутного капіталу, покриття збитків, зміна облікової політики підприємства.

При здійсненні економічного аналізу власного капіталу обов'язково потрібно визначити ефективність його розміщення та рівень прибутковості.

Аналіз залученого капіталу передбачає поділ на аналіз короткострокових та довгострокових зобов'язань. При здійсненні бібліографічного аналізу виявлено, що жоден науковець не зацікавився питанням аналізу стану стійких пасивів. Однак, аналіз саме цих пасивів дозволяє виявити обсяг надходження грошових коштів з незапланованого джерела. Якщо аналізувати тенденцію використання тимчасово вільних коштів у вигляді стійких пасивів, можна розробити алгоритм їх використання таким чином, щоб отримувати більший дохід. Однак, головною проблемою здійснення такого аналізу є відсутність будь-якого нагадування про стійкі пасиви у фінансовій звітності. Тому, задля проведення економічного аналізу стану стійких пасивів необхідно вдосконалити форми фінансової звітності таким чином, щоб у них розкривалася інформація про їх використання або ж надавати аналітику первинні документи, внутрішню звітність, в якій міститься інформація про стан стійких пасивів на підприємстві.

У цілому, методика економічного аналізу залученого капіталу базується на співставленні звітних і базисних показників. Результатом таких співставлень є виявлення

відхилень, які характеризують приріст або зниження тієї чи іншої складової капіталу.

Наступною важливою і завершальною стадією аналізу пасивів є аналіз його розміщення, який передбачає розрахунок показників ефективності та рентабельності.

Третій етап аналізу стану пасивів підприємства – завершальний – передбачає формування аналітиком повного висновку про стан пасивів підприємства та надання рекомендацій щодо подальшого функціонування підприємства та управління ним.

Таким чином, здійснення аналізу стану пасивів за визначеними етапами та стадіями сприятиме отриманню повної, правдивої і неупередженої інформації про їх стан, що, в свою чергу, дозволить аналітику досягнути поставленої перед ним мети.

Висновки та перспективи подальших розвідок. Проведене дослідження методико-організаційних засад аналізу наявності і руху пасивів підприємства дозволило одержати такі висновки:

1. Власний та залучений капітали є головним індикатором визначення фінансового стану господарської діяльності підприємства, який підлягає аналізу, а тому потребує удосконалення методики аналізу руху пасивів. Більшість авторів розглядають аналіз стану пасивів поверхнево, не конструюючи повної послідовної методики, натомість пасиви потребують всебічного аналізу, здійсненню якого сприятиме розробка комплексної методики аналізу стану пасивів.

2. Методика проведення аналізу стану пасивів у широкому значенні передбачає систематизацію всіх економічних процесів, на які впливає зміна структури пасивів з метою розрахунку всіх можливих економічних показників, на які вони мають вплив, і які у майбутньому будуть використані при проведенні експрес-аналізу або поглибленого аналізу. Метою такого аналізу є діагностика стану пасивів заради формування інформаційної бази, вивчення якої сприятиме здійсненню якісного аналізу фінансового стану підприємства та його складових.

3. Розроблено процес здійснення аналізу стану руху пасивів, який складається з етапів: організаційного, методологічного та результативного та сприяє спрощенню роботи аналітиків-практиків, забезпечує зацікавлених користувачів повною інформацією про стан та рух пасивів підприємства, дозволяє встановити причинно-

наслідкові зв'язки змін, що відбулися, та передбачити тенденцію змін стану пасивів підприємства у майбутньому.

Зазначена методика аналізу руху пасивів суб'єктів господарювання дає можливість звести до мінімуму ризик прийняття неефективних управлінських рішень, що надалі дозволить реальніше оцінювати фінансовий стан підприємства.

Список використаних джерел:

1. Бочаров В.В. Современный финансовый менеджмент / В.В. Бочаров. – СПб.: Питер, 2006. – 464 с.
2. Давидов Г.М. Стратегічний аналіз: навчальний посібник / Г.М. Давидов, В.М. Малахова, О.А. Маготець. – К.: Знання, 2011. – 389 с.
3. Мельник М.В. Экономический анализ в аудите: учеб. пособие для студентов вузов, обучающихся по специальностям “Бухгалтерский учет, анализ и аудит”, “Финансы и кредит”, “Налоги и налогообложение” / М.В. Мельник, В.Г. Когденко. – М.: ЮНИТИ – ДАНА, 2007. – 543 с.
4. Подольська В.О. Фінансовий аналіз: навчальний посібник / В.О. Подольська, О.В. Яріш. – К.: Центр навчальної літератури, 2007. – 488 с.
5. Савицкая Г.В. Экономический анализ: учебник / Г.В. Савицкая – [9-е изд.]. – М.: Новое знание, 2004. – 640 с.
6. Сопко В.В. Об'єкти капіталу (пасивів) у фінансовому аналізі / В.В. Сопко // Вісник Житомирського державного технологічного університету. / Серія: Економічні науки. – 2006. – № 3(37). – 316 с. – С. 145-148.
7. Чечевицына Л.Н. Экономический анализ: учебное пособие / Л.Н. Чечевицына. – Ростов на Дону: изд-во “Феникс”, 2001. – 448 с.
8. Шевчук В.О. Аналіз господарської діяльності: навч. посіб / В.О. Шевчук, О.В. Коновалова, В.П. Пантелєєв. – К.: ДП “Інформ.-аналіт.агенство”, 2011. – 399 с.

*Редько О.Ю.,
д.е.н., професор,
директор Національного центру
обліку та аудиту,
Перший проректор
Національної академії статистики,
обліку та аудиту
Ніконович М. О.,
к.е.н., доцент кафедри
фінансового аналізу і контролю,
Київський національний
торгівельно-економічний університет*

ПЛАНОВО-ОРГАНІЗАЦІЙНИЙ АСПЕКТ АУДИТОРСЬКОЇ ПЕРЕВІРКИ ВИТРАТ ВИРОБНИЦТВА

Вступ. В сучасних умовах існування вітчизняних виробничих підприємств особлива увага управлінського персоналу та засновників приділяється достовірності формування та відображення у звітності облікової інформації про витрати. Одним з найефективніших інструментів забезпечення достовірності звітної інформації про витрати є проведення регулярних аудиторських перевірок. Розглядаючи питання застосування теоретико-методичної бази з організації та методики аудиту доцільно більше детально розглянути питання застосування Міжнародних стандартів аудиту та іншої науково-методичної літератури для вибору оптимальних шляхів проведення процедур з організації та планування аудиту витрат виробництва.

Метою даної статті є конкретизація та вдосконалення існуючих підходів до організації та планування аудиту витрат виробництва.

Виклад основного матеріалу дослідження. Організації та плануванню аудиту витрат присвячено ряд праць вітчизняних та зарубіжних науковців, зокрема О. Миронова, М. Азарская, Ф. Бутинець, М. Скрипник, В. Савченко та ін. [2-5]. Визначені в них підходи є досить вичерпними, але носять здебільшого уніфікований характер, спрямований на їх застосування для систем обліку витрат більшості галузей народного господарювання. Через що виникає

потреба в подальшій їх розробці та конкретизації, з метою створення рішень більш прикладного характеру, зокрема, для підприємств реального сектору виробництва, для яких характерні складні господарські процеси, пов'язані з застосовуваними організаційними та технологічними схемами, які накладають певний відбиток на процеси обліку та контролю витрат.

Відповідно МСА 300 «Планування аудиту фінансової звітності» - аудитор має визначити загальну стратегію аудиту, яка б встановлювала обсяг, час і напрям аудиту, а також спрямувала розробку плану аудиту [1, с. 265]. Для виконання вимог та рекомендацій МСА основними стратегічними завданнями аудиту витрат виробництва, серед інших, можна виділити дослідження та перевірку наступних об'єктів та ділянок обліку (Рис. 1).

Для виконання вищевказаних завдань, процес отримання аудитором розуміння, щодо системи накопичення, систематизації, обліку та консолідації даних про витрати доцільно розділити на запропоновані блоки та проводити в наступній послідовності (Рис. 2). Спочатку доцільно провести дослідження формування витрат виробництва по елементах, визначити сутність і обґрунтованість виробничих звітів по окремих видах витрат. Наступним кроком, доцільно перевірити правильність калькуляцій собівартості продукції відповідно статей. Потім отримати розуміння щодо механізму визначення собівартості продукції та виявити непродуктивні витрати.

Перш за все аудитору необхідно здійснити загальну оцінку інформаційно бази аудиту, в аспекті її використання в якості джерела аудиторських доказів. Основними джерелами доказів є: первинна документація, калькуляції, виробничі та матеріальні звіти, бухгалтерські реєстри по кореспонденції рахунків витрат по елементам (80 «Матеріальні витрати», 81 «Витрати на оплату праці», 82 «Відрахування на соціальні заходи», 83 «Амортизація», 84 «Інші операційні витрати»), а також журнали-ордери; фінансовою звітність попередніх періодів, статистична й оперативна звітність і т.п.

Для отримання розуміння класифікації витрат за елементами аудитор встановлює повноту віднесення витрат за елементами на відповідний звітний період:

- 1) матеріальні витрати;

- 2) витрати на оплату праці;
- 3) відрахування на соціальні заходи;
- 4) амортизація;
- 5) інші операційні витрати (по видах витрат);
- 6) інші витрати (за видами витрат).

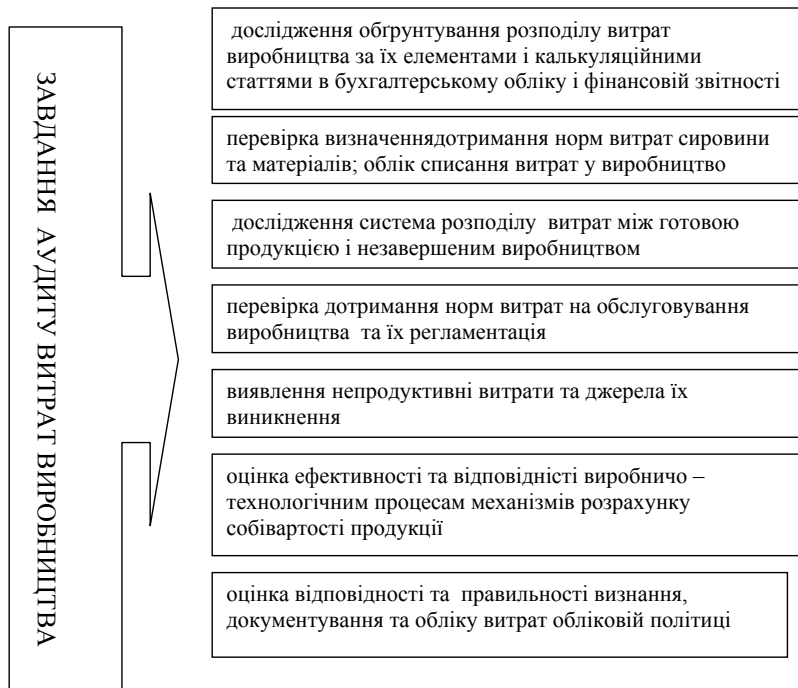

Рис.1. Стратегічні завдання аудиту витрат виробництва

Призначені для узагальнення інформації про витрати підприємства протягом звітного року використовують рахунки класу 8 «Витрати за елементами». Дослідження рахунків класу вісім дозволяє можливість установити: загальну суму витрат, структуру і питому вагу. Поелементний розподіл витрат викорис-товується під час аналізу витрат виробництва для визначення факторів впливу на ефективність виробництва. Поелементне групування витрат є підставою для складання планових норм витрт на одиницю продукції.

Далі проводиться дослідження номенклатури виробів та технології виробництва. Крім класифікації по елементах, аудитор визначає технологічні особливості циклів виробництва у місцях виникнення витрат, з метою отримання підтвердження достовірності та повноти обліку витрат для визначення собівартості за видів вироблюваної продукції, визначається порядок віднесення витрат за видами продукції.

Для отримання розуміння механізму визначення собівартості продукції досліджуються: виробнича собівартість продукції, що виявляла реалізована протягом звітного періоду, постійні загальновиробничі витрати та наднормативні витрати.

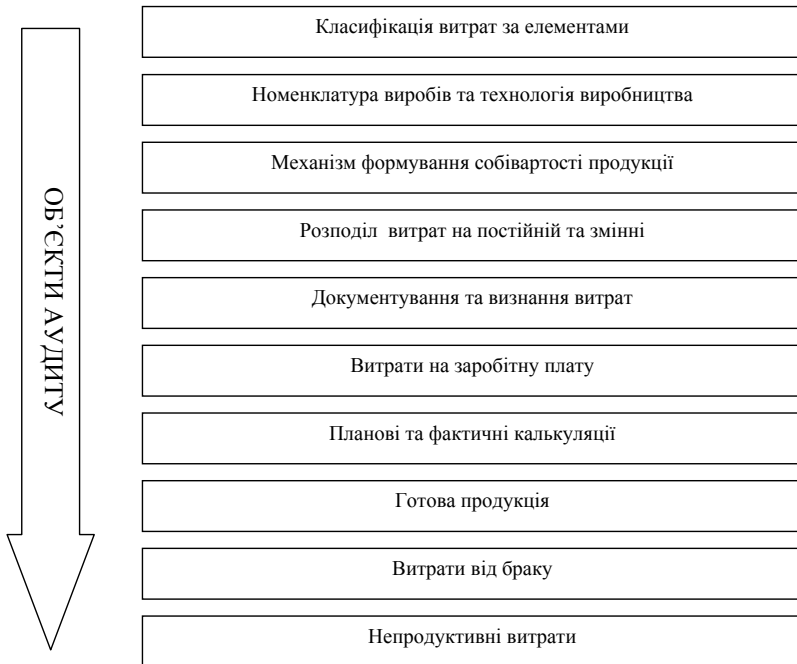

Рис.2. Послідовність аудиту витрат виробництва

При дослідженні механізму собівартості виділяються наступні елементи обліку витрат: прямі матеріальні витрати; прямі витрати на оплату праці; інші прямі витрати; загальновиробничі

витрати та правильність віднесення загальновиробничих витрат до постійних і змінних.

Окрему увагу слід приділити дослідженню процесу розподілу витрат на постійній та змінні, а саме:

1) відповідність змін витрат на обслуговування й управління виробництвом пропорційно зміні обсягу діяльності;

2) відповідність фактичним обсягам виробництва розподілу витрат на кожен об'єкт витрат з використанням бази розподілу (годин роботи, заробітної плати, обсягу діяльності, прямих витрат);

3) включення нерозподілених постійних загально виробничих витрат до складу собівартості реалізованої продукції в періоді їх виникнення;

4) зіставлення даних матеріальних складів про відпустку сировини і матеріалів у виробництво з показниками цехів про надходження їх у виробництво і на підставі аналізу записів із кредиту рахунку 201 «Сировина і матеріали» і дебету рахунку 23 «Виробництво» ревизор може підтвердити списання матеріальних витрат на виробничі потреби і включення їх у собівартість продукції. З іншого боку, ревизор перевіряє правильність списання суми витрат на фінансові результати наприкінці звітного року або щомісяця.

Далі проводяться процедури для отримання розуміння про систему документування та визнання витрат. Для перевірки правильності визначення фактичної собівартості сировини і матеріалів аудиторі необхідно дослідити первинні документи постачальників (накладні, рахунки, товарно-транспортні накладні), у яких визначено ціни та кількість товаро-матеріальних цінностей, транспортні та інші витрати, пов'язані з придбанням. Товарно-транспортні документи зіставляють з даними бухгалтерського фінансового обліку (книгою обліку надходження вантажів, журналом-ордером, відомістю), у яких показано кількість отриманих матеріалів та їхню вартість. Витрати на сировину і матеріали перевіряються шляхом визначення правильності застосування технічно обґрунтованих норм витрат.

Витрати на заробітну плату виробничого персоналу перевіряються шляхом проведення процедур щодо:

1) витрат на оплату праці, нараховану відповідно встановленим розцінкам, тарифних ставок і посадових окладів;

2) витрат на допоміжні виплати (премії, надбавки до тарифних ставок і окладів, компенсаційні виплати тощо);

3) розрахунків по соціальному страхуванню, сплаті податків і зборів (обов'язкових платежів), штрафних санкцій, видатків на відрядження, відшкодуванням збитків та ін.

Важливим питанням аудиту витрат виробництва є вивчення механізмів розрахунку собівартості одиниць окремих видів продукції. Планову собівартість у розрізі окремих калькуляційних статей витрат зіставляють із плановою і фактичною собівартістю за минулі періоди, із нормативами витрат і фактичним рівнем витрат за аналізований період. Що надає можливість виявлення значних відхилень планових показників від фактичних (перевитрату або економії) та визначити їх причини.

Окремим етапом аудиту витрат виробництва є виявлення непродуктивних витрат. Під час проведення аудиторських процедур визначаються причини відхилення фактичної собівартості від планової, виявляються резерви зниження витрат та причин, які призвели до непродуктивних витрат, а саме:

1) правильність віднесення витрат на виробництво і реалізацію продукції (робіт, послуг);

2) прийняті показники рентабельності, розмір резервного капіталу й фондів спеціального призначення;

3) повнота обліку витрат на виробництво і реалізацію продукції, що включаються в собівартість, відповідно первинній документації, якою оформляються всі операції з випуску продукції;

4) склад витрат за видами калькуляційних статей відповідно матеріальних звітів підрозділів, щоб виявити допущені втрати чи перевитрати.

5) статті витрат, пов'язані з матеріальними витратами, видатками на оплату праці, на обслуговування виробничого процесу, втрати від браку, простоїв, нестач тощо.

Окремим етапом аудиту витрат виробництва є перевірка даних обліку про готову продукцію. Застосовуються процедури щодо розрахунків даних звітів про витрати та калькуляцій собівартості продукції у відповідності до звітів про обсяги готової продукції за період. Проводяться спостереження та повторні

інвентаризації товаро-матеріальних цінностей, зданої на склад готової продукції та незавершеного виробництва.

Перевірка витрат на виробництво може встановити наявність кошторисів витрат, планових калькуляцій які суперечать принципам облікової політики і норм витрачання сировини і матеріалів, які не відповідають застосовуваним технологічним схемам. Для цього перевіряється правильність складання звітів про собівартість продукції, записи в бухгалтерських документах для встановлення фактичної собівартості виробництва.

Облік витрат від браку являє собою ділянку обліку витрат виробництва, для якої характерний підвищений рівень суттєвого викривлення, тому під час аудиту слід запланувати процедури щодо отримання підтверджень правильності відображення в обліку і звітності витрат від браку, відповідності витрат від браку затвердженим нормам, отримання підтверджень зовнішніх та внутрішніх щодо відповідності таких норм застосовуваним технологічним процесам.

Висновки і пропозиції. Дослідження теорії та практики планування аудиту витрат свідчить, що навіть для підприємств з виробництва однакового виду продукції, аудиторі необхідно отримати попереднє розуміння особливостей технології виробництва, яка використовується та зумовлену нею систему обліку витрат. А вже в контексті даної системи відправною точкою, безпосередньо, планування аудиту є виділення технологічних циклів та відповідних для них процесів обліку витрат, для яких характерний найбільший рівень ризику суттєвого викривлення облікових даних, з метою раціонального розрахунку часу аудиту, розподілу уваги групи з виконання завдання щодо надання впевненості та визначення необхідності залучення сторонніх експертів.

В статті виділено ділянки обліку витрат виробництва, для яких характерний найбільший ризик суттєвого викривлення фінансових даних, що необхідно враховувати при формулюванні завдання аудиту витрат виробництва, його стратегії та планування.

Список використаних джерел:

1. Міжнародні стандарти контролю якості аудиту, огляду, іншого надання впевненості та супутніх послуг: видання 2010 року, частина 1 / Пер. с англ. Мови: Ольховікова О.Л., Селезньов О.В., Балченко С.А., Біндер С.Г., Гик О.В. – К.: ТОВ «ІАМЦ АУ «СТАТУС», 2010. – 842 с.
2. Миронова О.А. Аудит: теорія и методология: учеб. пособие / О.А. Миронова, М.А. Азарская. – Москва: 2007. – 248 с.
3. Бутинець Ф.Ф. Аудит і ревізія підприємницької діяльності: навчальний посібник/ Бутинець Ф.Ф. — Житомир: ПП «Рута», 2001. — 416 с.
4. Скрипник М.І. Розвиток бухгалтерського обліку і внутрішнього контролю витрат та калькулювання собівартості. [Текст]: монографія / М.І. Скрипник, 2011. – 732 с.
5. Савченко В. Я. Аудит: Навчальний посібник. – К.: КНЕУ, 2002. – 322 с.

*В.С. Рижиков,
д. пед. наук,
завідувач кафедри обліку і аудиту
Кіровоградського інституту регіонального
управління та економіки*

СУТЬ ТА ПРАКТИЧНЕ ЗНАЧЕННЯ УПРАВЛІНСЬКОГО ОБЛІКУ ДЛЯ ЕФЕКТИВНОЇ ОРГАНІЗАЦІЇ УПРАВЛІННЯ НА ПІДПРИЄМСТВАХ

Сьогодні в наукових та підприємницьких колах керівників вищої ланки, у сучасній науковій вітчизняній та зарубіжній спеціальній економічній літературі відбувається дискусія про місце і роль управлінського обліку в системі управління підприємством. У контексті зазначеної проблематики існує значна кількість наукових досліджень і практичних розробок як зарубіжних так і вітчизняних науковців Апчерч А., Датар Ш., Друді К., Фостер Дж., Хорнгрен Ч., Яругова А., Вахрушина М.А., Голов С.Ф., Карпова Т.П., Нападовська Л.В., Пушкар М.С., Чумаченко М.Г., Карпенко О.В та ін.

Незважаючи на величезну кількість наукових робіт із тематики управлінського обліку, особливо у вітчизняних публікаціях, недостатньо висвітлено значення та сутність управлінського обліку для становлення ефективного управління сучасних підприємством в умовах ринкової економіки і орієнтації законодавства та уніфікації обліку до міжнародних стандартів.

Метою наукової статті є – визначення сутності та практичної значимості управлінського обліку для ефективного управління внутрішньогосподарською діяльністю на підприємстві в сучасних умовах розвитку ринкових відносин.

Кожне підприємство у власній діяльності використовує елементи управлінського обліку. Хоча дехто навіть не здогадується, що це так називається. Фактично управлінський облік — невід’ємний атрибут управління. Для розуміння значення та сутності управлінського обліку в сучасному підприємстві розкриємо теоретично-законодавчі основи управлінського обліку.

Сутність управлінського обліку визначено в ст. 1 Закону України від 16.07.99 р. №996-XIV «Про бухгалтерський облік та фінансову звітність в Україні» (далі — Закон про бухоблік) внутрішньогосподарський (управлінський) облік — система обробки та підготовки інформації про діяльність підприємства для внутрішніх користувачів у процесі управління підприємством [2].

В свою чергою можна сказати, що бухгалтерський облік — процес виявлення, вимірювання, реєстрації, накопичення, узагальнення, зберігання та передачі інформації про діяльність підприємства зовнішнім та внутрішнім користувачам для прийняття рішень.

Відповідно до (п. 5 ст. 8 Закону про бухоблік підприємство самостійно розробляє систему та форми внутрішньогосподарського (управлінського) обліку, звітності і контролю господарських операцій. Але питання методології бухгалтерського обліку та фінансової звітності (п. 2 ст. 6 Закону про бух облік) регулює Міністерство фінансів України, яке затверджує національні положення (стандарти) бухгалтерського обліку, інші нормативно-правові акти щодо ведення бухгалтерського обліку та складання фінансової звітності [2].

Наведемо визначення управлінського обліку який зрозумілий більшості сьогодишніх підприємств. Управлінський облік — це облік, який спрямований тільки на сприяння управлінню підприємством. Призначений він лише для керівного складу підприємства (директорів, начальників, голів, інших керівників). Розробляється самостійно підприємством, не підлягає регулюванню нормативними документами державних органів чи якихось професійних організацій.

Для розуміння теоретичної основи та можливої практичного впровадження і ефективного використання управлінського обліку в управлінні підприємством наведемо дефініції надана відомими науковцями з цієї проблематики.

Ільїна С.Б., Т. С. Журба зазначають, що управлінський облік — підсистема бухгалтерського обліку, яка в рамках однієї організації забезпечує її управлінський апарат інформацією, що використовується для планування, власне управління і контролю над діяльністю організації. Цей процес включає виявлення,

вимірювання, збір, аналіз, підготовку, інтерпретацію, передачу і прийом інформації, необхідної управлінському апарату для виконання його функцій [3].

Управлінський облік — це процес виявлення, вимірювання, нагромадження, аналізу, підготовки, інтерпретації та передачі інформації, що використовується управлінською ланкою для планування, оцінки і контролю всередині організації та для забезпечення відповідного підзвітного використання ресурсів [1, с. 209].

Управлінський облік — це економічна система, пов'язана із підготовкою та забезпеченням системи управління інформацією при здійсненні інвестиційної, операційної та фінансової діяльності, яка дозволяє розробляти та в комплексі приймати найбільш ефективні оперативні, тактичні стратегічні рішення на різних рівнях управління підприємством [4, с. 35—36].

Завданням управлінського обліку, на думку професора Фаріона І. Д. та Писаренка Т. М. є складання звітів, інформація яких призначена для власників підприємства, його керівників (менеджерів) та інших внутрішніх користувачів інформації [9, с. 12].

Більш повний і деталізований перелік таких завдань наводить професор Пушкар М. С. Основними завданнями управлінського обліку, на його думку, є [5, с. 229]:

- складання кошторисів на виробництво продукції;
- облік витрат на виробництво паралельно за багатьма напрямками (цех, дільниця, бригада, виріб, елемент, стаття калькуляції);
- визначення об'єктів калькулювання, калькуляційних одиниць;
- вибір методів обліку витрат на виробництво і калькулювання собівартості продукції;
- складання планових і звітних калькуляцій;
- аналіз відхилень від норм витрат;
- групування відхилень за причинами і винуватцями;
- забезпечення інформації для управління про відхилення від норм;
- визначення собівартості продукції, норми прибутку, рентабельності;

- аналіз собівартості продукції і виявлення резервів її зниження;
- автоматизація обліку, калькулювання і аналізу собівартості продукції.

Зв'язок управлінського обліку, як складової облікової політики підприємства визначається методичними нормативними актами з бухгалтерського обліку, які пов'язані в основному із забезпеченням виконання завдань, дотриманням основних принципів і правил. Управлінський облік сприяє керівникам підприємств визначати економічно-фінансову політику підприємства. При формуванні управлінського обліку передбачається майнова автономність і безперервність діяльності організації, послідовність застосування управлінської політики, а також часова визначеність фактів господарської діяльності.

Для ефективного удосконалення управлінського обліку на підприємствах на наш погляд є система „директ-костинг”. Під цим варіантом обліку витрат на виробництво й калькулювання собівартості продукції розуміється підхід, коли в розрізі об'єктів калькулювання планується й обліковується неповна, обмежена собівартість. Собівартість може включати тільки прямі витрати; тільки змінні, тобто залежні від зміни обсягів виробництва, витрати; вона може калькулюватися на основі тільки виробничих витрат, пов'язаних з виготовленням даної продукції, виконанням робіт або наданням послуг, навіть якщо вони носять непрямий характер. Але, незважаючи на різну повноту включення в собівартість об'єкта калькулювання різних видів витрат, загальним для цього підходу є те, що інші види витрат, які також за своєю економічною сутністю складають частину поточних витрат, не включаються в калькуляцію, а відшкодовуються єдиною сумою з виручки (або валового прибутку). У цьому основна відмінна риса системи обліку неповної собівартості [6; 7].

Ринкові процеси, що обумовлюють ускладнення орієнтації окремого товаровиробника, що впливають на коливання обсягів виробництва й реалізації продукції, з одного боку, а також збільшення частки постійних витрат у їхньому загальному обсязі, з іншого боку, істотно позначаються на поведінці собівартості виробів, тобто, і на їхньому прибутку. З посиленням цих тенденцій

збільшується потреба товаровиробників в інформації про витрати на виготовлення виробів і їхню реалізацію, не переключених у результаті розподілу непрямих витрат і відносно незмінних на одиницю продукції. Таку інформацію у вигляді даних про неповну виробничу собівартість (у частині прямих, змінних або всіх виробничих витрат) і маржинальному доходу (сумі покриття) – різниці між ціною продажу (виручкою від реалізації) і неповною собівартістю виробу або реалізованої продукції в цілому – і дає система „директ-костинг” [7].

Важливо, що, застосовуючи систему „директ-костинг” (систему обліку сум покриття або маржинального доходу), можна оперативно вивчати взаємозв’язки між обсягом виробництва, витратами (собівартістю, виручкою, прибутком, маржинальним доходом). Цей взаємозв’язок можна вивчати і графічно, й аналітично. Будеться так званий графік точки критичного обсягу виробництва (точки беззбитковості), тобто такого його обсягу, при якому виручка від реалізації продукції дорівнює її повної собівартості. З цього визначення точки критичного обсягу виробництва (K) виводиться формула її розрахунку

$$K = V_{\text{пост}} \div M_d, \quad (1)$$

де: $V_{\text{пост}}$ - величина умовно-постійних витрат у складі поточних витрат виробництва звітного періоду,

M_d - величина маржинального доходу на одиницю продукції (різниця між ціною реалізації виробу й величиною його собівартості, обчисленої за умовно-змінними витратами) [7; 8].

Висновок. На підприємстві в сучасних умовах ринкової економіки значення управлінського обліку є досить значним в системі обліку, планування, контролю, аналізу даних про витрати й результати господарської діяльності в розрізі необхідних для управління об’єктів, оперативного прийняття на цій основі різних управлінських рішень з метою оптимізації фінансових результатів діяльності підприємства.

Список використаних джерел:

1. Голов С. Ф., Єфіменко В. І. Фінансовий та управлінський облік. — К.: ТОВ "Автоінтерсервіс", 1996. — 544 с.

2. Закон України «Про бухгалтерський облік та фінансову звітність в Україні» від 16.07.99 р. №996-XIV із змінами і доповненнями (Відомості Верховної Ради України (ВВР), 1999, N 40, ст.365.

3. Ільїна С. Б. Контролінг процесів господарської діяльності в харчовій промисловості : навч. посібник / С. Б. Ільїна, Т. С. Журба. – К. : Професіонал, 2008. – 592 с.

4. Нападовська Л. В. Управлінський облік: Монографія. — Дніпропетровськ: Наука і освіта, 2000. —450 с.

5. Пушкар М. С. Тенденції та закономірності розвитку бухгалтерського обліку в Україні (теоретико-методологічні аспекти): Монографія. — Тернопіль: Економічна думка, 1999. — 423 с.

6. Рассказова-Николаева С. Директ-костинг: правдивая себестоимость // Экономика бизнеса.- М. - 2007.- № 50. – С.45-53.

7. Рассказова-Николаева С. Внешний аудит и контролинг: организация оптимального взаимодействия // газета "экономика и жизнь", №19 май 2010 года.

8. Слезко Т. Методы учета затрат „стандарт-кост” и нормативный: история и современность// Бухгалтерский учет и аудит. – 2007. - № 7 – С. 3-9.

9. Фаріон І. Д., Писаренко Т. М. Бухгалтерський управлінський облік: Навчальний посібник / За ред. д-р екон. наук, проф. І. Д. Фаріона. — Тернопіль: Економічна думка, 2003. — 566 с.

УДК 336.221.26

*С. В. Селіщев,
аспірант
Національного центру
обліку та аудиту
Національна академія статистики,
обліку та аудиту*

ВИЗНАЧЕННЯ ТА СТРУКТУРА ВИТРАТ ПІДПРИЄМСТВ З ВИРОБНИЦТВА ЗАЛІЗОБЕТОННИХ КОНСТРУКЦІЙ

Постановка проблеми. З метою підвищення конкурентоспроможності в сучасних умовах світової фінансової кризи, яка спричинила різкий спад економічної активності у вітчизняному будівництві, пріоритетним завданням управління підприємств постає розробка та впровадження чіткого визначення собівартості вироблюваної продукції. Для цього управлінський персонал має сконцентруватися на таких ключових факторах як ефективність витрат, якість продукції, інноваційні технології. Також необхідно розвивати нові підходи до менеджменту підприємства. Так як споживачі будуть купувати продукцію за самою нижчою ціною, якщо інші параметри у продукції виробників галузі будуть однаковими - забезпечення низького рівня витрат дозволяє отримати сильну конкурентну перевагу.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Питання визначення та структури витрат підприємств присвячено роботи таких вітчизняних та зарубіжних науковців, як [1-13]. Цим роботам характерна ґрунтовність та глибина досліджень, але на нашу думку, це питання вимагає подальшого дослідження та розробки на рівні видів діяльності та галузей промисловості. Зокрема, до галузей промисловості, яким характерна висока питома вага матеріальних витрат у змагальному обсязі є виробництво залізобетонних конструкцій.

Мета статті. Метою даної статі є визначення та дослідження структури витрат підприємств з виробництва залізобетонних конструкцій.

Виклад основного матеріалу дослідження. З метою підвищення конкурентоспроможності в сучасних умовах світової фінансової кризи, яка спричинила різкий спад економічної активності у вітчизняному будівництві, пріоритетним завданням управління підприємств постає розробка та впровадження чіткого визначення собівартості вироблюваної продукції. Для цього управлінський персонал має сконцентруватися на таких ключових факторах як ефективність витрат, якість продукції, інноваційні технології. Також необхідно розвивати нові підходи до менеджменту підприємства. Так як споживачі будуть купувати продукцію за самою нижчою ціною, якщо інші параметри у продукції виробників галузі будуть однаковими - забезпечення низького рівня витрат дозволяє отримати сильну конкурентну перевагу.

Однією з головних умов ефективного менеджменту виробничого підприємством є повнота, достовірність та оперативність відображення в обліку інформації про витрати, які в свою чергу формують собівартість продукції (робіт, послуг). Достовірне відображення інформації про витрати обумовлює правильне визначення фінансового результату діяльності підприємства. Така інформація формується на основі обліку витрат – від правильної організації обліку витрат і системи калькулювання собівартості залежить міра впливу результатів діяльності окремих підрозділів на підвищення ефективності виробництва, обґрунтованість планування якісних і кількісних показників.

Питання визначення та класифікації витрат виробництва досліджувалося багатьма вітчизняними та зарубіжними науковцями здебільшого у загальнонауковому аспекті та потребує додаткового вивчення у аспекті визначення та класифікації витрат підприємств з виробництва бетону та залізобетонних конструкцій. У працях зарубіжних та вітчизняних науковців зустрічаються наступні визначення витрат (Табл. 1).

Відмітимо, що оскільки об'єктом дослідження є аудит матеріальних витрат, на основі розгляду наведених вище визначень терміну «витрати», були виділені наступні підходи до визначення:

1) визначення, наведене у ПСБО 16 «Витрати» [1] характеризує об'єкт з облікової точки зору – тобто розкриває місце витрат в системі бухгалтерського обліку, а саме в балансі підприємства.

Таблиця 1

Визначення терміну «витрати» в науковій літературі та нормативних джерелах

№ з.п.	Автор	Визначення
1	2	3
1.	ПСБО 16 [1]	витратами звітного періоду визнаються або зменшення активів, або збільшення зобов'язань, що призводить до зменшення власного капіталу підприємства
2.	В. М. Панасюк [2, с.18]	це те, у що обходиться створення продукту підприємству
3.	Н. М. Ткаченко [3, с.611].	це спожиті в процесі виробництва засоби виробництва, які втілюють у собі минулу працю (сировину, матеріали, амортизацію основних засобів, працю працівників, зайнятих у процесі виробництва теперішньому) з відповідним на неї нарахуванням та ін.
4.	Ф. Ф. Бутинець [4, с.366]	витрати у виробничому процесі праці і засобів виробництва для виготовлення продукції
5.	В. Сопко [5, с.288]	використані у процесі виробництва різні речовини та сили природи на виготовлення нового продукту праці
6.	Карпова Т.П. [6, с.125]	сукупність витрат підприємства на виробництво продукції (робіт, послуг) та її реалізацію, виражену в грошовій формі
7.	А.М. Кузьмінський [7, с.190]	виражені у грошовій формі витрати суспільної праці., пов'язані з випуском продукції, продажем товарів власного виробництва і купівельних товарів і втрати пов'язані з організацією їх споживання
8.	Берзін І. Е. [9]	вартість придбання економічних ресурсів (введення факторів виробництва)
9.	Скрипник М.І. [11, с.33]	витрати як загальноекономічна категорія характеризують використання різних речовин і сил природи в процесі господарювання

2) більшість досліджених визначень науковців, що наведені вище, є схожими за своєю сутністю, та здебільшого висвітлюють економічну сторону об'єкту дослідження та не акцентують увагу на обліковому аспекті витрат.

3) в проекції наведених вище визначень на визначення досліджуваних «матеріальних витрат», можна запропонувати наступне – матеріальними витратами промислового підприємства за певний період називається вартість матеріальних ресурсів, які були використанні у виробництві продукції в такому періоді та вартість яких можливо безпосередньо віднести на одиницю продукції.

В науковій літературі поряд з терміном «витрати» зустрічається вживання терміну «затрати». Більшість науковців,

роботи яких були опрацьовані не приділяють уваги цьому питанню, крім робіт М.Б. Коцкуліч [11] та Т.О. Каменської [12]:

– М.Б. Коцкуліч [11, с.17] зазначає щодо вживання цих термінів наступне: «з метою уникнення непорозумінь, вважаємо доцільним, застосовувати термін «затрати» для позначення поточного витрачання грошових ресурсів і капітальних витрат грошових та інших ресурсів, які впливають на фінансовий результат звітного періоду. Всі інші витрачання ресурсів доцільно позначати терміном «витрати»;

– Т.О. Каменська вважає: «в нормативних актах України і у значній частині економічної літератури, опублікованої українською мовою, наводиться тільки один термін «витрати». Можливо, це пов'язано з філологічними особливостями української мови, а тому диспут, який має місце, на наш погляд, не має сенсу» [12, с. 25].

На нашу думку, доцільно підтримати підхід Т.О. Каменської, так як не існує чітко наведених суттєвих відмінностей між трактуванням та застосуванням термінів «затрати» і «витрати», також в додатній бік цього твердження можна довести, що ці терміни є синонімами, а їх застосування для визначення суттєво протилежних категорій було б насамперед недоцільно.

Дослідивши діючу практику було встановлено, що основним нормативним актом, який визначає комплекс понять пов'язаних з визначенням та класифікацією витрат в Україні є П(С)БО 16 «Витрати» [1]. Згідно П(С)БО 16 у виробничу собівартість продукції (робіт, послуг) включаються:

- 1) прямі матеріальні витрати;
- 2) прямі витрати на оплату праці;
- 3) інші прямі витрати;
- 4) змінні загальновиробничі та постійні розподілені загальновиробничі витрати.

При цьому необхідно підкреслити, що перелік і склад статей калькулювання виробничої собівартості продукції устанавлюється підприємством самостійно.

Проведене нами дослідження свідчить, що для більшості досліджених підприємств характерна наступна номенклатура операційних витрат:

- витрати на підготовку і освоєння виробництва;
- витрати, пов'язані безпосередньо з виробництвом продукції, обумовлені технологією та організацією виробництва (матеріальні витрати): сировина й основні матеріали; купівельні напівфабрикати та комплектуючі вироби, паливо й енергія; будівельні матеріали; запасні частини, тара і тарні матеріали, допоміжні та інші матеріали;
- витрати на оплату праці;
- витрати, пов'язані з поліпшенням технології і організації виробництва, а також з поліпшенням якості продукції;
- витрати, пов'язані з винахідництвом, технічним поліпшенням і раціоналізаторськими пропозиціями;
- витрати по обслуговуванню виробничого процесу (поточний та капітальні ремонти);
- витрати по забезпеченню нормальних умов праці і техніки безпеки;
- витрати, пов'язані з набором працівників;
- поточні витрати, пов'язані з утриманням і експлуатацією фондів природоохоронного значення;
- витрати, пов'язані з управлінням виробництва;
- витрати на підготовку та перепідготовку кадрів;
- витрати на транспортування працівників до місця роботи;
- відрахування по обов'язковому соціальному страхуванню та пенсійне забезпечення;
- витрати по страхуванню майна підприємства;
- витрати по гарантійному обслуговуванню;
- витрати, пов'язані зі збутом продукції (пакування, зберігання, транспортування);
- витрати на оновлення основних виробничих фондів (амортизація на повне оновлення);
- амортизація нематеріальних активів;
- втрати від браку;
- витрати від простоїв за внутрішньовиробничими причинами.

Виходячи з наведеної вище номенклатури, дослідження ряду підприємств з виробництва залізобетонних конструкцій показало, що найбільшу питому вагу мають матеріальні витрати (Рис. 1)

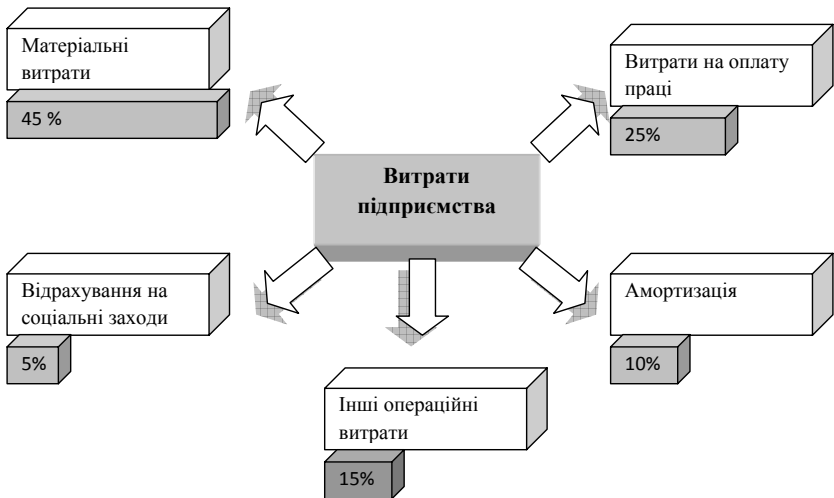

Рис.1. Витрати підприємства з виробництва залізобетонних конструкцій

Розглядаючи П(С)БО 16 «Витрати» [11, ст.22], перше, що необхідно відзначити - до складу матеріальних витрат включається вартість таких видів цінностей:

1) сировини і матеріалів, які придбаваються у сторонніх підприємств і організацій та входять до складу виготовлюваної продукції, створюючи її основу або є необхідним компонентом при виготовленні промислової продукції;

2) купованих комплектуючих виробів і напівфабрикатів, що підлягають монтажу або додатковій обробці на цьому підприємстві;

3) придбаного у сторонніх підприємств і організацій різного палива, яке витрачається з технологічною метою на отримання всіх видів енергії, опалювання виробничих приміщень, транспортні роботи, пов'язані з обслуговуванням виробництва власним транспортом;

4) придбання енергії всіх видів, яка витрачається на технологічні, енергетичні й інші виробничі потреби підприємства;

5) купованих матеріалів, які використовуються у процесі виробництва продукції промисловості для забезпечення нормального технологічного процесу й упакування продукції.

Виходячи з результатів здійснених досліджень, для підприємств з виробництва залізобетонних конструкцій основними видами матеріальних витрат є (Рис. 2):

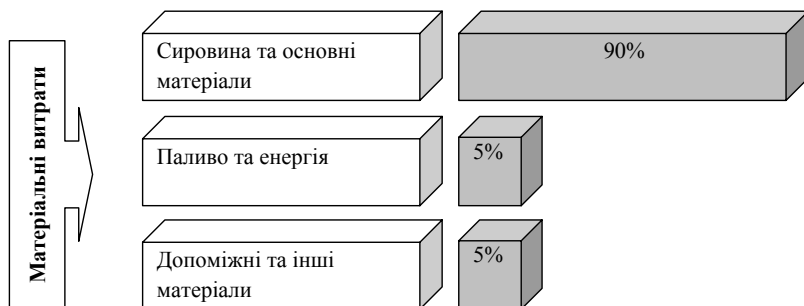

Рис.2.Питома вага матеріальних витрат у загальному обсязі за видами

1) сировина й основні матеріали:

- цементи різних марок;
- пісок річковий та яружний;
- щебінь різних фракцій;
- протиморозні та пластифікуючі добавки;
- керамзит;
- вода;
- вапно;
- арматура;
- закладні деталі (являють собою вироби з листового металу);

2) допоміжні та інші матеріали:

- зварювальні матеріали;
- пластикові розпорні пластини;
- мастильні матеріали для формоснастки;

- фарба для маркування виробів.
- 3) паливо й енергія:
 - бензин та дизельне пальне;
 - електроенергія;
 - скраплений газ.

Також встановлена питома вага видів матеріальних витрат підприємства з виробництва залізобетонних конструкцій (Рис.2) відповідно проведених анкетувань.

Висновки і пропозиції. Огляд підходів до трактування терміну «витрати», показав, що єдиного, прийнятого більшістю вчених визначення не існує. Певні відмінності можна пояснити, перш за все, в комплексі якими поняттями та економічними категоріями воно застосовується.

В аспекті досліджуваного питання можна зробити висновок, що поняття «витрати» необхідно розглядати перш за все як грошове вираження всіх структурних елементів запасів підприємства з виробництва залізобетонних конструкцій які використовуються для вироблення певної одиниці продукції.

Список використаних джерел:

1. Положення (стандарт) бухгалтерського обліку 16 «Витрати» затверджене наказом Міністерства фінансів України від 31 грудня 1999 року №318.
2. Панасюк В. Управління витратами виробництва. – Тернопіль, 1999. – 118 с.
3. Ткаченко Н.Т. «Бухгалтерський фінансовий облік на підприємствах України». – Підруч. для студ. вищ. навч. ек. спец. – [5-те вид., допов. і перероб.] / Н.М. Ткаченко. – К.: А.С.К., 2007 – 784с.
4. Бутинець Ф.Ф. «Бухгалтерський управлінський облік» Навчальний посібник для студентів спеціальності 7.050106 "Облік і аудит" Житомир: ЖІТІ, 2000. – 448 с.
5. Заремба О.О. Облік і аудит виробничих витрат та формування собівартості швейної продукції: дис. канд. екон. наук: 08.06.04 / Київський національний торговельно-економічний ун-т. – К., 2004. – 303 арк.

6. Карпова Т.П. Управленческий учет для вузов. – М.: Аудит, ЮНИТИ, 1998. – 380 с.
7. Організація бухгалтерського обліку, контролю і аналізу: Підручник / Кузьмінський А. М., Сопко В. В., Завгородній В. П.; за ред. А.М. Кузьмінського — К.: Вища школа, 1993. — 223 с.
8. Берзинь И.Э. Экономика фирмы. – М.: ИМПЕ, 1997. – 253 с.
9. Міжнародні стандарти бухгалтерського обліку / Переклад з англ. за ред. С.Ф. Голова. – К.: Федерація професійних бухгалтерів і аудиторів України, 1998. – 736 с
- 10.Скрипник М.І. Розвиток бухгалтерського обліку і внутрішнього контролю витрат та калькулювання собівартості. [Текст]: монографія / М.І. Скрипник, 2011. – 732 с.
- 11.Коцкулич М.Б. Облік і контроль виробничих витрат у будівництві свердловин: дис. канд. екон. наук: 08.06.04 / Івано-Франківський національний технічний ун-т нафти і газу – Івано-Франківськ, 2005 – 236 арк.
- 12.Каменська Т.О. Облік та внутрішній аудит витрат олійно-жирового виробництва: дис.. канд.. екон. наук: 08.06.04 / Державна академія статистика, обліку та аудиту Держкомстату України. – К., 2005. – 232 арк.: рис., табл.. – Біблігр.: арк. 172-189.
- 13.Нитецкий В. В. Аудит: цель и задачи // Бухгалтерский учет. -1993. - №3. - С.6-8.

*Р.Н. Стрельников,
к.э.н., доцент кафедры учета и аудита,
Донбасская государственная
машиностроительная академия*

РЕАЛИЗАЦИЯ ИНВЕСТИЦИОННЫХ ПРОЕКТОВ В УСЛОВИЯХ ИНСТИТУЦИОНАЛИЗМА ЭКОНОМИКИ УКРАИНЫ

Современные тенденции развития мировой экономики предполагают, что быстрый экономический рост сопровождается институционализацией экономики, усилением монополистических тенденций, господством высококонцентрированных производств на рынках, определяющих общие направления инвестиционных потоков. Перераспределение капитала уже не столько зависит от желания отдельных хозяйствующих субъектов получить прибыль, сколько от глобальных макроэкономических процессов, доминирующих на рынках.

Инвестиционная деятельность осуществляется не только в условиях риска, но и в условиях систематической, перманентно растущей неопределённости, поэтому руководители предприятий должны уметь быстро и гибко реагировать на изменения в экономической среде, что требует разработки и применения средств методологического и математического обеспечения для возможности принятия обоснованных управленческих решений по реализуемым инвестиционным проектам.

Проблемам инвестиционного проектирования в условиях институционализма экономики посвящено много работ отечественных и зарубежных специалистов. Среди них следует выделить работы А.В. Савчука, С.С. Аптекаря, Т. Дудина, Н.Г. Чумаченко, С.А. Гуткевич, В.Г. Федоренко, Д. Норкотта, Г.В. Козаченко, Д. Норта и др. [1-9].

Объективная необходимость углубления теоретических исследований и методологических подходов для эффективной реализации инвестиционных проектов в условиях институционализма экономики, совершенствование процесса принятия оптимальных управленческих решений в рыночных условиях обуслови-

ли актуальность данного исследования, его целевую направленность и структуру.

Институты задают структуру ограничений, действующих в обществе, поэтому политические и экономические институты определяют собой характер функционирования экономики. Среди них можно выделить формальные ограничения (правила, законы, конституции), неформальные ограничения (нормы поведения, условности, внутренние принципы), а также механизмы, позволяющие контролировать их соблюдение. В совокупности они задают систему стимулов, действующих в обществе и, следовательно, в экономике. Институты и уровень технологического развития определяют трансакционные издержки, из которых складываются издержки производства. Принципиальную связь, существующую между институтами, трансакционными издержками и неоклассической теорией, в 1960 году выявил Р. Коуз. Эффективные рынки неоклассической теории могут существовать лишь тогда, когда трансакции для экономических агентов бесплатны. Только при условии, что взаимодействие между ними протекает без каких бы то ни было издержек, они будут достигать решений, максимизирующих совокупный доход независимо от институциональных условий. Когда трансакции требуют издержек, приходится принимать в расчет институты. Но трансакции всегда требуют издержек. Уоллис и Норт показали, что в 1970 году на долю трансакционного сектора экономики приходилось 45% ВВП США [10].

В реальном мире эффективные рынки формируются в тех случаях, когда конкуренция сильна настолько, что благодаря рыночному арбитражу и эффективным механизмам обратной связи происходит приближение к «условиям Коуза», то есть к нулевым трансакционным издержкам, так что участники рынка могут получить прибыль в размере, определяемом согласно неоклассической теории. Однако информационные и институциональные условия, необходимые для создания таких эффективных рынков, весьма жестки. Участники рынка не только должны иметь определенную цель, но и знать, как правильно ее достичь [9].

Институциональная эволюция экономики зависит от взаимодействия между институтами и организациями, немаловажным показателем которых являются инвестиционные потоки.

В зависимости от направлений инвестиций и целей их реализации, инвестиционные проекты можно разделить на производственные, научно-технические, коммерческие, финансово-вые, экологические, социально-экономические [11].

В экономическом анализе различают валовые и чистые инвестиции.

Валовые инвестиции характеризуют общий объем инвестиционных средств в определенном периоде, направленных на воспроизводство (новое строительство, реконструкция, расширение, приобретение средств производства), прирост товарно-материальных запасов, а также на поддержание действующих мощностей.

Чистые инвестиции являются вложением средств в производственные фонды, которые заново создаются, и производственный аппарат, который восстанавливается. Они равняются сумме валовых инвестиций, уменьшенной на сумму амортизационных отчислений в определенном периоде [12].

Основные задачи инвестиционных проектов тесно взаимосвязаны и в целом решают главную задачу — повышение эффективности инвестиционной деятельности.

Капитальные инвестиции в экономике Украины в основном состоят из инвестиций в материальные активы (96,3-96,9%). Нематериальные активы занимают небольшую долю в диапазоне 3,1-3,7% [13].

Наибольшую долю составляют инвестиции в основной капитал (85%). Капитальный ремонт занимает около 9% всей доли материальных инвестиций. Прочие виды материальных инвестиций занимают небольшую долю.

С позиций конкретных хозяйствующих субъектов (институтов) источники финансирования инвестиционных проектов разделяются на собственные (внутренние) и внешние.

К собственным средствам предприятий и организаций, осуществляющих инвестиционные проекты, относятся: амортизационные отчисления на существующие фонды (на их реновацию); прибыль от производственно-хозяйственной деятельности, направляемая на производственное развитие; суммы, полученные от страховых компаний в виде возмещения ущерба за

понесенные убытки в результате стихийных бедствий и несчастных случаев; средства от продажи ненужных основных средств и их излишков, иммобилизация излишков оборотных средств; средства от реализации нематериальных активов (государственных ценных бумаг других предприятий, патентов и т.д.).

К внешним источникам инвестиций относятся различные формы заемных средств: бюджетные кредиты, предоставляемые на возвратной основе; банковские и коммерческие кредиты различных финансовых, пенсионных фондов и других институциональных инвесторов; иностранные инвестиции, предоставляемые в форме финансового или иного участия в уставном капитале совместных предприятий.

Инвестиции в основной капитал в 2012 году увеличились на 8,3% по сравнению с 2011 годом. По данным Государственной службы статистики Украины, в 2012 году в страну поступило 263,728 млрд. грн. капитальных инвестиций. Объем инвестиций в материальные активы составил 255,839 млрд. грн. Из них на капитальный ремонт ушло 17,895 млрд. грн. Инвестиции в нематериальные активы составили 7,889 млрд. грн.

Инвестиции в основной капитал выросли в добывающей промышленности, финансовой деятельности, здравоохранении и др.

Таблица 1

**Капитальные инвестиции в Украине по источникам
финансирования за 2011-2012 года**

Показатель	Освоено (использовано) ккапитальных инвестиций			
	2011 г		2012 г	
	в факт. ценах, млн.грн.	в % к общему объему	в факт. ценах, млн.грн.	в % к общему объему
1	2	3	4	5
Всего	259932,3	100,0	263727,7	100,0
В т.ч. за счет:				
средств гос. бюджета	18394,6	7,1	16530,9	6,3
средств местных бюджетов	8801,3	3,4	8307,7	3,2
собственных средств предприятий и организаций	152279,1	58,6	156149,3	59,2
кредитов банков и других займов	42324,4	16,3	42526,9	16,1

Продовження табл. 1

1	2	3	4	5
средств населения на индивид. жилищное строительство	15102,9	5,8	21975,1	8,3
других источников финансирования	11363,9	4,3	18237,8	6,9

В 2012 году в экономику Украины иностранными инвесторами вложено \$6013,1 млн. прямых инвестиций. Объем внесенных с начала инвестирования в экономику Украины прямых иностранных инвестиций (акционерный капитал) на 31 декабря 2012 года составил 54462,4 млн., что на 8,2% больше объемов инвестиций на начало 2012 года, и в расчете на душу населения составляет \$1199,3.

Чистый прирост прямых иностранных инвестиций (ПИИ) в Украину в 2012 году составил \$4,129 млрд. Это на 10% ниже, чем в 2011 году (\$4,56 млрд.).

По приведенным данным можем сделать вывод, что структура источников капитальных инвестиций в Украине за 2012 год по сравнению с 2011 годом существенно не изменилась.

Наибольшая доля капитальных инвестиций (60%) осуществляется за счет собственных средств предприятий и организаций, около 16% - за счет кредитов банков и других займов. За счет средств государственного бюджета осуществляется 6% капитальных инвестиций в Украине, за счет местных бюджетов 3% инвестиций.

Рассмотрим изменение капитальных инвестиций в Украине в фактических ценах в целом, а также динамику собственных средств предприятий и организаций вкладываемых в капитальные инвестиции за 2011-2012 гг.

В 2012 году по сравнению с 2011 годом произошло увеличение объема капитальных инвестиций в Украине. Это в первую очередь связано с увеличением объема вкладываемых собственных средств предприятий и организаций, а также средств населения на индивидуальное жилищное строительство.

Объем вкладываемых в капитальные инвестиции собственных средств предприятиями и организациями в 2012 году по сравнению с 2011 годом значительно увеличился. Данное изменение в основном и повлияло на рост всех капитальных инвестиций в фактических ценах.

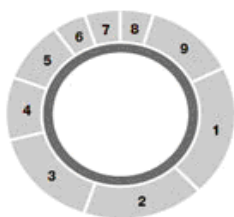
В Украине по итогам первого квартала 2013 года объем освоенных капитальных инвестиций составил 51,944 млрд грн, что на 3% больше показателя первого квартала 2012 года. Из общего объема капитальных инвестиций наибольшая сумма была направлена в виде инвестиций в материальные активы – 50,310 млрд грн, из них на капремонт – 2,277 млрд грн.

Основным источником капитальных инвестиций являются собственные средства предприятий и организаций – 28,656 млрд грн, или 55,2% общего объема инвестиций, кредиты банков и другие займы – 13,008 млрд грн, или 25%. В Украине по итогам 2012 г. объем освоенных капитальных инвестиций составил 263,73 млрд грн, что на 8,3% больше показателя 2011 г.

По итогам 2011 года объем освоенных капитальных инвестиций составил 259,932 млрд грн, что на 22,4% больше показателя за 2010 год.

Сравнение 2013 года с 2012 годом не является показательным, ведь тогда завершалась подготовка к проведению Евро-2012. Так в начале 2013 года Госстат отметил резкий спад капитальных инвестиций в регионах, где подготовка продолжалась почти до самого начала турнира: в Киеве (-21,8%) и Львовской области (-25,7%). Подтверждает это то, что капитальные вложения снизились как в сфере строительства (-0,3%), так и в транспорте (-52,6%). Также сократилась доля бюджетных средств в структуре капитальных инвестиций — с 2,5% до 1,7%.

Многие другие сектора на фоне рецессии также продемонстрировали спад вложений: финансовый сектор (-17,1%), торговля (-20,2%), сфера телекоммуникаций (-7,6%). В тоже время общая сумма капитальных инвестиций не упала, ведь частный бизнес активизировал проекты в сельском хозяйстве (+10%) и промышленности (+47%). Ощутимый рост притока инвестиций в значительной мере был обеспечен вложениями в энергетический сектор (+187,9%) - всего в эту сферу поступило 42,4% от суммы капитальных инвестиций в промышленность. Кроме того, был замечен значительный приток средств (+52,1%) в пищевую отрасль. Позитивная динамика также наблюдалась в химической (+12,3%) и легкой промышленности (+28,4%), производстве автотранспорта (+16,8%).

1	Энергогенерация	10,56
2	Строительство	8,95
3	Перерабатывающая промышленность	8,21
4	Добывающая промышленность	5,13
5	Оптовая и розничная торговля	4,84
6	Сельское хозяйство	2,56
7	Транспорт	2,48
8	Операции с недвижимостью	2,50
9	Другие отрасли	6,71
Всего		51,94

Рис.1 Отраслевая структура капитальных инвестиций в экономике Украины на 31 марта 2013 года, млрд. грн

Увеличение объема капитальных инвестиций стало возможным благодаря снижению ставок на кредиты. При этом наблюдался рост доли заемных средств в капитальных инвестициях с 12,6% до 25%, тогда как доля собственных средств предприятий снизилась с 66,6% до 55,2%. Снижение ставок даст возможность сохранить позитивную тенденцию.

В тоже время общему росту вложений препятствует ситуация в металлургии, ключевой экспортно-ориентированной отрасли. Доля вложений в этот сектор экономики составляет 7,4% от всех инвестиций в промышленность [13].

Инвестиционная деятельность в Украине возросла в 2011-2012 гг. в связи с проведением чемпионата мира по футболу. Однако уже в 2013 году наблюдаем снижение объемов капитальных инвестиций, в том числе из-за уменьшения динамики ВВП.

Таким образом, следует сделать вывод, что в экономике Украины за последние годы значительно возобладали институциональные составляющие, определяющие объемы и направления инвестиционных потоков. Модель «регулирующего рынка» в Украине косвенным образом диктовала жесткие условия. Если трансакционные издержки были значительны, создавались необходимые рыночные институты. Так, например, проведение в 2012 году Чемпионата Европы по футболу, дало рост инвестиций в строительство и объекты инфраструктуры, а 2013 год уже показал смещение акцентов потребности в капитале в сферу энергогенерации.

Институциональная эволюция экономики зависит от взаимодействия между институтами и организациями. Соответственно, изменения в экономике — это всеохватный, постоянно нарастающий процесс, следствие каждодневного выбора, осуществляемого как отдельными людьми, так и предпринимателями в организациях. Большинство этих решений рутинны, но встречаются и такие, которые вызывают изменения уже заключенных «контрактов» между отдельными лицами или организациями. Порой изменение этих контрактов можно произвести в рамках существующих прав собственности и политических правил; но иногда новые контрактные формы требуют изменения самих правил. Точно так же постепенно изменяются и исчезают неформальные нормы поведения, регулирующие обмен. В обоих случаях трансформируются институты, которые требуют, в свою очередь, нового научного подхода в изучении их влияния на экономику и инвестиционные потоки.

Список использованных источников:

1 Савчук А.В. Организационно-экономический механизм инновационного развития крупной компании: Монография / НАН Украины. Ин-т економіки пром-сти. — Донецк, 2004. — 404 с.

2 Аптекар С. Оценка эффективности инвестиционных проектов // Экономика Украины. — 2007. — № 1. — С. 42-49.

3 Дудін Т. Економічна сутність інвестиційної діяльності в умовах розвитку ринкових відносин // Вісник Національної академії державного управління при Президентові України. — 2005. — № 4. — С. 209-214.

4 Інвестиційна політика в Україні: досвід, проблеми, перспективи: Монографія / М.Г. Чумаченко, С.С. Аптекар, М.Г. Білопольський та ін. — Донецьк: ТОВ „Юго-Восток ЛТД”, 2003. — 292 с.

5 Гуткевич С.А. Инвестиционная привлекательность аграрного сектора экономики: Монография. — К.:Изд-во Европ. ун-та, 2003. — 251 с.

6 Інвестиційні процеси в промисловості України: Монографія / В.Г. Федоренко, О.Ф. Уткін та ін. — К.: Наук. світ, 2001. — 447 с.

7 Норкотт Д. Принятие инвестиционных решений: Пер. с англ; Под ред. А.Н. Шохина. – М.: Банки и биржи, ЮНИТИ, 1997. – 247 с.

8 Управління інвестиціями на підприємстві: Монографія / Г.В. Козаченко, О.М. Антіпов, О.М. Ляшенко. – К.: Лібра, 2004. – 368 с.

9 Douglass C. North. Economic Performance through Time. Lecture to the memory of Alfred Nobel, December 9, 1993 [<http://nobelprize.org/economics/laureates/1993/north-lecture.html>–not]

10 Wallis, John J., and Douglass C. North. “Measuring the Transaction Sector in the American Economy”. In S.L. Engerman and R.E. Gallman, (eds.), Long Term Factors in American Economic Growth (Chicago: University of Chicago Press, 1986)

11 Инвестиции: системный анализ и управление / Под ред. К. В. Балдина. - 4-е изд. испр. - М.:ПРИОР, 2007. – 187 с.

12 Экономический анализ. – 2-е изд. Гиляровская Л.Т.: Учебное пособие. – М.: ЮНИТИ, 2005. – 617 с.

13 Данные сайта: <http://ukrstat.gov.ua/>

*М.Т.Теловата,
д.пед.н.,
професор,
Національна академія статистики,
обліку та аудиту*

КОНЦЕПТУАЛЬНА МОДЕЛЬ ПРОФЕСІЙНОЇ КОМПЕТЕНТНОСТІ МАЙБУТНІХ ФАХІВЦІВ ЕКОНОМІЧНОЇ ГАЛУЗІ

Постановка проблеми. В сучасних умовах розвитку українського суспільства в процесі підвищення рівня професійної підготовки майбутніх фахівців економічної галузі увага приділяється інтелектуальному, моральному, культурному розвитку, творчій самостійності майбутнього економіста, бухгалтера, фінансиста, банкіра, а також їх формуванню та удосконаленню професійної компетентності.

Поняття професійної компетентності сьогодні є досить актуальним серед науковців, які працюють над удосконаленням професійної підготовки майбутніх фахівців економічної галузі.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Так, у працях В.Астахової, І. Єрмакова, Є.Зеєра, І. Зимньої, Н.Кузьміної, С.Клепка, В.Маслова, О.Овчарук, Є.Павлютенкова, І.Собатовської, В.Сластьоніна, Г.Троцько, В.Шадрікова, О.Хуторського, Є.Якуби та інших розглядаються питання професійної компетентності, орієнтації, професійного інтересу, професійної спрямованості, процесу формування сумлінного ставлення до праці; проблема формування особистісних якостей, а також інші категорії і поняття. Вивчення різних джерел показало, що дослідження проблеми якості професійної підготовки випускника ВНЗ, як проблема формування його професійної компетентності, не знайшла окремого опрацювання.

Виклад основного матеріалу дослідження. Процес трансформації економічної системи від планової до ринкової вимагає не лише зміни економічних структур. Основна сутність і складність цього процесу полягає в забезпеченні належної професійної підготовки майбутніх фахівців економічної

галузі, які здійснюватимуть цю трансформацію. Забезпечення поставлених вимог породжує проблему якості підготовки майбутніх фахівців економічної галузі.

Хоча останнім часом інтерес до процесу формування професійної компетентності зріс, професійна компетентність фахівців економічної галузі залишається поки що недостатньо розробленою і теоретично мало вивченим аспектом, проблемі формування професійної компетентності майбутніх фахівців економічної галузі приділяється недостатньо уваги, незважаючи на те, що фахівці (бухгалтери, фінансисти, економісти, банкіри) є одними з найбільш необхідних професій у сучасному світі.

Освітньо-професійна програма вищої школи трактує компетентність фахівців економічної галузі як “високий потенціал функціональної освіти і професійної підготовки для обліково-економічної, фінансової, банківської, організаційно-управлінської, аналітичної і дослідної діяльності в галузі економіки на виробництві, у сфері послуг, в управлінні й науково-дослідних закладах”. З одного боку, виробнича практика до фахівців економічної галузі ставить такі вимоги, як високий інтелектуальний рівень, володіння певними професійними, практичними навичками та вміннями, а з іншого боку - це наявність належного обліково-економічного досвіду.

Відповідно до того чи іншого виду професійної діяльності вітчизняні й зарубіжні дослідники розрізняють за змістом трактувань поняття „компетентність” і „професійна компетентність”.

Введення поняття „професійна компетентність” обумовлено шириною його змісту, інтегративністю характеристик, які уможливають такі поняття, як „професіоналізм”, „кваліфікація”, „професійні здібності” тощо.

У педагогічній науці поняття “професійна компетентність” розглядається як сукупність знань і вмінь, що визначають результативність праці, а саме: об’єм навиків розв’язання задач; комбінацію особистісних якостей і властивостей; комплекс знань і професійно значущих особистісних якостей; вектор професіоналізації; єдність теоретичної і практичної готовності до праці; здібність сприймати складні види діяльності.

У сучасній науковій літературі можливість здійснювати деяку професійну діяльність визначають терміном **професійна компетентність**, під яким розуміють складну інтегровану якість особистості, причому, мова йде не про окремі знання або вміння і навіть не про сукупність окремих процедур діяльності, а про властивість, що дозволяє людині здійснювати діяльність у цілому.

Достатньо вагомо ця думка виражена у визначенні Дж. Бергоуна: “Компетентність – здібність і готовність до виконання завдань. Вона може вмішувати знання, уміння, розуміння та волю”.

Питання формування професійної компетентності як компонента економічного покликання у фаховій підготовці студентів розглядали на різних рівнях і під різними кутами зору такі вітчизняні та зарубіжні науковці, як В. Адольф, В. Аніщенко, Ш. Амонашвілі, Є. Бондаревська, В. Болотов, А.Бермус, Т.Браже, С.Будак, А.Василюк, С.Вершловський, О.Газман, Т.Добудько, Н.Єфремова, Г.Ковальчук, Н. Копилова, К.Корсак, І. Котов, Н. Кузьміна, Б. Кричевський, А. Михайличенко, А. Маркова, О. Овчарук, Р. Овчарова, В. Сєриков, В.Сластьонін, Л. Соломко, І.Тараненко, Т. Уласова, А. Хуторський, Е. Шорт, Є.Шиянов, О. Шиян та інші.

При аналізі робіт відомих дослідників бачимо, що в змісті поняття „професійна компетентність” вони фіксують:

- загальну культуру фахівця, відображену в сукупності наукових знань, ціннісних орієнтацій, мотивів діяльності, пізнання ним навколишнього світу й розуміння свого місця в ньому, здатність до розвитку творчого потенціалу (Т. Браже);

- уміння професійно мислити й професійно діяти (А. Міщенко, Л. Міщенко, Е. Шиянов);

- ступінь розвиненості індивідуально-професійних якостей, необхідних для ефективного виконання професійної діяльності в конкретній предметній області, що виражається в діловому й партнерському спілкуванні з людьми при вирішенні їхніх життєвих проблем (С. Батишев, Е. Холостова);

- сукупність функцій, прав і відповідальності фахівця (В. Афанасьєв);

- готовність до професійної діяльності (Г. Трофімова).

Існують різні підходи до розуміння суті професійної компетентності. Одним із них є функціонально-діяльнісний підхід (Н.Кузьміна, А. Маркова, В. Симонов, Р. Шакуров, А. Щербаков та ін.), що розглядає компетентність як єдність теоретичної і практичної готовності до виконання професійних функцій, при яких основні параметри професійної компетентності задаються функціональною структурою професійної діяльності.

Відтак, в професійній підготовці фахівця-професіонала актуальним завданням сьогодення є така професійна підготовка, результатом якої виступає здатність сприймати ринкові перетворення, легко адаптуватися до змін у житті, розвивати власну компетентність. Підготовлений до професійної діяльності майбутній фахівець зі сформованою на високому рівні професійною компетентністю буде мати можливість більш гнучко аналізувати різні ситуації, мобільно реагувати на зміни в соціальному, культурному, економічному житті суспільства, здійснювати ефективне ділове спілкування, урахувувати основні економічні закони у процесі професійної діяльності, самовдосконалюватися протягом усього життя.

Визначаючи зміст поняття професійної компетентності, учені розглядають її як взаємозв'язок методологічних, науково-теоретичних і практичних знань (Н.Кузьміна, І.Огородніков, М.Скаткін, В. Сластьонін), поєднання науково-теоретичних, конструктивно-технологічних, норматив-них знань (В.Краєвський), змістовних та операційних знань (М.Скаткін), єдність фундаментальних та інструментальних знань (С.Архангельський), теоретичних і практичних знань (Ю. Кулюткін).

Узагальнюючи вище зазначене, додамо, що професійна компетентність через виключну значущість у структурі якостей особистості виступає об'єктом підвищеної дослідницької уваги зарубіжних вчених (Д. Брител, Є. Джимез, Р. Квасниця, В. Ландшеер, П. Мерсер, М. Робінсон).

Усі ці роботи мають важливе теоретичне і практичне значення. В той самий час багато питань, пов'язаних із проблемою формування професійної компетентності в майбутніх фахівців економічної галузі, ще залишаються відкритими.

Невирішеним є питання про компетентнісний підхід до професійної підготовки майбутніх фахівців у сучасних умовах.

У широкому колі наукових досліджень ми відокремили підходи до розуміння професійної компетентності. В енциклопедії професійної освіти зазначається, що професійна компетентність містить не тільки уявлення про кваліфікацію (професійні навички, уміння і знання) а й освоєні соціально-комунікативні та індивідуальні здібності, що забезпечують самостійність професійної діяльності.

„Професійна компетентність” означає сукупність професійно обумовлених вимог, у цьому разі - до майбутніх фахівців економічної галузі.

На сьогодні в Україні результатом освіти вважаються підсумкові оцінки в атестаті або дипломі випускника. На практиці ж часто спостерігаються протиріччя між записами в дипломі і фактичними компетенціями випускника: при інших рівних умовах (вік, освіта, середній бал диплома, займана посада) одні фахівці домагаються визначних успіхів, а інші, навпаки, показують явну невідповідність займаних посад. Справа в тому, що, крім посадових обов’язків, необхідний також специфічний набір професійних компетенцій.

Із викладеного вище можна зазначити, що метою професійної освіти є підготовка кваліфікованого фахівця, який має бути здатним до ефективної професійної роботи згідно з його спеціальністю на конкуруючому ринку праці.

Для виявлення ж суті поняття “професійна компетентність” нами був проведений контекстуальний аналіз за різними джерелами: словниками, енциклопедіями, науковими дослідженнями, навчальними і навчально-методичними посібниками.

Л. Хоружа виділяє такі характеристики професійної компетентності:

- розуміння суті завдань, що виконуються;
- знання досвіду в цій сфері й активне його впровадження;
- вміння обирати засоби, адекватні конкретним обставинам;

- почуття відповідальності за досягнуті результати, здатність оцінювати власні помилки й коригувати їх.

На нашу думку, більш конкретним та всебічним визначенням професійної компетентності фахівця як потенційної можливості до ефективної діяльності є перелічені нижче в таблиці 1. двадцять дев'ять визначень вчених-науковців.

Таблиця 1

**Підходи до визначення “професійної компетентності”
в сучасній науковій літературі**

І.Д. Багасва	Професійна компетентність як єдність інтегрованих знань: вимог до праці, цілей, шляхів, засобів, методів, історії теорії навчання і виховання, предметних, загальнокультурних знань, знання передового досвіду, своїх недоліків та здібностей.
А.Л. Бусигіна	Професійна компетентність – знання ”своїх” дисципліни, знання концепцій суміжних дисциплін, дисциплін еколого-соціально-економічного блоку, якості особи (здібність, інтелект, авторитет).
М.Б. Бічева	Процес розвитку індивідуальної своєрідності суб’єкта професійної діяльності забезпечує формування індивідуальних способів самовираження в професійному середовищі.
І.Б. Васильєв	Професійна компетентність - здатність фахівця кваліфіковано здійснювати професійне навчання і виховання в рамках конкретної професії на рівні вимог, встановлених стандартами професійної освіти, та на основі поєднання техніко-технологічних знань, умінь і навичок.
Ю.В. Вардanian, Т.В. Савінова	Рівень сформованості у фахівця системи психічних властивостей і станів, у яких виражається єдність його теоретичної і практичної готовності до здійснення професійної діяльності і здатності (уміння і можливості) проводити необхідні для цього дії.
В.М. Введенський	Сукупність знань, умінь, що визначають результативність праці; об’єм навичок виконання завдання; комбінація основних якостей і властивостей; комплекс знань і професійно-значущих особистісних якостей; вектор професіоналізації; єдність теоретичної і практичної готовності до праці.
С. Висоцька	Професійна компетентність є метою підготовки вчителя у ВНЗ, і її характеристика така: за цілісного підходу до формування особистості вчителя компетентність професіонала становить систему знань і умінь, володіння загальними і спеціальними засобами діяльності, здатність і потребу в удосконаленні своєї роботи, готовність до змін, нестандартність мислення.
Н.П. Гришина	Професійна компетентність – загальна культура і кругозір, здібності фахівця, виробнича спрямованість і ґрунтовні професійні знання та уміння
Т.В. Добудько	Професійна компетентність трактується як єдність теоретичної і практичної готовності до виконання педагогічної діяльності.
Е.Ф. Зєєр	Сукупність професійних знань, а також володіння способами виконання діяльності

Продовження табл. 1

Н.В. Кузьміна	Професійна компетентність з психологічної точки зору - з позиції уміння вирішувати професійні завдання - вивчає професійну компетентність як властивість особистості, що базується на поінформованості, авторитетності і дозволяє продуктивно вирішувати завдання, розраховані на формування особистості іншої людини.
Н.М. Костіхіна	Професійна компетентність - сукупність особистісних характеристик людини, які необхідні для успішного виконання професійної діяльності.
Л. Карпова	Професійна компетентність є складним індивідуально-психологічним утворенням на засадах теоретичних знань, практичних вмінь, значущих особистісних якостей та досвіду, що зумовлюють готовність фахівця до виконання практичних завдань.
В. Лозова	Джерелом професійної компетенції є різні сфери культури (духовної, соціальної, управлінської, правової, етичної, екологічної та ін.) вона вимагає значного інтелектуального розвитку, включає аналітичні, комунікативні, прогностичні, розумові процеси.
Є.О. Манушин	Професійна компетентність включає кваліфікацію, а також широкий кругозір, зацікавленість і правомірність у здійсненні прийнятих рішень.
В.О. Міжеріков, М.Н. Єрмоленко	Професійна компетентність - система (або перелік) умінь, що поділені на два блоки: теоретичний (аналітичні, прогностичні, проектні уміння) і практичний (організаторські, комунікативні).
Л. Мітіна	Професійна компетентність - це гармонійне поєднання знань предмета, методики викладання, а також умінь і навичок (культури) спілкування".
А. Маркова	Така праця, у якій на достатньо високому рівні здійснюється професійна діяльність, відповідне спілкування, реалізується особистість економіста, бухгалтера, фінансиста, банкіра.
О. Олексюк	Професійна компетентність як володіння знаннями, вміннями та нормативами необхідними для виконання професійних обов'язків, психологічними якостями, а також як реальна професійна діяльність відповідно до еталонів та норм.
С.П. Романов	Інтеграційний багатофакторний стан людини, що забезпечує якість професійної діяльності і коеволюційну взаємодію зі світом.
В.О. Сластьонін	Професійна компетентність - це інтегральна характеристика ділових та особистісних якостей спеціаліста, що відображає не тільки рівень знань, умінь, досвіду, достатніх для досягнення цілей професійної діяльності, але й соціально-моральну позицію особистості.
А.Д. Смятських	Характеристика теоретичної і практичної підготовленості фахівця до здійснення педагогічної діяльності, представлена сукупністю загальнопедагогічної, спеціальної, технологічної, комунікативної рефлексії компетенції, що виражається в здатності самостійно, відповідально, ефективно виконувати певні трудові функції.
В. Синенко	Професійна компетентність як інтегрування відповідного рівня його професійних знань, умінь та навичок, особистісних якостей, що виявляються в результаті діяльності (рівень вихованості й освіченості учнів).
Г.В. Троцько	Сукупність умінь особливим чином структурувати наукові та практичні знання з метою ефективного розв'язання виховних задач.
І.Н. Трофімова	Професійна компетентність – сукупність психологічних якостей особистості, яка визначає ефективність виконання нею певної діяльності.

Продовження табл. 1

Л. Хоружа	Професійна компетентність – це “складна комплексна характеристика, яка відображає інтеграцію професійних теоретичних знань, ціннісних орієнтацій, особистісних якостей і практичних умінь”.
М.Т. Теловата	Професійна компетентність є особистісною якістю фахівця, характеризує його вміння приймати оптимальні рішення і здатність ефективно їх реалізувати у конкретній сфері практичної діяльності для отримання суспільно визначеного та очікуваного результату.
О. Шиян	Рівень професійної компетентності фахівця в будь-якій сфері діяльності залежить від його здатності розвивати творчий потенціал і продуктивно самовдосконалюватися.
М.А. Чошанова	Це сума трьох компонентів: мобільності знань, гнучкості методу (рівень мінімальної компетентності) та критичності мислення (рівень медіальної компетентності).

На основі зробленого аналізу ми виділили такі якості майбутніх фахівців економічної галузі, що характеризують їхню професійну компетентність:

- володіння на високому рівні професійною діяльністю в певній галузі;
- здатність проектувати свій подальший професійний розвиток;
- здатність нести професійну відповідальність за результати своєї праці;
- здатність здійснювати виробничі, професійні дії;
- володіння та впровадження своїх знань за допомогою комп'ютера та автоматизованих систем;
- ерудованість і знання облікової, економічної, фінансової, банківської нормативно-правової бази;
- знання та вдосконалення Положення стандартів бухгалтерського обліку, Законів України, методичних рекомендацій, інструкцій;
- мотивованість до праці в професії, задоволення професією;
- досягнення бажаних перед суспільством результатів;
- засвоєння норм, еталонів професії, досягнення майстерності в ній;
- досягнення потрібного рівня професійних якостей, знань і вмінь;

- збагачення досвіду професії завдяки особистому творчому внеску;

- готовність до якісної і кількісної оцінки своєї праці, вміння самотійно це робити.

Отже, в основі як життєвої, так і професійної компетентності лежить здатність людини до прийняття та реалізації самостійних оптимальних рішень із певних питань та водночас брати на себе відповідальність за наслідки своїх дій щодо здійснення цих рішень. Як справедливо зауважує Л. Закота, „компетентна людина - це та, що спроможна приймати рішення і брати на себе відповідальність за їх здійснення”. Згідно з позицією професійної компетентності можна визначити ступінь відповідності характеристик колективу (персоналу) переліку вимог, які пред’явлені певній професії. Тобто майбутній фахівець може бути професіоналом у цілому у своїй галузі, але не бути компетентним у вирішенні усіх професійних питань.

Позиція А.К. Маркової, з нашої точки зору, досить близька до думки Н.В. Кузьміної і в структурі професійної компетентності відокремлює такі компоненти: спеціальна компетентність, соціальна компетентність, особистісна компетентність, що відображено на рис.1.

Рис.1.Компоненти професійної компетентності

Зосередимо увагу в нашому дослідженні на характеристичі цих трьох компонентів професійної компетентності.

Спеціальна компетентність є володінням професійною діяльністю на досить високому рівні, здатність проектувати свій професійний розвиток.

Соціальна компетентність являє собою як володіння спільною професійною діяльністю і прийнятими прийомами професійного спілкування, так і соціальну відповідальність за результати своєї професійної праці.

Особистісна компетентність, що є володінням прийомами особистісного самовираження й саморозвитку, індивідуальна компетентність, що охоплює володіння прийомами самореалізації й розвитку індивідуальності в межах професії, готовність до професійного зростання, здатність індивідуального самозбереження, неохильність до професійного старіння, уміння організувати раціонально свою працю без перевантажень.

Зіставляючи різні підходи до професійної компетентності як однієї з підструктур особистості фахівців (бухгалтерів, економістів, фінансистів, банкірів) можна зробити висновок, що необхідною умовою продуктивної діяльності є структурні утворення як комплекси обліково-економічних знань, умінь, індивідуальний досвід, професійна майстерність. Професійна компетентність лежить в основі підвищення професійної майстерності, удосконалення якої багато в чому залежить від умов діяльності та індивідуальних здібностей фахівців.

Таким чином, можна сказати, що професійна компетентність - це здатність фахівця ставити перед собою професійні цілі та обирати шляхи їх досягнення, самостійно з мінімальними помилками, впродовж тривалого часу виконувати свою професійну діяльність у різних умовах, визначати і оцінювати конкретні умови, явища і процеси, що мають місце в його професійній діяльності та адекватно на них впливати.

Отже, професійна компетентність охоплює широке коло характеристик професіонала: його здатності, професійно-особистісні характеристики, знання, уміння і навички, можливість прийняття ціннісних основ професії, володіння засобами діяльності, що в сукупності повинне забезпечувати якісне й раціональне рішення професійних завдань. Саме тому компетентісно модернізована освіта має формувати в особистості здатність до прийняття та реалізації важливих для її життя рішень. Однак можна стверджувати, що характер, зміст і рівень розвитку освітньої сфери закономірно відстає від рівня

розвитку соціально-економічного буття суспільства, зокрема від його виробничої сфери. Тому розвиток виробництва висуває перед освітою щоразу нові вимоги, які вона повинна спочатку усвідомити, конкретизувати, систематизувати, а потім відповідно реагувати на них. Причому відставання розвитку професійної освіти від розвитку реального виробництва носить закономірний характер, оскільки саме виробництво є замовником послуг професійної освіти. Не викликає сумніву, що освіта впливає на виробництво, але у зв'язках освіти та виробництва останнє відіграє первинну й визначальну роль, адже нікому не потрібні фахівці із тих галузей виробництва, продукція яких не має попиту в суспільстві або взагалі не випускається промисловістю. Слід зауважити, що одна із стратегічних цілей педагогіки професійної освіти полягає в подоланні і в максимально можливому скороченні розриву між виробництвом і системою професійної освіти, у прискоренні її реакцій на актуальні запити виробничих ситуацій.

Однак проблеми формування компетентності людини, зокрема професійної, педагоги минулого ніколи не розглядали як центральне завдання освіти. Пріоритетної актуальності вони набули тільки в другій половині ХХ ст., коли докорінно змінився сам характер світового виробництва та зміст діяльності людини.

Нині в Україні відбувається реформування освіти, робиться спроба реорганізації освітніх моделей. Науковці, педагоги, методисти прагнуть оновлення освіти, говорять про необхідність відмови від знаннєвої парадигми. Взагалі парадигма - це повна система знань, методологія чи теорія, до якої входять «визнані всіма наукові досягнення, що протягом певного часу дають модель постановки проблем та шляхи їх вирішень», яка в дії виступає як метод наукового пізнання. Педагогічна парадигма - стандартний перелік педагогічних установок і стереотипів, цінностей, технічних засобів тощо, які є характерними для конкретного суспільства, що забезпечують цілісність діяльності, пріоритетну концентрацію тільки на кількох визначених цілях, завданнях, напрямках.

Нова компетентнісна парадигма освіти не виникла на порожньому місці, вона впливає із узагальнення накопиченого світовою педагогікою досвіду, органічно поєднує найпродуктивніші освітні концепції. Компетент-нісна парадигма освіти висуває принципово нові педагогічні підходи до професійної підготовки майбутніх фахівців, ставить перед собою мету докорінної перебудови всієї освітньої системи, надання їй принципово нових якісних вимірів та значень. Сучасний рівень розвитку світового господарства потребує саме компетентнісної переорієнтації всієї системи професійної освіти, до такої думки приходить академік Ничкало Н.Г.

На нашу думку, педагогічна система формування професійної компетентності майбутнього фахівця повинна розглядатися як проекція змісту його майбутньої професійної діяльності на процес його фахової підготовки. Водночас слід зауважити, що методологія формування професійної підготовки майбутніх фахівців для забезпечення їй необхідної ефективності має ґрунтуватися як на діяльністному, так і на особистісному підходах до організації навчально-виховного процесу. Світ переходить від науково-технічної парадигми, орієнтиром якої є засвоєння знань, умінь і навичок, до гуманістичної, що спрямована на особистісний розвиток і творчу самореалізацію особистості в культурі та соціумі. З цих позицій застосування проектування у професійній підготовці майбутніх фахівців має важливе значення для формування і розвитку професійної компетенції фахівця. У цьому відношенні значні потенційні можливості у професійній підготовці має проектування, яке сприяє подоланню традиційних стереотипних орієнтацій професійної освіти, приводить до нового її змісту, методів і технологій.

У зарубіжних дослідженнях розроблялася модель “компетентності працівника”, в якій спираються на індивідуально-психологічні якості, до яких входять самостійність, дисциплінованість, комунікативність, потреба в саморозвитку. Так, американський психолог К. Доуле вважає важливим компонентом кваліфікації здібність швидко й безконфліктно адаптуватись до конкретних умов праці. Інший американський психолог Є. Шорт характеризує кваліфікованого

працівника як людину, яка володіє знаннями основ наук та вміннями, пов'язаними з ними, а також навичками, необхідними для виконання професійних ролей, когнітивної та афективної діяльності, міжособистісного спілкування.

У цілому вчені зараховують компетентність до загальної характеристики індивіда і не пов'язують її з розрізненими вміннями. В основі західноєвропейської моделі компетентності лежать такі якості, як уміння самостійно знаходити шляхи вирішення комплексних завдань, оволодіння новими знаннями, навичками, позитивне уявлення про свою особистість, здатність до гармонійного спілкування, уміння поводити себе в колективі, що зумовлюють структурні компоненти економічної компетентності фахівця (бухгалтера, економіста, фінансиста, банкіра). Моделювання як метод наукового дослідження широко застосовується в педагогіці. Він дає змогу поєднати експериментальне дослідження предмета із побудовою логічних конструкцій та абстракцій. Розробляючи прикладну теорію моделювання, П. Гатчет і Р.Д. Чарлі зазначали, що моделлю може бути все, що має певну структуру. В.П. Безпалько характеризує модель особистості як діагностичний опис із усією множиною, повнотою, на яку здатне сучасне психолого-педагогічне знання, усіх існуючих для життєдіяльності в сучасному світі сторін, властивостей і якостей особистості.

В.І. Міхєєв зазначає: “практична цінність моделі в будь-якому педагогічному дослідженні визначається її адекватністю досліджуваним сторонам об'єкта, а також тим, наскільки правильно враховані на етапах побудови моделі основні принципи моделювання (наочність, визначеність, об'єктивність). Усе це визначає можливості і тип моделі, її функції у педагогічному дослідженні”.

В.О. Штофф розглядає модель як форму і як метод наукового пізнання. Він називає модель системою, яка існує реально чи в уяві та співвідноситься з іншою системою, яка називається оригінал, об'єкт чи натура.

Для нашого дослідження цікавими є підходи до конструювання моделей компетентності фахівців різних

професій, які ми знаходимо в працях І.І. Сігова, О.С. Смирнової, В.Ю. Стрельнікова, Л. Шевчук та ін.

Як зазначає О.С. Смирнова, модель фахівця - це переважно „описовий аналог, що відображає головні характеристики об'єкта, який є узагальненим образом спеціаліста певного профілю”.

Під моделлю професійної компетентності вчителя В.Ю. Стрельніков розуміє “описову характеристику, що розкриває вимоги до знань та вмінь, структури результатів діяльності, особистісних якостей”.

У дослідженнях Р. Бернса, Т. Бабкіна, Л. Мітіної, Н. Маскової та інших учених знаходимо думку про те, що побудова моделі компетентності пов'язана зі створенням у свідомості людини образу „ідеального спеціаліста”, який забезпечує „ідеальну діяльність”.

На думку багатьох учених, образ „ідеального спеціаліста” допомагає виявити власні недоліки у знаннях і вміннях, активізувати внутрішні ресурси та стати підґрунтям для саморозвитку. Спроектовані образи ми можемо знайти не лише в моделях професійної компетентності майбутніх фахівців, а й у професіограмах і описових кваліфікаційних характеристиках. Тому досить часто модель професійної компетентності розглядається науковцями як складова професіограми, що містить блок знань і вмінь. Досить цінною критеріальною категорією професійної компетентності є її функціональність, тому що саме через реалізацію функцій характеризується компетентність за рівнем розвитку, змістовної повноти, структурної цілісності. В.Г. Афанасьєв подає визначення, що дозволяє зрозуміти сутність функції: “У функції виражена та роль, що одне явище виконує роль стосовно іншого”.

Дослідник О.Е. Ломакіна називає такі функції компетентності:

* мотиваційно-збуджувальна, яка полягає в тому, що професійна компетентність стимулює особистість до самоствердження до реалізації свого творчого потенціалу, до знаходження зрілої форми думок, мотивів, цінностей, всієї спрямованості особистості;

* гностична, що активізує пізнавальну, інтелектуальну діяльність особистості;

* практико-операційна (технологічна) функція - переломлення отриманих знань у практичній предметній діяльності у вигляді вмінь і навичок володіння й відбору змісту навчального матеріалу, а також проектування й організації навчального процесу;

* емоційно-вольова функція - це здатність до вольової напруги, мобілізації своїх зусиль у подоланні труднощів, особливо в ситуаціях конфліктного типу, що вимагають наполегливості, витривалості;

* контрольно-оцінююча (рефлексивна) функція полягає в оцінюванні відношення й усвідомлення людиною своїх знань, поведінки, інтересів, професійного рівня;

* комунікативна функція - відкритість вчителя до спілкування й збагачення в процесі міжособистісної взаємодії.

Ми погоджуємося із зарубіжними дослідниками, які поняття “компетентність” використовують для характеристики кінцевої мети навчання й інтелектуального утворення в структурі моделі фахівця. Фахівці з управління М.Х. Меском, Ф. Хедоурі, П. Вейл у дослідженні компетентності управлінських працівників особливе місце відводять здібностям суб'єкта й розподіляють їх за чотирма рівнями: здібність до інтеграції знань і навичок та їх адаптованість до умов діяльності; здібність до передбачення (концептуальна компетентність); здібність перцептивна й емотивна; здібність до конкретного виду діяльності.

Американські вчені виділяють індивідуально-психологічні якості компетентного фахівця: дисциплінованість, самостійність, комунікабельність, прагнення до саморозвитку. Акцент на саморозвиток найбільш важливий, він включає самовивчення - прийняття вимог і трансформацію їх для себе, де саморозвиток - не просте формування професійних якостей, але й мотивований вільний вибір і прагнення досягти бажаного рівня професійної компетентності.

Більшість учених погоджуються з твердженням, що професійна компетентність - це інтегративна особистісно-діяльнісна характеристика людини, яка базується на особистісному (воло-

діння комплексом особистих якостей) і діяльністному (освоєння різних моделей поведінки) досвіді, дозволяє їй ефективно діяти у сфері, яка належить до її компетенції, наприклад галузь економіки, фінансів, банківської справи.

Враховуючи, що майбутні фахівці економічної галузі у своїй професійній діяльності будуть виконувати різні функції, вони мають володіти різними компетентностями: мотиваційною (психологічною), предметною (фаховою), дидактичною, методичною, комунікативною, управлінською, організаторською, проектною, які входять до складу професійної компетентності майбутніх фахівців. Їх перелік можна розширити, додавши ще такі види, як економічну, етичну та інші.

Однак ми зупинилися на таких, які, відображають змістову основу професійної компетентності майбутніх фахівців економічної галузі та їхньої підготовки. Кожна із видів компетентностей (мотиваційна, предметна, дидактична, методична, комунікативна, управлінська, організаторська, проектна, етична, обліково-економічна) має певний обсяг об'єктивно необхідних знань, умінь і навичок. Професійна компетентність на наш погляд, відображає єдність теоретичної і практичної готовності майбутнього фахівця до їхньої професійної діяльності.

Системо-утворювальною основою для побудови моделі економічної компетентності майбутнього фахівця ми обрали функції бухгалтера, економіста, фінансиста, банкіра. Функції деталізувалися до знань і відповідних до них оперативно-процесуальних видів діяльності майбутніх фахівців. Для кожної функції були визначені й систематизовані конкретні знання й уміння, об'єктивно необхідні для їхнього виконання.

Як бачимо, основою щодо створення концептуальної моделі професійної компетентності фахівців економічної галузі було обрано гуманістичний підхід, який поєднує в собі види компетентностей, розвиток особистості, види діяльності. Визначальним тлумаченням суті гуманістичного підходу є філософський принцип гуманізму.

Гуманізм - це змінювана з історією розвитку суспільства системи поглядів, яка визначає цінність людини як особистості, її право на свободу, щастя, розвиток і прояв своїх здібностей, яка

вважає благо людини критерієм оцінки, а принципи рівності, справедливості, людяності – нормою стосунків між людьми.

Тобто гуманістичний підхід слід розуміти як вплив на розвиток, переорієнтацію на особистість, на її формування, унікальної, творчої, професійної, компетентної індивідуальності, яка прагне максимально реалізувати свої можливості, яка відкрита для сприйняття нового досвіду та життєвих ситуацій. Концептуальна модель професійної компетентності фахівців економічної галузі відображає тісний взаємозв'язок потреб, мотивів, ціннісних орієнтацій, особистісних якостей, самоаналіз та самооцінку, які впливають на формування професійної суб'єктності майбутніх фахівців. Перейдемо до розгляду професійної суб'єктності, яка оцінюється за певними критеріями, серед яких - професійні, ділові й особистісні складові якості фахівця.

Суб'єкт - особа, яка здійснює будь-яку діяльність. Це окрема людина, сім'я, підприємець, фірма, підприємство, компанія, держава тощо. Суб'єкт у нашій моделі (рис.2) є джерелом, рушієм, носієм цілеспрямованої активно-вольової, предметно-практичної діяльності.

Ідеї суб'єктності, висунуті С. Рубінштейном, загострюють науковий інтерес до людського життя із середини детермінованого процесу. У світлі цих ідей онтологічний імператив “бути суб'єктом” є загальнолюдським вираженням суверенності особистості - майбутнього фахівця, їхньої персональної відповідальності перед собою й іншими за результати своїх діянь, за все, що з ними відбувається і від них самих залежить.

Через професійну суб'єктність встановлюється зв'язок між поняттями “індивід”, “особистість”, “індивідуальність”, “універсальність” та ін.; завдяки професійній суб'єктності стає зрозумілою логіка становлення та розвитку відповідних психологічних підходів до розвитку людини. Уміння створювати гуманістичні умови для успішної реалізації компетентнісного і діяльнісного підходу є однією з основних характеристик професійної суб'єктності.

Схематично концептуальну модель професійної компетентності фахівців економічної галузі ми показали на рисунку 2.

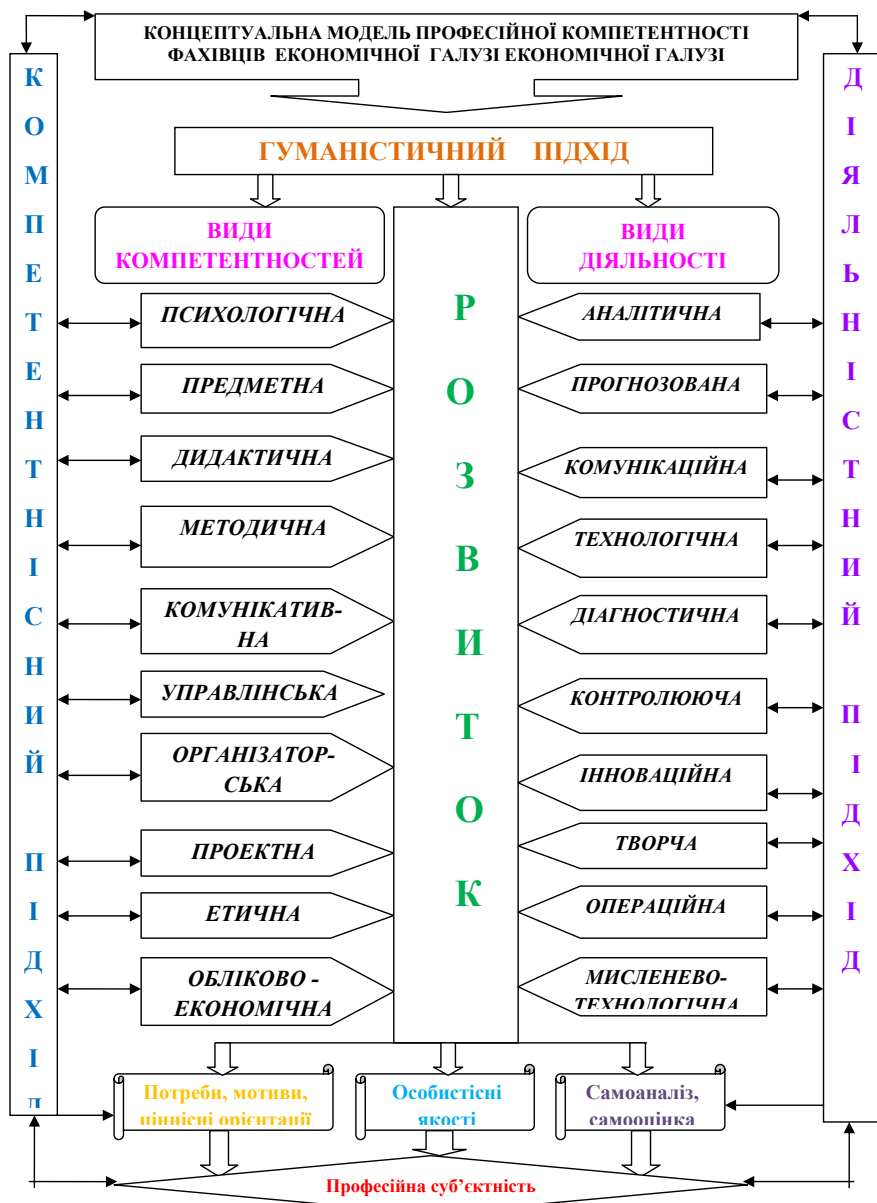

Рис. 2. Концептуальна авторська модель професійної компетентності майбутніх фахівців економічної галузі

координацію (“Хто буде виконувати роботу?”); контроль (“Чи є відповідний стан змісту і якості роботи?”); регулювання (за умови необхідності, введення корекції); облік – без постійної фіксації виконаної роботи.

Висновки та пропозиції. Отже, педагогічна проблема формування професійної компетентності майбутніх фахівців полягає в тому, щоб не тільки навчити їх виконувати свої професійні функції, а й прищепити їм системний підхід до аналізу проблемних ситуацій і вміння на основі цього аналізу приймати оптимальні рішення, які б враховували зміст і структуру їхньої діяльності. Галузі народного господарства потребують фахівців з професійною компетентністю, яка передбачає наявність знань, умінь і навичок у практичній і науково-дослідній діяльності. Тому теоретичні та методичні аспекти професійної компетентності бухгалтерів, фінансистів, банкірів, економістів сьогодні знаходяться в центрі уваги.

УДК 657

*П.М. Хомик,
здобувач,
Вінницький фінансово-економічний
університет*

ОСОБЛИВОСТІ ФОРМУВАННЯ ОБЛІКОВОЇ ПОЛІТИКИ НА ТРАНСПОРТНО-ЕКСПЕДИТОРСЬКИХ ПІДПРИЄМСТВАХ

У статті визначено місце та значення облікової політики в системі бухгалтерського обліку на транспортно-експедиторських підприємствах та запропоновано шляхи її удосконалення

У процесі створення системи управління та організації бухгалтерського обліку на транспортно-експедиторських підприємствах вагоме значення належить обліковій політиці підприємства. Від вдало сформованої облікової політики залежить ефективність фінансово-господарської діяльності підприємства. Ключовим завданням облікової політики є забезпечення організації бухгалтерського обліку на підприємстві як цілісної системи з урахуванням всіх аспектів облікового процесу. Операції з транспортного експедирування є особливим видом господарських операцій, що потребує належного облікового відображення. Законодавче регулювання відображення у бухгалтерському обліку таких операцій має ряд недоліків, тому облікова політика в частині операцій транспортного експедирування повинна забезпечувати основні вимоги до ведення бухгалтерського обліку.

Отже, на сьогодні залишається не розробленим проблемним питанням встановлення значення облікової політики як інструменту забезпечення управлінської ланки обліковою інформацією, зокрема в частині управління рухомим складом суб'єкта господарювання та формуванням собівартості транспортно-експедиторських підприємств.

Розгляду загальних питань, пов'язаних з обліковою політикою, присвячені праці таких вітчизняних та зарубіжних вчених, як Т.В. Барановська [1], О. Будько [2], В.М. Жук та В.М. Пархоменко

[10], С.О. Левицька [6], О.А. Наумчук [9], М.С. Пушкар та М.Т. Щирба [11], В.А. Шпак [12] та ін. Також питання облікової політики ключовим в своїх дослідженнях визначали російські вчені: С.С. Биков [3], А.М. Гомбоєва [4], М.О. Іванов [5], Н.М. Макарова [7], С.В. Минов [8] та ін.

Бухгалтерський облік виступає джерелом інформації для забезпечення ефективності фінансового планування і, як наслідок, інструментом реалізації ефективної та налагодженої діяльності транспортно-експедиторських підприємств, у зв'язку з забезпеченням інформаційних потреб, на основі яких воно здійснюється. Правильно організований бухгалтерський облік стає інструментом ефективності прийняття управлінських рішень, зокрема, при налагодженні роботи транспортно-експедиторських підприємств.

Облікова політика підприємства в зарубіжній практиці виникла внаслідок усвідомлення необхідності централізованого регулювання бухгалтерського обліку, через його загальносуспільне значення та можливості задовольняти потреби в інформації різних категорій користувачів. Водночас в Україні поява облікової політики – це результат процесу реформування бухгалтерського обліку, орієнтиром якого обрані Міжнародні стандарти фінансової звітності (МСФЗ) [1, с. 23].

Важливою умовою раціонального використання автомобільного транспорту є ефективно налагоджена система бухгалтерського обліку, що має забезпечувати:

- правильне документальне оформлення господарських і фінансових господарських операцій, своєчасний і точний облік матеріальних цінностей і грошових коштів, виконаних робіт та наданих послуг, контроль за використанням паливно-мастильних матеріалів;

- правильне визначення результатів господарської діяльності – собівартості автоперевезень і послуг, прибутку та рентабельності;

- виявлення та аналіз фактів, зумовлюючих результати діяльності підприємства, невикористаних резервів.

Дослідження практики діяльності транспортно-експедиторських підприємств, зокрема, практики ведення

бухгалтерського обліку їх витрат, підтверджує, що надання інформації для прийняття управлінських рішень щодо рівня витрат здійснюється не оперативно, що знижує достовірність та повноту відображення результатів формування собівартості транспортно-експедиторських послуг.

Серед причин такого стану бухгалтерського обліку витрат транспортно-експедиторських підприємств можна вказати наступні:

- 1) недосконалість організації бухгалтерського обліку витрат на транспортно-експедиторських підприємствах;
- 2) недосконалість процесу калькулювання собівартості транспортно-експедиторських послуг.

Завдання бухгалтерського обліку для транспортно-експедиторських підприємств (табл. 1).

Таблиця 1

Завдання бухгалтерського обліку на транспортно-експедиторських підприємствах

<i>№ з/п</i>	<i>Завдання бухгалтерського обліку</i>	<i>Завдання бухгалтерського обліку на автотранспортному підприємстві</i>
1	Збереження майна власника	- підвищення економічної ефективності використання матеріально-технічної бази транспортно-експедиторських підприємств; - поліпшення структури автотранспортного парку підприємства
2	Визначення (квантифікація) фінансового результату	- забезпечення формування собівартості транспортно-експедиторських послуг та її врахування при визначенні (квантифікації) фінансового результату
3	Передача інформації про фінансовий стан та результативність діяльності підприємства	- формування інформаційної бази управління транспортно-експедиторським підприємством як суб'єктом господарювання сфери послуг та автомобільним транспортом як галуззю народного господарства

Ведення бухгалтерського обліку на транспортно-експедиторських підприємствах здійснюється згідно облікової політики, сформованої відповідно до діючого законодавства (табл.2).

В обліковій політиці транспортно-експедиторських підприємств слід встановити дотримання основних положень з обліку як оборотних так і необоротних активів, а саме: правильне

та своєчасне документальне відображення операцій надходження, використання та списання транспортних засобів та паливно-мастильних матеріалів.

Дотримання даних вимог у процесі формування облікової політики забезпечують раціональне здійснення організації та методики бухгалтерського обліку операцій на транспортно-експедиторських підприємствах.

Таблиця 2

**Складові елементи облікової політики на підприємствах
транспортно-експедиторської діяльності**

<i>№ з/п</i>	<i>Складові облікової політики</i>	<i>Елементи облікової політики</i>
<i>1</i>	<i>2</i>	<i>3</i>
1	Організаційна	Відповідальність за організацію бухгалтерського обліку Структура бухгалтерської служби Форма організації роботи облікового персоналу Порядок захисту конфіденційної організації Відповідальність за ведення бухгалтерського обліку
2	Технічна	Форма ведення бухгалтерського обліку Внутрішні правила документування господарських операцій Робочий план рахунків бухгалтерського обліку для автотransпортних підприємств Строки проведення інвентаризації Форми внутрішніх бухгалтерських документів Порядок документообороту первинних документів
3	Методична	Оцінка вартості і строків корисного використання об'єктів основних засобів Порядок і строки нарахування амортизації основних засобів і нематеріальних активів Порядок оцінки орендованих і переданих в оренду об'єктів основних засобів Порядок формування первісної вартості об'єктів основних засобів Порядок формування первісної вартості запасів, в т.ч. паливно-мастильних матеріалів Порядок і норми списання паливно-мастильних матеріалів Порядок обліку та списання шин та акумуляторних батарей Порядок формування первісної вартості транспортно-експедиторських послуг Порядок формування фондів та резервів

Послуги транспортного експедирування умовно можна поділити на основні та додаткові (табл.3.)

Таблиця 3

Характеристика та види транспортно-експедиторських послуг

№ n/n	Послуги	Види
1	Основні	Обов'язок експедитора організувати перевезення вантажу транспортом і за маршрутом, вибраним експедитором або клієнтом, зобов'язання експедитора укласти від свого імені або від імені клієнта договір перевезення вантажу, забезпечити відправлення й отримання вантажу
2	Додаткові	Перевірка кількості та стану вантажу, його завантаження й розвантаження, сплата мита, зборів і витрат, покладених на клієнта, зберігання вантажу до його отримання в пункті призначення, отримання необхідних для експорту та імпорту документів, виконання митних формальностей, тощо

Таким чином, результати проведених досліджень дозволяють зробити висновок, облікова політика суб'єкта господарювання – це сукупність принципів, методів і процедур, які використовуються суб'єктом господарювання для ведення поточного обліку, складання та надання фінансової звітності в межах, визначених Законом України “Про бухгалтерський облік і фінансову звітність”.

Розроблені положення облікової політики підприємства в частині організації і методики бухгалтерського обліку на транспортно-експедиторських підприємствах сприяють забезпеченню єдності облікових процедур та раціональну організацію бухгалтерського обліку, а також дозволять підвищити ефективність управління активами на підприємстві.

Список використаних джерел:

1. Барановська Т.В. Облікова політика підприємств в Україні: теорія і практика: дис. ... канд. екон. наук: 08.06.04 / Тетяна Вікторівна Барановська. – Київ, 2005. – 180 с.
2. Будько О. Облікова політика як інструмент впливу на фінансові результати діяльності підприємства / О.Будько // Економічний аналіз. – 2010. – № 5. – С. 232-235.
3. Быков С.С. Снижение издержек налогообложения организации на основе применения учетной политики: дис. ... канд. экон. наук : 08.00.10 / Степан Сергеевич Быков. – Иркутск, 2009. – 213 с.

4. Гомбоева А.Н. Формирование учетной политики сельскохозяйственных организаций: дис. ... канд. экон. наук: 08.00.12 / Алла Николаевна Гомбоева. – Москва, 2006. – 210 с.
5. Иванов М.А. Аналитическое обеспечение формирования оптимальной учетной политики предприятия: дис. ... канд. экон. наук: 08.00.12 / Михаил Алексеевич Иванов. – Саратов, 2000. – 194 с.
6. Левицька С.О. Організація обліку: [навч. посібник] / С.О. Левицька. – Рівне: НУВГП, 2008. – 219 с.
7. Макарова Н.Н. Налоговый учет и учетная политика для целей налогообложения: [монографія] / Н.Н. Макарова. – Волгоград: Волгоградское научное издательство, 2009. – 182 с.
8. Мынов С.В. Методологические проблемы формирования учетной политики кредитных организаций в Российской Федерации: дис. ... канд. экон. наук: 08.00.12 / Сергей Вячеславович Мынов. – Астрахань, 2002. – 192 с.
9. Наумчук О.А. Основні засоби: методика обліку і формування облікової політики: дис. ... канд. экон. наук: 08.06.04 / Ольга Анатоліївна Наумчук. – Донецьк, 2005. – 182 с.
10. Пархоменко В.М. Бухгалтерський облік на підприємствах АПК: посібник по застосуванню нормативно-методичних документів з бухгалтерського обліку в Україні: Том I. / В.М. Пархоменко; За ред. В.М. Пархоменка, В.М. Жука. – К.: ІАЕ, 2004. – 826 с.
11. Пушкар М.С. Теорія і практика формування облікової політики: [Монографія] / М.С. Пушкар, М.Т. Щирба. – Тернопіль: Карт-бланш, 2010. – 260 с.
12. Шпак В.А. Облікова політика – складова організації бухгалтерського обліку / В.А. Шпак // Вісник Хмельницького національного університету / Економічні науки. – Хмельницький, 2009. – № 6. – Т. 1 – С. 203-205.

*О.І.Хоруженко,
в.о. доцента
кафедри теорії бухгалтерського обліку,
Національна академія статистики,
обліку та аудиту*

ОСОБЛИВОСТІ ЦІНОУТВОРЕННЯ У ТОРГІВЕЛЬНІЙ ДІЯЛЬНОСТІ

На сучасному етапі ринкових відносин головним правилом, яким керується підприємництво, приймаючи рішення щодо стратегії і тактики своєї діяльності, є управління цінами.

Визначення продажної ціни продукції (товарів, робіт, послуг) – це складні процеси, результат якого залежить від різних чинників, таких як якість, конкурентоспроможність, оборотність товару, співвідношення попиту і пропозиції на продукцію, рівень закупівельних цін та ін.

Проблемні питання ціноутворення висвітлені в працях українських науковців. Об'єктом дослідження в них є формування складних цін одиниці продукції (товарів, робіт, послуг), що відображають структуру відповідних видів цін, які використовуються різними суб'єктами господарювання.

Метою дослідження є розкриття механізму ціноутворення та його вплив на результати діяльності підприємства.

Виклад основного матеріалу. Для визначення ціни і прогнозування суми прибутку від реалізації продукції (товарів, робіт, послуг) підприємству необхідно:

- Зібрати інформацію про ціни на аналогічну продукцію (товари, роботи, послуги) конкурентів;
- Визначити попит на цю продукцію (товари, роботи, послуги);
- Визначити непередбачувані витрати та шляхи зменшення собівартості продукції (товарів, робіт, послуг).

Ціни, які застосовуються у ринковій економіці ціни виконують три основні функції:

- Обліково-вимірвальну;
- Розподільчу;
- Стимулюючу.

Обліково-вимірjuвальна функція ціни полягає у тому, що вона є засобом обліку і вимірювання витрат суспільної праці на виробництво окремих видів продукції або надання різноманітних послуг.

Розподільча функція зводиться до того, що за допомогою цін, які відхиляються від вартості, здійснюють перерозподіл частини доходів первинних суб'єктів господарювання та населення.

Стимулююча функція ціни використовується для мотивації підвищення ефективності господарювання, забезпечення необхідної прибутковості (дохідності) кожному нормально працюючому виробнику, посереднику і безпосередньому продавцю товарів виробничого та споживчого призначення.

Розглянемо особливості ціноутворення у торгівельній діяльності.

Згідно із законом № 5007 (а це основний документ, яким регламентується ціноутворення в Україні) підприємства можуть застосовувати вільні ціни, якщо на цей вид товарів державою не встановлені фіксовані або регульовані ціни.

При формуванні продажної ціни торгівельні підприємства можуть використовувати різні методи ціноутворення, зокрема:

- Параметричний метод;
- Ціноутворення на підставі поточних цін;
- Метод повних витрат;
- Метод торговельної націнки;
- Зміна ціни залежно від терміну реалізації;
- Метод на підставі попиту та ін.
- Розглянемо основні методи формування продажних цін за допомогою трьох методів (повних витрат, торговельної націнки, зміни ціни залежно від терміну реалізації).

Метод повних витрат

Найчастіше торгівельні підприємства при визначенні продажної ціни застосовують затратний метод, відомий ще й під іншою назвою – метод повних витрат. Згідно з цим методом продажна ціна товару повинна покрити всі витрати на його придбання і реалізацію, а також забезпечити отримання прибутків.

Головний недолік методу полягає в тому, що при формуванні ціни не враховується кон'юнктура ринку та ігнорується еластичність попиту. Тому до затратного методу варто

«підключити» й інші, такі як параметричний, конкурентний, метод на підставі попиту тощо.

Загальна формула для визначення продажної ціни затратним методом повних витрат виглядає так:

Продажна ціна = Планова собівартість товару + Плановий прибуток + Податки

або

$$Цп = Cr + Пп + По,$$

де Cr – планова собівартість товарів, грн.;

Пп – плановий прибуток підприємства, грн.;

По – обов'язкові податки, грн.

Розглянемо кожен із складових величин цієї формули і показники, з яких вони, у свою чергу, складаються.

Планова собівартість товару (Cr) визначається за формулою:

$$Cr = Цпр + (Цпр * В/100) = Цпр (1 + В/100),$$

де Цпр – ціна придбання товару, грн.;

В – витрати, понесені підприємством при реалізації товару, %.

Ціна придбання товару складається з ціни товару, указаної в договорі або комерційних документах, на підставі яких оприбутковується товар, без ПДВ, і суми витрат, понесених підприємством при придбанні цього товару.

Ціна придбання товару відповідає його первісній вартості, тобто до неї входять:

- Суми, які сплачуються згідно з договором постачальнику (продавцеві), за вирахуванням непрямих податків;
- Суми ввізного мита (при імпорті товару);
- Суми непрямих податків у зв'язку з придбанням товарів які не відшкодовуються підприємству;
- Транспортно-заготівельні витрати;
- Інші витрати пов'язані з придбанням товарів і доведення їх до стану, у якому вони придатні для використання у запланованих цілях.

Відсоток витрат (В) це витрати, понесені підприємством при реалізації товарів, які складаються з адміністративних витрат і витрат на збут. У зв'язку з тим, що загальна сума затрат не може бути віднесена до кожного виду товарів, які реалізуються, а тільки

до всіх реалізованих товарів, підприємство при визначенні ціни товару застосовує такий показник, як відсоток витрат.

Відсоток витрат визначається або виходячи з даних попереднього періоду (найчастіше кварталу), або на підставі планових витрат.

Цей показник розраховується за формулою:

$$B = (B_a + B_z) / B_{pr} * 100,$$

де B_a – адміністративні витрати, грн.;

B_z – витрати на збут, грн.;

B_{pr} – вартість придбаних у попередньому періоді товарів, грн.

При формуванні продажної ціни сума **планового прибутку** визначається виходячи з відсотка рентабельності, прийнятого на торговельному підприємстві. Найчастіше на торговельних підприємствах відсоток рентабельності становить 10 – 15 %. При цьому рентабельність може встановлюватися як загальна по підприємству, так і окремо для кожної групи товарів.

Плановий прибуток визначається за формулою:

$$Пп = Ст * P / 100,$$

де $Ст$ – планова собівартість товарів, грн.;

P – рентабельність, прийнята на підприємстві, %.

При формуванні продажної ціни слід розрізняти граничну продажну ціну і фактичну продажну ціну.

Гранична продажна ціна – це величина, нижче якої продаж цього товару стає нерентабельним.

Фактична продажна ціна – ціна товару, встановлена на підприємстві з урахуванням знижок, націнок, транспортних, страхових, сервісних компонентів.

Система зниження цін товару за рахунок знижок стала дуже популярною останнім часом. Найчастіше на практиці застосовують такі види торговельних знижок:

- за кількість купованого товару;
- бонусні;
- сезонні;
- спеціальні знижки.

Порядок реалізації товару зі знижкою регулюється на торговельному підприємстві спеціальним внутрішнім нормативним документом, яким може бути положення про продаж товару зі знижкою, затверджене наказом по підприємству, або сам наказ.

Цей документ потрібен для того, щоб до торговельного підприємства не було претензій як з боку покупців, так і з боку контролюючих органів із захисту прав споживачів, а також щоб уникнути зловживання системою знижок співробітниками підприємства.

Метод торговельної націнки

Підприємства роздрібної торгівлі при формуванні цін на товари найчастіше використовують метод із застосуванням торговельної націнки. Він простіший від витратного методу. Загальна формула розрахунку продажної ціни в цьому випадку має такий вигляд:

Продажна ціна = Ціна придбання товару + Сума торговельної націнки + податки

або

$$\text{Цп} = (\text{Цпр} + \text{Цпр} * \text{Тнац}) * 1,2$$

Цп – продажна ціна товару, грн.;

Цпр – ціна придбання товару, грн.;

Тнац – торговельна націнка, встановлена на підприємстві, %;

1,2 – коефіцієнт, що враховує суму податкових зобов'язань з ПДВ.

Торговельна націнка включає в себе планові витрати по підприємству і плановий прибуток.

Найчастіше торговельна націнка встановлюється на торговельному підприємстві окремо для кожної групи товарів.

Планова торговельна націнка може бути визначена на підставі даних минулого періоду або виходячи з рівня цін, що склалися на ринку на цей вид товару, і визначається за формулою:

$$\text{Тнац} = (\text{Цпм} - \text{Цпмин}) * 100 / \text{Цпмин},$$

де Цпм – продажна ціна для цього виду товарів у минулому періоді, грн.;

Цпмин – планова ціна придбання товару в минулому періоді, грн.

Зміна ціни залежно від терміну реалізації

При формуванні продажної ціни і системі знижок на торговельному підприємстві не слід забувати про такі чинники, як швидкість обігу грошових коштів і термін реалізації товарів. У більшості випадків термін реалізації встановлений на продовольчі товари. Якщо термін реалізації не встановлений нормативним документом, торговельне підприємство визначає його виходячи з економічної доцільності продажу.

Метод обліку терміну реалізації товару при формуванні продажної ціни товару ґрунтується на застосуванні таких показників:

- Відсоток реалізованої частини товару (Т);
- Відсоток періоду за який реалізовано товар (t).

Ці показники розраховуються за такими формулами:

$$T = T_p / T_z * 100,$$

де T_p – сума частини партії товару, реалізованої за продажними цінами, грн.;

T_z – загальна сума партії товару, придбаної за продажними цінами, грн.;

$$t = t_p / t_z * 100,$$

де t_p – термін, протягом якого і реалізована частина партії товару, дні;

t_z – граничний термін зберігання (ефективної реалізації) цієї партії товар, дні.

Розглянемо різні варіанти співвідношення величин T і t і як наслідок, - прийняття управлінських рішень у кожному конкретному випадку.

$T > t$ – товари будуть реалізовані за цими продажними цінами до закінчення терміну придатності (терміну ефективної реалізації). У випадку значного перевищення T над t продажні ціни можуть бути підняті.

Якщо $T = t$ – реалізація товару йде пропорційно терміну придатності (терміну ефективної реалізації). В процесі реалізації необхідно постійно контролювати її стабільність і недоцільно змінювати ціни.

Якщо $T < t$ – товар не буде реалізований у межах терміну придатності (терміну ефективної реалізації). Щоб уникнути фінансових втрат, необхідно знизити ціну.

Торгівельне підприємство зобов'язане визначати ціни відповідно до чинного законодавства України і надавати інформацію про ціни покупцям. Згідно з вимогами інструкції № 2 зробити це треба за допомогою ярликів цін (цінників) на зразках товарів або покажчиків цін на підприємствах роздрібної торгівлі. При цьому ярлики цін (цінники) в обов'язковому порядку повинні бути підписані працівником підприємства, відповідальним за

формування, застосування цін, і завірені печаткою або штампом підприємства із зазначенням дати підписання.

У випадках, якщо на підприємствах роздрібної торгівлі застосовується сучасна технологія автоматизованої ідентифікації товарів за їх штриховими кодами, а значення ціни товару зберігається в пам'яті РРО або комп'ютера, ця операція із завірення ярликів цін (цінників) не обов'язкова. Тоді у відділах і секціях, торговельних залах таких торговельних підприємств у доступному для покупців місті повинні бути преїскуранти цін, завірені вищезазначеними особами.

У таблиці 1 подані відомості, які мають бути вказані на ярликах цін (цінниках) відповідно до групи товарів.

Таблиця 1

**Відомості, які мають бути вказані на ярликах цін (цінниках)
відповідно до групи товарів**

<i>Продовольчі товари</i>		<i>Непродовольчі товари</i>	
Найменування групи товарів	Відомості, які вказуються на ярлику цін (цінниках) товарів	Найменування групи товарів	Відомості, які вказуються на ярлику цін (цінниках) товарів
<i>Вагові товари</i>	Найменування товару, сорт, ціна за один кілограм або за 100 грамів	<i>Товари, на які встановлюється ціна залежно від сортності</i>	Найменування товару, сорт, ціна за один метр, кілограм, штуку або одиницю розфасування
<i>Товари або напої, які продаються на розлив</i>	Найменування товару або напою, сорт, ціна за одиницю місткості або за одиницю ваги	<i>Товари, на які ціни за сортами не встановлені</i>	Найменування товару, ціна за один метр, кілограм, штуку або одиницю розфасування
<i>Штучні товари і напої в пляшках</i>	Найменування товару або напою, вага або місткість, сорт, ціна за штуку	<i>Дрібні штучні товари (парфумерії, галантереї та ін.)</i>	Найменування товару, вага або місткість, ціна за штуку або одиницю упаковки
<i>Розфасовані товари</i>	Найменування товару, сорту, ціна за один кілограм або за сто грамів, вага одиниці розфасування, ціна за одиницю розфасування	—	—

На підприємствах громадського харчування меню і преїскуранти на алкогольні напої і тютюнові вироби підписуються керівником підприємства і бухгалтером (калькулятором) і завіряються печаткою підприємства. У меню підприємство громадського харчування вказує назву продукції, вихід і вартість однієї порції, у преїскуранті цін на алкогольні напої – назву напою, місткість пляшки, ціну за 50 і 100 мілілітрів (Інструкція № 2).

Відповідно до вимог, що пред'являються інструкцією № 2 до підприємств, які здійснюють продаж періодичних друкованих видань (газети, журнали, бюлетені), ціни повинні бути вказані безпосередньо на зразках, які зберігаються до кінця продажу.

Аптеки при реалізації лікарських препаратів і виробів медичного призначення вказують ціни на оригіналі упаковки виробу (інструкція №2).

На процес ціноутворення на різногалузеву продукцію впливає сукупність чинників, яка поділяється на дві групи: загальні та специфічні.

Загальними чинниками, що визначають ціни на товари, переважно є:

- гнучкість попиту;
- високі технічні параметри та низька вартість експлуатації;
- орієнтація на одержання прибутку та оцінки потенціальних покупок з огляду на їхню ефективність;
- можливість надати готовому виробу більшій привабливості для покупців.

Об'єктивно діють і специфічні чинники ціноутворення на основні види продукції виробничо-технічного призначення (сировина, основні і допоміжні матеріали, вузли та агрегати, основне і допоміжне устаткування).

З погляду оптово-роздрібної торгівлі вигідну позицію займають магазини. Виробник дає оптовику товар з відстрочкою платежу, а той з відстрочкою платежу – магазиніві. Причому рентабельність оптової фірми в середньому 10 %, а магазину 50%.

Висновки. Отже, при розробці стратегії розвитку торгівельного підприємства, необхідно оцінити фінансові можливості, ситуацію на ринку, і головне – правильно вибрати

товар і метод формування продажних цін, що суттєво впливає на результат діяльності підприємства.

Список використаних джерел:

1. Закон України «Про ціни і ціноутворення» від 21.06.2012 р., № 5007 – VI
2. Інструкція про порядок позначення роздрібних цін на товари народного споживання в підприємствах роздрібної торгівлі то громадського харчування, затверджена наказом МЗЕЗТоргу України від 04.01.97 р. №2, зі змінами.

*Н. М. Цветкова,
к.е.н., професор,
Національна академія статистики,
обліку та аудиту*

ОРГАНІЗАЦІЙНО-МЕТОДИЧНІ АСПЕКТИ БУХГАЛТЕРСЬКОГО ОБЛІКУ ТА СКЛАДАННЯ ЗВІТНОСТІ

Постановка проблеми. Бухгалтерський облік в системі управління підприємством потребує раціональної його організації, враховує організаційно-правову форму господарювання, галузеві особливості, специфіку роботи та структуру компанії. Організація обліку здійснюється відповідно до Закону України «Про бухгалтерський облік та фінансову звітність в Україні» та інших нормативно-правових актів, а також внутрішніх документів та положень підприємств. Теорія і практика показує, що потрібні дослідження сучасних проблем організації бухгалтерського обліку, а також складання нової фінансової звітності.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Вчені та практики все більше уваги приділяють проблемам організації бухгалтерського обліку, застосуванню комп'ютерних програм в обліково-аналітичній роботі. Це пов'язано з тим, що рівень організації фінансового та управлінського обліку впливає на якість складання фінансової та внутрішньої звітності, своєчасне і правильне прийняття управлінських рішень. Теоретико-методологічним та практичним проблемам організації бухгалтерського обліку та контролю в Україні присвячені праці, серед яких Голов С.Ф., Дикий А.П., Нападовська Л.В., Пантелеєв В.П., Сопко В.В., Шпак В.А. та інші.

Теоретико-методологічні проблеми організації бухгалтерського обліку, концепцію побудови облікової системи та її форми досліджує Шпак В.А.[1]. При впровадженні бухгалтерського обліку важливе значення має застосовування не тільки принципів і методів його організації, але і сучасної методології фінансового та управлінського обліку. Питання

організації управлінського обліку досліджені в роботах Нападовської Л.В. [2], Голова С.Ф.[3] та інших вчених.

Дикий А.П. [4] організацію бухгалтерського обліку розглядає як інструмент забезпечення економічної безпеки підприємств. Автор пропонує застосовувати такий принцип організації обліку як безпека та контроль бухгалтерських даних. Під економічною безпекою він розуміє збереження майна та інформації підприємства відповідно до обраної стратегії та принципу безперервності діяльності.

Теоретико-методологічні проблеми організації контролю досліджені в роботах Шевчука В.О., Пантелєєва В.П. [5] та інших вчених. Методика розробки планів розвитку бухгалтерського обліку, контролю та аналізу запропонована Сопко В.В.[6].

На наш погляд, доцільні дослідження таких актуальних питань як організація управлінського обліку та роботи щодо складання звітності підприємства. Тому, метою статті є розгляд організаційно-методичних проблем бухгалтерського обліку та звітності, розробка шляхів їх вирішення.

Виклад основного матеріалу. За останні роки на підприємствах України спостерігається покращення організація обліку , що пов'язано як з вимогами нормативно-правових актів, так і з застосуванням передового досвіду щодо організації як фінансового, так і управлінського обліку, запровадженням комп'ютерної форми обліку. Позитивним є те, що на підприємствах затверджуються їх керівниками: облікова політика, Положення про бухгалтерську службу, графіки роботи відділів бухгалтерії та окремих працівників, посадові інструкції, графіки документообороту, графіки проведення інвентаризації, робочий план рахунків та інші внутрішні документи.

Про недоліки в організації бухгалтерського обліку вказує Бондар М.І.: «Враховуючи, що бухгалтерський облік є єдиним офіційним інформаційним джерелом щодо результатів господарської діяльності підприємств, він досить слабко пов'язаний з сучасними цілями та завданнями менеджменту [7] Дійсно, при організації внутрішньогосподарського обліку та побудові внутрішньої звітності потрібно враховувати цілі підприємства (виробничі, фінансові, інвестиційні, соціальні, маркетингові та

інші), так як здійснюється збір інформації для рішення конкретних оперативних і стратегічних завдань.

На організацію бухгалтерського обліку впливають структури управління підприємствами. В сучасних умовах функціонують підприємства, як в Україні, так і за рубежом з лінійно-функціональною, дивізіональною, матричною та змішаною структурами управління. При функціональній структурі здійснюється управління за центрами затрат, центрами доходів, центрами прибутку та центрами інвестицій. Якщо для невеликих підприємств характерним є застосування лінійно-функціональних структур, то для великих (транснаціональні корпорації та ін.) - дивізіональних структур, які включають підрозділи за регіонами, видами продукції, групами покупців. Матрична структура є у підприємств холдингового типу з великою чисельністю бізнес-процесів, при цьому як на рівні компанії, так і в її підрозділах здійснюються функції управління процесами постачання, виробництва, продажу. Відповідно до організаційних структур управління Шигун М.М. [8] наводить типи організаційних структур бухгалтерської служби – функціонально-секторну, дивізіональну, конгломератну, проектно-матричну, мережеву (для сфери торгівлі та страхового бізнесу).

Набуває розвиток на підприємствах України управлінський облік. На наш погляд, для прийняття менеджерами управлінських рішень більше уваги потрібно приділяти організації управлінського обліку, як оперативного, так і стратегічного. Організація оперативного обліку по кожному підрозділу підприємства має дозволяти дати правильну оцінку їх діяльності. Тому потрібна розробка системи документування для відображення як планової, так і фактичної інформації в розрізі центрів фінансової відповідальності, господарських процесів, сегментів і видів діяльності. Для цього вивчаються структура управління, особливості технологічних процесів, а також усі фактори, які впливають на організацію управлінського обліку. Збір тої чи іншої оперативної інформації залежить від конкретних цілей підприємства (зменшення затрат, підвищення якості продукції та ін.).

В літературі існує два основних погляди вчених щодо побудови рахунків для ведення управлінського обліку: 1) рахунки управлінсь-

кого обліку включають в загальний робочий план рахунків підприємства; 2) здійснюється розробка окремого управлінського плану рахунків. На наш погляд, при першому варіанті буде більш економічна організація обліку. При побудові аналітичних рахунків доцільно передбачити окремі розділи для рахунків центрів інвестицій, центрів прибутку, центрів затрат та центрів доходів. Кожний центр, на наш погляд, повинен мати певну деталізацію аналітичних рахунків. Наприклад, центри затрат – по процесах, видах продукції (робіт, послуг), підрозділах підприємства, звітним сегментам діяльності та ін. Для здійснення контролю за виконанням бюджетів обов'язково по тим показникам, які плануються, має формуватись база фактичних даних. Доречна організація поточного контролю за виконанням бізнес-планів, а також за стратегічно важливими видами діяльності. Для прийняття стратегічних управлінських рішень система управління на підприємстві повинна мати підсистему стратегічного управління, яка включає стратегічне планування, а також стратегічний облік і контроль, стратегічний аналіз. Потрібно відзначити, що Американський інститут дипломованих публічних бухгалтерів (AICPA) управлінський облік розповсюджує на такі області: стратегічне управління; управління ефективністю; управління ризиками. Бухгалтер є стратегічним партнером компанії у прийнятті управлінських рішень, він допомагає менеджерам у розробці стратегії підприємства. Інформація управлінського обліку має дозволяти приймати бізнес-рішення і здійснювати управління продуктивністю і планування систем управління ефективністю, складати звітність за ризиками. Важливе значення має стратегічний облік економічної доданої вартості, показників рентабельності, прибутку, грошових потоків за видами діяльності, інформації про ринки збуту і конкурентів та ін.

Управлінська звітність має включати як фінансову, так і не фінансову інформацію (фактичні, планові, прогнозні дані). Особлива увага в сучасних умовах приділяється формуванню управлінської звітності про фінансовий стан підприємства, використання ресурсів, а також про персонал підприємства, інноваційну і екологічну діяльність. Інформація звітності має дозволяти здійснювати стратегічний аналіз показників конкурентів, вартості підприємства, управляти ризиками, приймати раціональні бізнес-рішення за видами діяльності і формувати стратегію розвитку компанії.

Для удосконалення організації обліку пропонуємо на підприємствах України, враховує галузеві особливості, розробляти не тільки Положення про організацію та ведення фінансового обліку і складання фінансової звітності, але і Положення про організацію та ведення управлінського обліку та складання внутрішньої звітності. Останнє, на наш погляд, має регламентувати: 1) методику бюджетування; 2) методи і системи управлінського обліку; 3) порядок ведення реєстрів управлінського обліку; 4) методику складання управлінської звітності; 5) методи управлінського контролю; 6) методи управлінського аналізу; 7) методику стратегічного управлінського обліку. Якщо в компанії не має відділу з управлінського обліку, то в посадових інструкціях працівників різних відділів необхідно зазначити функції по веденню управлінського обліку та складанню управлінської звітності.

Актуальне значення має раціональна організація роботи щодо складання фінансової звітності, форми якої передбачені у нових Національних положеннях (стандартах) бухгалтерського обліку України (стандарти 1 і 2). З 1 січня 2012 року в Україні фінансова звітність і консолідована фінансова звітність складаються за МСФЗ обов'язково публічними акціонерними товариствами, банками і страховими компаніями. Труднощі в організації роботи пов'язані з тим, що Радою з МСФЗ постійно здійснюються зміни у діючих стандартах і впроваджуються нові стандарти. Для покращення організації роботи щодо складання фінансової звітності потрібні Методичні рекомендації щодо формування облікової політики за МСФЗ, так як нові Методичні рекомендації (наказ Мінфіну від 27.06.2013 № 635) не застосовують підприємства при формуванні облікової політики, які відповідно до законодавства складають звітність за МСФЗ. Крім того, підприємства мають організувати аналітичний облік для розкриття інформації у фінансової звітності відповідно до вимог МСФЗ.

Відповідно до Національного П(С)БО 2 «Консолідована фінансова звітність» (затверджено наказом Мінфіну України від 27.06.2013 року № 628) консолідовану фінансову звітність складають групи підприємств з використанням єдиної облікової політики для подібних операцій та інших подій за схожих обставин [9]. Для складання консолідованої звітності пропонуємо затвердити у материнської компанії форми розрахунків:

1) Розрахунок неконтрольованої частки у власному капіталі, гудвілу при консолідації ;

2) Розрахунок чистого прибутку(збитку) та сукупного доходу, що належить власникам материнської компанії і неконтрольованій частці;

3) Розрахунок сум, які підлягають виключенню при складанні консолідованої звітності;

4) Розрахунок курсових різниць, що виникають під час переобрахунку показників фінансової звітності дочірніх підприємств, які розташовані за межами України у валюту України.

Світовий досвід показує, що важливе значення має організація роботи щодо формування інтегрованої звітності, яка дозволяє дати комплексну оцінку діяльності компанії, так як містить фінансову і не фінансову інформацію. Виходячи з функцій бухгалтерського обліку потрібно одночасно з його організацією забезпечити сучасну організацію контрольно- аналітичної роботи.

Висновки. Отже, організація бухгалтерського обліку має бути орієнтована на забезпечення ефективного управління. При побудові організаційної моделі обліку доцільно більше враховувати інформаційні потреби керівників та менеджерів підприємства, а також зовнішніх користувачів. Сучасна організація управлінського обліку має давати інформацію про вартість підприємства та ефективність його діяльності, контролювати використання ресурсів, обґрунтовано давати оцінку роботи всіх підрозділів підприємства. Покращенню управління і процесу прийняття управлінських рішень буде сприяти розробка на підприємствах внутрішніх нормативних документів, враховує галузеві особливості, планів розвитку управлінського обліку. Для забезпечення якісних характеристик фінансової звітності необхідно покращити організацію роботи щодо її складання.

Список використаних джерел:

1.Шпак В.А. Організація бухгалтерського обліку. Концептуальний підхід: [Монографія]./В.А.Шпак. – К.: Бізнес Медіа Консалтинг, 2011. – 312 с.

2. Нападовська Л.В. Управлінський облік: [підручник] / Л.В. Нападовська. – К., «Книга», 2004. – 544 с.

3. Голов С.Ф. Управлінський облік: [підручник] / С.Ф. Голов. – К., «Лібра», 2008. – 704 с.

4. Дикий А.П. Організація бухгалтерського обліку як інструмент забезпечення економічної безпеки підприємств: автореф. дис. на здобуття ступеня канд. екон. наук: 08.00.09/ А.П. Дикий. – Ж., ЖДТУ. – 2009. – 19 с.

5. Пантелеєв В.П. Внутрішньогосподарський контроль: методологія та організація: [монографія] / В.П. Пантелеєв. – К., ДП «Інформ.-аналіт. агентство». – 2008. – 491 с.

6. Сопко В.В. Організація бухгалтерського обліку, контролю та аналізу: [підручник] / В.В. Сопко, В.П. Завгородній. – К., КНЕУ, 2004. – с. 390-391.

7. Бондар М.І. Бухгалтерський облік як інформаційна підсистема системи управління / М.І. Бондар. // Збірник наукових праць. – 2012. – с. 59. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://ena.lp.edu.ua>.

8. Шигун М.М. Нові типи організаційних структур бухгалтерської служби та їх розвиток / М.М. Шигун. // Міжнародний збірник наукових праць. Випуск 1(19). – Ж., ЖДТУ. – 2011. – с. 401-410.

9. Національний П(С)БО 2 «Консолідована фінансова звітність» (затверджено наказом Мініфіну України від 27.06.2013 року № 628). [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://minfin.gov.ua>.

УДК 657.1

*О.Я. Чернін,
здобувач кафедри обліку і аудиту,
Житомирський державний
технологічний університет*

РОЗВИТОК МЕТОДИЧНИХ ПІДХОДІВ ДО ОБЛІКОВОГО ВІДОБРАЖЕННЯ ТОВАРІВ В ОПТОВІЙ ТОРГІВЛІ

Досліджено стан наукових досліджень щодо питань облікового відображення товарів на підприємствах оптової торгівлі. На основі вивчення публікацій в періодичних виданнях, авторефератів на здобуття ступеня кандидата економічних наук встановлені основні проблемні питання, що досліджувались авторами. Обґрунтовано, що в умовах зміни умов внутрішнього та зовнішнього економічного середовища залишаються невирішеними питання щодо розвитку методичних підходів до облікового відображення товарів в оптовій торгівлі з використанням комерційного посередництва.

Постановка проблеми. Динамічні зміни економічної системи, невизначеність умов функціонування суб'єктів господарювання зумовлюють зміну існуючих та виникнення нових завдань щодо вирішення проблемних питань обліку операцій з товарами в оптовій торгівлі. Наявні на сьогодні напрацювання авторів базуються на класичному підході. Разом з тим, окремі положення облікового відображення операцій з надходження та вибуття товарів в оптовій торгівлі зумовлюють потребу подальших досліджень.

Належним чином організована система бухгалтерського обліку товарів в оптовій торгівлі є базисом для формування аналітичного забезпечення прийняття управлінських рішень із метою підвищення їх обґрунтованості та ефективності. Облік товарів на підприємствах оптової торгівлі є передумовою формування інформації для прийняття управлінських рішень про доцільність створення необхідного обсягу товарних запасів, для забезпечення безперервного процесу реалізації товарів покупцям та отримання прибутку. Відображення у наукових напрацюваннях авторів положень лише загальної концепції товарних операцій без належного приділення уваги господарським операціям, що

пов'язані з новими каналами продажу товарів призводить до зниження результативності застосування методичних підходів до облікового відображення діяльності суб'єктів оптової торгівлі.

Аналіз останніх досліджень та публікацій. Вагомий внесок у дослідження теоретичних та практичних аспектів бухгалтерського обліку товарів в оптовій торгівлі зробили такі автори, як О.Ю. Агафоненко, Ю.А. Верига, В.О. Іваненко, Л.В. Івченко, А.М. Должанський, О.Г. Дроздова, І.Б. Дутчак, Б.М. Занько, О.А. Зоріна, О.В. Карпенко, А.А. Мазаракі, В.С. Марцин, Г.В. Нашкерська, Н.І. Трішкіна, О.В. Фоміна, Н.В. Фоменко та ін. У свою чергу, вивчення праць авторів з питань розвитку методичних підходів до облікового відображення товарів свідчить про те, що вони є неоднозначними та дискусійними. Дана ситуація призводить до необхідності їх удосконалення.

Мета дослідження полягає у вивченні наукових здобутків авторів в частині розвитку методичних підходів до облікового відображення товарів в оптовій торгівлі.

Виклад основного матеріалу дослідження. Державне регулювання бухгалтерського обліку та звітності в Україні здійснюється з метою встановлення єдиних правил ведення бухгалтерського обліку та складання фінансової звітності, яка є обов'язковою для всіх юридичних осіб, створених відповідно з чинним законодавством, незалежно від організаційно-правових форм та форм власності.

Досліджуючи правові засади формування методичних підходів до облікового відображення товарів встановлено, що їх доцільно поділити на три групи. Перша група нормативних документів, це ті що встановлюють загальні вимоги щодо бухгалтерського обліку на підприємстві та подання фінансової звітності. Крім нормативних документів, що встановлюють вимоги до організації та ведення бухгалтерського обліку в оптовій торгівлі слід також виокремити групу нормативних документів, що регулюють облік товарів в контексті обліку запасів та інших активів на підприємстві. Зазначені нормативні документи, які регулюють облік запасів на підприємстві, також впорядковують систему обліку товарів, як невід'ємну складову частину запасів торговельного підприємства. Третя група нормативних документів встановлює вимоги до

проведення торговельної діяльності. Діяльність підприємств оптової торгівлі регулюється чинним законодавством України на трьох рівнях, що забезпечує всебічне охоплення процесів купівлі-продажу товарів, робіт, послуг.

Враховуючи наявні рівні нормативного регулювання облікового відображення товарів в оптовій торгівлі, розглянемо існуючі методичні підходи до облікового відображення товарів в оптовій торгівлі.

Особливістю бухгалтерського обліку є суцільне і безперервне спостереження за всіма господарськими операціями, що здійснюються на підприємстві. Для забезпечення такого спостереження кожен господарську операцію оформляють відповідним документом. На сьогодні суб'єкти оптової торгівлі використовують типові форми первинних документів з обліку товарів, а саме: товарно-транспортна накладна, прибутковий ордер, прибуткова накладна, рахунок-фактура, видаткова накладна, накладна-вимога на відпуск (внутрішнє переміщення) матеріалів, картка складського обліку, звіт про рух матеріальних цінностей, оборотна відомість по товарно-матеріальних рахунках тощо. Існуючі первинні документи з обліку товарів дозволяють в повній мірі слідкувати за рухом товарів як на підприємстві в цілому так і на окремих складах, цехах, підрозділах, контролювати доцільність та законність операцій пов'язаних з рухом товарів.

Одиницею бухгалтерського обліку товарів, згідно з П(с) БО 9 “Запаси”, є їх найменування або однорідна група (вид). також даним нормативним документом визначений порядок формування первісної вартості товарів з урахуванням різних шляхів їх надходження.

Списання у разі вибуття товарів здійснюється одним із передбачених у П(с)БО 9 “Запаси” методів: ідентифікаційної собівартості відповідної одиниці запасів; середньозваженої собівартості; собівартості перших за часом надходжень запасів (ФІФО); ціни продажу. Найчастіше на торговельних підприємствах використовується два методи оцінки товарів це метод середньозваженої собівартості та метод ФІФО.

На рахунку 28 “Товари” ведеться облік руху товарно-матеріальних цінностей, що надійшли на підприємство з метою

продажу. Цей рахунок використовують переважно збутові, торгові, заготівельні підприємства та підприємства громадського харчування.

Товари, що надійшли від постачальника, які не відповідають критеріям визнання активом через невідповідність стандартам, умовам договору, технічним умовам, відображаються на позабалансовому рахунку 023 “Матеріальні цінності на відповідальному зберіганні” за справедливою вартістю або за ціною, указаною в документах постачальника, до моменту погодження ціни з постачальником.

Якщо товари надійшли від постачальника без супровідних документів, то приймання здійснюється спеціальною комісією (призначається керівником підприємства) за даними маркування та внутрішніх пакувальних ярликів, а якщо їх немає – то за фактичною наявністю товарів. При цьому складається акт про приймання товарів у 3 примірниках: один відправляється постачальнику з проханням надати документи за отриманий товар, другий разом із товарним звітом передається до бухгалтерії, третій – матеріально відповідальній особі.

Нестачу або пошкодження товарів з інших причин, установлених під час приймання, відображають на дебеті субрахунку 947 “Нестачі і втрати від псування цінностей”, з якого їх відтак списують у визначеному порядку.

У випадку обліку товарів за цінами реалізації додатково робиться запис з відображення товарної надбавки (оптово-збутової націнки) та суми ПДВ, сплаченої постачальником: Дт 282 “Товари на складі” Кт 285 “Торгова націнка”. Якщо ж на підприємстві облік товарів на складі ведеться в купівельних цінах, по кредиту субрахунку 702 “Дохід від реалізації товарів” показують вартість реалізованих у фактичних цінах реалізації, а в дебеті субрахунку 902 “Собівартість реалізованих товарів” собівартість реалізації товарів без ПДВ. При обліку товарів за купівельними цінами субрахунок 282 при оприбуткуванні та відпуску (списанні) товарів із складу не використовують.

При відвантаженні товарів оптовим підприємством покупцеві в обліку роблять такі бухгалтерські проводки: Дт 36 “Розрахунки з покупцями та замовниками” Кт 702 “Дохід від реалізації товарів”. Якщо повертається заставна тара: Дт 361 “Розрахунки з

вітчизняними покупцями” Кт 284 “Тара під товарами”. Одночасно списують відвантажені (відпущені) товари за собівартістю реалізації: Дт 902 “Собівартість реалізованих товарів” Кт 281 “Товари на складі”.

Наведений методичний підхід використовується на сьогодні суб'єктами оптової торгівлі при використанні різних каналів розподілу та реалізації товарів. Функціонування суб'єктів оптової торгівлі в умовах економії та оптимізації витрат, нестійкого економічного середовища, велика залежність від тенденцій попиту призводить до необхідності розробки ефективних механізмів управління товарними потоками підприємства. На сьогодні реалізація даного завдання буде можливою лише у випадку формування якісного, оперативного та обґрунтованого інформаційного забезпечення, яке формується завдяки розвитку системи бухгалтерського обліку.

З метою оцінки наявних напрацювань авторів в частині розвитку методичних підходів до облікового відображення товарів необхідно проаналізувати основні пропозиції, які розглядалися в дисертаціях на здобуття наукового ступеня кандидата економічних наук (табл. 1).

Таблиця 1

Питання щодо обліку товарів в оптовій торгівлі, які розглядалися в дисертаціях на здобуття наукового ступеня кандидата економічних наук

<i>Автор, тема дисертації</i>	<i>Питання, що досліджувались</i>	<i>Пропозиції автора</i>
<i>1</i>	<i>2</i>	<i>3</i>
Занько Б.М. Облік, аналіз та аудит товарних запасів на підприємствах торгівлі (2001 р.) [6]	Наведено основні характеристики товарних запасів як об'єкта бухгалтерського обліку, розроблено їх облікову класифікацію	Обґрунтовано ряд пропозицій з вдосконалення організаційно-методичних процедур обліку товарних запасів на етапах придбання, зберігання та реалізації, методичні підходи до нового напрямку ведення обліку й аналізу товарних запасів
Секеріна Н.В. Удосконалення обліку операцій з реалізації товарів на умовах договору комісії (2003 р.) [11]	Бухгалтерський облік операцій, пов'язаних з реалізацією на умовах договору комісії товарів у комісіонера	Обґрунтовано нові підходи до визначення доходів та витрат, що виникають в ході реалізації комісійних товарів; удосконалено аналітичний облік товарів і розрахунків з комітентами

Продовження табл. 1

1	2	3
Фоміна О.В. Бухгалтерський облік та аудит продажу товарів (2004 р.) [13]	Теоретико-методичне обґрунтування та вирішення комплексу питань, пов'язаних із вдосконаленням обліку та аудиту в управлінні продажами товарів.	Розроблено та запропоновано форми робочих та звітних документів внутрішнього аудиту операцій із продажу товарів. Запропонована модель внутрішнього аудиту операцій з продажу товарів із позицій системного підходу.
Зоріна О.А. Фінансовий облік та внутрішній аудит товарних запасів в оптовій торгівлі України (2005 р.) [7]	Розроблено методику аналізу товарних запасів оптового підприємства, розглянута організація та методика фінансового обліку та внутрішнього аудиту на підприємствах оптової торгівлі	Розроблена матрична модель управління закупівлею товарних запасів, удосконалено систему внутрішнього кодуювання товарів на оптовому підприємстві, удосконалено зміст первинних документів товарних запасів, організаційно-інформаційну модель внутрішнього аудиту товарних запасів
Дроздова О.Г. Бухгалтерський облік і контроль руху товарів: організація і методика (2013 р.) [2]	Теоретичні положення і практичні рекомендації з удосконалення організаційно-методичних положень бухгалтерського обліку та внутрішнього контролю руху товарів	Удосконалено методичний підхід до бухгалтерського обліку руху товарів в частині розробки пакету первинної документації за відповідними операціями та удосконалення порядку облікового відображення процесу реалізації товарів через фірмові магазини, мережу Інтернет, за договором комісії та транзитом шляхом поглиблення та розширення системи аналітичного обліку

Аналіз пропозицій наведених в дисертаціях на здобуття наукового ступеня кандидата економічних наук свідчить, що на сьогодні захищеними залишаються лише п'ять дисертацій присвячених удосконаленню обліку товарів на підприємствах оптової торгівлі. Загалом за результатами проведеного аналізу кандидатських дисертацій можна окреслити коло найвагоміших проблем, які не дозволяють ефективно працювати та розвиватися більшості оптових підприємств. Основними проблемними питаннями, яким присвячено увагу авторів в дисертаціях на здобуття кандидата економічних наук є наступні: удосконалення первинних документів з обліку товарів в оптовій торгівлі,

розширення аналітичних рахунків для відображення операцій з товарами, удосконалення підходів до проведення внутрішнього аудиту операцій з товарами.

Для подальшого удосконалення та розвитку методичних підходів обліку товарів в оптовій торгівлі необхідно дослідити також пропозиції авторів, які наводяться в періодичних виданнях (табл. 2).

Таблиця 2

Перелік проблемних питань облікового відображення товарів в оптовій торгівлі, що досліджувались різними авторами в періодичних виданнях

№ з/п	Перелік питань, що досліджувались авторами	Автори	Кількість статей
1	Документування операцій з товарами в оптовій торгівлі	Грішина О., Комаров В., Бикова Г., Сасенко Т.	4
2	Порядок оцінки товарів в оптовій торгівлі	Василенко А., Колокольцев О.В., Бровко О.Т.	3
3	Відображення в обліку та звітності транспортно-заготівельних витрат	Олійник Т.О., Музичук Р.В., Ларіков В.Ю., Михалевич С.Г., Михалеви М.М., Фірсова Н.В., Галенін Р.В., Лопа С.А., Дутчак І.Б., Батишев В.	7
4	Проблемні питання обліку операцій з реалізації товарів в оптовій торгівлі	Макарук Ф.Ф., Марценюк Р. А., Іваненко В.О., Дроздова О.Г.	3
5	Облік уцінки товарів в оптовій торгівлі	Занько Б., Гринюк О., Сливка Я.В., Кучерак Д., Бровко О.Т., Прокопович Л.Б., Шевчук С.В., Голошкевич І.	6
6	Відображення в обліку та звітності операцій з товарами	Іваненко В.О., Дроздова О.Г., Івченко Л.В., Озеран В.О., Озеран А.В., Хомяк Р.Л., Цюцяк І.Л., Цюцяк А.Л., Агафоненко О.Ю., Дуракова Г.М., Граковський Ю., Сасенко Т.	7
7	Особливості інвентаризації товарів та результатів її проведення	Помагаєв В., Жолобчук Т., Литвин А., Ничипоренко С.	4
8	Облік операцій з тарою в оптовій торгівлі	Михалків А.А., Вишнинецька В., Сушальська Т.	3
9	Автоматизація бухгалтерського обліку товарів	Колокольцев О.В., Козлов М., Муравський В., Муравський В., Клименко А.	4
10	Повернення товарів в оптовій торгівлі	Лисиця Т., Іванов Е.Н., Граковський Ю.	3
11	Проблеми внутрішнього контролю товарів в оптовій торгівлі	Мишанюк Л.Л., Дроздова О.Г., Ципарков Н.Г.	3

Аналізуючи наведені проблемні питання, що досліджені авторами в періодичних виданнях можна зробити висновок, що найбільша увага дослідниками приділяється питанням відображення в обліку та звітності операцій з товарами в оптовій торгівлі, порядку обліку транспортно-заготівельних витрат, які виступають важливою складовою формування первісної вартості товарів. Основними пропозиціями авторів з удосконалення бухгалтерського обліку товарів є розширення аналітичних рахунків з обліку операцій з товарами в оптовій торгівлі. Саме розширення розрізів аналітичного обліку дозволяє сформувати інформаційну базу для потреб управління товарним асортиментом, доходами і витратами пов'язаними з продажем товарів.

Суцільне і безперервне спостереження за всіма господарськими операціями, що здійснюються на підприємстві є можливим завдяки організації системи документообігу. Дослідження питань документування операцій з товарами в оптовій торгівлі обмежується встановленням переліку основних документів, що відображають рух товарів, наведенням прикладів їх заповнення. Існування багатьох форм первинних документів за допомогою яких оформлюється рух товарів в оптовій торгівлі, залежність складання первинних документів від місця приймання товарів та способу доставки зумовлює потребу в подальшому дослідженні питань типізації та уніфікації форм первинних документів в оптовій торгівлі.

Питання оцінки товарів в оптовій торгівлі досліджуються авторами на рівні формування первісної вартості товарів відповідно до положень П(с)БО 9 “Запаси” та застосування методів списання товарів в процесі їх реалізації. Також детально надається опис відображення на рахунках бухгалтерського обліку транспортно-заготівельних витрат у випадку коли вони обліковуються на рахунку 281 “Товари на складі” разом із договірною вартістю товарів, або у випадку коли облік ТЗВ здійснюється на окремому субрахунку 289 “Транспортно-заготівельні витрати”.

Так зокрема, І.Б. Дутчак приходять до висновку, що “ТЗВ можуть прямо включатися до первісної вартості кожної конкретної одиниці запасів, або обліковуватися на окремому субрахунку і збільшувати собівартість запасів, що вибули, за середнім відсотком; склад транспортно-заготівельних витрат, що

включаються до собівартості вибулих запасів, виготовлених товарів (продукції), має визначатися за нормами П(С)БО в частині, яка не суперечить ПКУ” [3, с. 232].

Проблемні питання реалізації товарів в оптовій торгівлі висвітлюються авторами на рівні систематизації основних каналів збуту товарів, розробки аналітичних рахунків в частині доходів та витрат пов’язаних з реалізацією товарів оптовими підприємствами. Так, В.О. Іваненко, О.Г. Дроздова [8, с. 61], О.Ю. Агафоненко, Г.М. Дуракова [1, с. 13] наводять аналітичні рахунки для обліку доходів та витрат пов’язаних з продажем товарів в оптовій торгівлі.

Вплив факторів зовнішнього та внутрішнього економічного середовища (неконкурентоспроможність зразків, що продаються, через високий рівень цін на них, сезонні коливаннями споживчого попиту, втрата товаром своїх первісних якостей, моральне застарівання, закінчення строку реалізації) призводять до необхідності уцінки товарів. В періодичних виданнях авторами приділяється увага вивченню причин та порядку проведення уцінки товарів, порядку документального оформлення уцінки запасів, особливостям облікового відображення та податкових наслідків проведення уцінки товарів в оптовій торгівлі. Заслужовує на увагу запропонований Б. Занько та О.Гринюк [5, с. 80] спосіб розрахунку очікуваних витрат на реалізацію, що відносяться до товарів та підлягають уцінці.

Однією з основних вимог, що висуваються до бухгалтерського обліку, є достовірність його показників. Одним із способів її забезпечення є проведення інвентаризації. Обов’язок підприємств проводити для забезпечення достовірності даних бухгалтерського обліку та фінансової звітності інвентаризацію, під час якої перевіряються і документально підтверджуються наявність, стан і оцінка його активів і зобов’язань, закріплено у ч. 1 ст. 10 Закону України “Про бухгалтерський облік та фінансову звітність в Україні”. У зв’язку з цим питання інвентаризації товарів в оптовій торгівлі є невід’ємною складовою наукових досліджень. Зокрема, Жолобчук Т. [4] розглянуті питання нестачі товарів, виявлені при транспортуванні автомобільними засобами, та їх документальне оформлення.

Перевезення більшості торговельних вантажів від виробників до оптових торговельних підприємств є можливими лише за умови забезпечення якісного пакування товарів, тобто процесу підготовки

товару до транспортування, зберігання і продажу. Оскільки тара виступає засобом для зберігання, сортування та транспортування товарів в оптовій торгівлі дослідники вивчають питання оцінки тари та її облікового відображення, наведення даних про тару у звітності. Комплексне дослідження особливостей обліку тари проведене А.А. Михалків [9], яка розробила комплексний підхід до методичного забезпечення облікового відображення господарських операцій з тарою з урахуванням стадій її життєвого циклу для цілей формування системи інформаційного забезпечення процесу управління економічними вигодами від володіння та використання тари як частини майна підприємства.

Питання автоматизації бухгалтерського обліку товарів в оптовій торгівлі досліджується авторами оскільки використання комп'ютерних програм при складському обліку товарів на оптових базах торгівельних підприємств є передумовою підвищення загальної ефективності їх роботи. Авторами в періодичних виданнях розглянуті практичні особливості автоматизації обліку товарів на підприємствах за допомогою таких програмних продуктів як "1С: Підприємство 8.0", "Парус-Бухгалтерія". Муравський В., Муравський В. [10, с. 128-129] навідміну від інших дослідників пропонують використовувати технологію радіочастотної ідентифікації, що дає можливість повністю автоматизувати здійснення оперативного обліку товарних запасів. Проте авторами не достатньо чітко висвітлений порядок впровадження в практичну діяльність суб'єктів господарювання такої технології обробки інформації.

Питання бухгалтерського обліку повернення товарів в оптовій торгівлі досліджено авторами на рівні відображення такого виду операцій у продавця і покупця, виявлення податкових наслідків з ПДВ та податку на прибуток у випадку повернення товарів.

Проблеми внутрішнього контролю товарів в оптовій торгівлі вивчаються дослідниками на рівні виявлення основних завдань системи внутрішнього контролю, встановлення об'єктів контролю, розробки організаційного та методичного забезпечення системи внутрішнього контролю на підприємствах оптової торгівлі, виявлення особливостей здійснення бухгалтерського контролю в системі внутрішнього контролю підприємства.

У наукових працях вчених розглянуто досить широкий спектр теоретичних питань, щодо обліку товарів в оптовій торгівлі на основі актуалізації існуючих проблем та визначення основних шляхів їх подальшого вирішення для покращення практики здійснення обліку на підприємствах. Разом з тим, зміна умов господарювання, необхідність стимулювання зростання ефективності виробництва та збалансованого розвитку підприємств оптової торгівлі формують передумови для виникнення проблемних питань облікового відображення товарів в умовах використання посередницьких схем реалізації.

“До важливих переваг оптової торгівлі через посередників належить і те, що в умовах ринкової економіки є можливість виробникам збувати свої товари в місцях територіально наближених до споживача, з мінімальною кількістю ланок товаропостачання, з меншою кількістю угод, що потрібно укласти” [12, с. 230].

Значна кількість оптових підприємств використовує різні канали збуту товарів, серед яких на особливу увагу заслуговують операції з продажу товарів через посередників. Комерційне посередництво в кризових умовах розвитку економіки набуває особливої актуальності, зважаючи на те, що посередники на сьогодні в сфері оптової торгівлі надають послуги із закупівлі та формування товарного асортименту, складування та пакування товарів, їх транспортування та страхування, рекламні послуги тощо.

Дослідження наукового доробку вітчизняних науковців та дослідників надає змогу зробити висновок, що зміна та трансформація економічних умов функціонування оптових підприємств зумовлюють необхідність розвитку організаційно-методичних підходів до відображення операцій з реалізації товарів в оптовій торгівлі з використанням посередницьких схем. Забезпечити гармонізацію взаємовідносин між посередниками та підприємствами оптової торгівлі, забезпечити збалансованість розвитку споживчого ринку, підвищити ефективність системи управління оптових підприємств можна шляхом вирішення наступних проблемних питань (табл. 3).

Таблиця 3

**Перелік невирішених проблемних питань з облікового
відображення продажу товарів в оптовій торгівлі з
використанням послуг посередників**

Невирішені проблемні питання обліку товарів в оптовій торгівлі	Наслідки для діяльності підприємств оптової торгівлі
Неузгодженість відображення в обліку понесених витрат та отриманих доходів підприємством оптової торгівлі в результаті проведення біржових операцій з реалізації товарів	Понесення підприємством необґрунтованих втрат, зниження дієвості управлінських рішень в частині рентабельності продажу товарів на товарній біржі, викривлення фінансових результатів господарювання
Відсутність науково обґрунтованих організаційно-методичних підходів до обліку операцій з торгівлі товарів транзитом	Зниження швидкості товарообороту підприємства, зростання підприємницького та інформаційного ризику діяльності, порушення принципу превалювання сутності над формою
Недостатній рівень розробки рекомендацій щодо облікового відображення операцій зі здійснення торгівлі товарами підприємствами оптової торгівлі на аукціонах та ярмарках	Унеможливає досягнення поставлених цілей функціонування суб'єкта господарювання в сфері оптової торгівлі

Вирішення наведених в таблиці 3 проблемних питань розвитку методичних підходів до обліку операцій з продажу товарів при використанні комерційного посередництва сприятиме отриманню конкурентних переваг, налагодженню комерційних відносин виробників та споживачів, реалізації основних завдань діяльності оптового підприємства.

Висновки та перспективи подальших досліджень. Проведений аналіз наукового доробку авторів з питань облікового відображення товарів дозволив сформулювати висновок про те, що на сьогодні значна увага приділяється теоретично-практичним аспектам відображення операцій з надходження та реалізації товарів. Зміна умов зовнішнього та внутрішнього середовища підприємницької діяльності, розвиток кризових явищ, динамічний розвиток комерційного посередництва зумовлюють потребу вирішення нових проблемних питань у сфері облікового відображення реалізації товарів, які потребують подальшого обґрунтування та розвитку.

Список використаних джерел:

1. Агафоненко О.Ю. Вдосконалення обліку операцій з продажу товарів / О.Ю. Агафоненко, Г.М. Дуракова // Збірник наукових праць з актуальних проблем економічних наук. Проблеми інноваційного розвитку економіки України. – С. 10-14.
2. Дроздова О.Г. Бухгалтерський облік і контроль руху товарів: організація і методика. Автореф. на здобуття наукового ступеня к.е.н. за спец. 08.00.09 – бухгалтерський облік, аналіз та аудит (за видами економічної діяльності). – Житомир, 2013 р. – 21 с.
3. Дутчак І.Б. Особливості обліку транспортно-заготівельних витрат / І.Б. Дутчак // Сталий розвиток економіки: Всеукраїнський науково-виробничий журнал. – 2011. – № 4. – С. 229-232.
4. Жолобчук Т. Товар отримано без документів / Т. Жолобчук // Дебет-Кредит. – 2007. - №9. – С. 20-23.
5. Занько Б. Облік уцінки товарів на підприємствах торгівлі / Б. Занько, О. Гринюк // Вісник КНТЕУ. – 2011. – № 1. – С. 73-80.
6. Занько Б.М. Облік, аналіз та аудит товарних запасів на підприємствах торгівлі: автореф. дис. к.е.н., спец. 08.06.04.– бухгалтерський облік, аналіз та аудит. – Київ, 2001. – 22 с.
7. Зоріна О.А. Фінансовий облік та внутрішній аудит товарних запасів в оптовій торгівлі України: автореф. дис. к.е.н., спец. 08.06.04.– Бухгалтерський облік, аналіз та аудит. – Львів, 2005. – 21 с.
8. Іваненко В.О. Особливості облікового відображення руху товарів за різними каналами збуту / В.О. Іваненко, О.Г. Дроздова // Вісник ЖДТУ. – 2013. – № 2(64). – С. 56-62.
9. Михалків А.А. Бухгалтерський облік і внутрішній контроль операцій з тарою. автореф. дисер. на здобуття наукового ступеня к.е.н. за спец. 08.00.09 – бухгалтерський облік, аналіз та аудит (за видами економічної діяльності). – Житомир, 2013. – 21 с.
10. Муравський В. Організація обліку товарних запасів з використанням автоматизованих інформаційних технологій / В. Муравський, В. Муравський // Економічний аналіз – 2010. – Вип. 6. – С. 128-130.
11. Секеріна Н.В. Удосконалення обліку операцій з реалізації товарів на умовах договору комісії: автореф. дис. к.е.н., спец.

08.06.04.– Бухгалтерський облік, аналіз та аудит. – Луганськ, 2003. – 20 с.

12. Трішкіна Н.І. Проблеми і перспективи розвитку оптової торгівлі в Україні / Н.І. Трішкіна // Університетські наукові записки. – 2010. – № 3 (35). – С. 229-234.

13. Фоміна О.В. Бухгалтерський облік та аудит продажу товарів: автореф. дис.. на здобуття наук. ступеня к.е.н. – Київ, 2004. – 18 с.

УДК 658:338.45

*О.Г. Чирва,
к.е.н., доцент, завідувач кафедри
маркетингу та управління бізнесом,
Уманський державний педагогічний
університет ім. Павла Тичини*

ФОРМУВАННЯ ПОЛІТИКИ ПІДВИЩЕННЯ КОНКУРЕНТОСПРОМОЖНОСТІ РЕГІОНАЛЬНОЇ СОЦІАЛЬНО-ЕКОНОМІЧНОЇ СИСТЕМИ

Постановка проблеми. Формування регіональної політики щодо підвищення рівня конкурентоспроможності регіональної соціально-економічної системи (регіону) повинне забезпечувати підвищення ефективності використання конкурентних переваг соціально-економічної системи регіону, зменшенню рівня забрудненості довкілля тощо. Диференціація у рівнях конкурентоспроможності регіональних економічних систем держави потребує використання диференційованих підходів щодо вибору типу регіональної політики щодо підвищення рівня конкурентоспроможності регіональної соціально-економічної системи (регіону) враховуючи специфіку їх функціонування.

Зважений вибір виду регіональної політики щодо підвищення рівня конкурентоспроможності регіональної соціально-економічної системи (регіону) дає змогу зосередити зусилля на забезпеченні ефективного використання її конкурентних переваг та забезпечує зовнішньоекономічну відкритість регіональної соціально-економічної системи, підвищує рівень розвитку соціальної сфери, і тим самим сприяє ефективному розвитку регіональної соціально-економічної системи в умовах ринку. При цьому, реалізація політики має бути довгостроковим процесом, основну її мету становить вирішення довгострокових структурованих завдань.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Питанням формування політики підвищення конкурентоспроможності регіональних соціально-економічних систем країни займаються науковці, а саме: Г. Азоєва, Л. Антонюка, В. Базилевич, В. Геєця, Б. Данилишина, В. Мунтіян, О. Наумова, С. Пирожкова,

С. Писаренко, Л. Семів, В. Сенчагова, А. Сухорукова, О. Шнипко, Ф. Фатхутдінова, А. Юданова та ін.

Усе це свідчить про актуальність теми статті, а відтак зумовило вибір напряму дослідження в науковому і практичному аспектах.

Постановка завдання. Метою дослідження є розробка теоретичних положень і практичних рекомендацій з питань формування політики підвищення конкурентоспроможності регіональних соціально-економічних систем країни.

Виклад основного матеріалу дослідження. В процесі розробки політики формування конкурентоспроможності регіональної соціально-економічної системи (регіону) визначаються місце, роль і функції регіональної соціально-економічної системи в нових умовах господарської діяльності, визначається пріоритет розвитку регіональної господарської системи.

Стосовно України, то вона, протягом тривалого періоду, не мала законодавчо закріпленої політики розвитку регіональних господарських систем. Висвітлено тільки окремі елементи регіональної політики щодо підвищення рівня конкурентоздатності.

У програмному документі „Стратегія соціального і економічного розвитку України на 2004-2015 рр.” зазначається, що основним завданням регіональної економічної політики, яка спрямована на підвищення рівня конкурентоспроможності економіки держави, має стати сприяння подальшому розвитку науково-технічного і інноваційного потенціалу регіональних соціально-економічних систем. Тобто, повинні бути сформовані умови для створення на рівні кожного регіону виробничого комплексу сучасного типу спроможного динамічно розвиватися і забезпечувати внутрішні потреби, нарощувати обсяги експорту продукції, яка має високий рівень конкурентоспроможності, збільшення обсягу виробництва наукомісткої промислової продукції через найповніше використання вітчизняного виробничого потенціалу [1].

При цьому, Рада конкурентоспроможності України розробила проект (концепцію) „Монітор конкурентоспроможності України”, який є її основним продуктом. Зазначений проект передбачає просування ідеї конкурентоздатності на суспільно-громадському та державному рівнях на основі моніторингу і дослідженні

конкретних показників конкурентоздатності України в цілому та її найближчих держав-орієнтирів.

Монітор конкурентоспроможності буде інноваційним продуктом, що дозволить здійснювати системний моніторинг змін у рівні основних кількісних (статистичних) і якісних (опитування) показників конкурентоздатності, здійснювати своєчасний комплексний аналіз тенденцій, ризиків та перспектив таких змін (або сучасного стану) для України і, що є найбільш важливим, ініціювати обговорення і усвідомлення даних питань у масштабі найширших кіл громадськості та державно-політичних еліт [2].

Проте, розроблений проект, в основному, спрямований на підвищення національної конкурентоспроможності, нівелюючи увагу на заходах із підвищення рівня конкурентоспроможності самих регіональних соціально-економічних систем держави.

Варто відмітити, що регіональна політика щодо підвищення рівня конкурентоспроможності має бути відповідною державній регіональній політиці, і передбачає створення умов для конкурентної боротьби між регіонами, усунення нераціонального переміщення ресурсів, розробку програм розвитку регіональної економіки тощо. Отже, головною метою державної регіональної політики є формування умов для динамічного, збалансованого соціального та економічного розвитку України та її регіональних соціально-економічних систем, підвищення рівня життя населення, забезпечення дотримання гарантованих державою соціальних стандартів для кожного її громадянина, незалежно від місця проживання, а також поглиблення процесів ринкової трансформації органів державної влади та органів місцевого самоврядування [3]. Нею охоплено всю систему взаємовідносин між регіонами і державою, з одного боку, та безпосередньо між регіонами – з іншого [4, С.882].

Зважаючи на різні рівні конкурентоздатності регіональних економічних систем держави і рівні їх безпеки, варто обрати один з видів регіональної політики щодо підвищення рівня конкурентоздатності. Взаємозв'язок між рівнями конкурентоздатності регіональних економічних систем держави та видів регіональної політики щодо підвищення рівня конкурентоздатності регіональної соціально-економічної системи (регіону) можна зобразити таким чином (рис. 1).

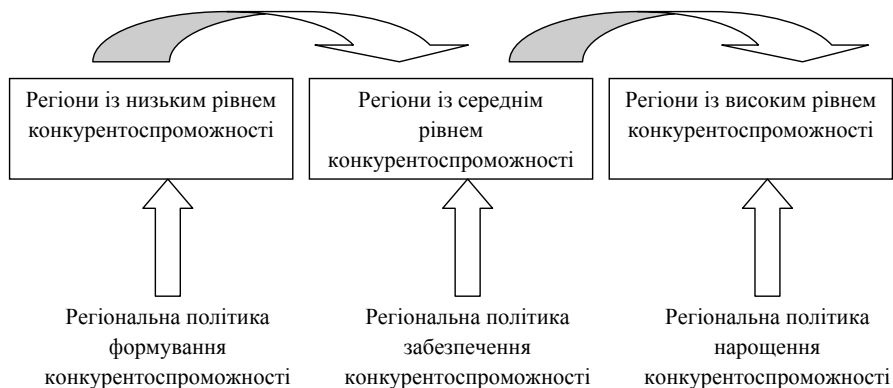

Рис. 1. Взаємозв'язок між рівнями конкурентоздатності регіональних економічних систем держави і видів регіональної політики щодо підвищення конкурентоспроможності регіональної соціально-економічної системи

Зміст регіональної політики щодо підвищення рівня конкурентоспроможності регіональної соціально-економічної системи (регіону) подано на рис.2.

Отже, метою державної регіональної політики підвищення рівня конкурентоспроможності повинно бути забезпечення збалансованості між конкурентоспроможністю та економічною безпекою регіональних соціально-економічних систем держави та формування умов щодо інтеграції регіональних соціально-економічних систем у єдиному економічному, політичному, правовому, інформаційному та культурному просторі держави.

Пріоритетним напрямом державної політики щодо підвищення рівня конкурентоспроможності регіональної соціально-економічної системи (регіону) є поглиблення економічної інтеграції регіональних соціально-економічних систем на основі максимально ефективного використання конкурентних переваг регіональних соціально-економічних систем.

У свою чергу, метою регіональної політики підвищення рівня конкурентоспроможності є підвищення конкурентоздатності регіо-

нальної соціально-економічної системи (регіону) та забезпечення його економічної безпеки.

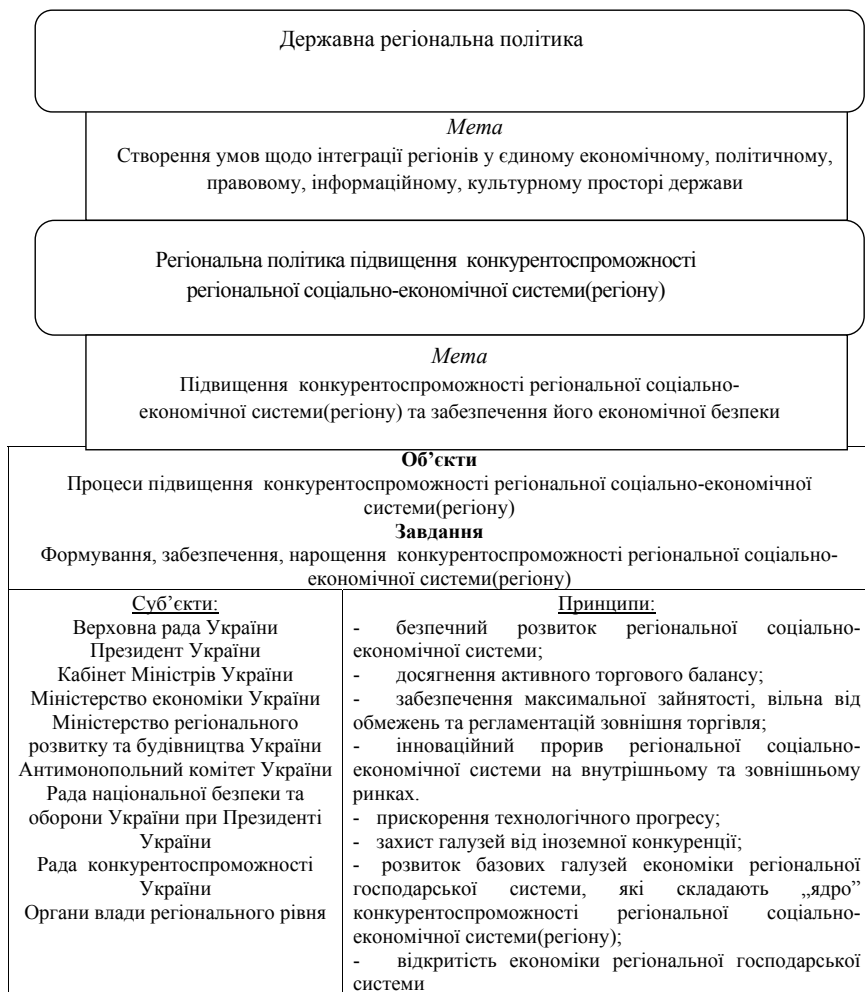

Рис.2. Зміст регіональної політики щодо підвищення рівня конкурентоспроможності регіональної соціально-економічної системи (регіону)

Регіональна політика підвищення рівня конкурентоспроможності соціально-економічної системи (регіону) має передбачати стимулювання розвитку регіонів із низьким рівнем конкурентоспроможності та оперативне державне регулювання процесів підвищення рівня їх конкурентоздатності.

Принципами формування конкурентоспроможності регіональної соціально-економічної системи (регіону) є:

- захист галузей від впливу іноземних конкурентів, що дасть змогу підприємствам на початковому етапі укріпити позиції на рівні внутрішнього ринку;

- розвиток базових галузей економіки регіональної господарської системи, які складають „ядро” конкурентоспроможності регіональної соціально-економічної системи (регіону) .

- експорт лише тих товарів, виробництво яких на рівні регіону забезпечується з надлишком;

- відкритість економіки регіональної господарської системи, що сприятиме розширенню інвестиційних можливостей регіональної соціально-економічної системи.

Висновки. Варто зазначити, що процес реалізації регіональної політики формування конкурентоздатності регіональної соціально-економічної системи (регіону) потребує значної підтримки її розвитку як з боку держави, так і органів управління на регіональному рівні шляхом використання та реалізації регулюючих інструментів, спрямованих на зменшення регіональної асиметрії і формування передумов для виходу регіональної соціально-економічної системи з небезпечного стану.

Основними напрямками процесів формування конкурентоспроможності регіональної соціально-економічної системи (регіону) є: формування конкурентних переваг соціально-економічної системи регіону; налагодження міжнародних зв'язків; формування людського капіталу.

Важливий аспект у даному напрямку складає визначення того, наскільки є освоєною територія регіональної соціально-економічної системи, які існують можливості для розміщення нових об'єктів, які надають можливість сформувати конкурентоспроможність регіональної соціально-економічної системи (регіону); визначити оптимальну територіально-структурну побудову виробничого

комплексу, відповідність рівня спеціалізації території існуючому ресурсному потенціалу.

Регіональна політика підвищення конкурентоспроможності соціально-економічної системи (регіону) передбачає наявність сукупності чітко визначених дій органів управління регіональними соціально-економічними системами, які спрямовані на активізацію діяльності у всіх її сферах з метою підтримки стану безпеки соціально-економічної системи і формування нових основ її укріплення.

Список використаних джерел:

1. Черепніна О. Порівняльний аналіз конкурентоспроможності національних економік / О. Черепніна // Науковий вісник. – К., 2008. – С. 12 – 16.
2. Швиданенко О. А. Глобальна конкурентоспроможність: теоретичні та прикладні аспекти / Швиданенко О. А. / Державний вищий навчальний заклад „Київський національний економічний ун-т ім. Вадима Гетьмана”. – К. : КНЕУ, 2007. – 312с.
3. Про концепцію державної регіональної політики / Указ Президента України від 25 травня 2001р. - №341/2001.
4. Розміщення продуктивних сил і регіональна економіка: підруч. / [С.І.Дорогунцов, Т.А.Заяць, Ю.І.Пітюренко та ін.]; за заг.ред. д-ра екон.наук, проф., чл.-кор. НАН України С.І.Дорогунцова. – К.: КНЕУ, 2005. – 988с.

УДК 657.44

*О.В.Чумак,
к.е.н., доцент,
декан факультету
обліку та організації управління персоналом,
Харківський інститут фінансів УДУФМТ
І.І. Мельничук,
старший викладач
кафедри обліку і аудиту,
Хмельницький кооперативний
торговельно-економічний інститут*

МЕТОДИЧНІ ОСОБЛИВОСТІ ОБЛІКУ ДОХОДІВ СТРАХОВИКА ЗАЛЕЖНО ВІД ЇХ КЛАСИФІКАЦІЇ

Постановка проблеми у загальному вигляді. Страхові компанії, як будь-які інші господарюючі суб'єкти, мету своєї діяльності вбачають в отриманні прибутку. Як свідчить практика, зазвичай, більша частина загального прибутку компаній забезпечується не основною діяльністю, а іншими операціями. В умовах відсутності регламентованого вітчизняного законодавства у сфері бухгалтерського обліку страхових операцій та необхідності переходу на міжнародні стандарти обліку й звітності виникає необхідність в перегляді методики обліку ключової складової прибутку компанії – доходів.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Протягом останніх років діяльність страховиків все більше стає предметом уваги вітчизняних науковців. Розвиток страхового ринку на терені України висвітлений в роботах Навроцького Д.А. [10], Фурмана В.М. [17], Фисун І.В. [16], Гаманкової О.О. [5]. Важливі дослідження у сфері обліку страхової діяльності зробили Буханець Д. Г. [3], Приходько В.С. [13], Белгородцева М.О. [1], Сидоренко О.О. [14], Зінкевич Т.О. [7], Бондаренко О.В. [2] та ін. Серед зарубіжних вчених варто виділити Дудаєва Х.Р. [6], Калашнікову Н.М. [9], Павлюченко Т.М. [11], Полазнову Т.В. [12], Янковську Д.Г. [18]. Незважаючи на значні здобутки вітчизняних та

зарубіжних науковців у сфері страхування, недостатньо висвітленим залишається питання обліку доходів страховиків, що особливої важливості набуває в умовах необхідності застосування ними норм МСБО та МСФЗ.

Мета та завдання статті. Метою статті є удосконалення й обґрунтування облікової моделі формування основних видів доходів страхових компаній. Завданнями під час дослідження є уточнення класифікації доходів та розробка моделі їх обліку для формування більш точного показника фінансового результату.

Виклад основного матеріалу дослідження. У вітчизняному правовому полі в сфері бухгалтерського обліку сутність та види доходів страховиків регламентовані недостатньо чітко. Даний висновок виходить з того, що норми П(С)БО 15 «Дохід» на страхові компанії не поширюються, а галузевого стандарту чи спеціалізованого нормативного документа на сьогодні не розроблено. Обліковий аспект доходів страховика також чітко не врегульований та потребує розробки, оскільки положення Інструкції про застосування Плану рахунків бухгалтерського обліку активів, капіталу, зобов'язань і господарських операцій підприємств і організацій не поширюються на суб'єктів, які складають фінансову звітність за міжнародними стандартами фінансової звітності.

За таких умов регламентованої невизначеності виникає ситуація, коли науковцями пропонуються різні класифікації доходів страхових компаній та неоднозначність поглядів щодо обліку доходів від основної страхової діяльності.

Однією з перших в науковій літературі класифікацію доходів запропонувала Гаманкова О.О., яка поділила їх на три основні групи:

- доходи від основної, тобто страхової діяльності (всі надходження на користь страховика, пов'язані з проведенням страхування і перестрахування);

- доходи від інвестиційної та фінансової діяльності, тобто пов'язані з інвестуванням і розміщенням тимчасово вільних коштів (як власних, так і коштів страхових резервів);

- інші доходи, тобто ті, які не належать ні до страхових, ні до інвестиційних доходів, але часом з'являються у страховика у процесі його звичайної господарської діяльності і надзвичайних подій [15].

Дана класифікація максимально наближена до структури Звіту про фінансові результати та дає можливість проаналізувати доходи в розрізі видів діяльності компанії. Також, страховики в процесі діяльності отримують фінансові та інвестиційні доходи, оскільки, з метою забезпечення своєї платоспроможності, зобов'язані розмішувати кошти у вигляді резервів у вигідні активи, склад яких визначений Законом України «Про страхування» [8].

Наближеною до запропонованої класифікації доходів є структура доходів, виділена Вовчак О.Д. [4] та Белгородцевою М.О. [1]. Види доходів за видами діяльності обліковуються практиками вітчизняними й інших країн.

Проте, стосовно доходів від основної діяльності не спостерігається єдності поглядів. Зокрема, Вовчак О.Д. [4] та Гаманкова О.О. [15] у складі доходів від страхової діяльності не виділяють окремих груп. Натомість Зінкевич Т.О. запропонувала об'єднати види доходів від страхової діяльності в дві групи: основні доходи та інші доходи [7], а Белгородцева М.О. до складу доходів страхової діяльності рекомендує відносити виручку від реалізації страхових послуг та інші доходи від страхової діяльності [1]. Незважаючи на схожість поглядів двох останніх авторів щодо структури страхових доходів, їх склад суттєво відрізняється.

За умов пропонування страховиком своїм клієнтам страхових продуктів й послуг та існування такої умови як настання й ненастання страхових випадків можна стверджувати про необхідність розмежування доходів від реалізації. Тому нами уточнено класифікацію доходів страхової діяльності з урахуванням окремих їх груп (рис. 1).

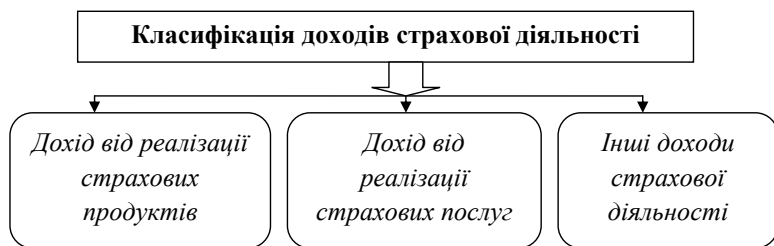

Рис.1. Рекомендована класифікація доходів страхової діяльності

Доцільність даної класифікації доходів страхової діяльності підтверджується структурою робочого плану рахунків, розробленого ВАТ НАСК «Оранта», в якому для обліку доходів від реалізації робіт, послуг виділено такі субрахунки:

1. Зароблені страхові платежі;
2. Дохід від надання агентських послуг іншим страховикам;
3. Дохід від державного обов'язкового страхування;
4. Комісійна винагорода з перестрахування;
5. Дохід від надання інших послуг.

Застосування даної класифікації надає можливість проаналізувати прибутковість за страховими продуктами компанії, вчасно змінити стратегію страховика на ринку фінансових послуг та наблизити інформацію до запитів управлінського обліку, який є основою під час дотримання вимог МСФЗ та МСБО.

Вищезазначені розбіжності у видах доходів спричиняють також дискусійність методичних засад обліку доходів страховика. Вивчаючи досвід інших пострадянських країн у сфері обліку страхових операцій було виявлено, що ведення обліку страховиками базується на застосуванні планів рахунків, які:

1. Розроблені спеціально для страхових організацій (Узбекистан);
2. Розроблені для усіх суб'єктів господарювання, а для страховиків введено окремі спеціальні рахунки (Росія, Україна);
3. Розробляються кожною компанією індивідуально, відповідно до потреб управління (країни, що вступили до ЄС).

Зокрема, в Україні для обліку доходів основної діяльності страховики використовують такі рахунки бухгалтерського обліку:

- 703 «Дохід від реалізації робіт і послуг»;
- 705 «Перестрахування»;
- 76 «Страхові платежі» за видами страхування.

На підставі рекомендованої уточненої класифікації доходів страхової діяльності у складі рахунку 703 «Дохід від реалізації робіт і послуг» доцільно виділити такі субрахунки:

- 703.1 «Дохід від реалізації страхових продуктів» з подальшою їх деталізацією за видами страхування, договорів страхування, перестрахування, співстрахування та видами окремих страхових продуктів.

- 703.2 «Дохід від реалізації страхових послуг» з подальшою деталізацією за видами страхування.

- 703.3 «Інші доходи страхової діяльності».

Оскільки норми Інструкції про застосування Плану рахунків не поширюються на суб'єктів, які складають фінансову звітність за міжнародними стандартами у складі рахунку 70 «Доходи від реалізації» застосування рахунків 701 «Дохід від реалізації готової продукції» та 702 «Дохід від реалізації товарів» представниками страхового ринку не є обґрунтованим. Тому, в умовах регламентації бухгалтерського правового поля, іншим варіантом ведення обліку доходів страхової діяльності є виділення у складі рахунку 70 «Доходи від реалізації» таких субрахунків:

701 «Дохід від реалізації страхових продуктів» з подальшою їх деталізацією за видами страхування, договорів страхування, перестрахування, співстрахування та видами окремих страхових продуктів.

702 «Дохід від реалізації страхових послуг» з подальшою деталізацією за видами страхування.

703 «Інші доходи страхової діяльності».

Інші доходи страховика варто відображати на рахунках бухгалтерського обліку, застосовуваних для інших сфер діяльності (таблиця 1).

Таблиця 1

Склад інших доходів страховика

<i>№ п/п</i>	<i>Назва доходів</i>	<i>Склад доходів</i>	<i>Код рахунку обліку</i>
1	Інші операційні доходи	інші доходи від операційної діяльності, які не включають доходи страхової діяльності	71
2	Доходи від інвестиційної діяльності	надходження від розміщення тимчасово вільних коштів	72
3	Фінансові доходи	надходження у вигляді дивідендів, відсотків та інших платежів від здійснення фінансової діяльності	73
4	Інші доходи	пов'язані з веденням іншої діяльності страховика	74

Застосування наведених варіантів ведення обліку доходів страхової діяльності забезпечить можливість накопичення аналітичної інформації для керівництва, а уточнення порядку обліку інших видів доходів страховика – можливість використання діючого плану рахунків для представників страхового ринку.

Висновки. Таким чином, дослідивши структуру доходів страховика можна зробити висновок, що аналогічно до інших сфер діяльності найбільш прийнятною є класифікація доходів за видами діяльності суб'єкта. Проте, у зв'язку зі специфікою діяльності страхових організацій в складі основних доходів доцільно виділити окремі групи доходів з метою забезпечення потреб управління в інформації та наближення даних фінансового обліку до управлінського. Це, в свою чергу, полегшить складання звітності страховиком та надасть інформацію керівництву про доцільність реалізації окремих продуктів та послуг.

Список використаних джерел:

1. Белгородцева М.О. Бухгалтерський облік фінансових результатів у страхових компаніях: організація і методика [Текст] : дис. канд. екон. наук : 08.00.09 / Белгородцева Марина Олександрівна. – Київ, 2011. – 231 с.
2. Бондаренко О.В. Облік та аудит діяльності страхових компаній: методика та організація [Текст] : автореф. дис. канд. екон. наук : 08.00.09 / О.В. Бондаренко. – Київ, 2009. – 24 с.
3. Буханець Д.Г. Облік та звітність в страхових компаніях (методологічні та організаційні аспекти) [Текст] : автореф. дис. канд. ек. наук : 08.06.04 / Д.Г. Буханець. – Київ, 2000. – 20 с.
4. Вовчак О.Д. Страхування: Навчальний посібник. 3-тє видання, стереотипне. – Львів: «Новий світ – 2000», 2006. – 480 с.
5. Гаманкова О.О. Ринок страхових послуг України: сутність, тенденції та шляхи розвитку [Текст] : автореф. дис. докт. екон. наук : 08.00.08. / О.О. Гаманкова. – Київ, 2010. – 36 с.
6. Дудаев Х.Р. Оценка и совершенствование методики формирования финансового результата в страховой организации [Текст] : дис. канд. экон. наук : 08.00.10 / Дудаев Хамзат Рамзанович. – Москва, 2004. – 190 с.
7. Зінькевич Т.О. Управління доходами від основної діяльності страхових компаній [Текст] : автореф. дис. канд. екон. наук : 08.00.08. / Т.О. Зінькевич. – Київ, 2008. – 24 с.
8. Закон України «Про страхування» від 07.03.1996 р. № 85/96-ВР (з наступними змінами і доповненнями).

9. Калашникова Н.Н. Учет доходов страховой деятельности и анализ их достаточности [Текст] : автореф. дис. канд. экон. наук : 08.00.12 / Н.Н. Калашникова. – Саратов, 2005. – 18 с.

10. Навроцький Д.А. Формування страхового ринку України [Текст] : автореф. дис. канд. экон. наук : 08.04.01. / Д.А. Навроцький. – Київ, 2005. – 14 с.

11. Павлюченко Т.Н. Развитие бухгалтерского учета и отчетности в страховых компаниях [Текст] : дис. канд. экон. наук : 08.00.12 / Павлюченко Татьяна Николаевна. – Воронеж, 2010 – 244 с.

12. Полазнова Т.В. Учет доходов и расходов от страховых операций в страховых организациях [Электронный ресурс] : дис. канд. экон. наук : 08.00.12 / Татьяна Витальевна Полазнова. – Нижний Новгород, 2007. – 198 с.

13. Приходько В.С. Методологія обліку страхової діяльності та аналіз платоспроможності страховика [Текст] : автореф. дис. канд. экон. наук : 08.06.04 / В.С. Приходько. – Київ, 2000. – 16 с.

14. Сидоренко О.О. Бухгалтерський облік формування та розміщення страхових резервів [Текст] : дис. канд. экон. наук : 08.00.09 / Сидоренко Олександр Олексійович. – Київ, 2011 р.

15. Страхування : Підручник / Керівник авт. колективу і наук. ред. С.С. Осадець. – Вид. 2-ге, перероб. і доп. – К.: КНЕУ, 2002. – 599 с.

16. Фисун І.В. Формування ринку страхових послуг в Україні [Текст] : автореф. дис. канд. экон. наук : 08.00.08. / І.В. Фисун. – Київ, 2008. – 19 с.

17. Фурман В.М. Страховий ринок в Україні: проблеми становлення та стратегія розвитку [Текст] : автореф. докт. экон. наук : 08.04.01 / В.М. Фурман. – Київ, 2006. – 37 с.

18. Янковская Д.Г. Учет и анализ в системе управления финансовыми результатами деятельности страховой организации [Текст] : дис. канд. экон. наук : 08.00.12 / Янковская Дина Геннадьевна. – Казань, 1999. – 223 с.

УДК 657:336

*М.М Шигун.,
д.е.н., проф.
професор кафедри обліку
підприємницької діяльності
К.П. Проскура, к.е.н., доц.
доцент кафедри аудиту
ДВНЗ «Київський
національний
економічний університет ім.
В. Гетьмана»*

ПРОБЛЕМИ НОРМАТИВНОГО РЕГУЛЮВАННЯ ОБЛІКУ ПОДАТКОВИХ РІЗНИЦЬ ТА ШЛЯХИ ЇХ ВИРІШЕННЯ

Актуальність теми. Впровадження міжнародних стандартів фінансової звітності у вітчизняному обліковому середовищі обумовило актуалізацію ряду категорій та об'єктів обліку. Одним з таких об'єктів стали податкові різниці, що виникають внаслідок застосування різних цілей, методів та процедур оцінки й визнання активів, зобов'язань, доходів і витрат у бухгалтерському та податковому обліку. Причиною виникнення податкових різниць є різні правила розрахунку прибутку з метою оподаткування та визначення бухгалтерського прибутку на основі міжнародних та національних стандартів обліку. Це обумовлює відхилення бухгалтерської та податкової бази активів та зобов'язань, і, відповідно, суми прибутку з метою оподаткування від бухгалтерського прибутку до оподаткування.

Різниця між нарахованими витратами з податку на прибуток звітного періоду і реально виплаченою сумою податку на прибуток може розподілятися між звітними періодами, через різні підходи до дати визнання доходів та витрат в бухгалтерському та податковому обліку, а може виявитися постійною, оскільки, наприклад, норми податкового законодавства не дозволяють включати до витрат з метою оподаткування деяких фактично здійснених витрат підприємства.

Підприємства сплачують до бюджету податок на прибуток, виходячи з податкового результату діяльності підприємства. Бухгалтерський результат діяльності і витрати з податку на прибуток згідно бухгалтерського обліку відображається у фінансовій звітності підприємства.

Бухгалтерський прибуток не може служити індикатором податкових виплат. Прибуткове підприємство може законно показувати в податковій звітності нульову чи негативну податкову базу, і, навпаки, збиткове підприємство може бути обтяжене виплатами податку. Причиною таких розбіжностей є: відмінність підходів до виникнення доходів і витрат у бухгалтерському та податковому обліку, невизнання або часткове невизнання в податковому обліку певних видів витрат; звільнення певних видів доходів від оподаткування, податкові пільги, особливості облікової політики, застосовуваної на підприємстві.

Відповідно дослідження змісту податкових різниць та причин їх виникнення становить важливу науково-практичну проблему, вирішення якої становить основу наближення показників фінансового та податкового обліку.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Проблеми відображення в бухгалтерському обліку податкових різниць становлять предмет досліджень вітчизняних науковців, серед яких В.В. Бабіч, О. Білоусова, М. Бондар, О. Бородкін, Б. Валуєв, О. Василик, О. Ганяйло, Е. Гейєр, І. Герасимович, І. Жураковська, М. Карпушенко, О. Колеснікова, С. Кучер, Л. Ловінська, Н. Лоханова, О. Малишкін, В. Орлова, Г. Ямборко та ін.

Зокрема, загальні проблеми взаємодії бухгалтерського та податкового обліку, напрями розвитку податкового обліку, пошук шляхів взаємоузгодженості між вказаними підсистемами обліку досліджуються в працях Е. Гейєр [4, с. 18-25], Н. Лабинцевої [13], Г. Ямборко [19, с. 19-26.]. Науковцями розглядаються різні підходи до визначення податкових різниць. Зокрема, М. Бондар підтримує необхідність відображення у фінансовій звітності податкових різниць, при цьому наголошує на необхідності спрощення їх обліку [2, с. 72-80]. Праці В. Бабіч, І. Герасимович [1, с. 43-49], О. Ганяйло, О. Колеснікової [3] присвячені розкриттю проблемних аспектів обліку податку на прибуток та пошуку шляхів їх

вирішення. Окрема група досліджень присвячена аналізу змісту нормативних документів з обліку податку на прибуток та податкових різниць, що представлені працями М. Карпушенко [7, с. 37- 41], В. Орлової, О. Василик [14, с. 22-28]. Методологічні засади обліку податкових різниць та виявлення шляхів взаємоузгодженості бухгалтерського обліку та податкових розрахунків розкриваються у працях Л. Ловінської, О. Білоусової [8, с. 7-24; 9, с. 32], І. Жураковської [5, с. 14-21], О. Малишкіна [11], Н. Лоханової [10].

Не дивлячись на наявність науково-практичних досліджень, ряд проблем обліку податкових різниць, виявлення причин їх виникнення та розвиток облікової методології з точки зору наближення фінансового і податкового обліку в частині визначення податкової бази залишаються недостатньо вивченими.

Мета статті. Дослідження сутності та підходів до визначення податкових різниць у нормативно-правових актах, виявлення причин їх виникнення з метою виокремлення напрямів наближення фінансового і податкового обліку в частині визначення податкової бази.

Виклад основного матеріалу. Закон України від 16.07.99 р. № 996 -XIV «Про бухгалтерський облік та фінансову звітність в Україні» визначає мету бухгалтерського обліку як «надання користувачам для прийняття рішень повної, **достовірної** та неупередженої інформації про фінансовий стан, результати діяльності та рух грошових коштів підприємства» [6]. Достовірність інформації передбачає розкриття інформації як про реально здійснені підприємством операції, так і про імовірні події, які можуть суттєво вплинути на рішення користувачів. Інформація про податкові різниці є суттєвою з точки зору відносин підприємства з податковим органом, та повинна розкриватись у фінансовій звітності для прийняття рішень користувачами.

Податковий Кодекс України регулює відносини, що виникають у сфері справляння податків і зборів, зокрема, визначає вичерпний перелік податків і зборів, що справляються в Україні, та порядок їх адміністрування, платників податків та зборів, їх права та обов'язки, компетенцію контролюючих органів, повноваження і обов'язки їх посадових осіб під час здійснення податкового контролю, а також відповідальність за порушення податкового законодавства. ПКУ не передбачає врахування впливу імовірних

подій, операцій, не пов'язаних з господарською діяльністю та деяких інших операцій на прибуток з метою оподаткування, що призводить до визначення різних сум прибутку у бухгалтерському та податковому обліку.

У бухгалтерському обліку врахування податкових різниць здійснюється на основі визначення податкової бази активів та зобов'язань для обчислення податку на прибуток згідно з бухгалтерськими правилами, що є відмінними від вимог податкового законодавства. Ці різниці в подальшому призводять до виникнення таких об'єктів обліку, як відстрочені податкові активи та відстрочені податкові зобов'язання.

Нормативно-правову основу визначення та врахування відстрочених податкових активів та відстрочених податкових зобов'язань становлять П(С)БО 17 «Податок на прибуток» [16], МСФЗ 12 «Податки на прибуток» [12], Податковий кодекс України (ПКУ) [15], ПБО «Податкові різниці» [17].

З 2001 р. в Україні бухгалтерський облік податку на прибуток і відображення його у фінансовій звітності ведеться на підставі П(С)БО 17 «Податок на прибуток», який не суперечить положенням МСФЗ 12 «Податки на прибуток», з використанням балансового методу для розрахунку відстроченого податку на прибуток.

Для зіставлення прибутку в податковому та бухгалтерському обліку Міністерство фінансів України (МФУ) наказом від 29.12.06 р. № 1316 затвердив Положення про порядок розрахунку податкових різниць за даними бухгалтерського обліку, яке було скасовано на підставі наказу МФУ № 30 від 18.01.2008 р.

З 01.01.2011 р. вступив в силу ПКУ. Згідно п. 46.2 ПКУ платник податку на прибуток подає разом з відповідною податковою декларацією квартальну або річну фінансову звітність (крім малих підприємств) у порядку, передбаченому для подання податкової декларації. У складі фінансової звітності платник податків зазначає тимчасові та постійні податкові різниці за формою, встановленою центральним органом виконавчої влади, що забезпечує формування державної фінансової політики [15].

Перехідними положеннями ПКУ (підрозділ 4) визначено, що методика бухгалтерського обліку тимчасових та постійних податкових різниць затверджується у порядку, передбаченому

Законом України «Про бухгалтерський облік та фінансову звітність в Україні», публікується до 01.04.2011 р. та набуває чинності з 01.01.2014 р. Суб'єкти господарювання – платники податку на прибуток подають фінансову звітність з урахуванням податкових різниць, починаючи зі звітних періодів 2014 року.

Згідно ст. 17.1.12 ПКУ платник податків має право за методикою, затвердженою центральним органом виконавчої влади, що забезпечує формування та реалізує, державну податкову і митну політику (до липня 2013 року таким органом був визначений центральний орган виконавчої влади, що забезпечує формування державної фінансової політики), вести облік тимчасових та постійних податкових різниць, та використовувати дані такого обліку для складання декларації з податку на прибуток.

На виконання вказаних вище норм Податкового кодексу МФУ затверджено Положення бухгалтерського обліку «Податкові різниці» (далі - ПБО), яке визначає методологічні засади формування в бухгалтерському обліку інформації про податкові різниці та її розкриття у фінансовій звітності. ПБО застосовується для розкриття неузгодженості між величиною фінансового результату, наведеної у фінансовій звітності підприємства – обліковим прибутком (збитком), з одного боку, і податковим прибутком (збитком) у декларації з податку на прибуток, з іншого. Згідно з листом МФУ від 08.06.2011 р. № 31-08410-07-10/14598, ПБО «визначає єдині підходи до формування в бухгалтерському обліку інформації про податкові різниці та її розкриття у фінансовій звітності, а також створює належне інформаційне забезпечення визначення об'єкта оподаткування податком на прибуток підприємств за даними бухгалтерського обліку».

Для відображення податкових різниць у фінансовій звітності МФУ затвердило наказ «Про затвердження Змін до Положення (стандарту) бухгалтерського обліку 3 «Звіт про фінансові результати» № 1021 від 11.08.2011 р. Звіт про фінансові результати доповнювався новим розділом «Розкриття інформації про податкові різниці». Цей наказ втратив чинність у зв'язку з прийняттям наказу МФУ від 07.02.2013 р. № 73 «Про затвердження Національного положення (стандарту) бухгалтерського обліку 1 «Загальні вимоги до фінансової звітності», який скасував П(С)БО 1 «Загальні вимоги

до фінансової звітності», П(С)БО 2 «Баланс», П(С)БО 3 «Звіт про фінансові результати», П(С)БО 4 «Звіт про рух грошових коштів», П(С)БО 5 «Звіт про власний капітал». Отже, приведена в П(С)БО 3 форма для відображення податкових різниць втратила чинність, так і не будучи жодного разу застосованою підприємствами.

Згідно ПБО «Податкові різниці» [17], податкові різниці повинні накопичуватися в регістрах бухгалтерського обліку для розкриття у фінансовій звітності. На сьогодні така інформація розкривається в довільній формі, оскільки на форма для відображення податкових різниць не затверджена. При цьому підприємства можуть на власний розсуд використовувати форму для відображення податкових різниць, що містилась в розділах 4 і 5 Звіту про фінансові результати, що був затверджений з П(С)БО 3, який втратив чинність на підставі наказу МФУ від 07.02.2013 р. № 73. На нашу думку, ця форма може бути взята за основу для розробки додатку «Податкові різниці» до Декларації з податку на прибуток підприємств за умови існування вимог щодо розкриття в ній впливу податкових різниць на суму оподаткованого прибутку (табл. 1). Відображення в бухгалтерському обліку податкових різниць та подання окремої інформації у декларації з податку на прибуток посилює можливості податкового контролю за платниками податків.

Таблиця 1

Відомість обліку податкових різниць

Група податкових різниць	Вплив постійних податкових різниць на				Вплив тимчасових податкових різниць на			
	Збільшення доходу (+)	Зменшення доходу (-)	Збільшення витрати (+)	Зменшення витрати (-)	Збільшення доходу (+)	Зменшення доходу (-)	Збільшення витрати (+)	Зменшення витрати (-)
Щодо доходу (виручки) від реалізації продукції (товарів, робіт, послуг)								
.....								
Всього								

ПБО «Податкові різниці» не є національним положенням (стандартом) бухгалтерського обліку. У ньому для обліку податку на прибуток застосовується метод відстрочки. Згідно ст. 17.1.12 ПКУ, ПБО «Податкові різниці» визначає офіційно рекомендований алгоритм для обліку податкових різниць. Згідно цього алгоритму, платники податку, з метою розкриття інформації про податкові різниці мають обліковувати наступні види податкових різниць:

- податкові різниці щодо чистого доходу від реалізації
- продукції (товарів, робіт, послуг);
- податкові різниці щодо інших операційних доходів;
- податкові різниці щодо інших доходів;
- податкові різниці щодо собівартості реалізованої продукції (товарів, робіт, послуг);
- податкові різниці щодо інших операційних витрат;
- податкові різниці щодо інших витрат.

Слід відмітити, що такий формат розкриття інформації суперечить балансовому методу визначення відстрочених податків, який закладено в МСФЗ 12 та П(С)БУ 17.

Відсутність рекомендованої форми реєстрів для відображення податкових різниць з одного боку підсилюється несформованістю правової основи для застосування до суб'єктів господарювання санкцій. Зокрема, штрафи, встановлені ст.120 ПКУ, що застосовуються до підприємства за неподання або подання за неналежною формою податкової звітності, допущення помилок у податковій звітності, не можуть бути застосовані до фінансової звітності, оскільки нормами цієї статті та будь-яких інших статей ПКУ застосування санкцій щодо фінансової звітності не передбачено. Отже, санкції, передбачені ПКУ для податкової звітності, на фінансову звітність не поширюються.

Нормативна регламентація питань бухгалтерського обліку податкових різниць здійснюється на основі наступних документів (табл. 2). При цьому слід враховувати умови поширення вказаних норм на діяльність відповідних суб'єктів.

Таблиця 2

**Аналіз сфери застосування нормативних документів з обліку
податкових різниць та податку на прибуток**

Назва документу	Сфера регулювання	Суб'єкти, що застосовують норми	Суб'єкти, що не застосовують норми
1	2	3	4
П(С)БО 17 «Податок на прибуток» (набрав чинності з 01.01.2001 р.)	Визначає методологічні засади формування в бухгалтерському обліку інформації про витрати, доходи, активи і зобов'язання з податку на прибуток та її розкриття у фінансовій звітності	Застосовують платники податку на прибуток	Не застосовується бюджетними установами та підприємствами, які відповідно до законодавства складають фінансову звітність за міжнародними стандартами фінансової звітності
ПБО «Податкові різниці» (набрав чинності з 01.01.2013 р.)	Визначає методологічні засади формування в бухгалтерському обліку інформації про податкові різниці та її розкриття у фінансовій звітності.		Не застосовують банки, бюджетні установи та суб'єкти малого підприємництва - юридичні особи, які відповідають критеріям, визначеним пунктом 154.6 статті 154 розділу III Податкового кодексу України, і застосовують порядок спрощеного бухгалтерського обліку доходів і витрат (ставка податку на прибуток 0%)
МСФЗ (IAS) 12 «Податки на прибуток» (набрав чинності з 1979 р.)	Визначає обліковий підхід до податків на прибуток. «Принциповим питанням обліку податків на прибуток є визначення того, як обліковувати поточні та майбутні податкові наслідки: а) майбутнього відшкодування (компенсації) балансової вартості активів (зобов'язань), які визнані в звіті про фінансовий стан суб'єкта	Застосовують: 1) з 01.01.2012р. - Публічні акціонерні товариства, страховики 2) з 01.01.2013г. - Надання фінансових послуг, крім страхування та пенсійного забезпечення (розділ 64 КВЕД ДК 009:2010), за винятком діяльності з управління активами (група	Не застосовують підприємства, що ведуть облік згідно П(С)БО

Продовження табл. 2

1	2	3	4
	господарювання; та б) операцій та інших подій поточного періоду, які визнані у фінансовій звітності суб'єкта господарювання»	64.3 КВЕД ДК 009:2010); недержавне пенсійне забезпечення (група 65.3 КВЕД ДК 009:2010) 3) з 01.01.2014г. – Кредитні спілки; до-поміжна діяльність у сфері фінансових послуг і страхування (розділ 66 КВЕД ДК 009:2010), діяльність з управління активами (група 64.3 КВЕД ДК 009:2010)	
ПКУ (набрав чинності з 2011 р.)	Регулює відносини, пов'язані із встановленням, зміною та скасуванням податків і зборів в Україні, визначає перелік податків і зборів, що справляються в Україні, та порядок їх адміністрування	Застосовують платники податку на прибуток	Не застосовують суб'єкти спрощеної системи оподаткування

Поняття та види податкових різниць визначаються ПКУ (рис. 1).

Законодавство зобов'язує платників податків для цілей оподаткування вести облік доходів, витрат та інших показників, пов'язаних з визначенням об'єктів оподаткування або податкових зобов'язань. Такий облік повинен вестись на підставі первинних документів, реєстрів бухгалтерського обліку, фінансової звітності, інших документів, пов'язаних з обчисленням і сплатою податків і зборів, ведення яких передбачено законодавством. При обчисленні об'єкта оподаткування платник податку на прибуток повинен використовувати дані бухгалтерського обліку щодо доходів та витрат [15, ст. 44.2].

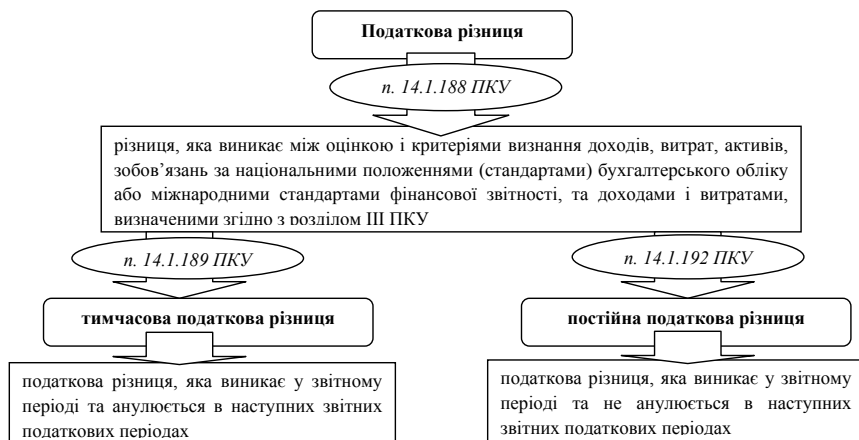

Рис. 1. Види податкових різниць згідно ПКУ

Якщо платники податків відповідно до Закону України «Про бухгалтерський облік та фінансову звітність в Україні» для складання фінансової звітності застосовують міжнародні стандарти, облік доходів і витрат вони також ведуть за цими стандартами з урахуванням положень ПКУ та відображають податкові різниці у своїй фінансовій звітності.

Суб'єкти економічної діяльності, що є платниками податку на прибуток підприємств, прибуток яких оподатковується за ставкою нуль відсотків (які відповідають критеріям, визначеним п. 154.6 ст. 154 ПКУ), та платники єдиного податку (які відповідають критеріям, визначеним пп. 4 п. 291.4 ст. 291 ПКУ), мають право вести спрощений бухгалтерський облік доходів і витрат з метою обліку об'єкта оподаткування за методикою, затвердженою центральним органом виконавчої влади, що забезпечує формування державної фінансової політики.

З метою забезпечення органів Міндоходів інформацією щодо наявності податкових різниць, платники податку на прибуток зобов'язані подавати до відповідного органу Міндоходів разом з податковою декларацією з податку на прибуток фінансову звітність за різні звітні періоди, у порядку, що визначається ПКУ та Порядком подання фінансової звітності, затвердженому Постановою КМУ

від 28.02.2000 р. №419 [18] (табл. 3). Квартальна або річна фінансова звітність подається підприємствами – платниками податку на прибуток до органу Міндоходів у строки, передбачені для подання декларації з податку на прибуток підприємств. При цьому слід відмітити, що ця вимога не розповсюджується на підприємства – суб'єкти спрощеної системи оподаткування: платники єдиного податку фінансової звітності до органів Міндоходів не подають.

Таблиця 3

Вимоги щодо подання фінансової звітності різними суб'єктами економічної діяльності до органів Міндоходів

Суб'єкти економічної діяльності	Фінансова звітність		Стандарти
	квартальна	Річна	
Публічні акціонерні товариства, банки, страховики, а також підприємства, які провадять господарську діяльність за видами, перелік яких визначається КМУ	Подають квартальну фінансову звітність та консолідовану фінансову звітність (у випадку подання квартальної декларації з податку на прибуток підприємств)	Подають річну фінансову звітність та консолідовану фінансову звітність	МСФЗ 1, МСБО 1, МСФЗ 10
Юридичні особи (підприємства) усіх форм власності (крім банків та бюджетних установ)		Подають річну фінансову звітність	НП(С)БО 1
Групи юридичних осіб (групи підприємств), які складаються з материнського (холдингового) підприємства та дочірніх підприємств	Подають квартальну консолідовану фінансову звітність (у випадку подання квартальної декларації з податку на прибуток підприємств)	Подають річну консолідовану фінансову звітність	НП(С)БО 2
Суб'єкти малого підприємництва	Подають квартальну фінансову звітність та консолідовану фінансову звітність (у випадку подання квартальної декларації з податку на прибуток підприємств)	Подають річну фінансову звітність, передбачену для суб'єктів малого підприємництва	П(С)БО 25
Суб'єкти мікропідприємництва, що відповідають критеріям, визначеним п. 154.6 ст. 154 ПКУ			

Подання фінансової звітності до податкового органу дозволяє виявити групи економічних суб'єктів, які мають значні відхилення фінансового результату в бухгалтерському обліку від бази оподаткування з метою подальшого контролю за причинами виникнення таких відхилень. Це може бути обґрунтованою юридичною підставою для надання запитів щодо інформації про

причини податкових різниць та ініціювання податкових перевірок таких суб'єктів. Запровадження такої системи дозволить посилити податковий контроль за платниками податків та розширити можливості виявлення фактів ухилення від оподаткування.

Вітчизняними науковцями, що здійснюють дослідження проблем обліку податкових різниць виділяються наступні підходи до розрахунку відстроченої заборгованості з податку на прибуток: балансовий метод та метод відстрочки (метод зобов'язань за звітом про фінансові результати). Слід відмітити, що МСФЗ 12, а також П(С)БО 17 розкривають тільки балансовий метод відображення податкових різниць на підставі порівняння податкової бази активів і зобов'язань, а не доходів і витрат, тому можна стверджувати, що другий з наведених вище методів, метод відстрочки, вказаним стандартам суперечить, хоч є більш простим і досить популярним в Україні.

Метод відстрочки передбачає систематичний накопичувальний облік податкових різниць доходів і витрат. Відкладений податок визнається за ставкою податку на прибуток, що діє на момент визнання різниці (застосовується у Великобританії, Ірландії).

Метод зобов'язань по балансу (балансовий метод), який заснований на періодичному порівнянні оцінок вартостей активів і зобов'язань у бухгалтерському та податковому обліку (застосовується в США і країн Західної Європи).

Вказані методи передбачають застосування різних підходів до визначення податкових різниць, тому потребують окремого дослідження порядку їх застосування в обліковій практиці.

Висновки. Таким чином, для забезпечення органів Міндоходів інформацією щодо наявності податкових різниць, при разом з декларацією про податок на прибуток платникам податку на прибуток податкової декларації слід подавати окремий додаток до цієї декларації з інформацією про податкові різниці, що складається на підставі даних бухгалтерського обліку. Форма додатку може бути розроблена на основі Відомості обліку податкових різниць. Подання такої інформації дозволить розкрити вплив податкових різниць на суму оподаткованого прибутку підприємства та посилити податковий контроль за платниками податків.

Крім цього, потрібно узгодити нормативні вимоги щодо обліку податкових різниць та їх відображення у фінансовій звітності, передбачені П(С)БУ 17, МСФЗ 12 та ПБО «Податкові різниці». Такі суперечності мають місце в частині застосування різних методів розрахунку відстроченої заборгованості з податку на прибуток (балансового та відстрочки), визначених цими нормативними документами.

Запровадження системи санкцій, передбачених за неподання або подання за неналежною формою звітної інформації щодо податкових різниць, дозволить сформуванню належну правову основу для ведення їх бухгалтерського обліку.

Список літературних джерел:

1. Бабіч В.В. Облік витрат (доходу) з податку на прибуток відповідно до Податкового кодексу України / В.В. Бабіч, І.А. Герасимович // Облік і фінанси АПК. – 2011. – № 35. – С. 43-49.
2. Бондар М. І. Облік податкових різниць згідно з Податковим кодексом України / М. І. Бондар, В. В. Бабіч // Фінанси України. - 2011. - № 3. - С. 72-80.
3. Ганяйло О.М. Проблемні аспекти обліку податку на прибуток / О.М. Ганяйло, О.М. Колеснікова // Вісник ДВНЗ “Переяслав-Хмельницький державний педагогічний університет імені Григорія Сковороди”. – 2011. – № 17.
4. Гейер Е. Моделі взаємодії бухгалтерського обліку та оподаткування прибутку / Е. Гейер // Бухгалтерський облік і аудит. – 2011. – № 11. - С. 18-25.
5. Жураковська І. Податкові різниці як спосіб взаємоузгодженості бухгалтерського обліку та податкових розрахунків: обліковий аспект / І. Жураковська // Бухгалтерський облік і аудит. – 2011. – № 4. – С. 14-21.
6. Закон України від 16.07.99 р. № 996 -XIV «Про бухгалтерський облік та фінансову звітність в Україні» [Електронний ресурс]. – [Режим доступу]: http://www.minfin.gov.ua/control/uk/publish/printable_article?art_id=29441.

7. Карпушенко М. Практичні аспекта використання П(С)БО 17 / М. Карпушенко // Бухгалтерський облік і аудит. - 2006. - № 4. - С. 37- 41.

8. Ловінська Л. Облік податкових різниць у системі регістрів журнальної форми / Л. Ловінська, О. Білоусова // Бухгалтерський облік і аудит. – 2004. – № 4. – С. 7-24.

9. Ловінська Л.Г. Розрахунок податкових різниць за даними бухгалтерського обліку / Л.Г.Ловінська // Вісник податкової служби. – 2007. –№ 11 (438). – С. 32.

10. Лоханова Н.О. Проблеми відображення податкових різниць в обліку і звітності вітчизняних підприємств / Н.О. Лоханова // Одеський національний економічний університет. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: [http://www.kntu.kr.ua/doc/zb_22\(2\)_ekon/stat_20_1/24.pdf](http://www.kntu.kr.ua/doc/zb_22(2)_ekon/stat_20_1/24.pdf).

11. Малишкін О.І. Аналіз методичних підходів щодо визначення податкових різниць з податку на прибуток / [Електронний ресурс]. – [Режим доступу]: <http://eztuir.ztu.edu.ua/4214/1/487.pdf>.

12. Міжнародний стандарт бухгалтерського обліку 12 (IAS 12) [Електронний ресурс] / Офіційний веб-сайт Міністерства фінансів України. – Режим доступу: <http://www.minfin.gov.ua/file/link/320288/file/IAS%2012.pdf>.

13. Налоговый учет и аудит: состояние и развитие / Монография под. ред. проф. Лабынцева Н.Т. // Ростов н/Д, 2010. – 281 с.

14. Орлова В. Зміст та проблеми П(С)БО 17 “Податок на прибуток” / В. Орлова, О. Василик // Бухгалтерський облік і аудит. – 2008. – № 6. – С. 22-28.

15. Податковий кодекс України (Відомості Верховної Ради України (ВВР), 2011, № 13-14, № 15-16, № 17, ст.112) в редакції від 15.08.2012 р. [Електронний ресурс] / База «Законодавство України». – Режим доступу: <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/2755-17>.

16. Положення (стандарт) бухгалтерського обліку 17 «Податок на прибуток», затв. Наказом Міністерства фінансів України N 353 від 28.12.2000 р., зареєстр. в Міністерстві юстиції України 20 січня 2001 р. за № 47/5238 із змінами, і доповненнями [Електронний ресурс] / База «Законодавство України». – Режим доступу: <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/z0047-01>.

17. Положення бухгалтерського обліку «Податкові різниці», затв. Наказом Міністерства фінансів України № 27 від 25.01.2011 р., зареєстр. в Міністерстві юстиції України 21 лютого 2011 р. за № 212/18950 із змінами і доповненнями [Електронний ресурс] / База «Законодавство України». – Режим доступу: <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/z0212-11>.

18. Порядок подання фінансової звітності, затв. Постановою КМУ від 28.02.2000 р. №419 [Електронний ресурс]. – [Режим доступу]: <http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/419-2000-%D0%BF>.

19. Ямборко Г. Проблеми взаємоузгодженості бухгалтерського обліку та податкових розрахунків / Г. Ямборко // Бухгалтерський облік і аудит. – 2006. – № 5. – С. 19-26.

*Н.О.Шкабрій,
викладач кафедри аудиту,
Національної академії статистики,
обліку та аудиту*

ОСОБЛИВОСТІ ВІДОБРАЖЕННЯ ДОГОВІРНИХ ЗОБОВ'ЯЗАНЬ В БУХГАЛТЕРСЬКОМУ І ПОДАТКОВОМУ ОБЛІКУ В КОНТЕКСТІ ВИДІВ ДОГОВОРІВ

Зобов'язання підприємства, що виникають в ході його поточної діяльності, складають кредиторську заборгованість, тобто сукупність фінансових зобов'язань перед кредиторами. Під кредиторською заборгованістю розуміється заборгованість даного підприємства іншим підприємствам та фізичним особам - кредиторам.

У діяльності підприємства можлива заборгованість контрагентам - постачальникам і підрядникам, працівникам підприємства, бюджету, позабюджетним соціальним фондам, дочірнім, афілійованим підприємствам, з одержаних авансів. У першу чергу до кредиторської заборгованості відносять заборгованість, яка виникає при розрахунках з постачальниками.

У зв'язку з переходом нашої країни від адміністративно - командної системи управління економікою до ринкових методів змінилася і різко зросла роль кредитів і позик. В даний час кредити банків, забезпечуючи господарську діяльність підприємств, сприяють їх розвитку, збільшенню обсягів виробництва продукції, робіт, послуг. У цих умовах зросла роль правильного обліку кредитів і позик в бухгалтерському обліку підприємств. Від правильності і достовірності обліку кредитів і позик залежить знання керівництвом підприємства їх обсягів їх структури, дозволяє приймати правильні рішення щодо зміни даних характеристик, дозволяє аналізувати рентабельність отриманих коштів і т.д.

Податкові доходи становлять основу бюджету. Бухгалтерія, як серце підприємства, особливо чутлива до змін у податках. Від чіткості або нечіткості податкової системи безпосередньо залежить планування і прогнозування діяльності підприємства, залежать взаєморозрахунки з бюджетом, у відповідності, швидкості і

своєчасності яких, останні зацікавлені не менше самої держави. Різні податки, що забезпечують основні надходження до бюджетів різних рівнів, мають особливості нарахування та сплати, тому їх необхідно розглядати ретельно.

Тому, поряд з менеджментом, маркетингом, бухгалтерським обліком грошових коштів і деякими іншими напрямками розрахункових операцій, облік розрахунків за податковими зобов'язаннями займає одне з найважливіших місць і є невід'ємною частиною діяльності бухгалтерської служби будь-якого підприємства.

Зобов'язання - обов'язок особи (боржника) вчинити на користь іншої особи (кредитора) певну дію, наприклад, передати майно, виконати роботу, сплатити гроші тощо або утриматися від певної дії. При цьому кредитор має право вимагати від боржника виконання його зобов'язань.

Зобов'язання - існуюча заборгованість суб'єкта, що виникає з подій минулих періодів, регулювання якої призведе до відтоку від суб'єкта ресурсів, що містять економічну вигоду. Необхідно розрізняти існуюче і майбутнє зобов'язання (намір).

Зобов'язання визначається наступними характерними ознаками:

- зобов'язання повинно мати місце в сьогоденні і бути наслідком минулих фактів господарського життя, наприклад, таких як придбання товарів або послуг, за які організація несе відповідальність;

- зобов'язання виступають в якості кредиторської заборгованості, якщо вони пов'язані з необхідністю майбутніх платежів з метою збереження господарських зв'язків організації або відповідно з нормальним ходом підприємницької діяльності;

- зобов'язання має бути виконане з неминучістю, але це не означає, що воно має отримати точну оцінку, так як майбутні платежі носять ймовірний характер;

- строк виконання зобов'язання має бути визначений, хоча точна дата може бути невідома. Він може бути продовжений завдяки прийняттю нових зобов'язань або зобов'язання може бути анульовано конвертацією в акції. Тим не менш, це не може

впливати на кваліфікацію зобов'язання як кредиторської заборгованості;

- суб'єкт, щодо якого виникло боргове зобов'язання, має ідентифікуватися як окрема особа або група осіб.

Зобов'язання - існуюча на звітну дату реальна заборгованість підприємства, погашення якої призведе до зменшення економічної вигоди у вигляді відтоку ресурсів, з метою задоволення претензій іншої сторони. Зобов'язання можуть виникати в силу дії договору чи правової норми.

Таким чином, як і будь-які цивільні правовідносини, зобов'язання виникають на основі певних юридичних фактів, які прийнято називати підставами виникнення зобов'язань. В основі зобов'язальних правовідносин можуть лежати найрізноманітніші юридичні факти. Разом з тим серед усіх можливих підстав виникнення зобов'язань законодавство особливо виділяє договір.

Підставою виникнення зобов'язань можуть бути різноманітні види договорів. Так, Цивільний Кодекс України передбачає можливість укладення договорів купівлі - продажу, міни, дарування, ренти, оренди, найму житлового приміщення, підряду, перевезення, страхування, доручення, комісії, зберігання, і т.д. Багато видів договорів передбачені і підзаконними нормативними актами, наприклад, трудовий договір.

Отже, договір - найбільш розповсюджена підстава виникнення зобов'язань.

Податкове законодавство щодо зобов'язань має свої особливості, зокрема, щодо сумнівних зобов'язань. Так, не оплачені підприємством зобов'язання протягом трьох років після закінчення цього терміну визнаються сумнівними боргами або зобов'язаннями і їх суми входять у сукупний річний дохід.

Під сумнівними зобов'язаннями розуміються борги, що виникли по придбаних товарах, виконаних роботах або отриманих послугах, а також по нарахованих сумах заробітної плати працівникам, але не виплачених протягом трьох років.

Якщо визнані у свій час доходом сумнівні зобов'язання були оплачені, сукупний річний дохід підлягає зменшенню на суму погашеного боргу. Зменшення сукупного річного доходу

здійснюється у тому звітному періоді, в якому відбулася оплата, і тільки в межах суми, раніше віднесеної на доходи.

Списання зобов'язання в податковому обліку не є підставою для списання у бухгалтерському обліку, тому що в останньому випадку необхідно керуватися цивільним законодавством, де термін позовної давності встановлено три роки. Це пов'язано з тим, що з метою оподаткування відлік строку давності виникає з моменту утворення боргу. За цивільним законодавством - з моменту, коли особа дізналася про те, що його право порушено, тобто, як правило, з дати, визначеної як дати платежу.

У податковому обліку списання зобов'язання може відбутися не тільки в результаті закінчення встановленого терміну, а й за інших обставин. Наприклад, підприємство прощає борг іншому підприємству, в цьому випадку виникає дохід на суму списаної з нього заборгованості. Дохід виникає в розглянутому випадку і в бухгалтерському обліку, і з метою оподаткування.

Фінансовим менеджментом зобов'язання визначається, як обов'язок боржника погасити свою заборгованість. Погашення зобов'язання здійснюється такими способами:

- оплатою грошовими коштами;
- передачею інших активів;
- наданням послуг;
- заміщенням зобов'язання іншим;
- перетворенням зобов'язання в капітал.

Можливі й інші засоби врегулювання зобов'язань, такі як відмова чи втрата кредитором своїх прав.

Існує також майбутнє зобов'язання, яке визначається рішенням керівництва організації придбати активи в майбутньому і не є причиною для появи справжнього зобов'язання.

Іншими словами, зобов'язання - це результат минулих угод, здійснення яких призвело до появи обов'язку боржника здійснити на користь кредитора певну дію.

Баланс, відображаючи зв'язки між активами і пасивами підприємства, розкриває зобов'язання як вимоги щодо активів підприємства, що виникають перед третіми особами в результаті подій, що вже мали місце.

З сутністю зобов'язань та їх місцем в житті підприємства тісно пов'язане поняття платоспроможність. Здатність підприємства в повному обсязі та у встановлений термін відповідати за своїми зобов'язаннями називається платоспроможністю.

Отже, платоспроможність виступає сигнальним показником, у якому виявляється фінансовий стан підприємства. Під платоспроможністю підприємства розуміють його спроможність вчасно задовольняти платіжні вимоги постачальників відповідно до умов господарських договорів, повертати кредити, проводити оплату праці персоналу, вносити платежі в бюджет.

Платоспроможність - це наявність у підприємства коштів, достатніх для сплати боргів за всіма короткостроковими зобов'язаннями і одночасно безперебійного здійснення процесу виробництва і реалізації продукції.

При цьому для оцінки платоспроможності у фінансових розрахунках платіжні зобов'язання підприємства розбиваються на три групи:

- а) заборгованість, терміни оплати якої вже настав;
- б) заборгованість, яку слід погасити найближчим часом;
- в) довгострокова заборгованість.

Елементи зобов'язань.

Зобов'язанню притаманні такі ж елементи, що й будь-якому цивільному правовідношенню. Вони володіють, однак, певними особливостями, які відображають специфіку самих зобов'язань.

Суб'єктами зобов'язання, як і інших цивільних правовідносин, можуть бути як фізичні так і юридичні особи. Але на відміну від інших правовідносин, уповноважений учасник зобов'язання іменується кредитором, а зобов'язаний - боржником, причому, як вже зазначалося, ці визначення висловлюють певну їх юридичну позицію саме як суб'єктів зобов'язальних правовідносин.

У деяких зобов'язаннях один з учасників стає тільки кредитором, а інший - тільки боржником. Наприклад, у зобов'язанні з відшкодування шкоди функцію кредитора виконує потерпілий, а функцію боржника - особа, що заподіяла шкоду.

Проте в переважній більшості зобов'язальних правовідносин кожен з їх учасників виступає одночасно і як кредитор, і як

боржник. Наприклад, зобов'язання, що виникає з ведення справ третьої особи без доручення. Той, хто вів справи, претендує на відшкодування зроблених витрат, але зобов'язаний передати всі вигоди зацікавленій особі, яка, в свою чергу, має право на їх отримання, але зобов'язана компенсувати всі понесені в його інтересах витрати.

Аналогічний характер носять зобов'язання, що виникають з договорів купівлі - продажу, майнового найму, підряду тощо. У таких зобов'язаннях важливо встановити, щодо якого саме об'єкта визначену особу слід вважати кредитором або боржником. Це необхідно тому, що в законодавстві міститься ряд визначень, що відносяться до боржників або поширюються на кредиторів, і, щоб не помилитися при їх застосуванні, потрібно заздалегідь з'ясувати, в якості кого, щодо розглянутого об'єкта, учасник зобов'язання виступає. У такому договорі, як поставка, кожна з наведених норм може бути застосована і до постачальника, і до покупця, залежно від того, хто з них і щодо якого саме об'єкту допустив прострочення.

З точки зору матеріального змісту, зобов'язання є майновими відносинами. Існують думки, щодо можливості встановлення зобов'язального правовідношення немайнового характеру. Як, наприклад, укладення з адвокатом угоди про безкоштовний захист в судовому процесі за умови стягнення з такого, в разі невиконання прийнятих на себе обов'язків, або заздалегідь визначеної неустойки, або відшкодування спричинених цим збитків. Але, не кажучи вже про нетиповість подібних правовідносин, їх юридичний статус, а значить існування цілком залежать від майнового забезпечення (у формі неустойки або можливості стягнення завданих збитків). Якби його не було, не утворилися б майнові відносини і тому не виникло б зобов'язання.

Серед елементів зобов'язання особливе місце займає санкція. Термін «санкція» багатозначний. В якості структурного підрозділу юридичної норми санкція визначає загальні наслідки, які можуть настати, якщо норму буде порушено. Як елемент зобов'язання вона повинна ґрунтуватися на юридичній нормі і відповідати їй, втілюючись вже в конкретних заходах, застосовуваних до порушника зобов'язання. Заходи, що забезпечують усяке зобов'язання, полягають в тому, що, в разі невиконання боржником

свого обов'язку добровільно, кредитор має право вимагати його виконання в примусовому порядку. Забезпечення зобов'язання може спиратися і на інші заходи примусу.

Примусові заходи, що гарантують зобов'язання на випадок його порушення, називаються санкцією в зобов'язанні. Хоча певні примусові заходи гарантують від можливих порушень будь-які цивільні правовідносини, санкція в якості особливого елемента спеціально виділяється тільки в зобов'язальних правовідносинах. І це цілком зрозуміло. Зобов'язання пов'язане не тільки з обов'язком дотримуватися прав іншої особи, а також з боргом, виконуваним за допомогою активних, позитивних дій. Щоб спонукати до таких дій, якщо зобов'язаний не здійснює їх добровільно, потрібно мати правову можливість, у необхідних випадках, вдатися до заходів, які не тільки усувають наслідки вже існуючого порушення, але одночасно спонукають до виконання самого зобов'язання. Зумовлена цим специфіка примусових заходів, які забезпечують зобов'язальні правовідносини, і відображена в договорі.

Таким чином, за допомогою зобов'язань, підприємець, раціонально організовуючи свою справу, постачає його всім необхідним, реалізує свій товар і виконує обов'язки перед іншими особами.

Необхідність управління зобов'язаннями господарюючого суб'єкта обумовлена тим, що, складаючи значну частку поточних пасивів підприємства, зміни в динаміці і складі зобов'язань помітно позначаються на показниках платоспроможності та ліквідності підприємства.

Отже, термін «зобов'язання господарюючого суб'єкта» можна розглядати як з позиції цивільних правовідносин, так і з позиції податкового законодавства, і з позицій економічної та бухгалтерської науки, причому трактування даного терміну в різних наукових сферах взаємно перетинаються і пов'язуються безліччю факторів.

Вся структура існуючого ділового обороту і бізнес-процесів побудована на договірних відносинах. З договірних відносин випливають всі податкові та правові ризики, до яких схильна діяльність підприємства. Тому основним і найважливішим аспектом при аудиторській перевірці є контроль і аналіз господарських договорів і угод.

Аудит угод з контрагентами

Від правильного читання і поняття суті договору залежить вся діяльність організації з точки зору концепції побудови відносин з контрагентами, і в тому числі, фінансові відносини, що формують фінансовий результат фірми, підтвердження достовірності якого і є головна мета аудиторської перевірки.

Помилки у бухгалтерському обліку при трактуванні суті договору можна спостерігати в неправильному і несвоєчасному відображенні господарських операцій, що впливають з умов договорів з контрагентами.

Для бухгалтера важливими визначальними моментами в договорах є:

- Необхідна і обов'язкова структура документообігу, яка підтверджує вчинення правочину за даними договорами;
- Рахунки бухгалтерського обліку і своєчасність відображення по них господарських операцій, спричинених такими договорами;
- Порядок розрахунків, визначальний момент виникнення зобов'язань за договорами, а також принцип формування вартості цих зобов'язань, а відповідно фінансових і податкових показників діяльності за договором.

Найчастіше помилки виникають у бухгалтерів при відображенні обліку операцій за господарськими договорами не з причини їх некомпетентності в тих чи інших питаннях, а через складність і, часом, неоднозначності трактування суті і предмета договірних відносин у податковій та правовій системах.

При виборі перевірки тих чи інших договірних взаємовідносин з контрагентами аудитори, як правило, керуються ступенем ризику, який притаманний даним договорам, спираючись на свій досвід у подібних перевірках і розборі аналогічних ситуацій.

Аудит імпорتنих контрактів

Помилки, що мають місце при аналізі імпорتنих контрактів є, здебільшого, типовими.

1. У формах імпорتنих контрактів застосовуваних організаціями часто відсутня безпосередня вказівка на дату переходу права власності.

Наприклад, у контракті наданому для перевірки базис - поставки відповідно до термінів ІНКОТЕРМС- 2000: FCA м. Лондон, дата поставки - дата передачі обладнання експедитору. Інших вказівок на умови переходу права власності немає. Аудитор в оцінці визначення моменту виникнення права власності на товар керувався умовами контракту , так як дата поставки збігається з переходом ризиків за умовами FCA, і нормами ЦКУ.

Датою здійснення операцій в іноземній валюті відповідно до П(С)БО при імпорті матеріальних цінностей вважається дата переходу права власності до імпортера. У момент переходу права власності у підприємства - імпортера виникає обов'язок відобразити товар в бухгалтерському обліку. Неправильне визначення цієї дати тягне за собою помилки в оцінці контрактної вартості товару курсових різниць, що виникають у зв'язку зі зміною курсів валют по відношенню до гривні.

У міжнародній практиці момент переходу права власності зазвичай пов'язують з переходом ризику випадкової загибелі або пошкодження товару від продавця до покупця і в зв'язку з цим з порядком страхування, оплатою транспортних витрат і застосуванням правил ІНКОТЕРМС. Але це правила ділового торгового обороту. А при відображенні в обліку матеріальних цінностей, що надійшли за імпортними контрактами, бухгалтер повинен керуватися в першу чергу положеннями ЦКУ, якими визначено, що право власності у імпортера (набувача речі за договором) виникає з моменту її передачі, якщо інше не передбачено законом або договором.

Передачею матеріальних цінностей визнається:

- Передача речі або супровідного документа особисто імпортеру;
- Передача речі перевізникові для відправлення набувачу;
- Передача коносаменту або іншого товаророзпорядчого документа на річ.

Таким чином, якщо в контракті не передбачено момент переходу права власності, то необхідно приймати в розрахунок норми ЦКУ, які передбачають як мінімум три дати переходу права власності, що не збігаються за часом.

2. Несистематизований підхід до організації документообігу призводить до того що документи, на підставі яких бухгалтер

повинен оперативно і правильно дати оцінку оприбуткованих імпорتنих матеріальних цінностей, надходять із запізненням, здебільшого вже після того, як товар пройшов митний кордон і був реалізований покупцеві.

Наприклад, товар, що надійшов відповідно до умов імпортного контракту, оприбутковано датою виписки міжнародної транспортної накладної CMR, в якій вказана дата передачі товару експедитору.

Відвантажувальні документи на адресу покупця складені датою, що передує даті випуску товару у вільний обіг. Наслідки спричинені невчгим відображенням даних операцій можуть бути наступні.

Неправильне формування облікової вартості товару призводить до викривлень розрахунку собівартості, податку на прибуток, курсових різниць, що формують позареалізаційні доходи і витрати, а також оцінки залишків товару в бухгалтерському балансі. Невірна оцінка товару в залежності від курсу НБУ призведе до заниження або завищення зобов'язання з податку на прибуток. І якщо завищення податкових зобов'язань не спричинить зауважень перевіряючих органів, то неправильно сформовані позареалізаційні витрати, пов'язані з визначенням курсових різниць, і первісна вартість реалізованого товару матимуть наслідками донарахування зобов'язань з податку на прибуток.

Рекомендації в даному випадку можуть бути такі:

- 1) забезпечити внутрішній документообіг між відділом бухгалтерії та службами, що відповідають за транспортування товарів та їх митне оформлення;
- 2) чітко визначати в контрактах момент переходу права власності;
- 3) перевірити правильність формування первісної вартості товарів і здати уточнені декларації з податку на прибуток.

УДК 657.1.001.11:001.8

*В.А. Шпак
д.е.н., професор кафедри
теорії бухгалтерського обліку,
Національна академія статистики,
обліку та аудиту*

ПОНЯТІЙНО-КАТЕГОРІЙНИЙ АПАРАТ ОРГАНІЗАЦІЇ БУХГАЛТЕРСЬКОГО ОБЛІКУ

Сучасні інформаційні технології та системний підхід до вирішення проблем управління економікою держави сприяють постійному розвитку бухгалтерського обліку і розширенню його можливостей. Це зумовлює необхідність приділення більшої уваги теоретико-методологічним засадам бухгалтерського обліку та зосередження зусиль на дослідженні понятійно-категорійного апарату організації бухгалтерського обліку.

Понятійно-категорійний апарат організації бухгалтерського обліку – система погоджених та взаємозалежних понять і категорій, необхідних для теоретичного пізнання облікових процесів.

В економічній літературі та нормативних документах пов'язаних з бухгалтерським обліком, використовуються такі поняття як теорія, методологія, організація, метод, методика, процес, технологія, процедура обліку. Але серед науковців і практиків існує різне розуміння та тлумачення цих термінів, що заважає розвитку науки про бухгалтерський облік. Тому виникає необхідність розглянути ці поняття, конкретизуючи їхню сутність, і на цій основі визначити їхню ієрархію, що дозволить удосконалити побудову та ведення бухгалтерського обліку.

Розгляд зазначених термінів розпочнемо з поняття "теорія" як найрозвинутішої форми наукового знання, яка дає цілісне, системне відображення закономірних та сутнісних зв'язків певної сфери дійсності. Теорія науки у філософському розумінні містить три аспекти: онтологічний (пов'язаний із сутністю об'єкта, який вивчається), гносеологічний (пов'язаний із процесом пізнання об'єкта та виділенням предмета дослідження) і методологічний (пов'язаний з обґрунтуванням підходів та принципів наукового аналізу).

Методологія має два основних значення: система певних способів і прийомів, які використовуються в тій чи іншій сферах діяльності (в науці, політиці, мистецтві і т.п.); вчення про цю систему (загальна теорія метода пізнання, теорія в дії).

Особливого значення проблеми методології набувають у зв'язку з сучасним бурхливим розвитком науки, з тенденцією до вищого рівня узагальнення, коли стає дедалі складніше простежити безпосередній зв'язок між емпіричними фактами та їхнім теоретичним осмисленням. Виникає необхідність осмислити як метод дослідження, так і закономірності розвитку теорій, що відображається в прагненні до створення метатеорій.

Значний внесок у розвиток методології науки внесли І.В. Блауберг, А.М. Новіков, В.М. Садовський, В.С. Швирев, Г.П. Щедровицький, Е.Г. Юдін та інші радянські вчені, дослідження яких поглиблюють розуміння сутності та змісту методології: від методології науки до методології діяльності та проектування систем організаційного управління. Е.Г. Юдін методологію поділяє на чотири рівні: філософський, загальнонауковий, конкретно-науковий, технологічний. Зміст філософського рівня методології складають загальні принципи пізнання, закони, закономірності, підходи і категоріальний апарат науки. При цьому філософський рівень виступає як змістовна основа методологічного знання. Загальнонаукова методологія – є теоретичними положеннями, які можна застосувати до всіх або до більшості наукових дисциплін. Конкретно-наукова методологія – це сукупність методів і принципів, вживаних в тій або іншій науці. Четвертий рівень – технологічна методологія – складають методика і техніка дослідження, тобто набір процедур, що забезпечують отримання достовірного емпіричного матеріалу і його первинну обробку. На цьому рівні методологічне знання носить чітко виражений нормативний характер.

Якщо під методологією у вітчизняній науці та практиці розуміють систему наукових принципів, на основі яких проводиться дослідження та визначаються способи наукового пізнання (методи та прийоми дослідження), то під методикою розуміють сукупність прийомів дослідження, маючи на увазі насамперед і техніку дослідження.

Значно ширше визначення методології дається у енциклопедичних словниках: "Методологія – система принципів і способів організації і побудови теоретичної і практичної діяльності, а також вчення про цю систему", "Методологія – вчення про структуру, логічну організацію, методи та засоби діяльності" [1]. Методологія розглядає організацію людської діяльності (зокрема. організацію наукової та практичної професійної діяльності). Організовувати діяльність означає упорядкувати її в цілісну систему з чітко визначеними характеристиками, логічною структурою та процесом її здійснення.

Методологія науки в залежності від контексту може сприйматися в різних значеннях: як вчення про структуру, логічну організацію, методи та засоби діяльності; як система принципів та способів організації та побудови теоретичної та практичної діяльності, а також вчення про цю систему; як вчення про організацію діяльності. Наведені визначення однозначно детермінують і предмет методології бухгалтерського обліку – організацію облікової діяльності. На підтвердження процитуємо Г.Г. Кірейцева: "Методологію бухгалтерського обліку часто ототожнюють з вченням про його метод. але наукова інтерпретація цієї категорії інша. В науковому розумінні її слід розглядати як структуру, логіку організації. Як методи вимірювання, що ґрунтуються на положенні методології економічної науки, і засоби облікової діяльності в їх взаємодії" [2].

Якщо методологія розглядається як вчення про організацію діяльності, то розглянемо зміст поняття "організація". Згідно з філософським енциклопедичним словником, "організація" – це:

1) внутрішня впорядкованість, узгодженість взаємодії більш-менш диференційованих і автономних частин цілого, обумовлена його побудовою;

2) сукупність процесів чи дій, які призводять до виникнення і удосконалення взаємозв'язків між частинами цілого;

3) об'єднання людей, які разом реалізують деяку програму або ціль і діють на основі певних процедур і правил.

У найбільш загальному трактуванні організація - це влаштування, впорядкування, налагодження певної системи,

основними складовими якого є структура (побудова) – система в статичній і процес – система в динаміці.

У науці поняття "організація" співвідноситься з такими поняттями, як "система", "структура", "процес". Система – сукупність об'єктів, які складають одне ціле; структура – побудова, певний взаємозв'язок між складовими частинами цілого, їх взаєморозподіл; процес – просування, послідовна зміна стану в часі та просторі. Хоча єдиної думки щодо цих понять досі немає, але безсумнівно є те, що вони здебільшого характеризують багатогранність проявів деякого складного об'єкта, його побудову, зв'язки, функції тощо.

Термін "структура" має цілий спектр значень: він може бути синонімом системи, форми, моделі, організації. Структура – це взаєморозміщення та певний взаємозв'язок складових частин цілого, внутрішня будова, влаштування, впорядкування, устрій, організація. Якщо структура відображає лише те, що залишається відносно незмінним, сталим при перебудові системи, то організація є ширшим поняттям, яке охоплює як структурні, так і динамічні характеристики системи, зокрема сукупність процесів).

Екстраполюючи це визначення на бухгалтерський облік, виділимо два аспекти організації системи бухгалтерського обліку:

- 1) структура (побудова) обліку;
- 2) процес організації обліку.

Бухгалтерському обліку як системі притаманна така властивість, як внутрішня впорядкованість, взаємоузгодженість та взаємозалежність його складових. Зокрема, аналітичний облік є складовою синтетичного обліку; поточний облік є продовженням первинного і початком підсумкового обліку; форма обліку передбачає певну систему облікових регістрів, порядку і способу узагальнення інформації в них; баланс складається із активів та пасивів, які обов'язково мають відповідати та дорівнювати один одному; бухгалтерський запис передбачає взаємозв'язок між кореспондуючими рахунками тощо.

Бухгалтерський облік можна розглядати як обліковий процес, який передбачає розроблення та застосування об'єктів його організації: облікової номенклатури (перелік даних, показників), носіїв цієї номенклатури (документів), руху носіїв облікової

номенклатури (документообігу, документопотоку) тощо. Під організацією облікового процесу розуміють систему умов та елементів побудови бухгалтерського обліку з метою формування та забезпечення функціонування облікової системи для отримання достовірної та своєчасної інформації про господарську діяльність підприємства і здійснення контролю за раціональним використанням економічних ресурсів. Процес – послідовна зміна стану в часі. Обліковий процес, який поділяють на етапи: первинний облік, поточний облік, підсумковий облік – це здійснення облікових робіт з використанням набору методів та інструментів у певній послідовності, тобто за окремими видами облікових робіт, які тісно пов'язані одна з одною, утворюючи єдину систему. Обліковий процес здійснюється у відповідності з методикою та технологією обліку.

Під методикою розуміють сукупність методів, прийомів, способів, які пов'язані з певним дослідженням чи виконанням будь-якої діяльності. Поняття "методика" здебільшого використовується при вирішенні завдань прикладного характеру – методики викладання, методики обліку, методики аудиту, методики економічного аналізу тощо. Зокрема, під методикою обліку розуміють сукупність способів (приймів): збирання первинної інформації; оцінювання об'єктів обліку; калькулювання господарських процесів; систематизації інформації; відображення в обліку операцій з активами, власним капіталом, зобов'язаннями підприємств; узагальнення інформації про господарську діяльність та інші, які забезпечують обліковий процес.

Що стосується технології обліку, для якої характерна поступова зміна стану об'єкта, послідовність виконання операцій, то можна стверджувати, що при здійсненні облікового процесу організаційний аспект бухгалтерського обліку проявляється насамперед через технологію обліку. Технологія – це сукупність методів та інструментів для досягнення бажаного результату; спосіб перетворення за допомогою технічних засобів чогось в необхідне; сукупність методів, операцій, прийомів тощо, послідовне здійснення яких забезпечить рішення поставленого завдання.

Поняття "технологія обліку" тісно пов'язане з процесом алгоритмізації процедур у рамках тих або інших функцій бухгалтерського обліку. Збирання і опрацювання інформації, підготовка й прийняття управлінських рішень, організаційна робота з реалізації рішень – усі ці процеси, що виконуються бухгалтером, слід розглядати як впорядковану послідовність облікових процедур. Основні види робіт облікового процесу – виявлення, вимірювання, первинна реєстрація господарських операцій, оброблення первинної інформації, в тому числі, її систематизація і отримання облікових показників з необхідною деталізацією та групуванням. Тобто обліковий процес можна розглядати як виконання працівниками бухгалтерії певних облікових процедур за технологічною послідовністю, де облікова процедура, як взаємопов'язана послідовність необхідних стандартних дій, передбачених правилами та порядком здійснення певних операцій – це порядок реалізації правил ведення бухгалтерського обліку.

Критичний аналіз основних понять, що використовуються у дослідженнях бухгалтерського обліку, дозволив уточнити їхній зміст та побудувати ієрархічну залежність (рис 1).

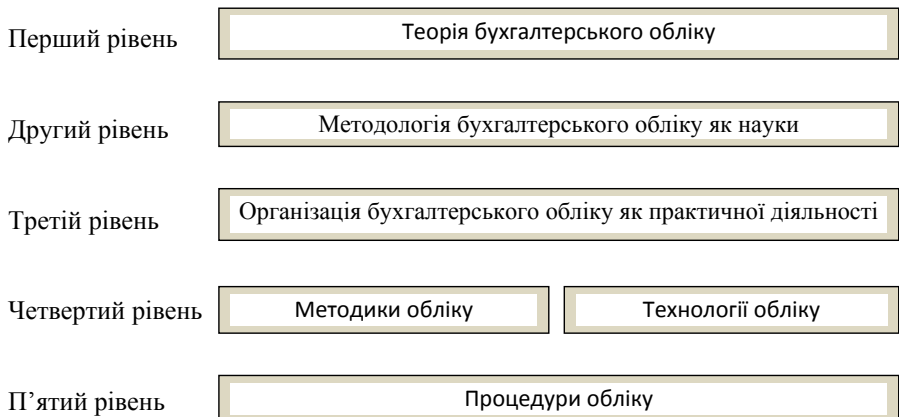

Рис. 1. Схема ієрархічної залежності понять, що використовуються в дослідженнях бухгалтерського обліку

Перший рівень. Теорія – вища форма організації наукового знання. Теорія бухгалтерського обліку – сукупність наукових положень, система основних ідей і поглядів на наукову дисципліну. У гносеологічному сенсі всі науки відносяться до таких, що мають "сильну і слабку версії" теорії. "Слабка версія" не означає, що певна наукова дисципліна є малозначущою, вона вказує лише на нерозвинутість її теорії. Для наук "слабкої версії" характерним є зведення теорії до комплексу поглядів, уявлень, ідей, спрямованих на пояснення явищ, процесів і зв'язків між ними. При цьому теорія зводиться до концепції. Для наук "сильної версії" теорія – вища форма знання, яка дає цілісне уявлення про закономірності та суттєві зв'язки між об'єктами дослідження. Класичним прикладом науки з "сильною версією" є математика, теорія якої побудована на дедуктивній основі.

Бухгалтерський облік, як і всі суспільні, економічні та гуманітарні науки, належить до наук "слабкої версії" через значну складність об'єкта обліку (господарської діяльності), слабку передбачуваність явищ та процесів, що складають предмет його діяльності. На підтвердження сказаного наводимо слова Е.С. Хендріксен і М.Ф. Ван Бреда, які відмічають: "Єдина загальна теорія бухгалтерського обліку є тільки бажаною, але бухгалтерський облік як наука ще знаходиться на надто примітивному рівні розвитку. Найкращим, що може бути досягнуто на цьому етапі, є набір теорій, під теорій, моделей, які можуть доповнювати одне одну, сполучатися і конкурувати одне з одним. Але навіть це вже було б цінним" [3].

Серед науковців та практиків ще й досі тривають дискусії про приналежність бухгалтерського обліку до науки. Наука – це сфера людської діяльності, функцією якої є вироблення і теоретична схематизація об'єктивних знань про дійсність. Є.Є. Сіверс, Я.В. Соколов називають науку бухгалтерського обліку рахунковеденням (або рахункознавством), на зразок матеріалознавства, наукознавства і т.п., а практику – рахівництвом. Якщо рахунковедення – це наука про сутність та структуру фактів господарського життя з метою розкриття їх економічного та юридичного змісту, то рахівництво – це безперервний процес ведення облікових записів на рахунках бухгалтерського обліку з

метою відображення господарської діяльності. Л.І. Гомберг ще на початку ХХ століття писав "Рахівництво..., позбавлене точних і наукових принципів, зводиться до ремесла і, являючи собою лише окремі поняття, не дає поживи для розуму бухгалтера: воно стає заняттям для добування шматка хліба. Службовець втрачає всілякий інтерес до своєї роботи, він перетворюється на друкарську машинку, не усвідомлюючи своїх дій" [4].

Історія розвитку бухгалтерського обліку показує, що він є самостійною галуззю наукових знань, яка має певні системні ознаки і є частиною системи економічних наук. Між тим, бухгалтерський облік є самостійною прикладною економічною наукою і окремою галуззю практичної суспільної діяльності.

Бухгалтерський облік – це галузь теоретичних та практичних знань, яка потребує наукового підходу, оскільки за допомогою таких його елементів, як спостереження, експеримент і розмірковування, висувуються нові ідеї та гіпотези, встановлюються відповідні закони, формуються концепції і теорії. Отримання нового знання про предмет та об'єкт вивчення здійснюється через постановку наукової проблеми, яка є містком між "старими" та "новими" знаннями. Тому дослідження сутності та змісту організації дозволяє розширити та поглибити знання про цей важливий аспект бухгалтерського обліку, що сприятиме отриманню нових знань про системи та підсистеми обліку.

Другий рівень. Для дослідження бухгалтерського обліку – галузі наукового знання прикладного характеру – використовується теорія способу досягнення цілі. Із вище зазначеного випливає, що методологія бухгалтерського обліку – це вчення про структуру, логічну організацію, методи і засоби облікової діяльності. Інакше кажучи, методологія бухгалтерського обліку, як спосіб організації теоретичного і практичного дослідження дійсності, пов'язана з діяльністю суб'єктів господарювання. Поділ бухгалтерського обліку на наукову та практичну діяльність (відповідно, на рахунковедення та рахівництво) дозволяє виділити методологію бухгалтерського обліку як науки та організацію бухгалтерського обліку як практичної діяльності. Зокрема, методологія бухгалтерського обліку як науки – це система принципів і способів побудови та організації теорії облікової діяльності.

Третій рівень. Організація бухгалтерського обліку як практичної діяльності – це організація насамперед облікового процесу, тобто сукупності способів та методичних прийомів, які дозволяють відобразити господарську діяльність у первинних документах, облікових регістрах, формах звітності, що складає зміст методики та технології обліку. Організацію бухгалтерського обліку як практичної діяльності А.А. Шапошніков, В.Ф. Палій називають практичною методологією бухгалтерського обліку.

Отже, методологія як наступна, після теорії, форма пізнання розглядається як вчення про організацію облікової діяльності, яке охоплює:

- систему поглядів на здійснення наукового пошуку;
- розроблення пропозицій і шляхів їх практичної реалізації;
- уточнення методологічного апарату – об'єкта, предмета, мети і завдань дослідження;
- використання загальнонаукових та спеціальних методів проведення дослідження – спостереження, порівняння, абстракції, моделювання, аналізу, синтезу, індукції, дедукції, системного і функціонального підходів тощо;
- організацію практичного застосування (реалізацію) прийомів та способів, відібраних бухгалтером із усього методологічного різноманіття, які, на його погляд (професійне судження), є найбільш доречними у конкретному випадку.

Структурно-змістовні аспекти методології бухгалтерського обліку проявляються через її організаційні форми: структуру та процес обліку, які хоча і досліджуються окремо, однак по суті є складовими цілого – організації бухгалтерського обліку. Структура та процес бухгалтерського обліку є основою організації бухгалтерського обліку. Щоб впорядкувати облікову систему, необхідно визначити її внутрішню побудову (влаштування), а також спочатку її сформувати та забезпечити її функціонування.

Обліковий процес як сукупність послідовних облікових робіт, спрямованих на досягнення результату, передбачає отримання достовірної, неупередженої та достатньої інформації про господарську діяльність підприємства з метою її надання зовнішнім та внутрішнім користувачам для прийняття управлінських рішень. Необхідно відзначити, що обліковий процес передбачає здійснення

облікових робіт, які неможливі без налагодження зв'язків між окремими частинами (складовими) цієї системи і її зв'язків з цілим.

Обліковий процес традиційно розглядають як поетапне здійснення облікових робіт: первинний облік, поточний облік, підсумковий облік. Бухгалтерський облік законодавчо визначено як процес виявлення, вимірювання (первинний облік), накопичення, реєстрації (поточний облік), узагальнення, зберігання та передачі (підсумковий облік) інформації про діяльність підприємства зовнішнім та внутрішнім користувачам для прийняття рішень, а внутрішньогосподарський (управлінський) облік – як *систему* оброблення та підготовки інформації про діяльність підприємства для внутрішніх користувачів у процесі управління підприємством. Оскільки управлінський облік є складовою бухгалтерського обліку, то, використовуючи термін "система", законодавці опосередковано ототожнюють бухгалтерський облік не тільки з обліковим процесом, а й з системою бухгалтерського обліку загалом.

Поняття "система", "процес", а також "організація", "структура" є категоріями одного порядку (напрямую), але різних рівнів та форм прояву. Так, процес разом зі структурою є формами прояву організації облікової системи, оскільки система бухгалтерського обліку складається зі структурованих (впорядкованих) елементів, які взаємодіють один з одним в процесі досягнення результату – отримання достовірної та достатньої інформації про економічну діяльність суб'єктів господарювання. Тому бухгалтерський облік в цілому можна вважати як процесом, так і системою, формами організації якої є структура (побудова) системи бухгалтерського обліку та процес її організації.

Четвертий рівень. Методика обліку – система правил, прийомів, вимог, конкретний план дій виконання облікової роботи – орієнтована на виконавців облікового процесу. Отже, методика бухгалтерського обліку є своєрідною інструкцією із чітким алгоритмом прописаних дій виконавця. Довгий час бухгалтерський облік сприймався всіма як практична діяльність, і тому більшість наукових досліджень із удосконалення бухгалтерського обліку стосується методичних аспектів методології бухгалтерського обліку, зокрема інтерпретації методів бухгалтерського обліку, зазвичай пов'язаних із специфікою окремої галузі народного

господарства чи групою підприємств. Оскільки основних загальноприйнятих способів методу бухгалтерського обліку обмежена кількість – вісім (оцінювання, калькуляція, документація, інвентаризація, подвійний запис, рахунки, балансове узагальнення, звітність), то можливості удосконалення бухгалтерського обліку у цьому напрямі обмежені, що призводить до думки про необхідність пошуку інших шляхів удосконалення бухгалтерського обліку. В контексті сказаного перспективним є організаційний аспект методології бухгалтерського обліку.

Стосовно методики бухгалтерського обліку слід відмітити, що науковці та практики у дослідженнях з бухгалтерського обліку використовують поняття "метод" як синонім поняття "методика" або як його елемент. Через це метод поряд з методологією можна сприймати як у широкому розумінні, тобто як систему наукових принципів, на основі яких проводиться дослідження та визначаються способи наукового пізнання (методи та прийоми дослідження), так і у вузькому розумінні, як методику (сукупність прийомів дослідження), маючи на увазі, у тому числі техніку дослідження.

Технологія обліку – це процес ведення бухгалтерського обліку, який передбачає дії щодо зміни стану облікової інформації, тобто набір послідовних операцій, їхній режим щодо перетворення вхідної облікової інформації на вихідну у формі показників бухгалтерської звітності. Зазвичай поняття "технологія" асоціюється з виробництвом, технікою, процесом, стандартами, оскільки технологія – це сукупність способів оброблення, виготовлення, зміни стану, властивостей, форми сировини, матеріалів або напівфабрикатів в процесі виготовлення продукції. Саме тому технологія є здебільшого виробничим терміном. Однак технології активно проникають в інші сфери діяльності людини, зокрема в інформаційну, а, отже, у бухгалтерський облік, який є інформаційною підсистемою управління економікою. Це пов'язано з важливою рисою технології – чітким плануванням очікуваного результату з мінімальними витратами на його досягнення.

Методика бухгалтерського обліку орієнтована на дії бухгалтера, а технологія обліку передбачає дії по зміні облікової інформації в процесі її оброблення, починаючи з її фіксації у

первинних документах і завершуючи її узагальненням у формах бухгалтерської звітності. Методика у загальному розумінні описує діяльність виконавця (бухгалтера), а технологія описує стан та зміни предмета цієї діяльності (облікової інформації). Якщо методика обліку передбачає варіантність у виборі тих чи інших методів, способів, прийомів для практичного застосування, то технологія обліку передбачає чітке дотримання встановленого порядку і процедури обліку (кожна зміна стану облікової інформації узгоджується з діями обліковця), коли недотримання цього порядку порушує цілісність облікового процесу і, як наслідок, перешкоджає досягненню запланованого результату (отримання повної, об'єктивної та достовірної інформації про господарську діяльність підприємства).

П'ятий рівень. Облікова процедура – це встановлений чи узвичаєний порядок дій бухгалтера з виконання та оформлення господарських операцій. Тому облікова процедура – це порядок реалізації правил ведення обліку, який проявляється у таких конкретних діях як документування операцій, збирання, оброблення і групування документів, послідовність записів у регістри синтетичного та аналітичного обліку, спосіб заповнення Головної книги та звітності тощо. Якщо методика обліку прописує дії бухгалтера на базі сукупності методичних прийомів та способів обліку, то процедура обліку прописує порядок дій бухгалтера в ході застосування конкретного методичного прийому (наприклад, порядок складання бухгалтерського запису (проведення), нарахування амортизації основних засобів тощо).

Крім суто процедурного аспекту організації бухгалтерського обліку, пов'язаного з реалізацією та здійсненням облікового процесу, О. Д. Шмігель запропонував включати до організації системи бухгалтерського обліку цілеспрямоване впорядкування і удосконалення методології бухгалтерського обліку. Розвиваючи ці погляди, пропонуємо розглядати бухгалтерський облік як наукову дисципліну та різновид практичної управлінської діяльності, і виходимо з розуміння методології як організації бухгалтерського обліку-науки, а термін "організація" пропонуємо використовувати щодо бухгалтерського обліку-практичної діяльності.

Запропонована ієрархія понять облікової науки та практики дозволить у науковому плані чіткіше їх ідентифікувати, усунути різне тлумачення вживаних у дослідженнях бухгалтерського обліку термінів, уточнити їх сутність та наповнити їх новим змістом.

Список використаних джерел

1. Философский энциклопедический словарь. – М.: ИНФРА – М.: 2004. – 576 с.
2. Кирейцев Г.Г. Глобализация экономики и унификация методологии бухгалтерского учета. – Житомир: ЖГТУ, 2007. – 68 с.
3. Хендриксен Э.С., Ван Бреда М.Ф. Теория бухгалтерского учета: Пер. с англ./ Под ред. Я. В. Соколова. – М.: Финансы и статистика, 1997. – 576 с.
4. Гомберг Л.И. Счетоводство и его научная система. – Бюллетень МОБ, №4, 1909г.

Щирська О.В.
*к.е.н., доцент кафедри аудиту,
Національна академія статистики,
обліку та аудиту*

ПРОБЛЕМИ СУЧАСНОГО ОБЛІКУ ОСНОВНИХ ЗАСОБІВ ТА ЇХ ОПОДАТКУВАННЯ В УКРАЇНІ

Постановка завдання. Мета дослідження полягає у визначенні сутності основних засобів, здійснення ряду модифікацій щодо обліку й амортизації основних засобів, що дасть змогу знизити трудомісткість робіт обліку та скоротити документообіг. В системі ринкових економічних відносин перед власником гостро постає проблема несвоєчасної заміни чи поновлення основних виробничих засобів на підприємствах, зважаючи на відсутність примусового державного регулювання цих питань. Ця проблема впливає на економіку України та обумовлює необхідність аналізу особливостей сутності капіталізації, відтворення та пошук нових шляхів збільшення основного капіталу в сучасних умовах.

Аналіз основних досліджень і публікацій. В обліку основних засобів використовують різні методи. Їх різноманіття зумовлює потребу в розгляді їх сутності, переваг і недоліків. Питання вдосконалення обліку основних засобів розглядалось багатьма відомими вченими та практиками в галузі бухгалтерського обліку. Особливо слід виділити роботи таких провідних економістів, як А.С. Бородкіна [4], Б.І. Валуєва[5], Г.В. Власюка[6], Т.С. Муріної [7], Я.В. Ошмаріна [8], А.П. Панасенка [9], І.В. Петрової [10], Ю.О. Шуліки [11], та інших. Незважаючи на дослідження даного питання, кожне підприємство має свої особливості і потребує конкретних заходів щодо вдосконалення обліку основних засобів.

Питання, пов'язані з проблемами нарахування амортизації на основні засоби та перспективами їх вирішення в Україні, знайшли певне відображення у роботах Орлова П., Орлова С., Онишка Д., Мурашко О. та інших вітчизняних учених-економістів[6].

Виклад основного матеріалу. У процесі використання об'єктів основних засобів економічні вигоди, втілені в них, споживаються підприємством, внаслідок чого зменшується

залишкова вартість основних засобів, що відображається шляхом нарахування амортизації. Відповідно до ст. 14.1.138 Податкового кодексу України(надалі - ПКУ або Кодекс): основні засоби – матеріальні активи, крім вартості землі, незавершених капітальних інвестицій, автомобільних доріг загального користування, бібліотечних і архівних фондів, матеріальних активів, вартість яких не перевищує 2500 гривень, невиробничих основних засобів і нематеріальних активів[1].

Реформування бухгалтерського обліку в Україні на основі Національних положень (стандартів) бухгалтерського обліку, що відповідають вимогам ринкової економіки та міжнародним стандартам бухгалтерського обліку, привело до суттєвих змін в обліку основних засобів. В опублікованих нормативних актах – Плані рахунків, затверджену наказом МФУ від 30 листопада 1999р. № 291 із змінами та доповненнями; Інструкції про застосування Плану рахунків, затвердженій МФУ від 30 листопада 1999р. № 291 із змінами та доповненнями; П(С)БО 7 «Основні засоби» (далі П(С)БО 7) - не охоплено всіх без винятку питань, які виникли у зв'язку з реформуванням обліку основних засобів та їх зносу. У зв'язку з цим у практичній діяльності виникають проблеми, що стосуються обліку та амортизації основних засобів[6].

До кола таких проблем можна віднести [8]:

- різні підходи до термінології та визначення сутності основних засобів у фінансовому обліку й системі оподаткування;
- проблема оцінки основних засобів;
- на більшості підприємств використовуються недоцільні методи розрахунку амортизації для здійснення оптимальної амортизаційної політики;
- проблеми підвищення інформативності первинних документів з обліку основних засобів;
- проблема інформаційного забезпечення управління матеріально-технічною базою.

П(С)БО 7 передбачено 6 методів нарахування амортизації. Однак реальних умов для використання даних методів так і не було створено[2]. Податковий кодекс України, який набрав чинності з 2011 року, вніс чимало змін у податковий облік операцій з визначення доходів, витрат і амортизації з метою розрахунку оподатко-

уваного прибутку. Відтепер ліквідовано поняття "основні фонди" з метою податкового обліку та змінено порядок їх обліку та амортизації

На сьогоднішній день в державі слід розробити єдині для всіх підприємств норми амортизації основних засобів, можливо з поправочними коефіцієнтами для окремих галузей, що поставило б підприємства в рівні умови та стартові можливості для розвитку і зміцнення економічного потенціалу.

В цьому випадку доцільно і доречно введення податку на майно, в якому мають бути указані неоподатковані мінімуми окремих видів майна (житло, речі побутового вжитку та ін.). Решта майна повинна оподатковуватись за прогресивними ставками в залежності від загальної вартості майна підприємства і окремих громадян. Таке нововведення дає можливість, як мінімум, відшкодувати державі зменшення надходжень до бюджету за рахунок штучного завищення витрат і зменшення доходів через штучне завищення оцінки майна. Крім того це має стимулювати більш ефективне використання засобів праці на підприємстві.

Постійну увагу спеціалісти приділяють актуальним на сьогоднішній день питанням відображення в обліку операцій з основними засобами при зміні загальної системи оподаткування на спрощену та навпаки. Досі ці питання лишаються законодавчо не врегульованими. Заслугує на увагу відображення в обліку різних підходів до оподаткування внесків до статутного фонду основних засобів юридичною особою, фізичною особою, у залежності від того, чи отримує засновник контрольний пакет. Проблематичним є податковий облік операцій реалізації, ліквідації основних засобів [11].

Податковий облік основних засобів потребує ретельних змін. Це стосується їх визначення, класифікації, порядку ведення обліку наявності та руху основних засобів, документального оформлення обліку основних засобів та порядку нарахування амортизації з метою оподаткування. Усе це впливає на інформативну базу даних про основні засоби. Тому, ми вважаємо, що потрібно внести зміни у звітні форми про основні засоби.

Не секрет, що для розвитку ринкової економіки немаловажну роль грає стимулювання та державна підтримка малого бізнесу. Оскільки, на порожньому місці великому капіталу нівідкіля

узятися, окрім, як із мережі тіньової економіки. В свою чергу, розвиток тіньової економіки веде до деградації бюджетної системи (завдяки нестачі коштів), збільшенню зовнішнього боргу країни, знищенню сумлінних підприємців, перерозподілу національного доходу на користь паразитичного споживання, вивозу капіталів за кордон та іншим негативним наслідкам.

З досвіду розвинутих країн бачимо, що малий та середній бізнес, збільшуючи кількість власників, формує середній клас у державі, який є гарантом політичної, економічної й соціальної стабільності в суспільстві. Існуюча загальна система оподаткування має ряд недоліків. Вона передбачає ведення складного обліку, звітність перед великою кількістю різних інстанцій та великі її обсяги. Для покращення сучасного стану економіки України необхідно зменшити податковий тиск на суб'єктів підприємницької діяльності, що стане стимулом для розвитку підприємництва й поліпшення показників діяльності народного господарства. Судячи з даних соціологічних опитувань понад 70 відсотків респондентів вважають основною перешкодою в розвитку підприємництва високий рівень оподаткування.

При цьому підприємства України потребують зміцнення їх матеріально-технічної бази.

Статистичні дані свідчать про високий ступень зносу основних засобів та його ріст. Погіршення стану основних засобів сталося через дефіцит коштів на оновлення капіталу. Дослідження статистичної інформації показує, що при швидкому рості зносу, норма амортизації лишається незмінною.

Велика роль для виправлення становища покладається на правильну амортизаційну політику[10].

За даними анкетного опитування, в середньому, на одне підприємство приватної власності число осіб, зайнятих обліком основних засобів, складає 1 людину. Зрозуміло, що одній людині складно усвідомити всі особливості й проблеми бухгалтерського й податкового обліку, пов'язані з ними, вчасно аналізувати правильність й ефективність обліку. В цих умовах існує необхідність створення асоціацій або консультаційних центрів (їх створювали при спілках підприємців), які могли би опрацьовувати проблеми обліку, як для конкретного підприємства, так і в масштабі держави.

Аналіз і систематизація опрацьованих даних дозволяють зробити висновок - через відсутність реальної оцінки основних засобів, проведених індексацій і неоднозначного підходу, в різні періоди часу, до методики нарахування зносу, спотворилася існуюча картина про наявність основного капіталу[7]. Крім того, в умовах жорсткої конкуренції, наявне устаткування й технології не відповідають сучасним вимогам. Оренда й інвестиції не заповнили недотатку в нових технологіях і конкурентноздатному устаткуванні.

Коефіцієнт оновлення основних засобів підприємств, у середньому, у промисловості складає - 4,0 %, у торгівлі - 14,3 %. Коефіцієнт вибуття основних засобів у середньому у промисловості складає - 4,2%, у торгівлі -16,4. Спостерігається не втішна тенденція перевищення коефіцієнта вибуття над коефіцієнтом оновлювання в середньому в промисловості на 0,2%, в торгівлі на 2,1%[11].

Існуючий порядок обліку основних засобів викликає в головних бухгалтерів підприємств, на яких проводилося анкетування, багато дорікань через змушене ведення подвійного обліку – податкового й бухгалтерського. Анкетні опитування показали, що діюча методика нарахування зносу й амортизації не дозволяє відтворювати основний капітал, норми амортизаційних відрахувань необхідно збільшити, тому що терміни амортизації у декілька разів перевищують терміни експлуатації відповідно до технічних паспортів і норм безпеки, крім того, облік основних засобів по групах не відображає фактичного зносу устаткування, у зв'язку з чим, рекомендується переглянути облік основних засобів і здійснювати його по об'єктно із застосуванням норм по кожному об'єкту.

Іншими словами, система обліку, що застосовується на даний момент, принципово не поступається в методичному відношенні різного роду закордонним системам і модифікаціям. Тим часом, багатокладність економіки й сполучені з цим процеси застосування різних форм власності, складність механізму оподаткування - усе це диктує необхідність адекватних змін в обліку, його адаптації до нинішніх економічних умов.

Висновки. Підсумовуючи вищезазначене вважаємо, що необхідно на законодавчому рівні відмовитися від нарахування амортизації основних засобів у бухгалтерському обліку за податковим законодавством.

Також первинна облікова інформація про наявність, рух, капітальний ремонт та інші операції щодо основних засобів відображається в численних спеціалізованих регістрах, постійні реквізити яких тотожні. Це не сприяє якісному веденню обліку, збільшує трудомісткість опрацювання та відображення інформації, створює певні труднощі у формування документообігу й забезпеченні необхідними видами бланків.

З вищесказаного випливає, що процедура обліку основних засобів складна та суперечлива. Недоліки національного законодавства у сфері бухгалтерського обліку створюють перешкоди для стандартизації та гармонізації обліку. І саме гармонізація бухгалтерського і податкового обліків має базуватися на вимогах методики саме бухгалтерського обліку, який більш повно враховує амортизаційну політику підприємства.

Слід також відмітити, що поряд із зазначеними перевагами вітчизняного обліку, лишилися невирішеними питання, які стоять:

- удосконалення визначення основних засобів, їх класифікації;
- відмінності в підходах до обліку оцінки вартості основних засобів з позицій податкового та фінансового обліку;
- використання застарілих регістрів обліку основних засобів, необхідність покращення документообігу;
- надання рекомендацій, щодо удосконалення оподаткування операцій з основними засобами при зміні системи із загальної на спрощену, внеску об'єктів до статутного капіталу;
- визначення значності та сутності оренди, рис, що відрізняють її від лізингу;
- визначення сутності амортизації та зносу основних засобів, удосконалення порядку нарахування амортизації основних засобів;
- удосконалення відображення ремонтів основних засобів на рахунках обліку.

В Україні ведеться досить серйозна робота, що спрямована на створення двох автономних систем бухгалтерського обліку: фінансового й управлінського. Ми поділяємо думку Б.І. Валуєва й А.С. Бородкіна, що мова повинна йти про цілісну й взаємодоповнюючу систему бухгалтерського обліку, чітко

орієнтовану на інформаційне забезпечення життєдіяльності функцій планування, контролю, аналізу, регулювання. Щодо обліку основних засобів, необхідно створити на підприємстві такий облік, який би забезпечив сучасний підхід до оцінки й системи відтворення основних фондів, відображення операцій руху, поліпшення й використання основних засобів на рахунках, що відповідають суті, а також, забезпечував би необхідною інформацією всі види контролю й керування основними засобами. У даному випадку ціле - це сума складових його частин, і дана обставина диктує необхідність системного підходу до її розробки. Системна діяльність підприємства повинна відображатися в адекватній інформаційній моделі, що розроблена з орієнтацією на інтереси оперативного, поточного і стратегічного управління в сучасних умовах.

Таким чином, правильне визначення категорії основних засобів, обґрунтована їх класифікація, ефективне документальне оформлення операцій руху й використання основних засобів, своєчасне нарахування амортизації й зносу об'єктів, усе це має істотне значення для правильного визначення фінансових результатів від господарської діяльності, здійснення простого відтворення основного капіталу й створення сприятливих умов для інвестиційного клімату економіки. Сьогодні зроблені перші кроки по залученню економіки України до світового ринку, за малий термін прийняті основні Закони, розробляються нові нормативні акти. Але, багато питань залишається відкритими.

Список використаних джерел:

1. Податковий кодекс України: від 2 грудня 2010 року № 2755-VI // <http://www.zakon.rada.gov.ua>
2. Положення (стандарт) бухгалтерського обліку 7 «Основні засоби», затверджене наказом МФУ від 27.04.2000р. №92 із змінами і доповненнями від 11.12.2006р. №1176.
3. Методичні рекомендації з бухгалтерського обліку основних засобів: Затверджено наказом МФУ 30 вересня 2003 р. № 561.
4. Бородкин А. С. Бухгалтерские тупики в налоговом законодательстве // Світ бухгалтерського обліку. – 1998. – № 1. – С. 33–38.

5. Валуєв Б. Проблема управленческой ориентации бухгалтерского учета // Світ бухгалтерського обліку. – 1998. – № 4. – С. 3–7.
6. Власюк Г.В., Зиміна О.І. Шляхи вдосконалення основних засобів // Держава та регіони. – 2008. - №4. – С. 32-36.
7. Муріна Т.С. Шляхи ефективності використання основних засобів на промисловому підприємстві // Держава та регіони. – 2007. - №6. – С.387-390.
8. Ошмарін Я.В. Облікове забезпечення амортизаційної політики підприємств АПК: автореф. дис. канд. екон. наук: 08.00.09 / Я.В. Ошмарін; Нац. аграр. ун-т. – К., 2008. – 20 с.
9. Панасенко А.П. Проблеми основних засобів у бухгалтерському обліку // Держава та регіони. – 2008. - №3. – С.407-410.
10. Петрова І.В. Удосконалення обліку амортизації основних засобів як складової витрат підприємства / І.В. Петрова // Держава та регіони. – 2009. – №3. – С.414-417.
11. Шуліка Ю.О. Удосконалення обліку й аудиту основних засобів на прикладі ДП «Гірник» / Ю.О. Шуліка, О.Г. Лищенко // Держава та регіони: Економіка та підприємництво. – 2010. – №4. – С. 201-205.

*Юрченко О.А.,
аспірант
Національної академії статистики,
обліку та аудиту*

ВИТРАТИ ІНШОЇ ОПЕРАЦІЙНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ: СКЛАД І КЛАСИФІКАЦІЯ

Постановка проблеми. В умовах розвитку ринкової економіки вітчизняні промислові підприємства, здійснюючи свою діяльністю сконцентровують значну увагу на тих операціях та процесах, що відносяться до основної діяльності, яка є головною метою його створення та забезпечують найбільшу частку доходу. Але поруч з тим, вплив на результати господарювання тих видів діяльності й операцій, які не є основними, досить суттєвий, а отже потребує детального вивчення їхньої наявності, доцільності та результативності. Історично склалося, що значна увага вітчизняних і зарубіжних науковців приділяється дослідженню складу витрат, які виникають у процесі виробництва продукції, однак, на нашу думку, слід зосередити увагу на дослідженні складових витрат іншої операційної діяльності, величина яких має чималий вплив на зменшення розміру фінансового результату операційної діяльності та прибутку підприємства.

Варто зауважити, що на сьогодні провідні фахівці не дійшли згоди щодо складу та класифікації витрат іншої операційної діяльності. Тому, з метою ефективного ведення бухгалтерського обліку витрат іншої операційної діяльності необхідно детально знати їх склад та класифікацію, що обумовлює доцільність розгляду даного питання.

Метою дослідження є визначення складу витрат іншої операційної діяльності, а також розгляд та узагальнення їх класифікації.

Аналіз дослідження і публікацій. Дослідженню складу та класифікації витрат іншої операційної діяльності підприємства були присвячені праці таких вітчизняних і зарубіжних вчених, як: Ю.А. Бабаєв [1], З.В. Задорожний [3], С.М. Ксьондз [5], М.В. Реслер [9], Я.В. Соколов [10], І.Д. Фаріон [11], та інші. Однак,

не зважаючи на значну увагу дослідників, структура та класифікація витрат іншої операційної діяльності потребують подальшого дослідження та удосконалення з метою вивчення та узагальнення існуючих складових елементів витрат іншої операційної діяльності, їх класифікаційних ознак, враховуючи потреби зацікавлених користувачів облікової інформації.

Виклад основного матеріалу. Витрати іншої операційної діяльності – це постійні витрати, які не відносяться до витрат виробництва та не пов’язані з обсягом діяльності підприємства, проте виникають в ході операційної діяльності. Розглянемо детальніше погляди науковців, щодо ідентифікації складових елементів витрат іншої операційної діяльності.

З.В. Задорожний розглядає витрат іншої операційної діяльності у розрізі елементів витрат (табл.1).

Таблиця 1

**Склад витрат іншої операційної діяльності підприємства
за З.В. Задорожнім***

<i>№ з/п</i>	<i>Елементи витрат</i>	<i>Статті витрат іншої операційної діяльності</i>
<i>1</i>	<i>2</i>	<i>3</i>
1.	Матеріальні витрати	Собівартість реалізованих виробничих запасів;
2.	Витрати на оплату праці	Витрати на утримання об’єктів соціальної інфраструктури; одноразова матеріальна допомога
3.	Відрахування на соціальні заходи	
4.	Амортизація	Витрати на утримання необоротних активів соціальної сфери;
5.	Непродуктивні витрати	Втрати від знецінювання запасів, нестачі та втрати від псування цінностей.
6.	Інші операційні витрати	Сумнівні та безнадійні борги

* Джерело: узагальнено та систематизовано автором за джерелом [3]

Отже, вважаємо, що розглянутий склад витрат іншої операційної діяльності за редакцією З.В. Задорожного, не є детальним та не може бути основою для прийняття керівництвом управлінських рішень в частині зниження витрат іншої операційної діяльності та збільшення розміру операційного прибутку.

І.Д. Фаріон пропонує до складу витрат іншої операційної діяльності включати: витрати на утримання медпунктів та гуртожитків, які значаться на балансі підприємства; витрати на

підготовку та перепідготовку кадрів; витрати на підвищення ділової репутації підприємства [11, с.74].

На думку, М.В. Реслер, до складу витрат іншої операційної діяльності доцільно відносити: витрати на утримання об'єктів соціальної сфери; нестачі і втрати від псування цінностей; втрати від знецінювання запасів; собівартість реалізованих запасів [9, с.21].

С.М. Ксьондз об'єднує всі витрати іншої операційної діяльності підприємства у три блоки:

- 1) витрати, які враховуються в повну собівартість продукції;
- 2) витрати операційної діяльності, які відповідно до облікової політики підприємства мають різне позиціювання, тобто одні й ті ж витрати на одному підприємстві відносяться до адміністративних витрат, а на іншому – до витрат іншої операційної діяльності;
- 3) витрати іншої операційної діяльності, які визначаються на всіх підприємствах за єдиною методикою [5, с.13].

В ході проведеного дослідження нами було проаналізовано наукові напрацювання зарубіжних вчених у частині визначення складових елементів витрат іншої операційної діяльності, що надасть змогу здійснити порівняння та узагальнення складу вищезазначених об'єктів бухгалтерського обліку.

Ю.А. Бабаєв досить ґрунтовно визначив наступний склад витрат іншої операційної діяльності: штрафні санкції за порушення умов договорів (штрафи, пені, неустойки); відшкодування заподіяних підприємством збитків; збитки минулих років, визнані в звітному році; суми дебіторської заборгованості, за якою минув строк позовної давності та інших боргів, нереальних до стягнення; витрати, пов'язані з благодійною діяльністю; витрати на проведення спортивних заходів, відпочинку, розваг, заходів культурно-просвітницького характеру [1, с.292-293].

Відомий російський вчений проф. Я.В. Соколов до складу витрат іншої операційної діяльності включає: сумнівні та безнадійні борги, які виникли внаслідок здійснення суб'єктом господарювання операційної діяльності; витрати на утримання об'єктів соціальної сфери; втрати від курсової різниці; суми уцінки активів; витрати на утримання невиробничих основних засобів [10, с.44].

Відповідно до П(С)БО 16 «Витрати» до складу витрат іншої операційної діяльності слід відносити: витрати на дослідження та

розробки відповідно до Положення (стандарту) бухгалтерського обліку 8 "Нематеріальні активи"; собівартість реалізованих виробничих запасів, яка для цілей бухгалтерського обліку складається з їх облікової вартості та витрат, пов'язаних з їх реалізацією; сума безнадійної дебіторської заборгованості та відрахування до резерву сумнівних боргів; втрати від операційної курсової різниці (тобто від зміни курсу валюти за операціями, активами і зобов'язаннями, що пов'язані з операційною діяльністю підприємства); втрати від знецінення запасів; нестачі й втрати від псування цінностей; визнані штрафи, пеня, неустойка; витрати на утримання об'єктів соціально-культурного призначення; інші витрати операційної діяльності [8].

Вважаємо, що склад витрат іншої операційної діяльності, який наведений у п. 20 П(С)БО 16 «Витрати», не чітко відображає специфіку діяльності фармацевтичного підприємства. Окрім того в Плані рахунків бухгалтерського обліку представлено додаткові статті витрат іншої операційної діяльності, зокрема: витрати на купівлю-продаж іноземної валюти; витрати від первісного визнання та від зміни вартості активів, які обліковуються за справедливою вартістю [4].

Згідно з нормами ПКУ до складу витрат іншої операційної діяльності потрапляють: втрати від операцій з іноземною валютою, курсові різниці амортизація наданих в оренду основних засобів, витрати понесені на створення страхових резервів, витрати, пов'язані зі сплатою податків і зборів, витрати на придбання літератури та періодичних видань, витрати на Інтернет послуги, інші операційні витрати платника податку [7].

Проведені дослідження міжнародних стандартів фінансової звітності засвідчили, що до складу витрат іншої операційної діяльності, включаються: збитки від реалізації основних засобів; амортизація придбаного гудвілу; витрати на реструктуризацію підприємства.

Таким чином, проаналізувавши вітчизняну законодавчу базу, слід зазначити, що структура витрат іншої операційної діяльності за П(С)БО та ПКУ обґрунтована недостатньо, що зумовлює неможливість їх ідентифікації та може викликати проблеми під час їх облікового відображення та контролю.

На основі вищенаведених підходів вітчизняних і зарубіжних науковців та аналізу нормативно-правових документів щодо складу витрат іншої операційної діяльності нами вдосконалено структуру витрат іншої операційної діяльності з урахуванням складових елементів, які представлені у П(С)БО, ПКУ та Плані рахунків бухгалтерського обліку (рис.1).

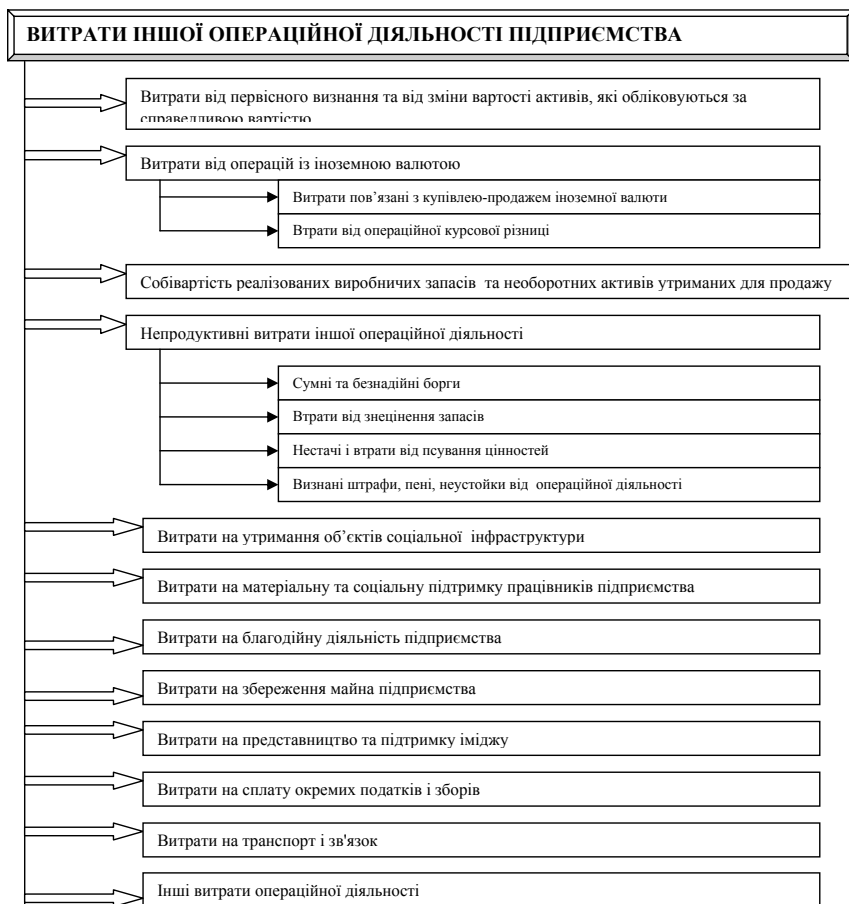

Рис.1.Склад витрат іншої операційної діяльності підприємства*

* Джерело: власна розробка

Відповідно до складу витрат іншої операційної діяльності підприємства доцільно включати: витрати від первісного визнання та від зміни вартості активів, які обліковуються за справедливою вартістю; витрати від операцій із іноземною валютою; собівартість реалізованих виробничих запасів та необоротних активів утриманих для продажу; непродуктивні витрати іншої операційної діяльності; витрати на утримання об'єктів соціальної інфраструктури; витрати на матеріальну та соціальну підтримку працівників підприємства; витрати на благодійну діяльність підприємства; витрати на збереження майна підприємства; витрати на представництво та підтримку іміджу; витрати на сплату окремих податків і зборів; витрати на транспорт і зв'язок; інші витрати операційної діяльності.

До складу витрат від операцій із іноземною валютою пропонуємо відносити: витрати, які виникають внаслідок купівлі-продажу іноземної валюти; витрати від операційної курсової різниці.

Сумнівні та безнадійні борги, втрати від знецінення запасів, нестачі і втрати від псування цінностей, визнанні до сплати штрафи, пені, неустойки від операційної діяльності доцільно обліковувати у складі непродуктивних витрат іншої операційної діяльності.

До складу витрат на утримання об'єктів соціальної інфраструктури варто відносити: витрати на утримання медичних пунктів, їдалень, дитячих садків, оздоровчих баз відпочинку (санаторіїв, профілакторії) та інших об'єктів соціальної інфраструктури, які знаходяться на балансі підприємства.

Заслужують на увагу витрати на матеріальну та соціальну підтримку працівників підприємства, які виділено у складі витрат іншої операційної діяльності підприємства. До них належать: витрати, які пов'язані з нарахуванням разової матеріальної допомоги; компенсація вартості путівок на санаторно-курортне лікування; оплата перших п'ять днів допомоги по тимчасовій непрацездатності; витрати на добровільне медичне страхування працівників підприємства; витрати на облаштування робочих місць для інвалідів; витрати на переїзд працівника та членів його сім'ї до нового місця роботи; витрати на навчання та перепідготовку кадрів; інші витрати, які пов'язані з матеріальною та соціальною підтримкою працівників підприємства.

До складу витрат на збереження майна підприємства пропонуємо відносити такі: витрати на протипожежну безпеку, витрати на техніку безпеки, витрати на силову охорону, тощо.

Виділено в окрему групу витрати на представництво та підтримку іміджу, до складу яких доцільно включати: витрати на іміджеву рекламу на радіо та телебаченні; сплата членських внесків; витрати на масове відкликання готової продукції; витрати на гранти, призи тощо.

Таким чином, запропонований деталізований склад витрат іншої операційної діяльності підприємства надасть змогу здійснювати ефективне ведення їх бухгалтерського обліку та контролю.

В умовах ринкової економіки більшість суб'єктів господарювання не приділяють значної уваги класифікації витрат іншої операційної діяльності. Надзвичайно актуальним залишається питання розробки раціональної класифікації витрат іншої операційної діяльності з метою вдосконалення їх обліку та внутрішнього контролю.

Методологія та методика дослідження ефективності управління витратами повинна базуватись насамперед на обґрунтованій, цілеспрямованій класифікації витрат за певними ознаками, що дасть змогу забезпечити виокремлення різновидів витрат залежно від встановлених цілей обліку на підприємстві та сформувати базу для планування, контролювання і регулювання відповідних пріоритетних груп витрат [2, с. 219]. Тому класифікація витрат іншої операційної діяльності є основою для правильної організації їх обліку, контролю та ефективного управління.

Класифікація виступаючи одним із методів пізнання, використовується під час дослідження різних об'єктів та явищ. Це свого роду, системний розподіл об'єктів, процесів та явищ за визначеними критеріями.

Бухгалтерський облік та контроль витрат іншої операційної діяльності в сучасних ринкових умовах вимагає нових підходів до вибору ознак їх класифікації, які сприяють дієвій організації системи управління ними. Розробка економічно обґрунтованої класифікації витрат іншої операційної діяльності допомагає визначити об'єкти витрат, організувати планування витрат за єдиною методологією, здійснювати їх облікове відображення, аналіз та контроль.

Значний внесок у теоретичне обґрунтування і практичне вирішення проблеми класифікації витрат підприємства зробили вітчизняні та зарубіжні вчені [1, 2, 3, 9, 10, 11]. Розглянемо

наступний підхід до класифікації витрат іншої операційної діяльності за С.М. Ксьондз, які розмежовуються за такими класифікаційними ознаками та види витрат, а саме:

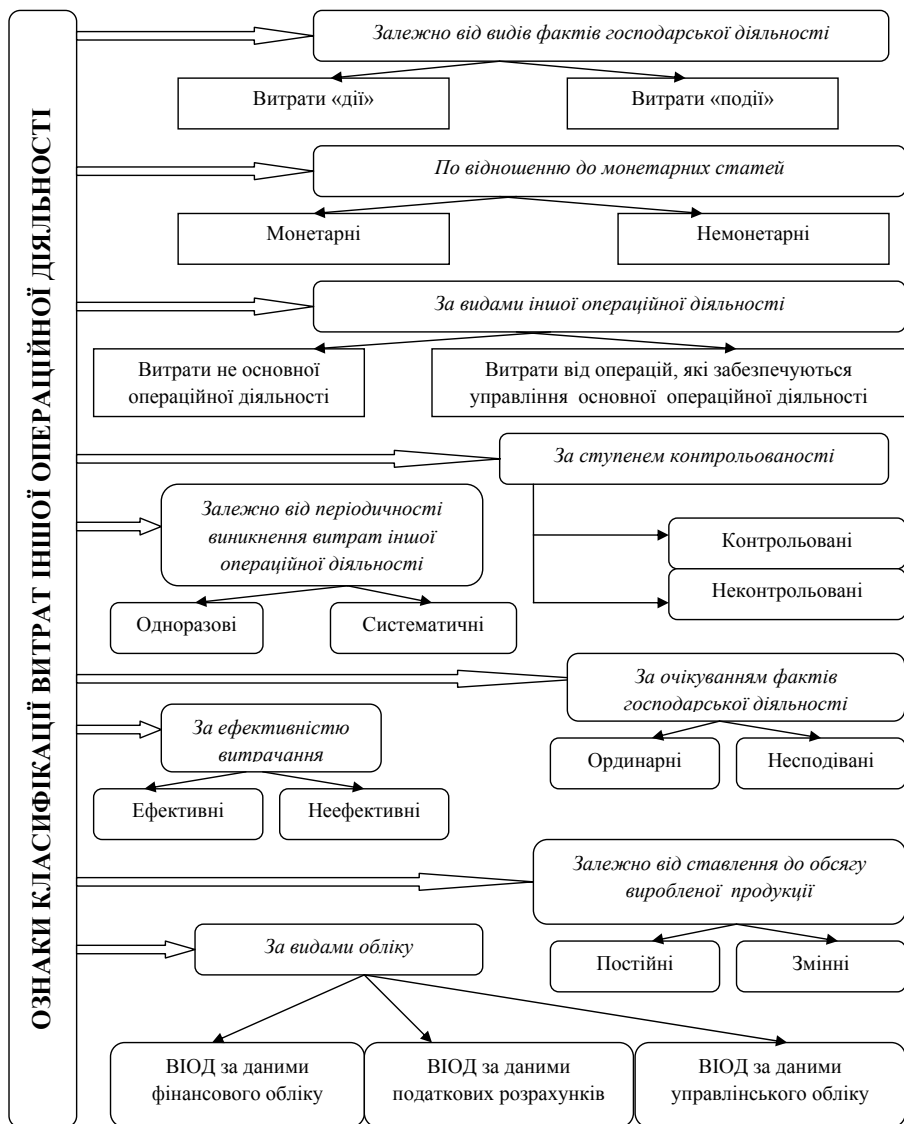
- залежно від ділової активності підприємства (обов'язкові, дискреційні);
- за доцільністю витрачання (непродуктивні та продуктивні);
- залежно від охоплення планом (планові та непланові);
- залежно від прийняття управлінських рішень (релевантні та нерелевантні) [5].

На нашу думку, дана класифікація витрат іншої операційної діяльності є однією з найбільш доцільних та придатних для цілей управління, оскільки забезпечує надання управлінської інформації керівництву підприємства, тоді як для потреб бухгалтерського обліку та контролю в частині витрат іншої операційної діяльності інформація не надається.

Проведені нами дослідження надають змогу стверджувати, що вітчизняними і зарубіжними вченими не приділялася особлива увага стосовно класифікації витрат іншої операційної діяльності підприємства для цілей бухгалтерського обліку та контролю. З метою оптимізації витрат іншої операційної діяльності, ефективності їх понесення, правильності облікового відображення та дієвості здійснення внутрішнього контролю пропонуємо виокремити наступні класифікаційні ознаки та відповідно до них види витрат (рис.2).

Запропонована класифікація витрат іншої операційної діяльності для цілей бухгалтерського обліку та контролю сприятиме більш глибокому вивченню їх складу, характеру поведінки та виступатиме основою для побудови раціональної системи рахунків аналітичного обліку, підвищення точності та об'єктивності інформаційної бази, що формується у системі прийняття управлінських рішень.

Розглянуті класифікаційні ознаки витрат іншої операційної діяльності є основою для надання необхідної облікової інформації управлінським працівникам та забезпечують використання певних контрольних процедур із метою одночасного пошуку резервів зниження витрат іншої операційної діяльності та підвищення ефективності здійснення підприємством іншої операційної діяльності.

**Рис.2. Класифікація витрат іншої операційної діяльності
для цілей бухгалтерського обліку та контролю ***

* Джерело: власна розробка

Кожна із представлених класифікаційних ознак та віднесені до неї види витрат ґрунтуються на важливості їх застосування в системах бухгалтерського обліку та контролю за доцільністю використання в практичній діяльності підприємств фармацевтичної галузі.

Розглянемо детальніше класифікаційні ознаки та види витрат іншої операційної діяльності.

Залежно від видів фактів господарської діяльності витрати іншої операційної діяльності доцільно поділяти на витрати «дії» та витрати «події». Такий поділ, перш за все, пов'язано з правової точки зору: де вся сукупність фактів господарської діяльності може бути розподілена на дії (спрямовані на досягнення певної мети) і події (більшою мірою залежні від зовнішніх факторів). Прикладом витрат «дії» може бути продаж виробничих запасів, основних засобів, натомість до витрат «події» доцільно відносити - втрати від операційної курсової різниці; визнані штрафи, пені, неустойки; втрати від нестач, псування та крадіжок цінностей.

По відношенню до монетарних статей, витрати іншої операційної діяльності рекомендуємо поділяти на монетарні і немонетарні. До монетарних відносяться всі нараховані (як кредиторська заборгованість) або прямо сплачені витрати іншої операційної діяльності (наприклад, витрати на матеріальну та соціальну підтримку працівників підприємства; витрати на утримання об'єктів соціальної інфраструктури). До немонетарним витрат іншої операційної діяльності будуть належати витрати, які не пов'язані з відтоком грошових коштів (амортизація наданого в оперативну оренду майна, формування резерву сумнівних боргів, втрати від знецінення запасів). Поділ витрат іншої операційної діяльності на монетарні та немонетарні пов'язаний із тим, що збільшення останніх створює грошові «надлишки», оскільки в бухгалтерському обліку були відображення витрат, а фактично гроші на їх погашення не були використанні.

Залежно від видів іншої операційної діяльності, витрати поділяються на витрати неосновної операційної діяльності та витрати від операцій, які забезпечуються управління основної операційної діяльності. Такий поділ доцільно проводити з метою визначення достовірності облікового відображення інформації про витрати іншої операційної діяльності у фінансовій звітності. До

складу витрат неосновної операційної діяльності доцільно відносити: плата за оренду необоротних активів; собівартість реалізованих виробничих запасів; витрати на благодійну діяльність; витрати на матеріальну та соціальну підтримку працівників; інші витрати неосновної операційної діяльності підприємства. Склад витрат від операцій, які забезпечуються управління основної операційної діяльності включає такі складові елементи витрат іншої операційної діяльності: витрати від первісного визнання та від зміни вартості активів, які обліковуються за справедливою вартістю; витрати пов'язані з купівлею-продажем іноземної валюти; сумні та безнадійні борги; втрати від операційної курсової різниці; визнані штрафи, пеня, неустойка за порушення здійснення внаслідок операційної діяльності; втрати від знецінення запасів; нестачі і втрати від псування цінностей тощо.

За ступенем контрольованості витратами іншої операційної діяльності підприємства доцільно поділяти на контрольовані та неконтрольовані. Так, контрольовані витрати іншої операційної діяльності підлягають впливу з боку керівництва підприємства та можуть бути зміннені відповідно до прийнятих ним рішень (орендна плата, витрати на утримання об'єктів соціальної інфраструктури, витрати на здійснення благодійної діяльності). Відповідно на розмір неконтрольованих витрат іншої операційної діяльності адміністрація підприємства впливати не може (втрати від операційної курсової різниці; втрати від знецінення запасів).

Залежно від періодичності виникнення витрати іншої операційної діяльності підприємства поділяються на одноразові та систематичні. До одноразових витрат іншої операційної діяльності відносяться витрати, які виникають в окремих випадках без твердо встановленої періодичності (виплати разової матеріальної допомоги, нестачі і втрати від псування цінностей). Систематичні витрати іншої операційної діяльності включають витрати, які підприємство несе щоденно та можуть плануватися управлінським персоналом (наприклад, витрати на збереження майна підприємства, витрати на сплату окремих податків і зборів, витрати на представництво та підтримку іміджу).

За ефективністю витрачання витрати іншої операційної діяльності поділяються на ефективні та неефективні. До складу

ефективних витрат іншої операційної діяльності доцільно відносити собівартість реалізованих виробничих запасів, залишкова вартість необоротних активів, утриманих для продажу, одноразова матеріальна допомога. Неефективні витрати іншої операційної діяльності пов'язані зі втратами від знецінення запасів, нестачами і втратами від псування цінностей, визнані штрафи, пені, неустойки тощо.

За очікуванням фактів господарської діяльності виділяють ординарні та несподівані (неординарні) витрати іншої операційної діяльності. До складу ординарних пропонуємо відносити: витрати на утримання об'єктів соціальної інфраструктури, витрати на благодійну діяльність тощо. До неординарних слід відносити непродуктивні витрати іншої операційної діяльності (сумнівні і безнадійні борги, втрати від знецінення запасів, нестачі і втрати від псування цінностей, визнанні штрафи, пені, неустойки від операційної діяльності).

Залежно від ставлення до обсягу випущеної продукції витрати іншої операційної діяльності пропонуємо поділяти на постійні та змінні. Дана класифікація не тотожна традиційному розуміння постійних і змінних витрат, коли постійні витрати відносяться до витрат звітного періоду, а змінні включаються до собівартості виробленої продукції. У нашому випадку такий поділ є умовним та пов'язаний із намаганням виділити витрати іншої операційної діяльності, які можуть змінюватися в результаті збільшення обсягів виробництва (втрати від операційної курсової різниці, орендна плата) і ті, які не залежать від цього (втрати від знецінення запасів).

Класифікаційна ознака, за видами обліку розглядає умовний поділ витрат іншої операційної діяльності на три групи: витрати за даними фінансового обліку (склад таких витрат визначений п. 20 П(С)БО 16 «Витрати»); витрати за даними податкових розрахунків (структура таких витрат регламентована нормами ПКУ); витрати за даними управлінського обліку (наприклад, виділення витрат іншої операційної діяльності за центрами відповідальності).

Запропонована класифікація витрат іншої операційної діяльності для цілей бухгалтерського обліку та контролю дозволить: визначити основні фактори зміни даних витрат у системі бухгалтерського обліку, що сприятиме ефективності здійснення контролю за їх величиною та структурою; вивчити склад та

поведінку витрат іншої операційної діяльності; побудувати раціональну систему рахунків аналітичного обліку, з метою підвищення точності та об'єктивності інформаційної бази, яка формується у системі прийняття управлінських рішень.

Розроблена класифікація витрат іншої операційної діяльності для цілей бухгалтерського обліку та контролю не зможе абсолютно забезпечити вимоги конкретного суб'єкта господарювання, адже кожне підприємство має свої особливості щодо організації бухгалтерського обліку витрат іншої операційної діяльності, що зумовлено його розміром, специфікою діяльності. Запропонована класифікація витрат іншої операційної діяльності створює основу для більш обґрунтованого їх планування, організації бухгалтерського обліку, здійснення аналізу та забезпечення контролю в системі управління фармацевтичним підприємством.

Висновки. Таким чином, на основі проведеного аналізу існуючих підходів нами вдосконалено склад та розроблено класифікацію витрат іншої операційної діяльності для цілей бухгалтерського обліку та контролю, що є основою для створення раціональної системи аналітичного обліку та інформаційного забезпечення, яке формується в системі прийняття управлінських рішень.

Список використаних джерел:

1. Бабаев Ю.А., Комиссарова І.П. Бухгалтерский учет: Учебник для студентов вузов / Ю.А. Бабаев, И.П. Комиссарова, В.А. Бородин; Под ред. проф. ЮА Бабаева, проф. И.П. Комиссаровой.— [2-е изд., перераб. и доп.] — М.: «ЮНИТИ-ДАНА», 2005. - 527 с.

2. Дідик А.М. Класифікація витрат для цілей управлінського та бухгалтерського обліків / А.М. Дідик, С.Б. Гнатів // Логістика. Вісник Національного університету “Львівська політехніка”. – Львів: Видавництво НУ “ЛП”, 2007. – № 594. – С. 219-228.

3. Задорожний З.В. Внутрішньогосподарський облік у будівництві: [монографія] / З.В. Задорожний – Т.: Економічна думка, 2006. – 336с.

4. Інструкція про застосування Плану рахунків бухгалтерського обліку активів, капіталу, зобов'язань і господарсь-

ких операцій підприємств і організацій (Затверджено Наказом Міністерства фінансів України 30.11.99 N 291) // Електронний ресурс-Режим доступу: <http://zakon.rada.gov.ua/cgi-bin/laws/main.cgi?page=7&nreg=z0893-99>.

5. Ксьондз С.М. Управління витратами іншої операційної діяльності: автореф. дис. канд. екон. наук: 08.00.04 - економіка та управління підприємствами/ С.М. Ксьондз. – Х. 2008. – 21с.

6. Національне положення (стандарт) бухгалтерського обліку 1 «Загальні вимоги до фінансової звітності» №73 від 07.02.2013р., затверджено Міністерством фінансів України: [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://www.minfin.gov.ua/control/uk/publish/article?art_id=366860&cat_id=285157

7. Податковий кодекс України № 2755-VI від 02.12.2010 (із змінами та доповненнями) [Електронний ресурс] / Режим доступу: <http://zakon1.rada.gov.ua/laws/show/2755-17>.

8. Положення (стандарт) бухгалтерського обліку 16 «Витрати» № 246 від 20.10.1999 р., затверджено Міністерством фінансів України: [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/z0751-99>.

9. Реслер М.В. Облік витрат та доходів операційної діяльності: [монографія]/ М.В. Реслер – Мукачево: Карпатська вежа. 2009. – 208с.

10. Соколов Я.В. Учет затрат – от теории к практике / Я.В. Соколов // Бухгалтерський учет. – 2005. - №6. – С.44-47.

11. Фаріон І.Д. Бухгалтерський управлінський облік: [навч. посіб.] / І. Д. Фаріон, Т.М. Писаренко – Т.: Економічна думка, 2003. – 566с.

АНОТАЦІЇ

*Л.І. Бажан, к.е.н., с.н.с.,
Ю.М. Матвєєва, м.н.с.*

КОНЦЕПТУАЛЬНІ ЗАСАДИ ПРОГНОЗУВАННЯ ЗОВНІШНЬОГО ДЕРЖАВНОГО БОРГУ

Анотація. У статті досліджено сучасний стан державного боргу України. Розкриті проблеми, що виникають при збільшенні державної заборгованості та її навантаження на економіку держави. Розроблено концептуальні засади прогнозування зовнішнього державного боргу.

Ключові слова: державний борг; гарантований державою борг; прогнозування; тягар зовнішнього боргу.

Abstract. In the article the current condition of external public debt are researched. The problems, which arise due to the increase of public indebtedness and debt burden on the economy of country, are disclosed. Conceptual approaches to prognosis of external public debt are developed.

Keywords: public debt, guaranteed debt, prognosis, burden of external debt.

*Т. Г. Бондарук, д. е. н, професор,
І. О. Мельничук*

МІСЦЕВІ ПОДАТКИ ТА ЗБОРИ В УКРАЇНІ: СУПЕРЕЧНОСТІ ТА ПЕРСПЕКТИВИ РОЗВИТКУ

Анотація. У статті досліджено проблемні аспекти оподаткування місцевими податками і зборами, розглянуто суперечності місцевого оподаткування та обґрунтовано перспективи розвитку місцевих податків та зборів в Україні а також здійснено пошук перспективних напрямів посилення їх фіскального значення.

Ключові слова: місцеві податки і збори, система місцевих податків, місцеве оподаткування, місцеві бюджети, місцеве самоврядування.

Аннотация. В статье исследованы проблемные аспекты налогообложения местными налогами и сборами, рассмотрены противоречия местного налогообложения и обоснованы перспективы развития местных налогов и сборов в Украине а также осуществлен поиск перспективных направлений усиления их фискального значения.

Ключевые слова: местные налоги и сборы, система местных налогов, местное налогообложение, местные бюджеты, местное самоуправление.

*М.М. Василюк, к. е. н, доцент кафедри
обліку та аудиту*

ПРАГМАТИКА КОНТРОЛЮ ЯКОСТІ АУДИТОРСЬКИХ ПОСЛУГ В УМОВАХ ГЛОБАЛІЗАЦІЇ ЕКОНОМІКИ

Анотація. У статті досліджено і обґрунтовано необхідність удосконалення системи контролю якості аудиторських послуг, узагальнено теоретичні і практичні аспекти контролю якості аудиторських послуг в Україні. Досліджено зарубіжний досвід та можливості його адаптації до умов вітчизняної економіки.

Annotation. This paper investigated and the necessity of improving the system of quality control audit services, Theoretical and practical aspects of quality control audit services in Ukraine. Studied international experience and the possibility of its adaptation to the domestic economy.

С. І. Джус, аспірант

СТАТИСТИЧНИЙ АНАЛІЗ ДИНАМІКИ ОСНОВНИХ ПОКАЗНИКІВ ФОНДОВОГО РИНКУ УКРАЇНИ

Анотація. Статтю присвячено аналізу основних показників фондового ринку України на основі даних фондових бірж та професійних учасників. Проведений аналіз цих показників та їх візуалізація на основі літературних джерел. Висвітлена динаміка статистичних показників в розрізі видів цінних паперів на організованому фондовому ринку України.

Ключові слова: фондовий ринок, ринок цінних паперів, фондова біржа, статистичне дослідження, джерело статистичних даних, акції, облігації, інститути спільного інвестування (ІСІ), лістинг, фінансові інструменти, ринок похідних фінансових інструментів, ф'ючерс, опціон, приватний інвестор.

Анотація. Стаття посвячена аналізу основних показателів фондового ринку України на основі статистических даних фондових бирж и професіональних учасників. Проведен аналіз этих показателів и их візуалізація на основі літературних істочників. Висвітлена динаміка статистических показателів в разрезе видів цінних бумаг на організованом фондовом ринку України.

Ключевые слова: фондовый рынок, рынок ценных бумаг, фондовая биржа, статистическое исследование, источник статистических данных, акции, облигации, институты совместного инвестирования (ИСИ), листинг, финансовые инструменты, рынок производных финансовых инструментов, фьючерс, опцион, частный инвестор.

Annotation. The article is devoted to a general analysis of the stock market of Ukraine on the basis of statistics of stock exchanges and professional. The analysis of these indicators and their visualization based on the literature. Lighted dynamics data in the context of securities and derivatives on organized stock market of Ukraine.

Keywords: stock market, stock market, stock exchange, transaction sector, statistical research, sources of data, stocks, bonds, collective investment institutions (CII), listing, SSMNC, financial instruments, the market for financial derivatives, futures, option, a private investor.

М. В. Дубіцький, здобувач

ПОДАТКОВИЙ ОБЛІК В ЄДИНІЙ ІНФОРМАЦІЙНІЙ СИСТЕМІ ПІДПРИЄМСТВА

Анотація. Проаналізовано питання узгодженості бухгалтерського та податкового обліку та встановлено, що на основі даних фінансового обліку необхідно здійснювати розрахунки за податками.

Annotation. The question of coordination of book-keeping and tax account is analysed and it is set that on the basis of information of financial account it is necessary to carry out calculations after taxes.

Здреник В.С. к.е.н, доцент

КЛАСИФІКАЦІЯ ФІНАНСОВИХ ІНВЕСТИЦІЙ ПІДПРИЄМСТВА: АНАЛІЗ НАУКОВИХ ПІДХОДІВ

Анотація. Досліджено класифікацію фінансових інвестицій та здійснено аналіз наукових підходів до її трактування, а також виявлено основні проблемні питання при вивченні запропонованих дослідниками класифікацій фінансових інвестицій.

Annotation. *Investigational classification of financial investments and the analysis of scientific is carried out going near its interpretation, and also found out basic problem questions at the study of the classifications of financial investments offered researchers.*

Т. О. Каменська д. е. н. , доцент

ВИТРАТИ НА ОПЛАТУ ПРАЦІ З ПОГЛЯДУ МСФЗ

Анотація. В статті розглянуто вимоги щодо надання інформації про виплати працівників для складання фінансової звітності за міжнародними стандартами. Проаналізовано існуючі види виплат працівників та надані рекомендації відносно обліку короткострокових, довгострокових винагород, виплат по закінченню трудової діяльності та пенсійних програм.

Ключові слова: міжнародні стандарти бухгалтерського обліку, виплати працівникам, оплата праці, інші винагороди, фінансова звітність, розкриття інформації.

Аннотация. В статье рассмотрены требования относительно предоставления информации о выплатах работникам для составления финансовой отчетности по международным стандартам. Проанализированы существующие виды выплат работников и предоставлены рекомендации по учету краткосрочных, долгосрочных вознаграждений, выплат по истечению трудовой деятельности и пенсионных программ.

Ключевые слова: международные стандарты бухгалтерского учета, выплаты работникам, оплата труда, другие вознаграждения, финансовая отчетность, раскрытие информации.

Annotation. The article deals with the requirements to provide information on employee benefits for financial reporting according to international standards. Existing types of employee benefits and

recommendations with respect to keeping short-term rewards, post-employment benefits and pension programs.

Keywords: international accounting standards, employee benefits, salary, other benefits, financial reporting disclosures.

Я.С. Карп'як, к.е.н., доцент

ОРГАНІЗАЦІЯ БУХГАЛТЕРСЬКОГО ТА ПОДАТКОВОГО ОБЛІКУ ПІДПРИЄМСТВ НА ОСНОВІ ПЕРВИННИХ ДОКУМЕНТІВ

Анотація. Розглянуто основні вимоги щодо оформлення первинних документів, які є основою для відображення господарських операцій у бухгалтерському та податковому обліку підприємств. Визначено перелік, порядок використання та статус основних первинних та не первинних документів.

Annotation. The basic requirements of the primary documents that are the basis for the presentation of business transactions in accounting and tax accounting business. The list, order status and use of basic primary and not source documents.

В.В. Козлов, к.е.н., доцент,

І.І. Суперсон, к.е.н., доцент,

В.І. Суперсон, к.е.н.,

Т.В. Томашевська, к.т.н.

МЕТОДОЛОГІЧНІ ОСНОВИ РЕАЛІЗАЦІЇ РОЗРАХУНКІВ ПО ПОДАТКАМ В СЕРЕДОВИЩІ ПРОГРАМНОГО ПРОДУКТУ 1С:ПІДПРИЄМСТВО 8-А ВЕРСІЯ

Анотація. У статті розглянуто перші кроки на шляху ведення комп'ютерного обліку за допомогою програмного комплексу "1С:Бухгалтерія 8 для України". Матеріал викладено на базі учбової версії запропонованою фірмою 1С.

Аннотация. В статье рассмотрены первые шаги в сфере использования компьютерного учета с помощью программного комплекса "1С:Бухгалтерия 8 для Украины". Материал изложен на базе учебной версии предложенной фирмой 1С.

Annotation. In the article the first steps are considered in the field of the use of computer account by means of programmatic complex "1 С:Бухгалтерия 8 for Ukraine". Material is expounded on the base of educational version by the offered firm of 1С.

Льченко О.О., к.е.н., доцент

СВІТОВИЙ ТА НАЦІОНАЛЬНИЙ ПІДХОДИ ДО ПОШУКУ ЕФЕКТИВНОЇ СИСТЕМИ КОНТРОЛЮ ЯКОСТІ АУДИТОРСЬКИХ ПОСЛУГ

Анотація: Стаття присвячена необхідності створення процедур і механізмів які б дозволили значною мірою скоротити вірогідність помилкових висновків та істотно підвищити якість аудиторських послуг.

Ключові слова: аудит, контроль, якість послуг, довіра до інформації.

О.О. Льченко, аспірант

ПРАКТИЧНЕ ЗАСТОСУВАННЯ КОНТРОЛЬНОЇ ФУНКЦІЇ ІНВЕНТАРИЗАЦІЇ ДЛЯ ДОСТОВІРНОСТІ ФІНАНСОВОЇ ЗВІТНОСТІ ПІДПРИЄМСТВА

Анотація: стаття присвячена визначенню основних проблем та надання рекомендацій по вдосконаленню теоретично-методологічних аспектів порядку проведення інвентаризації та практичне використання відповідних методичних прийомів щодо забезпечення достовірності бухгалтерського обліку та фінансової звітності.

Ключові слова: інвентаризація; методичні прийоми; достовірність звітності; документальний контроль; фактичний контроль; результати інвентаризації.

*М.Д. Корінько, д.е.н., професор, завідувач кафедри аудиту
В.В. Пабат, к.п.н., доцент*

ПРИНЦИПИ ПІДБОРУ КАДРІВ УПРАВЛІНСЬКОГО КОНТРОЛЮ ПІДПРИЄМНИЦЬКОЇ ДІЯЛЬНОСТІ

Анотація. Узагальнено теоретичні підходи до формування принципів підбору кадрів для функціонування управлінського контролю підприємницької діяльності.

Ключові слова: управлінський контроль, принципи, підприємницька діяльність, суб'єкти управлінського контролю, кадри.

Аннотация.Обобщены теоретические подходы к формированию принципов подбора кадров для функционирования управленческого контроля предпринимательской деятельности.

Ключевые слова: управленческий контроль, принципы, предпринимательская деятельность, субъекты управленческого контроля, кадры.

Note.Summarizes the theoretical approaches to the formation printstype recruitment for the functioning of the management control of business activities.

Keywords: management control, principle, entrepreneurial activity, the subjects of management control frames.

В.І. Криленко, к. е. н., доцент

СУЧАСНІ ПІДХОДИ ДО ОЦІНКИ ЕФЕКТИВНОСТІ РЕГУЛЯТОРНОЇ ПОЛІТИКИ

Анотація. В статті розглянуто особливості сучасних підходів до оцінки ефективності регуляторної політики, проведено певні узагальнення що дозволять застосувати необхідні методи при оцінюванні ефективності регуляторної політики держави.

Ключові слова: регуляторна політика, методи регулювання, інструменти регулювання, засоби регулювання, ефективність регуляторної політики.

Аннотация.В статье рассмотрены особенности современных подходов к оценке эффективности регуляторной политики, проведены определенные обобщения что позволят применить необходимые методы при оценивании эффективности регуляторной политики государства.

Ключевые слова: регуляторная политика, методы регуляции, инструменты регуляции, средства регуляции, эффективность регуляторной политики.

Т.В. Липова, к.е.н., доцент

ОСОБЛИВОСТІ МОНІТОРИНГУ ТА ОЦІНКИ ЕФЕКТИВНОСТІ ПРОЕКТІВ МІЖНАРОДНИХ ОРГАНІЗАЦІЙ В УКРАЇНІ

Анотація. У статті узагальнено теоретичне підґрунтя та основні визначення, поняття щодо особливостей підходів до оцінки та моніторингу проектів міжнародних організацій, що фінансуються в Україні. Обґрунтовано доцільність та важливість моніторингу міжнародних проектів для більш ефективного впровадження реформ в державі.

Ключові слова: зовнішні ресурси, міжнародні фінансові ресурси, міжнародні організації, міжнародні фінансові організації, моніторинг, оцінка, донори, бенефіціари, реципієнти, звіти, проект, програма, ризики.

Annotation. This article summarizes theoretical background, basic definitions and concepts regarding major features and approaches for monitoring and assessment of international organizations' projects implemented in Ukraine. The appropriateness and importance of monitoring of international projects for more effective implementation of reforms in the country were studied.

Key words: external resources, international financial resources, international organizations, international financial institutions, monitoring, evaluation, donors, beneficiaries, recipients, reports, project, program, risks.

Аннотация. В статье обобщены теоретические основы и основные определения, понятия и особенности подходов к оценке и мониторингу проектов международных организаций, финансируемых в Украине. Обоснована целесообразность и важность мониторинга международных проектов для более эффективного внедрения реформ в государстве.

Ключевые слова: внешние ресурсы, международные финансовые ресурсы, международные организации, международные финансовые организации, мониторинг, оценка, доноры, бенефициары, реципиенты, отчеты, проект, программа, риски.

Лукашкова І.А., здобувач

**УДОСКОНАЛЕННЯ РОБОТИ КОРПОРАТИВНИХ
ІНФОРМАЦІЙНИХ СИСТЕМ В ЦІЛЯХ
БУХГАЛТЕРСЬКОГО ОБЛІКУ КОРПОРАТИВНИХ ПРАВ**

Анотація. Досліджено питання корпоративних інформаційних систем в цілях бухгалтерського обліку корпоративних прав, проаналізовано та систематизовано їх основні особливості

С.І Мацюра , к.е.н., доцент

А.О Підпанок ,аспірант

**ЕКОНОМІЧНІ АСПЕКТИ ЩОДО СТАНУ
ВИРОБНИЧИХ ПОТУЖНОСТЕЙ НА КРИВОРІЗЬКИХ
ЗАЛІЗОРУДНИХ ГІРНИЧО-ЗБАГАЧУВАЛЬНИХ
ПІДПРИЄМСТВАХ**

Анотація. Розглянуто економічну сутність поняття виробничої потужності гірничого підприємства, а також здійснено аналіз основних показників, що мають вплив на її формування та використання. Визначено тактичні завдання поліпшення використання виробничих потужностей для підприємств гірничої галузі.

Ключові слова. Виробництво продукції, виробнича потужність, знос основних фондів, капітальні вкладення.

Аннотация. Рассмотрена экономическая сущность понятия производственной мощности горного предприятия, а также проведен анализ основных показателей, влияющих на ее формирование и использование. Определены тактические задачи улучшения использования производственных мощностей для предприятий горной отрасли.

Ключевые слова. Производство продукции, производственная мощность, износ основных фондов, капитальные вложения.

Annotation. We consider the economic substance of the concept of the production capacity of the mining enterprise, as well as an analysis of the major parameters affecting its formation and use. Defined tactical task of improving capacity utilization for the mining industry.

Keywords. Production, production capacity, depreciation of fixed assets and capital investments.

Л.Є. Момотюк, к.е.н., доцент

УДОСКОНАЛЕННЯ МЕТОДОЛОГІЇ ОЦІНЮВАННЯ ФІНАНСОВОЇ ДІЯЛЬНОСТІ В СИСТЕМІ НАЦІОНАЛЬНИХ РАХУНКІВ

Анотація. У статті визначено місце фінансового рахунку в системі національного рахівництва, а також розроблені основні напрями удосконалення фінансового рахунку у СНР України.

Ключові слова: фінансова діяльність, система національних рахунків, фінансовий рахунок, рахунок капіталу.

Аннотация. В статье определена роль финансового счета в системе национальных счетов, а также разработаны основные направления усовершенствования финансового счета СНС в Украине.

Ключевые слова: финансовая деятельность, система национальных счетов, финансовый счет, счет капитала.

Summary. The methodological principles of the improvement of making up a financial account in the system of national accounts have been formulated.

Key words: financial activity, system of national accounts, financial account, capital account.

В.П.Пантелеєв, д.е.н.,професор

ОЦІНКА ВНЕСКУ АВТОРІВ НАУКОВОГО ЗБІРНИКА

Анотація. В статті емпірично досліджено наукову інформацію про ресурси на основі внеску авторів збірника наукових праць «Бухгалтерський облік, аналіз та аудит: Проблеми теорії, методології, організації» за 2008-2013 рр. Проведено групування 400 статей збірника за їхньою сутністю та за застосуванням авторами наукового інструментарію. Встановлено домінування тематики із обліку та звітності, зростає частка матеріалів з аудиту (контролю, ревізії) та статей загальноекономічного спрямування. Віддається перевага роботам методологічного характеру. У публікаціях посилюється використання моделей та зменшується частка матеріалу, що ґрунтується на емпіричному аналізі.

Ключові слова. Опубліковані праці, наукові результати, бібліометричний метод, теорія, методологія, організація, бухгалтерський облік, аналіз, аудит.

Аннотация. В статье эмпирически исследована научная информация о ресурсах на основе вклада авторов сборника научных трудов « Бухгалтерский учет, анализ и аудит: Проблемы теории, методологии , организации » за 2008-2013 гг. Проведена группировка 400 статей сборника по их сути и по применению авторами научного инструментария. Установлено доминирование тематики по учету и отчетности, растет доля материалов по аудиту (контролю, ревизии) и статей общеэкономического направления. Отдается предпочтение работам методологического характера. В публикациях усиливается использование моделей и уменьшается доля материала, основанного на эмпирическом анализе.

Ключевые слова. Опубликованные работы, научные результаты, библиометрический метод, теория, методология, организация, бухгалтерский учет, анализ, аудит.

Abstract. The paper empirically studied scientific information about resources on the basis of the contribution of the authors of scientific works "Accounting, Analysis and Audit: Problems of theory, methodology, organization " for 2008-2013, conducted grouping 400 articles in the collection on their substance use and the authors of scientific instruments. Established dominance subjects accounting and reporting, a growing share of the audit materials (control, audit) and articles of general economic trend. Preferred methodological works. The publications enhanced use of models and decreases the material based on empirical analysis.

Keywords. Published papers, scientific results, bibliometric method, theory, methodology, organization, accounting, analysis, audit.

О.В. Петраковська, к.е.н, доцент
МЕТА ТА ЗАВДАННЯ АУДИТУ ДЕПОЗИТНИХ
ОПЕРАЦІЙ БАНКУ

Анотация. Автором проведено дослідження визначення терміну “депозит”. На основі проведеного теоретичного узагальнення економічної літератури уточнені мета та завдання аудиту депозитних операцій банку.

Ключові слова: вклад, депозит, депозитна операція, мета аудит

***Н.І.Петренко, к.е.н. доцент,професор
кафедри обліку і аудиту***

КОМПЛЕКСНА МЕТОДИКА АНАЛІЗУ РУХУ ПАСИВІВ ПІДПРИЄМСТВА

Анотація. Розкрито існуючі підходи до економічного аналізу стану пасивів, визначено місце та роль економічного аналізу стану пасивів у системі аналізу фінансового стану підприємства та удосконалено процес здійснення аналізу стану руху пасивів для оперативного отримання релевантних показників щодо руху пасивів.

Ключові слова: пасив; залучений капітал; власний капітал; аналіз фінансової стійкості, аналіз ліквідності та платоспроможності, аналіз ділової активності

***О.Ю. Редько, д.е.н., професор,
М.О. Ніконович. к.е.н., доцент кафедри
фінансового аналізу і контролю***

ПЛАНОВО-ОРГАНІЗАЦІЙНИЙ АСПЕКТ АУДИТОРСЬКОЇ ПЕРЕВІРКИ ВИТРАТ ВИРОБНИЦТВА

Анотація. Виділено ділянки обліку витрат виробництва, для яких характерний найбільший ризик суттєвого викривлення фінансових даних, що необхідно враховувати при формулюванні завдання аудиту витрат виробництва, його стратегії та планування.

Ключові слова: аудит, витрати, планування, виробництво.

Аннотация. Выделены участки учета затрат производства, для которых характерен наибольший риск существенного искажения финансовых данных, что необходимо учитывать при формулировании задач аудита затрат производства, его стратегии и планирования.

Ключевые слова: аудит, затраты, планирование, производство.

Annotation. Selected areas of accounting of production costs, which are characterized by the greatest risk of material misstatement of

the financial data that must be considered when formulating the objectives of the audit cost of production, its strategy and planning.

Keywords: audit, costs, planning, production

В.С. Рижиков, д.пед наук, завідувач кафедри обліку і аудиту
**СУТЬ ТА ПРАКТИЧНЕ ЗНАЧЕННЯ
УПРАВЛІНСЬКОГО ОБЛІКУ ДЛЯ ЕФЕКТИВНОЇ
ОРГАНІЗАЦІЇ УПРАВЛІННЯ НА ПІДПРИЄМСТВАХ**

Анотація. В науковій статті розкриваються теоретичні основи та проводиться порівняльний аналіз визначень управлінського обліку. В контексті проблематики розвитку управлінського обліку в сучасних умовах розвитку економічних відносин наводяться практичні зрозумілі керівникам підприємств трактування управлінського обліку і поради щодо практичного використання управлінського обліку на підприємствах.

Ключові слова: управлінський облік, керівники підприємств, «директ-костинг».

Аннотация. В научной статье раскрываются теоретические основы и проводится сравнительный анализ определений управленческого учета. В контексте проблематики развития управленческого учета в современных условиях развития экономических отношений приведены практические понятные руководителям предприятий дефиниции управленческого учета и рекомендации по практическому применению управленческого учета на предприятиях.

Ключевые слова: управленческий учет, руководители предприятий, «дискрет-костинг».

Annotation. The theoretical bases open In scientific article and is conducted benchmark analysis of the determinations of the management account. In context of the problem of the development of the management account in modern condition of the development of the economic relations are brought practical comprehensible leader enterprise to definitions of the management account and recommendations on practical application of the management account on enterprise.

The Keywords: management account, leaders enterprise, "discrete - costing".

С.В. Селіщев, асистент

ВИЗНАЧЕННЯ ТА СТРУКТУРА ВИТРАТ ПІДПРИЄМСТВ З ВИРОБНИЦТВА ЗАЛІЗОБЕТОННИХ КОНСТРУКЦІЙ

Анотація. Дається аналіз визначень витрат у науковій літературі. Висвітлено відмінності між поняттями «витрати» та «затрати». Надано структуру та визначено види витрат підприємства з виробництва залізобетонних конструкцій. Визначено питому вагу матеріальних витрат у загальному обсязі витрат підприємства з виробництва залізобетонних конструкцій.

Ключові слова: витрати, затрати, промисловість, залізобетонні конструкції та матеріальні витрати.

Аннотация. Дается анализ определений расходов в научной литературе. Отражены различия между понятиями «расходы» и «затраты». Дана структура и определены виды расходов предприятия по производству железобетонных конструкций. Определен удельный вес материальных затрат в общем объеме затрат предприятия по производству железобетонных конструкций.

Ключевые слова: расходы, затраты, промышленность, железобетонные конструкции и материальные затраты.

Annotation. Analyses the definition of expenses in the scientific literature. Reflected differences between the notions of «costs» and «expenses». Given the structure and types of expenses of the enterprise for production of reinforced concrete constructions. Defined specific weight of material expenses in total expenses of the enterprise on production of concrete structures.

Keywords: costs, expenses, industry, reinforced concrete constructions and material costs.

Р. Н. Стрельников, к.э.н., доцент кафедры «Учет и аудит»

РЕАЛИЗАЦИЯ ИНВЕСТИЦИОННЫХ ПРОЕКТОВ В УСЛОВИЯХ ИНСТИТУЦИОНАЛИЗМА ЭКОНОМИКИ УКРАИНЫ

Аннотация. В статье рассмотрены вопросы реализации инвестиционных проектов в условиях институционализма

экономики, включающие в себя: формы институциональной эволюции экономики; структуру и источники капитальных инвестиций за последние годы, основанные на данных статистических исследований Госкомстата Украины; методологию возникновения ограничений и влияний институтов при формировании инвестиционных проектов в стране.

Анотація. У статті розглянуті питання реалізації інвестиційних проектів в умовах інституціоналізму економіки, що включають : форми інституціональної еволюції економіки; структуру і джерела капітальних інвестицій за останні роки, ґрунтовані на даних статистичних досліджень Держкомстату України; методологію виникнення обмежень і впливів інститутів при формуванні інвестиційних проектів в країні.

Annotation. In article questions of implementation of investment projects in the conditions of institutionalism the economy including are considered: forms of institutional evolution of economy; structure and sources of capital investments in recent years, based on data of statistical researches of Goskomstat of Ukrain; methodology of emergence of restrictions and influences of institutes when forming investment projects in the country.

М.Т.Теловата, д.пед.н., професор

КОНЦЕПТУАЛЬНА МОДЕЛЬ ПРОФЕСІЙНОЇ КОМПЕТЕНТНОСТІ МАЙБУТНІХ ФАХІВЦІВ ЕКОНОМІЧНОЇ ГАЛУЗІ

Анотація. В даній статті досліджено особливості професійної компетентності, яка відображає єдність теоретичної і практичної готовності майбутнього фахівця економічної галузі до їхньої професійної діяльності.

Ключові слова: професійна компетентність, соціальна компетентність, спеціальна компетентність, особистісна компетентність, модель професійної компетентності.

Аннотация. В данной статье исследованы особенности профессиональной компетентности, отражающая единство теоретической и практической готовности будущего специалиста экономической сферы в их профессиональной деятельности.

Цветкова Н. М., к.е.н, професор
**ОРГАНІЗАЦІЙНО-МЕТОДИЧНІ АСПЕКТИ
БУХГАЛТЕРСЬКОГО ОБЛІКУ ТА
СКЛАДАННЯ ЗВІТНОСТІ**

Анотація. В статті розглянуто стан та розвиток організації бухгалтерського обліку в Україні. Приділена увага такому актуальному напрямку вдосконалення організації бухгалтерського обліку як управлінський облік. Дані конкретні пропозиції щодо покращення методики організації управлінського обліку та складання нових форм консолідованої звітності. Стаття має як наукове, так і практичне значення в організації облікової роботи підприємств.

Аннотация. В статье рассмотрены состояние и развитие организации бухгалтерского учета в Украине. Уделено внимание такому актуальному направлению совершенствования организации бухгалтерского учета как управленческий учет. Даны конкретные рекомендации по улучшению методики организации управленческого учета и составления новых форм консолидированной отчетности.

Статья имеет как научное, так и практическое значение в организации учетной работы предприятий.

Annotation. The article describes the status and development of the accounting organization in Ukraine. Paying attention to such topical direction of improving the organization of accounting as management accounting. Specific recommendations to improve the organization of administrative methods of accounting and preparation of new forms of consolidated financial statements. Article has both scientific and practical importance in the organization of accounting of enterprises.

*О.Г. Чирва, к.е.н., доцент, завідувач кафедри маркетингу
та управління бізнесом*
**ФОРМУВАННЯ ПОЛІТИКИ ПІДВИЩЕННЯ
КОНКУРЕНТОСПРОМОЖНОСТІ РЕГІОНАЛЬНОЇ
СОЦІАЛЬНО-ЕКОНОМІЧНОЇ СИСТЕМИ**

Анотація. У статті досліджено питання формування політики підвищення конкурентоспроможності регіональних соціально-

економічних систем країни та обґрунтовано напрями процесів формування конкурентоспроможності регіональної соціально-економічної системи.

Ключові слова: конкурентоздатність регіональної соціально-економічної системи (регіону), процес реалізації регіональної політики формування конкурентоздатності регіональної соціально-економічної системи (регіону).

Аннотація. В статье исследованы вопросы формирования политики повышения конкурентоспособности региональных социально-экономических систем страны и обоснованы направления процессов формирования конкурентоспособности региональной социально-экономической системы.

Ключевые слова: конкурентоспособность региональной социально-экономической системы (региона), процесс реализации региональной политики формирования конкурентоспособности региональной социально-экономической системы (региона).

*М.М. Шигун, д.е.н., професор,
К.П. Проскура, к.е.н., доцент*

ПРОБЛЕМИ НОРМАТИВНОГО РЕГУЛЮВАННЯ ОБЛІКУ ПОДАТКОВИХ РІЗНИЦЬ ТА ШЛЯХИ ЇХ ВИРІШЕННЯ

Анотація. Досліджено сутність та підходи до визначення податкових різниць у нормативно-правових актах, виявлено причини їх виникнення. Запропоновано напрями наближення фінансового і податкового обліку в частині визначення податкової бази. Розроблено форму регістру для ведення бухгалтерського обліку податкових різниць.

Ключові слова: податкові різниці, бухгалтерський облік податкових різниць, відстрочені податкові активи, відстрочені податкові зобов'язання, податок на прибуток, податкова база.

Annotation. The essence and approaches to the determination of tax differences in legal acts are studied, and their causes are found. Directions to approach the financial and tax accounting in the determination of the tax base are proposed. The form of register for tax differences accounting is developed.

Keywords: tax differences, tax differences accounting, deferred tax assets, deferred tax liabilities, income tax, tax base.

О.В.Щирська, к.е.н., доцент

ПРОБЛЕМИ СУЧАСНОГО ОБЛІКУ ОСНОВНИХ ЗАСОБІВ ТА ЇХ ОПОДАТКУВАННЯ В УКРАЇНІ

Анотація. Основні засоби формують матеріально-технічну базу підприємства. Від правильного і раціонального обліку основних засобів залежить процес їх відтворення, поліпшення або заміни, а отже, своєчасна забезпеченість підприємства огной нтоздатними, сучасними засобами праці. Від правильної оцінки залежить визначення загальної вартості основних засобів, розмір амортизаційних відрахувань, собівартість продукції, а також, сума прибутку та рентабельність роботи підприємства. Розвиток цього напрямку економіки залежить від своєчасного отримання надійної і досить повної обліково-економічної інформації.

Ключові слова: амортизація, бухгалтерський облік, документування, основні засоби, податковий метод.

Аннотация. Основные средства формируют материально-техническую базу предприятия. От правильного и рационального учета основных средств зависит процесс их воспроизводства, улучшения или замены, а следовательно, своевременное обеспечение предприятия конкурентноспособными, современными предметами труда. От правильной оценки зависит определение общей стоимости основных средств, размер амортизационных отчислений, себестоимость продукции, а также сумма прибыли и рентабельность работы предприятия. Развитие етого направления экономики зависит от своевременного получения необходимой и достаточно огной учетно-экономической информации.

О.А. Юрченко, аспірант

ВИТРАТИ ІНШОЇ ОПЕРАЦІЙНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ: СКЛАД І КЛАСИФІКАЦІЯ

Анотація. В даній статті узагальнено та вдосконалено склад та розроблено класифікацію витрат іншої операційної діяльності

для цілей бухгалтерського обліку та контролю, що є основою для створення раціональної системи аналітичного обліку та інформаційного забезпечення, яке формується в системі прийняття управлінських рішень.

Ключові слова: бухгалтерський облік, витрати, витрати іншої операційної діяльності, контроль.

Аннотация. В данной статье обобщены и усовершенствованы состав и разработана классификация затрат прочей операционной деятельности для целей бухгалтерского учета и контроля, является основой для создания рациональной системы аналитического учета и информационного обеспечения, которое формируется в системе принятия управленческих решений.

Ключевые слова: бухгалтерский учет, расходы, расходы прочей операционной деятельности, контроль.

Annotation. This paper generalizes and improves the composition and classification of other operating expenses for the purposes of accounting and control, which is the basis for creating a rational system of analytical accounting and information management, which is formed in the system of decision-making.

Keywords: accounting, expenses, other operating control.

